

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA
TARİHİ KENTLERDE KENTSEL DÖNÜŞÜM
İÇİN ÖNERİ TÜSKED-PUM MODELİ,
DİYARBAKIR-SUR ÖRNEKLEMESİ

Doktora Tezi

Ali ÇİĞAN

Eskişehir 2022

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA TARİHİ KENTLERDE KENTSEL
DÖNÜŞÜM İÇİN ÖNERİ TÜSKED-PUM MODELİ, DİYARBAKIR-SUR
ÖRNEKLEMESİ**

Ali ÇİĞAN

Doktora Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI

Eskişehir

Eskişehir Teknik Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekim 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ali ÇİĞAN'ın SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA TARİHİ KENTLERDE KENTSEL DÖNÜŞÜM İÇİN ÖNERİ TÜSKED-PUM MODELİ, DİYARBAKIR-SUR ÖRNEKLEMESİ başlıklı çalışması 04/10/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye : Prof.Dr. Leyla Y. TOKMAN
Üye : Prof.Dr. Müfide BANAR
Üye : Doç.Dr. Orkun ALPTEKİN
Üye : Dr.Öğr. Üyesi Hasan ÜNVER
Üye : Dr.Öğr. Üyesi Meryem GEÇİMLİ

Prof. Dr. Murat TANIŞLI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Müdürü

04/10/2022

DANIşMAN ONAYI

Danişmanlığını yürüttüğüm Doktora ğrencisi Ali IğAN, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAğLAMINDA TARİHİ KENTLERDE KENTSEL DöNüşüM İÇİN ÖNERİ TÜSKED-PUM MODELİ, DİYARBAKIR-SUR ÖRNEKLEMESİ başlıklı tez çalışmasını tamamlamıştır. Hazırlamış olduğu tez tarafımda incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun görülmüştür.

Tez Danişmanı

Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA TARİHİ KENTLERDE KENTSEL DÖNÜŞÜM İÇİN ÖNERİ TÜSKED-PUM MODELİ, DİYARBAKIR-SUR ÖRNEKLEMESİ

Ali ÇİĞAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekim 2022,

Danışman: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI

Tezin amacı, ülkemizde yapılan / yapılacak olan kentsel dönüşüm çalışmalarında mimari tasarım, uygulama, değerlendirme kriterleri oluşturarak sürdürülebilirlik bağlamında güncel ilke / kararlar almak, Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli oluşturmaktır. Kentlerdeki fiziksel durumun değişmesi, hızlı kentleşmeyle oluşan çöküntü bölgelerinin yenilenmesi, değişen yaşam koşullarının yükseltilmesi, ekonomik ilerlemenin insan yaşam konforunu artırarak sosyal gelişme sağlanması kentsel dönüşümü besleyen ana bileşenlerdir. Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeliyle amaçlanan, Türkiye'ye özgü bir sürdürülebilir kentsel dönüşüm proje uygulama modeli oluşturmak, stratejik ilke ve kararlar almaktır. Model, şu anda Türkiye'de yapılmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarının gelecekte yer alması adına sürdürülebilirlik temeline dayalı, uygulamada hızlı, etkin ve etaplar halinde nasıl yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Gelecekte modelin esas alındığı uygulamaların çoğalmasıyla model sürekliliği ve verimliliği üzerinde güncellemelerin yapılabileceği değerlendirilmektedir. Ortaya çıkacak sonuçlara göre modelde gerekli değişim ve dönüşümlerin yapılması uygun olacaktır. Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli (TÜSKED-PUM) gelecekte yapılacak sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarına kaynak teşkil etmesive küresel ısınma sorunları için öncelik içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir Mimari, Yerel Mimari, Kentsel Dönüşüm,

Diyarbakır Sur.

ABSTRACT

PROPOSAL FOR URBAN TRANSFORMATION IN HISTORICAL CITIES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABILITY TÜSKED-PUM MODEL, DİYARBAKIR-SUR SAMPLE

Ali ÇİĞAN

Department of Architecture

Eskişehir Technical University, Institute of Graduate Programs, October 2022,

Supervisor: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI

The aim of the thesis is to take up-to-date principles/decisions in the context of sustainability by creating architectural design, application and evaluation criteria in urban transformation studies carried out / to be made in our country, and to create a Sustainable Urban Transformation Projects Implementation Model. Changing the physical situation in the cities, renewing the slum areas formed by rapid urbanization, increasing the changing living conditions, providing social development by increasing the economic progress and increasing the comfort of human life are the main components that feed the urban transformation. The aim of the Turkey Sustainable Urban Transformation Projects Implementation Model is to create a sustainable urban transformation project implementation model unique to Turkey and to take strategic principles and decisions. The model reveals how the urban transformation works currently being carried out in Turkey can be carried out on the basis of sustainability in order to take place in the future, in practice, quickly, effectively and in stages. It is considered that updates can be made on model continuity and efficiency with the proliferation of applications based on the model in the future. It will be appropriate to make the necessary changes and transformations in the model according to the results that will emerge. Turkey Sustainable Urban Transformation Projects Implementation Model (TÜSKED-PUM) includes priority for global warming problems and to be a source for future sustainable urban transformation applications.

Keywords: Sustainable Architecture, Local Architecture, Urban Transformation,
Diyarbakır Sur.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince vermiş olduğu bilgiler ve yönlendirmeler için danışman hocam Prof.Dr. Ruşen YAMAÇLI'ya; fikir, katkı ve desteklerinden dolayı hocalarım Prof.Dr. Leyla Yekdane TOKMAN ve Prof.Dr. Müfide BANAR'a;

Çalışmalarım süresince beni sabırla cesaretlendiren, her türlü desteği veren başta eşim olmak üzere kızım **Damla** ve oğlum **Ali Arda**'ya sonsuz teşekkür ederim.

Ali ÇİĞAN

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ali ÇİĞAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
DANIŞMAN ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
2. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ, KENTSEL KORUMA YAKLAŞIMI, GELİŞİMİ VE STRATEJİK KENT YÖNETİMİ.....	4
2.1. Kentsel Dönüşüm Süreci ve Uygulama Yöntemleri.....	6
2.2. Kentsel Dönüşüm Mimari Tasarım İlişkisi.....	8
2.3. Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Bileşenleri.....	9
2.4. Sürdürülebilir Kent Yaklaşımları ve Modelleri.....	12
2.5. Kentsel Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Güncel Durum.....	16
2.6. İklim Değişikliğine Karşı Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm.....	19
2.7. Stratejik Kent Yönetimi.....	25
2.7.1. Stratejik kent yönetiminde amaç.....	27
2.7.2. Stratejik Kent Yönetim Süreci.....	28
2.7.3. Stratejik Kent Yönetiminin Değerlendirilmesi.....	30
2.7.4. Stratejik kent geliştirme ve planlama.....	31

2.8. Kentsel Dönüşümün Tarihi Kentler Üzerine Etkileri.....	35
2.8.1. Tarihi çevre ve kültürel miras kavramı analizi.....	35
2.8.2. Genel bağlamda koruma kavramı.....	38
2.8.3. Koruma anlayışının gelişim süreci.....	41
2.9. Kentsel Yaşam Kalitesi; Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik.....	51
2.10. Bölüm Değerlendirmesi.....	53
3. DÜNYADA KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM; GELİŞİM, İLGİLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER.....	55
3.1. Elephant And Castle Yenileme Projesi (İngiltere).....	55
3.2. Freiburg-Vauban Yenileme Projesi (Almanya).....	60
3.3. Hiroşima – Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya).....	66
3.4. Medellin Kentsel Yenileme Projesi (Kolombiya).....	73
3.5. Xintiandi Kentsel Yenileme Projesi (Çin).....	80
3.6. Hammarby Kentsel Yenileme Projesi (İsveç).....	84
3.7. Örnek Kentsel Yenileme Projelerinin Özet Bilgileri.....	87
3.8. Türkiye’de Kentsel Dönüşümle İlgili Kanun ve Yönetmelikler.....	90
3.9. 6306 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmelik Uygulaması.....	94
3.10. Bölüm Değerlendirmesi.....	98
4. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ.....	100
4.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Kavramı.....	100
4.2. Kullanıcı Sürdürülebilirliği ve Kentsel Dönüşüm Projeleri.....	106
4.3. Kullanıcı Sürdürülebilirliği Kapsamında Geliştirilen Politikalar.....	109
4.3.1. Mekansal sürdürülebilir politikalar.....	109
4.3.2. Çevresel sürdürülebilir politikalar.....	109
4.3.3. Ekonomik sürdürülebilir politikalar.....	110
4.3.4. Sosyal sürdürülebilir politikalar.....	111
4.4. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Uygulama Boyutları.....	113
4.4.1. Fiziksel ve mekânsal boyut.....	113
4.4.2. Çevresel boyut.....	114
4.4.3. Ekonomik boyut.....	115
4.4.4. Sosyo kültürel boyut.....	116

4.4.5. Yasal - Yönetimsel boyut.....	117
4.5. Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri ve Göstergeleri.....	118
4.6. Kentsel Dönüşüm Bağlamında Değerlendirme Sistemleri Analizi.....	123
4.6.1. LEED (ABD) değerlendirme konuları ve analizi.....	125
4.6.2. BREEAM (İngiltere) değerlendirme konuları ve analizi.....	128
4.6.3. DGNB (Almanya) değerlendirme konuları ve analizi.....	131
4.6.4. CASBEE (Japonya) değerlendirme konuları ve analizi.....	133
4.6.5. GREENSTAR (Avustralya) değerlendirme konuları ve analizi....	136
4.6.6. SBTOOL (Kanada) değerlendirme konuları ve analizi.....	138
4.6.7. GREENMARK (Singapur) Değerlendirme Konuları ve Analizi...	140
4.6.8. BEST (Türkiye) değerlendirme konuları ve analizi.....	141
4.6.9. Değerlendirme sistemlerinin karşılaştırılması.....	142
4.7. Bölüm Değerlendirmesi.....	142
5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM VE EVRENSEL ENDEKSLER.....	145
5.1. Sürdürülebilir Kentleşme için Endeksler.....	145
5.1.1. Birleşmiş milletler sürdürülebilir kalkınma endeksi (SDGI).....	146
5.1.2. İnsani Gelişme Endeksi (HDI).....	147
5.1.3. Küresel Rekabet Endeksi (GCI).....	148
5.1.4. Çevresel performans endeksi (EPI).....	149
5.1.5. İklim değişikliği performans endeksi (CCPI).....	149
5.1.6. Küresel İklim Risk Endeksi (GCRI).....	151
5.1.7. Sürdürülebilir toplum endeksi (SSI).....	151
5.2. Küresel Sürdürülebilirlik Endekslerin Karşılaştırılması.....	152
5.3. Bölüm Değerlendirmesi.....	157
6. DİYARBAKIR-SUR'UN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ, GELİŞME STRATEJİSİ İÇİN ÖNERİLER.....	160
6.1. Diyarbakır Adı, Konumu, İdari Yapısı ve Kentleşmenin Gelişimi.....	161
6.1.1. Diyarbakır Adı, Konumu, İdari Yapısı.....	161
6.1.2. Diyarbakır'ın Mimari Gelişim Süreci.....	171

6.2. Diyarbakır Sur İçi'nin Kentsel Dönüşümünde İzlediği Süreç.....	190
6.3. Sur İçi Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Kararları.....	192
6.4. Sur İçi Bölgesi Kentsel Uygulamalarında Güncel Durum.....	193
6.5. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Bağlamında Diyarbakır-Sur Evleri..	196
6.6. Ekolojik Tasarım Kriterlerine Göre Sur Evleri İncelemesi.....	197
6.6.1. Arazi yapısına uygunluk ve yönlenme.....	197
6.6.2. Form Özellikleri.....	198
6.6.3. Mekân Organizasyonu.....	198
6.6.4. Bina Kabuğu Optik ve Termo-fiziksel Özellikleri.....	199
6.6.5. Yapım Tekniği ve Kullanılan Yapı Malzemeleri.....	200
6.7. Sur Evi Sürdürülebilir Tasarım Kriterlerine Göre Analizi.....	200
6.8. Örnek Sur Evi Özet Bilgileri.....	201
6.9. Sur için Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi Önerileri.....	202
6.10. Sur için Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejileri Analizi.....	211
6.11. Bölüm Değerlendirmesi.....	223
7. TÜRKİYE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ	
UYGULAMA MODELİ: TÜSKED-PUM.....	226
7.1. Sürdürülebilir Kentsel Dokuyu Oluşturan Öğeler.....	226
7.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişimi Etkileyen Faktörler.....	229
7.3. Sürdürülebilir Kentsel Kimlik Bileşenleri.....	231
7.4. Sürdürülebilir Kentsel Büyüme-Gelişme Aktörleri, İdari Yapılaşma...	232
7.5. Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli:	
TÜSKED-PUM.....	235
7.5.1. Tasarım Aşamasında TÜSKED-PUM.....	238
7.5.2. Projelendirme Aşamasında TÜSKED-PUM.....	242
7.5.3. Uygulama ve Kontrol Aşamasında TÜSKED-PUM.....	245
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	255
KAYNAKÇA.....	258
EKLER.....	281
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Yaşama Dair Haklar.....	17
Tablo 2.2. Kentsel Planlama ve Yönetim İçin Değerlendirme Kriterleri.....	31
Tablo 3.1. Elephant & Castle ana hedefler.....	59
Tablo 4.1. Sosyal sürdürülebilirlik değerlendirme alt başlıkları ve göstergeleri....	123
Tablo 4.2. Ülkeler ve sertifika sistemleri (Portalatin, Koepke, & Roskoski, 2010)..	125
Tablo 4.3. LEED Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (Gültekin & Bulut, 2015)..	126
Tablo 4.4. LEED kategorileri ve kategorilerin puanları (URL-14, 2021).....	128
Tablo 4.5. BREEAM sertifika sistemi işlem adımları (Gültekin & Bulut, 2015)..	129
Tablo 4.6. BREEAM kategorileri ve kategorilerin puanları.....	131
Tablo 4.7. DGNB Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (URL-18, 2021).....	132
Tablo 4.8. GREENSTAR Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (URL-19, 2021)...	137
Tablo 4.9. BEST konut sertifikası seviyesi (URL-21, 2021).....	142
Tablo 4.10. Kentsel çalışma konuları karşılaştırması (Ayık, Ayatac, & Sertyeşilişik, 2017).....	142
Tablo 5.1. 2017 Sürdürülebilir Kalkınma Hedef Endeksi (URL-22, 2021).....	145
Tablo 5.2. BM Kalkınma Programı 2016 İnsani Gelişme Endeksi Çalışma Alanı (URL-23, 2021).....	147
Tablo 5.3. Dünya ekonomi forumu 2017-2018 küresel rekabet endeksi kapsamı (URL-24, 2021).....	148
Tablo 5.4. Yale Üniversitesi 2018 Çevresel Performans Endeksi Çalışma Alanı (URL-20, 2021).....	149
Tablo 5.5. Germanwatch 2018 iklim değişikliği performans endeksi bileşenleri (URL-21, 2021).....	150
Tablo 5.6. Germanwatch 1997-2016 uzun dönem küresel iklim risk endeksi (URL-22, 2021).....	151
Tablo 5.7. Sürdürülebilir toplum endeksi kapsamı 2006-2016 (URL-25, 2021)...	152
Tablo 5.8. BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile diğer endekslerin karşılaştırılması.....	153
Tablo 5.8. (Devam) BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile diğer endekslerin Karşılaştırılması.....	158
Tablo 5.9. Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile küresel endekslerin karşılaştırılması.....	154

Tablo 6.1. Sur'daki altı mahallenin nüfusu ve değişimi (Kaynak: TÜİK).....	166
Tablo 6.2. Sur Evi Bilgileri.....	197
Tablo 6.3. Sur Evi Sürdürülebilir Tasarım Kriterlerine Göre Analizi.....	201
Tablo 6.4. Diyarbakır Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Uygulanabilirliği İçin Geliştirilen Öneriler.....	204
Tablo 6.5. Sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri alt gruplandırılması.....	212
Tablo 6.6. Sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri çekirdek yapılanma şeması...	213
Tablo 6.7. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde tümevarım/tümdengelim yaklaşımı	218
Tablo 6.8. İllere göre nüfus artışı ve artış hızı verileri;2018,2019 (Kaynak:TÜİK)	220
Tablo 6.9. Türkiye Kır/Kent Nüfus Dağılımı 2019. (Kaynak:TÜİK).....	220
Tablo 7.1. Sürdürülebilir Tasarım İlkeleri (Kim & Rigdon, 1998).....	229
Tablo 7.2. Sürdürülebilir kentsel dönüşümü etkileyen kurum ve kuruluşlar.....	232
Tablo 7.3. Bakanlıkların konu kapsamında sıralaması ve ilişkili üst başlıklar.....	236
Tablo 7.4. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde bakanlıklar arası hiyerarşi.....	237
Tablo 7.5. TÜSKED-PUM tasarım-projelendirme-uygulama/kontrol aşamaları...	238
Tablo 7.6. TÜSKED-PUM modeli aşamaları ve alt bileşen özellikleri.....	239
Tablo 7.7. Bilimsel yöntem ile TÜSKED-PUM sürecinin karşılaştırılması.....	245
Tablo 7.8. TÜSKED-PUM modeli işlem adımları önerisi.....	248
Tablo 7.9. Arazi Durumu (AD) alt bileşenleri.....	249
Tablo 7.10. Su Tasarrufu (ST) alt bileşenleri.....	250
Tablo 7.11. Enerji Tüketimi (ET) alt bileşenleri.....	251
Tablo 7.12. Yapısal Malzeme Kullanımı (YMK) alt bileşenleri.....	251
Tablo 7.13. Kentsel Mekân Kalitesi (KMK) alt bileşenleri.....	252
Tablo 7.14. Kentsel Gelişim (KG) alt bileşenleri.....	252
Tablo 7.15. Değerlendirme ölçütlerine genel bakış.....	254

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Sürdürülebilirlik Bileşenleri.....	10
Şekil 2.2. Bahçe Kent (Çınar, 2000).....	22
Şekil 2.3. Kentsel Alanlarda Yaşayan Nüfusun Yüzdesi-2019 (Kaynak: Dünya Nüfusu Veri Sayfası).....	25
Şekil 2.4. Diyarbakır Suriçi, Kent Dokusu, Çıkmaz Sokaklar ile Izgara Plan İzleri..	49
Şekil 3.1. Türkiye’de afetlerin neden olduğu zarar oranları.....	95
Şekil 3.2. Türkiye deprem tehlike haritası.....	96
Şekil 4.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm ve 3E dengesi. (Çiftçi, 2016).....	102
Şekil 4.2. Sosyal Sürdürülebilirliğin Göstergeleri.....	119
Şekil 4.3. GREENSTAR kategorileri ve dağılım oranları (Sev & Canbay, 2009)...138	
Şekil 6.1. Yerel Mimari Unsurlar.....	174
Şekil 6.2. Dünyanın Kentsel ve Kırsal Nüfusu, 1950-2030 (Kaynak: BM).....	214
Şekil 6.3. Türkiye’nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması (Boğaziçi Üniversitesi, 2011).....	218
Şekil 6.4. Yaşam Kalitesi/Sürdürülebilirlik Endeksi (Boğaziçi Üniversitesi, 2011)..	219
Şekil 6.5. Diyarbakır’da yapılan anket çalışması (BÜ ile MasterCard yapılan anket).....	220
Şekil 7.1. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bileşenleri.....	226
Şekil 7.2. Küreselden yerele sürdürülebilirlik ilişkisi (Zeinal & Huber, 2012).....	227
Şekil 7.3. Sürdürülebilir Kentsel Dokuyu Oluşturan Öğeler.....	229
Şekil 7.4. Sürdürülebilir Kentsel Gelişimi Etkileyen Faktörler.....	230
Şekil 7.5. Sürdürülebilir Kentsel Kimlik Bileşenleri.....	232
Şekil 7.6. Sürdürülebilir kentsel büyüme ve gelişme aktörleri ve idari yapılaşma...	233
Şekil 7.7. TÜSKED-PUM modeli uygulama süreci.....	236
Şekil 7.8. TÜSKED-PUM genel yaşam döngüsü.....	237
Şekil 7.9. TÜSKED-PUM proje rapor formatı ve ana başlıklar.....	242
Şekil 7.10. TÜSKED-PUM çeperleri.....	246
Şekil 7.11. TÜSKED-PUM değerlendirme kriterleri.....	249

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. Elephant & Castle Dönüşüm Projesi Görseller.....	55
Görsel 3.2. Elephant & Castle Dönüşüm Projesi Görseller.....	57
Görsel 3.3. Elephant and Castle Projesi Planlama Bölgeleri ve Plan Etapları.....	58
Görsel 3.4. Elephant ve Castle Hava Fotoğrafı (GoogleEarth, 2020).....	60
Görsel 3.5. Freiburg-Vauban Yerleşim Planı.....	61
Görsel 3.6. Freiburg-Vauban Sokak Cephesi ve Tip Sokak Görünüşü.....	63
Görsel 3.7. Plusenergie® Schlierberg'de Güneş Enerjisi Yerleşimi.....	63
Görsel 3.8. Hafif raylı sistem, yeşil biyo-çember ve yol boyu bisiklet/yaya yolları..	65
Görsel 3.9. Vauban sakinlerin birlikte paylaşabileceği avlular ve bahçeler.....	65
Görsel 3.10. Vauban yenileme bölgesi hava fotoğrafı (GoogleEarth, 2020).....	66
Görsel 3.11. Hiroşima Barış Anıtı Genbaku Kubbesi (Fotoğraf: Shigeo Hayashi)...	66
Görsel 3.12. Hiroşima Ekim 1945, Nisan 1946, Aralık 1948 ve Şubat 1953.....	67
Görsel 3.13. Hiroşima'da hasar derecesini gösteren bir harita.....	68
Görsel 3.14. Hiroşima Aioi Köprüsü'nde 1949'da restorasyon için çalışan işçiler...	69
Görsel 3.15. Hiroşima'nın işlek yolları ve yüksek ofis blokları.....	70
Görsel 3.16. Hiroşima Ota'nın Kıyısındaki A-Bomba Kubbesi Öncesi/Sonrası.....	71
Görsel 3.17. Hiroşima'da ana caddelerden biri öncesi/sonrası.....	72
Görsel 3.18. Hondori ticaret caddesi.....	73
Görsel 3.19. Kolombiya Cumhuriyeti ve Medellin Kenti Konumu.....	74
Görsel 3.20. Medellin hava görüntüsü ve gecekondu bölgesi.....	75
Görsel 3.21. Medellin kablobüs sistemi ve yürüyen merdivenler.....	76
Görsel 3.22. Medellin kenti mimari doku ve Park Explora.....	77
Görsel 3.23. Medellin kenti sokak dokusu ve San Javier Halk Kütüphanesi.....	77
Görsel 3.24. Medellin Arvi Park ve Medellin Unique Botanik Parkı.....	78
Görsel 3.25. Medellin kentsel yenileme projesi katılım boyutu (URL-29, 2021)....	79
Görsel 3.26. Proje alanının kent içindeki konumu (Kaynak: Google Earth).....	80
Görsel 3.27. Tarihi Shikumen Evleri (Kaynak: (URL-04, 2021).....	81
Görsel 3.28. Dönüşüm bölgesine ait görüntüler (URL-06, 2021).....	83
Görsel 3.29. Tarihi Shikumen Evleri yeni sokak görüntüsü ((URL-07, 2021).....	84
Görsel 3.30. Hammarby master planı ve uygulama alanı ((URL-08, 2021).....	84
Görsel 3.31. Bölgenin önceki ve düzenleme sonrası durumu.....	85

Görsel 3.32. Hammarby yapıları (URL-09, 2021).....	86
Görsel 3.33. Bölgede kullanılan çöp kutuları.....	86
Görsel 3.34. Hammarby’de vakumlu ayrıştırılmış katı atık toplama sistemi.....	86
Görsel 3.35. Hammarby Sjöstad Eko-Yerleşimi, (URL-10, 2021).....	87
Görsel 3.36. Kentsel dönüşümde uluslararası örnekler.....	88
Görsel 3.37. Türkiye Geneline Bazı Riskli Alanlar.....	97
Görsel 6.1. Diyarbakır Sur İçi haritası (URL-26, 2021).....	161
Görsel 6.2. Diyarbakır Suriçi’nin 1970’lerdeki görünüşü (Tekin, 1997).....	166
Görsel 6.3. 19.yy. sonu ve 20.yy. başında Diyarbakır’ın idari sınırları.....	166
Görsel 6.4. İçkale ve İçkalede Bulunan Müze Müdürlüğü Binası (URL-30,2022).....	167
Görsel 6.5. Diyarbakır Suriçi haritası (Gabriel, 1940).....	168
Görsel 6.6. Yıllara göre Diyarbakır kentsel gelişim süreci (Atlı, 2014).....	170
Görsel 6.7. Diyarbakır Sur içi planı ve 2011 yılı uydu görüntüsü.....	171
Görsel 6.8. Ziya Gökalp Evi ve Cahit Sıtkı Tarancı Evi (Özkaynak, 2021).....	172
Görsel 6.9. Sur İçi sokak dokusu ve kabaltı çeşitleri (Özkaynak, 2021).....	173
Görsel 6.10. Sokak-Avlu İlişkisi.....	173
Görsel 6.11. Diyarbakır konut plan tipleri (Dalkılıç & Bekleyen, 2011).....	175
Görsel 6.12. Diyarbakır mimarisinde cephe örneği (URL-27, 2022).....	177
Görsel 6.13. Başoda örneği / C.S.Tarancı evi ve odada yüklük örneği.....	177
Görsel 6.14. Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi Avlusu (URL-28, 2022).....	178
Görsel 6.15. Çeşitli Avlu Örnekleri.....	179
Görsel 6.16. Çeşitli Eyvan Örnekleri.....	179
Görsel 6.17. Kiler.....	181
Görsel 6.18. Gezemekler.....	182
Görsel 6.19. Balkonlar.....	183
Görsel 6.20. Sokak Görünüşleri (Balcan, 2021).....	183
Görsel 6.21. Geçit Örnekleri.....	184
Görsel 6.22. Metal Malzeme Kullanımına Örnekler.....	188
Görsel 6.23. Cephe Süslemeleri.....	190
Görsel 6.24. Diyarbakır Sur İçi’nde ticaretin yayılma alanları.....	191
Görsel 6.25. 1990 Yılında Hazırlanan 1/1000Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı.....	191
Görsel 6.26. Koruma Amaçlı İmar Planında Belirlenen İşlev Alanları.....	192
Görsel 6.27. Koruma Amaçlı İmar Planında Verilen Ulaşım Kararı.....	193

Görsel 6.28. Diyarbakır Sur Hava Fotoğrafı (GoogleEarth, 2020).....	196
Görsel 6.29. Sur Evi Sokak İlişkisi.....	197
Görsel 6.30. Sur Evi Form Özelliği.....	198
Görsel 6.31. Sur Evi Kat Planları.....	199
Görsel 6.32. Sur Evi iç - dış cephe düzeni.....	200
Görsel 6.33. Suriçi'nin 2013/2016/2022yıllarında değişimine ait uydu görüntüsü.....	224
Görsel 6.34. 2016yılı uydu görüntüsü üzerinden yıkılan alanlar (TMMOB,2017).....	225

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ARAADHK	: Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun
BCA	: Building and Construction Authority (Yapı ve İnşaat Kurumu)
BEE	: Built Environmental Efficiency (Bina Çevresel Etkisi)
BEEUD	: Built Environmental Efficiency Urban Development (Kentsel Gelişimin Yapılı Çevre Verimliliği)
BEST	: Binalarda Ekolojik ve Sürdürülebilir Tasarım
BM	: Birleşmiş Milletler
BRE	: Building Research Establishment (Bina Araştırma Kurumu)
BREEAM	: Building Research Enstitute Environmental Assesment Method (Bina Araştırma Enstitüsü Çevresel Değerlendirme Yöntemi)
CASBEE	: Comprehensive Assessment System for Building Environmental (Bina Çevresi için Kapsamlı Değerlendirme Sistemi)
CCPI	: Climate Change Performance Index (İklim Değişikliği Performans Endeksi)
COP	: Conference of Parties (Taraflar Konferansı)
ÇEDBİK	: Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği
DGNB	: Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen (Alman Sürdürülebilir Bina Derneği)
EC	: European Commission (Avrupa Komisyonu)
EPI	: Environmental Performance Index (Çevresel Performans Endeksi)
FAO	: Food and Agriculture Organization of the United Nations (Gıda ve Tarım Örgütü)
GBCA	: Green Building Council of Australia (Avustralya Yeşil Bina Konseyi)
GCI	: Global Competitiveness Index (Küresel Rekabetçilik Endeksi)
GCRI	: Global Climate Risk Index (Küresel İklim Riski Endeksi)
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GREEN STAR	: Green Building Council of Australia (Avusturalya Yeşil Bina Konseyi)

HDI	: Human Development Index (İnsani Gelişim İndeksi)
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi)
KENTGES	: Kentsel Gelişme Stratejisi Eylem Planı
KUDEB	: Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları
LEED	: Leadership in Energy and Environmental Design (Enerji ve Çevre Tasarımında Liderlik)
SBTOOL	: Sustainable Building Tool (Sürdürülebilir Bina Aracı)
SDC	: Sustainable Development Commission (Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu)
SSI	: Sustainable Society Index (Sürdürülebilir Toplum Endeksi)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimmar Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: The United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Programı)
UNEP	: United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFCCC	: The United Nations Framework Convention on Climate Change (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
USGBC	: United States Green Building Council (Amerika Birleşik Devletleri Yeşil Binalar Konseyi)
WCED	: World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı)
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WMO	: World Meteorological Organization (Dünya Meteoroloji Örgütü)

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşanan yüzyıl, kentlerin insan yaşam biçimine hâkim olduğu kadargelecek yüzyılda aynı şekilde kentsel yaşam biçiminin insan hayatına hâkim olacağı bir yüzyıl olacaktır. İnsanlar toplam nüfusa göre büyük bir çoğunlukla kentlerde yaşamaktadır. Yaşadığımız dünya ekonomik ve siyasal düzeninde meydana gelen anlık ve hemen hemen her yeri etkileyen kapsamlı gelişmeler, kentlerin, dünyada olduğu gibi ülkemizde de sahip oldukları yerleri günden güne değiştirmiştir. Küreselleşme kavramı, yaşadığımız yüzyılda sadece bahsi geçen bir kavram olmaktan çoktan çıkarak dünya düzenine büyük değişim ve dönüşüm getirmiştir. Ekonomik, politik, sosyal ile çevresel alanlardaki yaşanan ve karşılaşılan değişimler, az alandaki nüfus yığılmalarının etkilediği mekândaki yansımalarının en açık biçimde görülebilecek olan kentleri önemli ölçüde değişime uğratmaya yetmiştir. Tüm canlı varlıklarda olduğu gibi kentler de zamanla değişmekte ve değişimle birlikte süreçteki farklı oluşumlar göz ardı edilemeyecek biçimde karşımıza çıkmaktadır. Kentler hem durağan hem hareketli, hem değişken hem de dinamik ve akışkan bileşenlere sahiptir. Bu zıtlıklarla birlikte sürekliliğini devam ettiren kentler insan hayatını her daim etkilemekle kalmayıp, ona yeni bakış açılarıyla birlikte gelen yeni fikirler de sunmaktadır.

Her daim artan nüfus, bununla büyüyen kısmi zamanlarda planlı fakat çoğunlukla plansız ve kontrolsüz büyümekte olan kentler; geçmişte alınmış kararlarla değişime açık olmaktan uzaklaşmakta ve böylece kentsel dönüşüm kavramını gündemimize almamıza sebep olmaktadır.

Dünyada küreselleşmeyle birlikte kentler ekonomik, sosyal, mekânsal ve siyasal dönüşüm süreçlerinin merkezi olmakla birlikte bilginin ve teknolojinin çoğunlukla üretildiği, ulaşım ağlarının ve karşılıklı ilişkilerin kurulduğu, sürekliliğe sahip etkileşimin olduğu bileşenlere de sahip olmaya başlamıştır. Bütün bu yaşanan yenilikler, süreçte kentlerdeki değişim ve dönüşümü hızlandırmıştır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı hızlı değişime cevap verebilen kentler güncellenebilirliğini korurken, buna cevap veremeyen kentler değişim gereğini ortaya koyamayarak kent bütünlüğünde parçalanma, âtıl durumageçme ve insan yaşam konforu ve dağılımında dengesizlikler gibi sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir.

Son yıllarda kentlerimizde mevcut yerleşme dokusuyla birlikte tarihi yapının korunması önceliği, deprem faktörü ve insanlar için sosyal yaşam taleplerinin

artması kentsel dönüşümü zorunluluk haline getirmiş, yapılacak dönüşümün ayrıca sürdürülebilirde olmasının gerektiği ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir kentsel dönüşümde yapılması gereken, sürekli dönüşüme açık olan kentte; değişik bölgelerde, değişik zamanlarda gerçekleşen, birbirinden kopuk görünen dönüşüm alanlarının ve bununla birlikte ortaya çıkan birçok sorunun aslında bir genel sürdürülebilir dönüşüm problemi olduğu, ortaya çıkan durumun farklılıklara sebebiyet verdiğini kabul etmektir. Bu gerçekle birlikte uygulanan her kentsel dönüşümün, genel kentsel dönüşümün alt bileşenlerini oluşturduğu, olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmesi gerektiği gerçeğini kapsayan bir model geliştirmek gerekmektedir.

Dönüşümü kısaca tariflemek gerekirse, bir şeye yeniden şekil vermek, onu yeniden yorumlamaktır denilebilir. Kentsel dönüşüm ise bozulma / çöküntü durumundaki bir bölge veya bütün kenti başka bir biçime getirmek, yeni yorumlama ile çöküntü olmaksızın kurtarmak anlamına gelmektedir. Bu anlamda kentsel dönüşüm tarihine bakılırsa düşük nitelikli ve sağlıklı olmasına karşın kentlerin daha sağlıklı, temiz ve yaşanabilir kılmayı amaçlayan kentsel yenileme çalışmaları yapmak konunun bütününe özetlemektedir. Kentsel dönüşüme gidilen yolun her kent için farklılık oluşturması aslında ortaya çıkan sorunların da farklılığa sahip olacağı anlamına gelmemektedir. Ortaya çıkan uygulamadameydana gelebilecek sorun / sorunlar kentsel dönüşüm için aslında aynıdır. Sorun; daha iyi ve daha yaşanabilir bir kentin var olup olmadığı, konunun sürdürülebilir kentsel dönüşümle çözülüp çözülemediğidir.

Kentte ortaya çıkan dönüşümleri etkileyen mevcut yapıların eskimesi ve konfor şartlarına artık cevap veremeyecek duruma gelmeleri, yangın, deprem, su baskını gibi nedenlerle ekonomik, sosyal ve çevresel kayıpların olması, kentsel alanlarda dönüşümün yaşanmasına sebep olmaktadır. Aşırı nüfus ve çeperleri belli ve sınırlı olan alanda yaşanan yoğunluk, plansız ve programsız büyüme, her türlü doğal, teknolojik ve sosyal afetler, kentlerin bütün doğal, tarihî, kültürel değerini yitirmesine de neden olmaktadır.

Yukarıda sayılanların yanında, planlamadan alt yapıya, kent yönetiminden örgütlenmeye kadar ortaya çıkan bütün sorunların çözülmesini içeren, genel anlamda tüm kent bileşenleri tarafından kabul edilebilecek bir sürdürülebilir kentsel dönüşüm modelinin oluşturulması gerektiğini daha zorunlu hale getirmiştir. Burada üzerinde durulan nokta; tüm süreçte yaşanan ya da yaşanabilecek sorunların ortaya

konulması ve çözüm önerilerinin getirilmesinde genellik içermesidir.

Bu tez çalışmasının amacı, kentsel dönüşüm kavramının küreselleşmeye bağlı olarak yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal ve mekânsal dönüşüm süreçlerinin dünya ülkelerindeki örneklerle değerlendirerek Türkiye'nin özelliklerini içeren, özgün bir model ortaya koymaktır. Kentsel dönüşüm çalışmaları, yapısal, biçimsel ve bütünsel bir çalışma yöntemlerini içerirken sürdürülebilirlik bağlamında geri kalınması ve bunun sonucunda meydana gelen sorunlar için çözüm imkânı da bulunmamaktadır. Bu nedenle; kentsel dönüşüm çalışmalarında yasal çerçeveye uygulanabilir nitelikte olan, ortaya konulacak yaşama alanı ve mekânıyla birlikte ekonomik, toplumsal, kültürel ve sosyal sorunlara da çözüm getirebilen, dönüşüme ait tüm aktörlerin ve süreçlerinin tanımlanarak, şeffaf ve bilgilendirici niteliklere sahip, sistematik ve bütüncül bir model ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bu tez çalışması sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konuya giriş yapılarak çalışmanın amacı, kapsamı ve izlenen çalışma yöntemi belirtilmiştir. İkinci bölümde kentsel dönüşüm süreci, kentsel koruma yaklaşımı, gelişimi ve stratejik kent yönetim süreci incelenerek kentsel dönüşüme olan etkileri araştırılmıştır. Üçüncü bölümde dünyada kentsel dönüşüm uygulama örnekleriyle konu, farklı yönleriyle beraber değerlendirilmiş, karşılaştırmalar yapılmıştır. Türkiye'de kentsel dönüşüm; gelişim, ilgili kanun ve yönetmelikler incelenmiştir. Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik ilişkisinin incelendiği dördüncü bölümde, konu hakkında sürdürülebilirlik bileşenleri kentsel dönüşüm kavramıyla birlikte değerlendirilmiştir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve evrensel endekslerin alt bileşenlerle birlikte değerlendirildiği beşinci bölümden sonra, altıncı bölümde ise Diyarbakır-Sur'un sürdürülebilir kentsel dönüşüm bağlamında incelenmesi, sürdürülebilir kentsel gelişme stratejisi için öneriler üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Örnek alan üzerinden genele ait bir model önerisinin açıklandığı yedinci bölümde ise Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli: TÜSKED-PUM detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Tez çalışmasının sonucunda amaçlanan, Türkiye'ye özgü bir sürdürülebilir kentsel dönüşüm proje uygulama modeli (TÜSKED-PUM) oluşturmakla birlikte stratejik ilke ve kararlar almaktır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ, KENTSEL KORUMA YAKLAŞIMI, GELİŞİMİ VE STRATEJİK KENT YÖNETİMİ

İlk çağda dinsel nedenlerle ortaya çıkan koruma bilinci, sadece doğal koşullara ve fiziksel etkilere bağlı yıpranmanın önlenmesi için değil, aynı zamanda yapıların temsil ettiği güçlerin etkisinin artırılması amacı da gütmüştür. Dini inançların etkisinin yoğun olduğu koruma faaliyetlerine Eski Mısır ve Mezopotamya’da da sıklıkla rastlanmaktadır. (Erder, 1975)

Arkeolojik eserlerin korunması olarak başlayan bu bilinç daha sonra anıt eserleri kapsayacak biçimde gelişmiştir. Yeniçağda ilk olarak İngiltere, İtalya, İsveç, Danimarka, Fransa ve Portekiz’de anıtsal yapıdan kentsel doku korumasına geçilmiştir. 2. Dünya Savaşı ve devamında ise taşınmaz kültür varlığı ve eski eserleri birlikte koruma düşüncesi genel olarak benimsenmiş ve bu tutum koruma adına dönüm noktası sayılabilecek seviyeye çıkmıştır.

1930’lu yılların ardından koruma çalışmalarında yeni yaklaşımların benimsendiği, uluslararası toplantıların gündemlerine koruma sorununun da dâhil edildiği ve bu konuda ortak çözüm önerilerinin getirilmeye çalışılmış 1931 yılında Atina’da “1. Uluslararası Tarihsel Anıtların Korunması ile İlgili Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi” sonrasında hazırlanan Atina Tüzüğü’nde yapıların çevresi ile korunmalarının gerekliliği, korumanın yasal ve yönetsel açıdan boyutu tartışılmıştır. Bu durum ancak 1960’larda tam olarak ortaya konulabilmiş ve korunacak eserlerin kalıcı birer belge olarak değerlendirilmesi başlamıştır. 1960’larla birlikte anıtların çevreleri ile korunması yaklaşımı benimsenmiştir.

Koruma faaliyetlerindeki çağdaş koruma anlayışı uygulamaları 1964 Venedik Tüzüğü sonrası ağırlık kazanmıştır. Venedik Tüzüğü, “tarihi çevre” kavramının ilk defa bir uluslararası metinde kullanılması bakımından önem taşımaktadır. Bütüncül bir yaklaşım ile alan ölçeğinde koruma gündeme getirilmiştir. Avrupa Mimari Miras Yılı’nın 1975’te ilan edilmesiyle başlayan sürecin sonunda yayınlanan Amsterdam Bildirgesinde mimari mirasın korunması, kent ve bölgeye ait planlamanın esas hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Söz konusu bu bildirgeyle hedeflenenin bütünlük koruma olduğu belirtilmiş, önemli yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir. Ekonomik, sosyal, yönetsel bağlamlarında ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olduğu öne sürülen bu yaklaşımın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan alt bileşenler ortaya konmak amaçlanmıştır (Ahunbay Z. , 1999).

1999'da yayınlanan Burra Tüzüğü ile kültürel önemi olan mekânların yönetimi ve korunması için bir rehber hazırlanmıştır (Rodwell, 2007). Tüzükte alan yönetiminin koruma için önemi vurgulanmaktadır.

Tüzüğe göre;

Kültürel değere sahip yerler korunmalıdır.

Koruma, tarihi yerlerin yönetiminin önemli bir görevidir.

Korumanın amacı, kültürel güzellikleri kaybolmadan barındırabilmektir.

Kültürel güzelliklere sahip yerler dikkatle korunmalı ve risk altında tutulmamalıdır.

1987 yılında Washington'da ICOMOS tarafından benimsenen Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü, ekonomik, sosyal politikalara ve bütünleşik yaklaşıma gerek duyulduğunun belirtilmesi olmuştur. Tarihi kent ve kentsel alanların korunması için sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanmasının gerektiği ve kentsel politikaların bütünlük içerisinde işleminin büyük önemi olduğu vurgulanmıştır. Bu tüzüğün üzerinde durduğu diğer bir konu ise toplumun katılımıdır. Tüzük koruma programlarının başarısında kent halkının katılımının ön koşul olduğu, dolayısı ile koruma programlarında halkın katılımını teşvik edici uygulamaların yer almasının gerektiği belirtilmiştir.

Tarihi alanların korunması için ortak bir görüş niteliği taşıyan “Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Yönergesi (2011)” tarihi alanların etkin korunması bağlamında “yönetim planı” kavramının altını çizmekte ve tarihi kentler için bütüncül kentsel yönetim stratejilerinin belirlenmesinin gereğini vurgulamaktadır. Tarihi koruma alanları için yönetim planlaması daha çok tarihi miras kavramı ile gündeme gelmiştir. Esas olarak UNESCO Dünya Miras Merkezi'nin, Dünya Mirası listesindeki alanlar için yönetim planı hazırlanması talebi üzerine bu alandaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

Dünya'da kentsel koruma yaklaşımları uluslararası tüzük bildirge vb. ile çağdaş bir zemine oturmuştur. Koruma anlayışı tek yapı ölçeğinden çıkarak bütünü korumaya yönelik bütünleşik koruma yaklaşımı haline dönüşmüş ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleriyle bütüncül bir koruma modeli halini almıştır. Değer odaklı bir yaklaşım olan kentsel koruma yaklaşımı, sürdürülebilirlik kavramı ile ilişkilidir. Kentsel alanlar, içinde yer aldığı doğal ve fiziksel çevrenin sürdürülebilir ve kendi gelişmesini sağlayabilir olmalıdır. Kentsel alanların korunarak yaşatılması konusunda günümüz koşullarına uygun dinamik, esnek, yenilenebilir ve sürdürülebilir yaklaşımlar ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Tarihi ve arkeolojik alanların kent yaşamı ile bütünleşmesinin hedeflendiği yöntem İspanya, İngiltere, İsviçre gibi pek çok ülkede uygulanmıştır. Bütünleşik koruma yaklaşımı ile çok katmanlı yerleşimler için katmanların korumaya dâhil edildiği kararlar alınmıştır. Örneğin kentlerin katmanlarını oluşturan uygarlıklara ait verilerin günümüz kent dokusu ile karşılaştırılarak, yapılar üzerinde bilgilendirme panoları düzenlenerek kentin geçmişi hakkında bilgi verilmiştir. Bu tarz uygulamalarla yaşanan değişim belirlenmiş ve kullanıcının bu katmanları fark etmesi sağlanmıştır.

2.1. Kentsel Dönüşüm Süreci ve Uygulama Yöntemleri

1950 Yeniden İnşa (Reconstruction): Modası geçmiş alanların yeniden inşası ve banliyölerin oluşumu; Merkezi ve yerel yönetime özel teşebbüsün katılımı ile yerleşik alanların geliştirilmesi ve kamu sektörünün yaşam standartlarını artırması ile kentsel merkeze yakın alanlar ve yakın komşuluk birimleri daha fazla önem kazanmıştır.

1960 Canlandırma (Revitalisation): Banliyölerin büyümesi; kamu ve özel sektör arasındaki dengenin kurulması; bölgesel alanlardaki eylemler ile özel sektörün öneminin artması, sosyal imkânların gelişmesi, ferah, yaşanabilir alanlar oluşturma hedeflenmiştir.

1970 Yenileme (Renewal): Yenilemenin zorluğu ve katı projeler; yakın gelişmeler, özel sektörün öneminin gelişimi, yerelliğin ön plana çıkması, kamu ve özel sektörün kaynaklarının gelişimi, sosyal tabanlı eylemler, eskimiş kentsel altyapı, yeni gelişmeler neticesinde çevrenin önemi artmıştır.

1980 Yeniden Geliştirme (Redevelopment): Yeniden geliştirme projeleri, uzak şehir projeleri, özel sektöre önem verme ve uzmanlık üniteleri, ortaklıkların gelişimi; 1980'lerin ilk dönemlerinde yerel ölçekteki yoğunlaşma, yeniden yerleştirme ve yeniden geliştirme projeleri, geniş açılı çevresel yaklaşımlara gidilmiştir.

1990 Yeniden Oluşum (Regeneration): Uygulama ve politikalara detaylı yaklaşım eğilimi, bütünleşmiş eğitim, ortaklıkların baskınlığı, stratejik bakış açısının benimsenmesi, bölgesel eylemlerin gelişimi, kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki denge, toplumun önem kazanması, daha sade koruma, daha geniş faaliyetlerin temsili ve sürdürülebilir çevre ele alınmıştır (Roberts, 2000).

Kentsel dönüşüm uygulamaları kentlerde farklı zamanlarda farklı şekillerde gelişmiş, kentsel bozulmanın giderilmesine yönelik olarak birçok ülkede farklı müdahale biçimleri ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan hızlı kentleşme süreci ile 1980'lerde kentsel dönüşüm kavramı ortaya çıkmıştır. (Sönmez, 2005)

Dünya’da kentsel dönüşümün ilk uygulamaları iki önemli sürecin etkisi ile başlamıştır. İlk olarak, sanayileşmenin görüldüğü kentlere doğru yaşanan hızlı göçsonucu oluşan sağlıklı yaşam koşulları, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve kentlerindaha yaşanabilir hale getirilmesi yönünde uygulamaların gerçekleştirilmesine nedenolmuştur. Kentsel dönüşüm ihtiyacının ortaya çıkmasının temel nedenlerinden diğeri ise,1940’lı yılların ikinci yarısında savaş sonrası büyük şehirlerin tahribatının giderilmesine yönelik yıkılan kentlerin yeniden inşa edilmesi ve canlandırılması ihtiyacıdır. 1945'te savaşın etkisiyle çok büyük bir mülk tahrip olmuş, büyük çaplı bir konut açığı ile karşı karşıya kalınmıştı (Mullins & Murie, 2006). Yapılı çevreye yönelik tüm eylemler farklı müdahale türleri olarak “kentsel dönüşüm” kavramı altında ifade edilmektedir. Kentsel dönüşüm müdahale yöntemlerinin genel itibariyle altı (6) farklı uygulama biçimine sahipolduğu söylenebilir. Kentsel dönüşüm, çok boyutlu bir kavram olup dünyada; Kentsel Koruma, Yeniden Canlandırma, Yenileme, Yeniden Geliştirme, Sağıklaştırma, Yenidenİnşa gibi yöntemlerle uygulanmakta ve aşağıdaki gibi tarif edilmektedirler.

Kentsel Koruma (Conservation)

Kentsel koruma, altyapı ve üst yapısının sürekli bakımının yapıldığı, işlevi ve sosyal dokusunun değişmeden günümüze kadar ulaştığı belirli tarihsel dönemlerin temel özelliklerini gösteren kentsel dokuyu korumak için kullanılmaktadır. Kentsel koruma müdahaleleri Lichfield tarafından (Lichfield, 1992) doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Doğrudan koruma; mevcut dokuda yapısal bütünlüğü bozmadan dayanıklılığı sağlamak için destekleyici birtakım uygulamalar yapılmasıdır.

Dolaylı koruma; bozulmanın engellenmesi için fiziksel koşullara ilişkin önlemler (çevre kirliliğinin kontrol edilmesi) alınmasıdır.

Yeniden Canlandırma (Revitalization)

Kentsel yeniden canlandırma, kentlerin sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki olarak bozulmaya uğrayan parçalarının ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi ile o alanların yeniden canlılık kazanmalarının sağlanmasıdır. Özellikle tarihi kent merkezleri yeniden canlandırma projeleri ile geri kazanılmaya çalışılmaktadır. Yeniden canlandırmaya yönelik uygulama biçimleri alanın özelliklerine göre farklılık göstermektedir (Tiesdell, 2005).

Yenileme (Renewal)

Kentsel yenileme, kentin zamanla eskimiş kısımlarının yıkılıp yerine yenilerinin yapılması şeklinde uygulanmaktadır. Couch & Fraser (Couch & Fraser, 2003), kentsel yenilemeyi fiziksel bir değişim olarak, arazi ve binaların kullanımının ya da kullanım yoğunluğunun değişmesi olarak tanımlar. Kentsel yenileme süreci, mevcut yapıların fiziki olarak yeniden yapılması, tarihsel ve kültürel açıdan değerli alanların korunması ve kente tekrar kazandırılmasına yönelik çalışmaları kapsamaktadır.

Yeniden Geliştirme (Redevelopment)

Kentsel yeniden geliştirme, fiziksel ve ekonomik yapısı iyileştirmeye imkân vermeyecek şekilde kötüleşmiş olan düşük gelir gruplarına ait konut alanlarının yıkılması ve bu bölgelerin yeni bir tasarımla düzenlenerek geliştirilmesidir (Polat & Dostoğlu, 2007). Yeniden geliştirme uygulamaları genellikle fiziksel açıdan bozulmuş bir alanın genel düzeninin değiştirilmesi, binaların ve yolların yeniden düzenlenmesi, yeni işlevler verilerek yeni faaliyet alanlarının oluşturulmasını içerir.

Sağlıklaştırma (Rehabilitation)

Kentsel sağlıklaştırma, yıpranmaya başlamış ancak özgün niteliğini kaybetmemiş yapıların temel fiziksel karakterini koruyarak, yapıların iyileştirilmesi, yeni kentsel işlevler verilerek sağlıklı hale getirilmesidir. Lichfield, kentsel sağlıklaştırmayı, binayı ayakta tutabilecek çağdaş bir kullanıma uyarlamak olarak tanımlar (Lichfield, 1992).

Yeniden İnşa (Reconstruction)

Kentsel yeniden inşa, kentlerin yeniden yapılanması sürecinde etkili olmuş, savaş sonrası Avrupa kentlerinde oluşan büyük yıkımlar, kentlerin yeniden inşası (urban reconstruction) stratejisini gündeme getirmiştir. Yeniden inşa artık mevcut olmayan bir binanın, cephesini, malzemesini ve detaylarını (ve genellikle yapım yöntemlerini) değiştirmeden yapının ya da alanın yeniden üretilmesidir (Doratli, 2005).

2.2. Kentsel Dönüşüm Mimari Tasarım İlişkisi

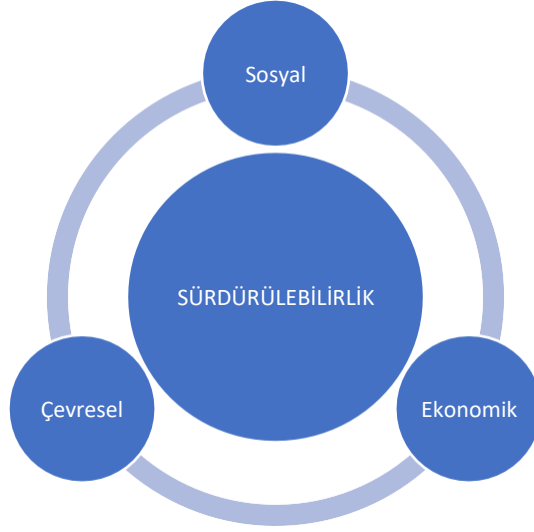
Kentsel dönüşüm, mimari tasarım ilişkisinin olmaması düşünülemez. Mimarlık; tasarım odaklı, en fazla uygulama olanağı olan, ürünlerinin insana ve tüm canlılara direk etkisinin olduğu ve bunun yanında sanatsal yönleri de barındıran bir meslek alanıdır. Ancak kentsel dönüşümde başarı; planlama ve mimarlık dışında genel bir kültürel gelişimin de dönüştürülmesi ve geliştirilmesinin sağlanmasına ve nitelikli uygulamaların

yapılabilmesine de bağlıdır. Kentsel dönüşüm ve mimari tasarım minimum olarak ada veya mahalle ölçeğinde birleşmelidir. Kentsel dönüşüm kuramına aykırı olarak parsel ve yapı ölçeğinde yapılan kentsel dönüşüm ve kentsel yenilemeler çağdaş yaşam kriterlerini sağlamak adına yeterli olmaktan uzaktır. Kentsel dönüşüm planlama modelleri oluşturulurken mimari tasarım modelleri de geliştirilmeli ve planlama çalışmalarına çözüm ortağı olunmalıdır. Kenti biçimleyen ilgili kent tasarım alanlarının ortak tasarım başarısı için karşılıklı geri bildirim ortamının oluşturulmalı ve ekip çalışması gerçekleştirilmelidir. Somut çözümlere ulaşabilmek için örnek uygulamalar yapılmalı ve çözüm ortaklı planlamalar asgari ada ya da mahalle ölçeğinde yapılmalıdır. Parsel ve yapı ölçeğinde yapılan kentsel yenilemelerin sonuçlarının bütünlüklü tasarım başarısı adına yeterli olamayacağı kaçınılmazdır.

Kentsel yenileme alanında sorunlar sadece planlama disiplinlerinin çabaları ile çözülememektedir. Bu nedenle sorunların çözümüne yönelik olarak kentsel tasarım ve mimari anlamda da tasarım çözümleri üretilmelidir. Teorik çalışmalar uygulama alanlarında test edilmeli, çeşitli yönleri ile geliştirilmeli ve mimari tasarım modelleri ile desteklenmelidir. Bu modeller, planlama çalışmalarına ve kentsel tasarımlara çözüm üretecek tüm alanlara çözüm odaklı veri üretiminde bulunulmalıdır. Kentsel yenilemenin başarısı, kentsel planlama, kentsel tasarım ve mimari tasarım alanlarındaki iş birliği ile sağlanabilir. Kentsel dönüşüm alanında mimarlara ve tasarımcılara düşen görev; öncelikle hazırlanacak olan kentsel dönüşüm planlamalarına ve projelerine, alternatif mimari çözüm önerilerini planlama kararlarının alındığı aşamalarda yapmaktır.

2.3. Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Bileşenleri

Sürdürülebilirlik kavramının sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç temel ögesi vardır. Sosyal Boyutu; toplum ve katılımı, Ekonomik Boyutu; ekonomik sermayeyi, Çevresel Boyutu ise insan ihtiyaçlarına yönelik, bilinçli doğal kaynak tüketimini içeren ve refah düzeyinin artmasını hedefleyen unsurlardır (Goodland, 1995).

Şekil 2.1. Sürdürülebilirlik Bileşenleri

Şekil 2.1.'de görüldüğü üzere sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmenin birlikte ve içiçe sağlandığı bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramında olduğu gibi kentsel dönüşümde sürdürülebilirliğin sağlanması için dönüşümün bir bütün olarak ekonomik etkinlik kazanması, çevresel etkenleri koruması, geliştirme ve düzenlemesiyle birlikte sosyal anlamda toplum için en iyi ve en ideal yaşam koşullarını sunması gerekir.

Bu bağlamda sürdürülebilir kentsel dönüşümün başarısı için gerekli ana unsurlar; Karar verme sürecinde toplumsal katılım.

Tüm paydaşların ve grupların işbirliği. Toplumda eşitlik, adalet ve paylaşım ilkesi. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve yoksullukla mücadele.

Bunun yanında kentsel dönüşümde sürdürülebilirliğin kazanılamama sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

Sınırlı ekonomik büyüme karşısında sınırsız tüketim. Çevresel kaynakların sınırsızca tüketimi.

Hızlı nüfus artışı ve belirli bölgesel yoğunlaşma. Güçlü merkezi karar sistemleri eksikliği.

Çevre ve gelişme sorunlarına kısa vadeli, günlük çözümler.

Sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarıyla bir bütün olan Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm kavramı, sosyal gereksinimler, biyolojik çeşitlilik, üretim, kültürel miras gibi unsurları içermektedir. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm kapsamındaki çalışmalarda bu konu başlıkları birbirinden bağımsız değil, bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Mekanizmada bulunan her boyutun sürdürülebilirliği diğerlerinin de sürdürülebilirliğine bağlı olarak gelişir (Sezer & Tüzün, 2002). Sürdürülebilirlik kavramı insanların davranış ve düşüncesi çerçevesinde değerlendirilir. “Daha fazlası en iyi (more is better)” sloganı yerine “yeterli olan en iyi (enough is better)” sloganı ile gündeme gelen sürdürülebilir gelişim (Jepson, 2001) doğrultusunda insani ihtiyaçlara cevap veren ve olabildiğince en kaliteli yaşam düzeyine kavuşturacak bir Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm öne sürülerek çevresel ve sosyal yaşam kalitesinin ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmelidir. Bu açıdan da değerlendirilecek olunursa yalnız başına sürdürülebilirlik tekil değil, kentsel dönüşüm kavramı ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir gelişme ekonomik, çevresel ve sosyal gelişme boyutlarının da dengede olması ve bütünsel bir yaklaşım ile değerlendirilmesi ile başarıya ulaşabilir.

Kentsel Dönüşüm için sürdürülebilir tasarım uygulama alanları ve ilkelerinin tamamı, sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları açısından kentsel dönüşüm ile farklı düzeylerde ilişkilidir. Ekonomik sürdürülebilirlik yönünden incelendiğinde; karma kullanıma sahip tasarımlar ile ev ve işyerlerinin birlikte tasarlanması sonucu işe ya da eve gidişte otomobile duyulan ihtiyaç azalmış, insan hareketleri çoğalır ve böylece insana kalan daha fazla zamanda çeşitli aktivitelerin sayısı ve niteliği artmış olur. Dönüşüm alanında kamu binaları tesis edilmesi ve mağaza, banka, kafe gibi yerel ticari faaliyet alanları kurulması, istihdamı artırarak ve bölgeyi potansiyel sakinleri için cazip hale getirerek kentsel dönüşümün ekonomik boyutta sürdürülebilirliğine katkı sağlar (Lee, 2003). Sokak ve bina düzenine ilişkin geçirgenlik arttıkça, ekonomik açıdan ticari bulunan noktaların toplam sayısı da artmaktadır (Montgomery, 1998). Enerji tüketiminin uygun yönetim ile azaltılması, doğayı korurken, harcamalardan tasarruf etmeye katkı sağlayacaktır (Housing, 2000).

Tasarım yöntemlerinin çevresel sürdürülebilirlik ile ilişkisine bakıldığında; açık ve yeşil alanların sıkışık kentsel ortamda insanlara nefes alma olanağı sağlayarak ve bölgesel iklimi iyileştirerek (Oktay D., 2004), enerji tasarrufu ve verimliliğine ilişkin yöntemlerin ise fosil yakıt kullanımı kaynaklı kirliliği azaltarak kentsel dönüşümün çevresel sürdürülebilirliğine katkı sağladığı söylenebilir. İnşaat faaliyetleri, kaynakların verimli kullanımı yoluyla, ekolojik ilkelere dayanan, sağlıklı bir yapıyı çevre yaratmak ve devam ettirmek mecburiyetindedir (Alnaser, Flanagan, & Alnaser, 2008). Mevcut yapıların korunması ve onarımı, yeni inşaattan daha az malzeme ve kaynak gerektirerek çevresel sürdürülebilirliği geliştirir (Pearce, Dubose, & Vanegas, 1996). Uygun toplu ulaşım

sistemleri kurulması ve yaya ulaşımının iyileştirilmesi sera gazı salınımlarında önemli paya sahip otomobil kullanımını azaltacaktır. Sosyal sürdürülebilirlik açısından, dönüşüm alanlarında vatandaşların temel ihtiyaçlarına yönelik okul, sağlık ve spor merkezleri gibi kamu tesisleri kurulması, hayati önem taşımaktadır (Omann & Spangenberg, 2002). Eğlence, rekreasyon ve doğa ile temas etme amacı ile kullanılan açık alanlar, insanlara sosyal ve fiziksel esenlik kazandırır. Arazi kullanım şekillerinin düşük gelirli nüfusu dikkate alması ve onların koşullarını iyileştirmesi, konutların güvenlik duygusu sağlayan, sosyal etkileşimi kolaylaştıran ve sakinlerini adet ve kültürlerini, komşuluk ilişkisi içerisinde paylaşmaya teşvik eden yönleriyle ele alınması sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlar (Ng, Cook, & Chui, 2001). Sürdürülebilirlik alt başlıklarını (sosyal, çevresel ve ekonomik) kentsel dönüşüm açısından değerlendirilmesinde her biri için bir veya birden fazla boyutu ile ilişkisine dair örnekleri çoğaltmak mümkündür.

2.4. Sürdürülebilir Kent Yaklaşımları ve Modelleri

Kent kelimesinin anlamı bakımından farklı disiplinler için her ne kadar farklılık gösterse de genel anlamda birkaç ana tanımlama yapılmaktadır. Türk Dil Kurumuna göre kent: “şehir, yerleşim alanı” olarak tanımlanmaktadır (URL-01, 2021).

Kent kelimesinin Max Weber’a göre tanımı, basit olarak, bir veya daha fazla ayrı evler kümesinden oluşan kapalı bir yerleşim bölgesidir. Geleneksel olarak evler birbirlerine yakın inşa edilmekte hatta duvarları birbirine bitişik olmaktadır. Yapıların bu şekilde bitişik olması niceliksel olarak büyük bir mahalle kavramına, bu da bizi “kent” kavramına götürmektedir (Weber, 2003).

Kentleşme sözcüğüne bakıldığı zaman ise; “dar mekânlı” toplum hayatından “geniş mekânlı” bir toplum hayatına geçiş ve bu ikinci yaşama şekline göre yeni “sosyal münasebetlere” ve bunun gerektirdiği “yeni yapılanmalara (sosyal, ekonomik, kültürel vb. yapılanmalar)” ilişkin değişimler karşımıza çıkmaktadır (Sezal, 1992).

İngilizcede “sustainable cities” kavramı ile ifade edilen sürdürülebilir kentler, aslında kentlerin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde yaşamasını ifade etmektedir. 21. yy’da kentlerde ekolojik, çevresel sorunlara çözüm bulabilmek için kent bilimcileri alternatif kentsel düzenleme yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Başlıca önemli olan kent formları; Kompakt yerleşimler, yavaş kentler, öğrenen kentler, yürüyen kentler, ekolojik köy ve ekolojik kentlerdir (Hasandemir, 2013).

Kompakt Yerleşimler

Kompakt kelimesi yabancı dilden dilimize geçmiş ve kullanılmaktadır. Kompaktlık “yoğun ve sık biçimde bir araya gelmiş, yoğunlaşmış” olarak anlamlandırılabilir. Türkçe de ise kompakt kelimesi “yoğunluk” terimine karşılık gelmektedir. Kompakt yerleşimler, karışık arazi kullanım tipinin bulunduğu, yüksek yoğunluk kararları ile toprakların en iyi şekilde kullanımının hedeflendiği toplu kentsel alanlardır. Kompakt kentler 1970 yılların sonunda, 1980’li yılların başında gündeme gelmiştir. Fakat bu modelin ele alınması 1990’lı yıllara rastlamaktadır (Karakurt T. E., 2013).

Kompakt yerleşimler belirli karakteristik özelliklere göre incelenmektedir. Bu özellikler başlıca şöyle sıralanabilir (Aşkın, 2014);

Yüksek yoğunluklu yapılaşmalara sahiptir.Farklı alan kullanımları bir aradadır.

Kent içindeki farklı kullanım türleri birbirine yakın durumdadır. Sınırları net belirlenmiş bir alan söz konusudur.

Teknik altyapı eksikliklerinin olmaması gerekmektedir. Toplu taşımada daha iyi hizmetin sunulması gerekmektedir.Enerji tüketimi en aza indirilmelidir.

Kent merkezinde aktif ve pasif yeşil alan oranı düşük olmalıdır. Kent içinde yüksek derecede erişilebilirliğin olması gerekmektedir.

Kentsel kompaktlığın temeli altı bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler; merkezcilik, bütünlük, yoğunluk, çeşitlilik, faktör yoğunluğu ve çözünürlüktür. Sürdürülebilir kentleşmede, çevre kirliliğinin en aza indirilmesi, mevcut kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, arazinin yerleşimde dikey olarak yapılaştırılması, kente ait hareketliliğin en aza indirilmesi sürdürülebilir kentleşmenin hedeflerinden bazılarıdır. Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için kompakt kent modelinin ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır (Karakurt T. E., 2013).

Yavaş Kentler

Yavaş kentler, küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, sakinliklerini ve yaşam standartlarını ortadan kaldırmasını engellemek için yavaş yemek hareketinden doğmuştur (Keskin, 2012). Yavaş şehir hareketi İtalya’da ortaya çıkmış, 1986 yılında açılan McDonalds ile doyulamayacağını net bir şekilde anlatabilmek için gerçekleştirdikleri eylemin bir hareketidir (Çoban & Harman, 2016).

Yavaş kentler, homojen kentlerden biri olmak istemeyen, kimliğini ve özelliklerini korumayı hedefleyen bir birliktir. Bu yaklaşım kentin özgün kimliğinin yok olmasını

engellemek ve kent içi değişim hızını yavaşlatmasını amaçlamaktadır (Keskin, 2012) Kasım 1999’da yavaş kentlere yönelik hazırlanan sözleşmede sağlanması gereken önemli yedi şart bulunmaktadır. Bu şartlar (URL-02, 2021);

Çevresel politikalar,

Altyapı politikalarının güçlendirilmesi,

Kentsel kalite için teknolojiler ve tesislerin bulunması, Yerel üretimin korunması,

Misafirperver bir anlayış, Farkındalık,

Yavaş yemek yeme ve buna ilişkin projelerin desteklenmesidir.

Yavaş kentler günümüzde pek çok ülke ve yerleşmede uygulanmaktadır. Yavaş kentler küreselleşmeye karşı bir tutum sergilemektedir. Yavaş kent yaklaşımı 50’den fazla taahhüdü bünyesinde barındırmaktadır. Nüfusu 50.000’nin altında olan yerleşmeler yavaş kent için başvurabilmektedir. Yavaş kente yönelik tasarım ve planlama kriterleri aşağıda verilmiştir (Sınmaz, 2013);

Gürültü, hava, ışık ve elektromanyetik kirliliğin önlenmesi, Tarihi dokunun ve kültürel değerlerin korunması,

Önceliğin yaşlı, çocuk ve engelli olması ve konforlu bir yaşam alanının tasarlanması,

Kendi üretiminin desteklenmesi,

Üretim, pazarlama altyapısının güçlendirilmesi,

Doğal ve yapay tasarımın kaliteli ve fiziksel çevrede düzenlenmesi, Alternatif enerji kullanımının sağlanması,

Ulaşımda toplu taşıma araçlarının tercih edilmesi ve yaya ile bisiklet kullanımının artırılmasıdır.

Sürdürülebilir kentlerin oluşabilmesi için kentsel hareketliliğin en az seviyede olması gerekmektedir. Bu hareketliliğin en aza indirilebilmesi için nüfusun belli bir oranda tutulması gerekmektedir (Çoban & Harman, 2016).

Öğrenen Kentler

Öğrenen kent; “21. yüzyılın bilgi toplumlarına ve yönlendiricilerine hizmet eden, gerekli kaynakların, kurumsal yapıların, modern teknolojilerin ve karmaşık değerlerin doğru karmasını sunabilen yapılanmalardır” (Emekli, 2011).

Öğrenen kentler; temel eğitimden yüksek eğitime kadar kapsayıcı öğrenimi teşvik etmek için her sektördeki kaynaklarını etkin şekilde kullanan; ailelerdeki ve toplumlardaki öğrenmeyi tekrar canlandıran; işyerlerindeki öğrenmeyi faaliyete geçiren;

modern öğrenme teknolojilerinin kullanımını arttıran; öğrenmenin kalitesini ve muazzamlığını geliştiren ve hayat boyu öğrenme kültürünü teşvik eden şehirlerdir. (URL-03, 2021).

Dünya; yerleşmeleri, dağları, ovaları, denizleri, gölleri, farklı kültürleri, tarihleri insanları birbirine bağlayan etmenleri ile hızla gelişmektedir. Bu gelişim süresinde kentler öğrenmeyi, toplumun bütün kesimlerinde bir araç olarak kullanmaktadır (Emekli, 2011).

Yürüyen Kentler

Sürdürülebilir, akıllı ve yaşanabilir kentlerin en önemli bileşeni yürünebilirliktir. Kentlinin kent yaşamına geçmesinde önemli bir rol oynamakta olup mekânsal yaşam kalitesinin artması ve yaşanabilirliğin bir fiziksel ölçütü olması nedeni ile yürünebilirlik modeli değerlidir. Sürdürülebilir akıllı kent modellerinden birisi olan yürüyen kentler, sürdürülebilir kentleşme bağlamında önemli bir konuma sahiptir. Yürüyen kent modeli mekânsal yaşam kalitesinin artması açısından önem arz etmektedir (Akkar & Belge, 2017).

Yürüyen kent modeli 1964 yılında Ron Herron tarafından tasarlanmıştır. ABD kentlerinde ortaya atılmış, obez insanların çoğunlukta olduğu kentlerdir. Bir kentin yürüyen kent olabilmesi için yürüyerek işe gidenlerin yüzdesi, kentin nüfus yoğunluğu, formu-yayılması, kentte spor olarak yürüyenlerin sayısı, hava koşulları gibi birçok kriterleri sağlaması gerekmektedir. ABD kentlerinde ortaya çıkan yürüyen kentlerden Bergen ve Boston 2003 yılında yürüyen kent ödülünü almıştır (Hasandemir, 2013).

Ekolojik Köyler

Küresel sosyo-ekolojik sistemimizde tektonik baskılar çoğaldığı için sürdürülebilir yaşamın her yönü için ispat yerleri olarak eko-köyler gidilecek doğal yerler olarak tanımlanmaktadır. Kentsel eko-köyler daha az araba ve daha yüksek yoğunluklu konutlara sahip olmaya odaklanırken, kırsal toplulukların yaşam felsefesine odaklanan bir model olarak da bilinmektedir (Lıtfın, 2017).

Ekolojik köylerde ön planda olan yerel mimari geleneksel evleri barındırmakta ve kerpiç gibi doğal ve geri dönüştürülebilir malzemeler tercih edilmektedir. Bu şekilde geri dönüşüme katkı sağlanması eko-köylüler için ve sürdürülebilirliğin mekânsal olarak sağlanması açısından çok önemlidir (Aşkın, 2014).

Eko-Kentler

Eko-kent genel anlamda ekolojik ve sağlıklı kentlerin meydana gelmesi olarak tanımlanabilir. Eko-kent modelinde yapı tasarımında yerel malzemenin kullanılması,

ekolojik kentsel tasarımın ön planda tutulması, meyve sebze bahçeciliğinin desteklenmesi, ulaşımda yürüyüş, bisiklet ve toplu taşıma araçlarının tercih edilmesi, gelecek nesilleri düşünen bir kent modeli olması bakımından önem taşıyan uygulamalardır (Karaaslan G., 2011).

Eko-kent kendi kendine yetmenin yanı sıra, çağın gelişmelerine ayak uyduran teknolojik bir kent modelini de içermektedir. Eko-kentlerin gelişimi sadece çevre ile ilgili değil, demografik, sosyolojik, ekonomik, teknolojik ve de en önemlisi kültürel değişim ile ilgilidir. Eko-kentler doğa ile kültürü bir arada barındıran önemli bir kavramdır. Eko-kentler genel anlamda ekolojik etkiyi, ekonomik gelişme, halk katılımı, doğallık, kuşaklar arası eşitlik ve sosyal tarafsız hedefleri içermektedir. Eko-kentin bir diğer tanımı ise; “Kendi kendini sürdürebilen, doğal ekosistemin fonksiyonlarını yerine getirebilen, ekolojik olarak sağlıklı bir insan yerleşkesi oluşturan, insan dışındaki canlıların yaşam alanlarına zarar vermeyen, çevreci ve sağlıklı kent” şeklindedir (Meydan, 2016).

2.5. Kentsel Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Güncel Durum

Geçmişten günümüze kadar insanoğlu birbirleriyle olan ilişkilerini yaşadıkları kentlerde göstermişlerdir. Yerelde yaşanan insan farklılıkları bu bakımdan değerlendirildiğinde her kentin kendine özgü yapısı, kimliği ve karakteri bulunması doğaldır. Kentin ana damarlarını oluşturan sokak, cadde ve mahallelerde de bu kimlik yansımaları görmek mümkündür. Mahalle her daim insan ilişkileri ve kentsel ayna olması bakımından çok hızlı değişim ve dönüşüme açık bir alandır. Sanayileşme sonrası büyük şehirlerde yaşamak üzere gerçekleşen iç göçler sebebiyle mahalle ve onu oluşturan yerel çok katmanlı sakinlerinin birbirlerini aile olarak görmesi, değişime uğramaya başlamış ve söz konusu bu kozmopolit yapı yerini zamanla kentlerde bilinçsiz ve çarpık yapılaşmaya bırakmıştır.

Dönüşümle beraber yeniden kentlileşme sürecindeki en önemli sorun, kentsel dönüşümün sadece yapıların yenilenmesi olarak görülmesi ve dolayısıyla gerçek anlamda “kentlileşme” olgusunun sadece somut boyutunun ele alınmasıdır. Bugün özellikle büyük şehirlerde, eski yapılar sadece fiziki olarak yenilenirken, bölgenin sosyolojik yapısı, yaşayan insanların sosyal ve kültürel ilişkileri bu değişimden olumsuz yönde etkilenmektedir. Yapılan dönüşüm ve yenileme uygulamalarında bölge halkının fikirlerinin alınmaması ya da katılımlı bir sistemin oluşturulamaması ile kentsel dönüşümler rant amaçlı yapılan uygulamalar haline gelmekte, bu durum sonucunda da

mutlusu insanlara ve ruhunu ve karakterini yitirmiş yeni yerleşim alanlarının yaratılmasına sebep olmaktadır. Kent kimliğinin ve karakterinin korunması, kentlerin yaşamlarını sürdürebilmesi için atlanmaması gereken önemli bir olgudur. Dönüşüm yapılacak bölgede yaşayan hane halklarının sosyal yapısını bozmadan, dönüşüm sürecinde halkın da sürece dâhil olması ve bölgedeki tarihi yapıların korunarak dönüşüme dâhil edilmesi, kent kimliğini koruyan en önemli faktörlerdendir.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramı; ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan, gün geçtikçe de artan çevre sorunlarının önüne geçebilmek ve içerisinde yaşadığımız ekosistemin korunması gerekliliğinin farkındalığıyla var olmuştur. Dönüşüm gerçekleşirken, kent kimliğinin korunması, kenti oluşturan kentli haklarının gözardı edilmemesinin yanında doğaya ve yeşile katkı sağlayan projelerin üretilmesi, dünyada özellikle son yıllarda üzerinde önemle durulan konuların başında gelmektedir.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm kapsamında birinci etken olan kentli haklarının temelini barınma ve beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi gelir. İş olanaklarının yeterince olduğu, insanların boş vakitlerinde sosyalleşip spor yapabilecekleri alanların var olması ve bu alanlar arasında ulaşım ve dolaşımın serbest olduğu, yaşayan kişilerin yönetime dâhil edildiği, temiz, güvenli çevre ve iyi bir mimari her bir kentlinin haklarını oluşturmaktadır (Reyhan & Leblebici, 2013).

Avrupa Konseyi tarafından 1992’de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, kentlinin sahip olduğu hakları bakımından en önemli belgedir. Avrupa Kentsel Şartı; aşağıda (Tablo 2.1.) maddeler halinde verilmiş olan 20 maddeden oluşmaktadır (Toprak & Yavaş, 2004). Buna göre Avrupa’daki yerleşimlerde yaşayanların hakları şunlardır;

Tablo 2.1. Yaşama Dair Haklar

Güvenlik	Kişisel Bütünlük	İstihdam	Konut
Dolaşım	Spor ve Dinlence	Kültürler Arası Kaynaşma	İşbirliği
Katılım	İşlevlerin Uyum	Ekonomik Kalkınma	Sağlık
Eşitlik	Doğal Zenginlikler	Hizmetler	Mal (Ürün)
Sürdürülebilir Kalkınma		Finansal Yapı ve Mekanizmalar	
Kirlenmemiş Sağlıklı Çevre		Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre	

Bir kentte sürdürülebilir kentleşme politikaları belirleme sürecinde, kentte yer alan özel sektör, kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yerel halk birlikte hareket edip, birlikte karar vermelidir. Ancak bu şekilde kentte alınan kararlar tüm kesimler tarafından kabul edilip daha çabuk hayata geçirilir. Bu bakımdan sürdürülebilir kentler yaratmanın birincil önceliği, ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel ilerlemeyi halk katılımıyla birlikte dengeleyebilmektir (Karakurt T., 2009).

Sürdürülebilir kentlerden söz edebilmek için, kentlerin planlanmasında, oluşturulmasında ve işletilmesinde bazı gereklilikler zorunludur. Kentler dönüşüp yenilenirken ancak sürdürülebilirliğin özel kurallarıyla sürdürülebilir kentleşme kavramını içerebilirler. Bu gereklilikler; hava kalitesi, temiz ve rahat ulaşım, kentsel katı atık yönetimi, enerji ve su tüketimi, gürültü, görsel kirlilik, sosyal adalet, konut kalitesi, yeşil alan konforu ve halkın bütüncül katılımı gibi unsurlardır. Büyüyen kentlerin önemli problemlerinden biri olan trafik gibi hava kirliliğine neden olan faktörlerin en aza indirgenmesi, insanların önemli sorunlarından biri olan ulaşım problemini azaltmak için, ev, iş, okul, alışveriş arasındaki mesafenin azaltılması ve toplu taşıma araçlarının kullanımının artması, yaya ve bisiklet yolları ile desteklenerek aynı zamanda hava kirliliği oranının azaltılması gerekmektedir. Bunların yanında büyük çoğunluğu kentlerden çıkan atıkların geri dönüşüme dahil edilmesi için mekanizma geliştirilmesi, petrol, doğalgaz, elektrik tüketim düzeyinin düşürülmesi, su tüketiminin koruma ve teknik yöntemlerle azaltılması, atık suların tekrar değerlendirilmesi gelmektedir. Gürültü, koku, görsel kirlilik gibi faktörlerden etkilenen kişi sayısı ile yoksul, eğitim olanağı olmayan, işsiz kesimin sayısının azaltılması, kent sosyal yaşamına dahil edilmesi, konutu olmayan ya da kötü konutlarda yaşayan kişi sayısının en aza indirgenmesi, kentsel ekonominin canlılığının, devamlılığının ve ekonomik eşitliğin sağlanması, yeşil ve kamu alan oranın nüfus ile orantılı olması ve mevcut doğanın koruma altına alınması, kentin değişim ve sürdürülebilirlik kararlarına asıl uygulayıcının yani kullanıcının dahil edilmesi de, turizm, iklim, yerel şartlar gibi kente ait değerlere kentlerin dönüşümünde öncelik verilmesi sürdürülebilir kentleşmenin göstergeleridir (Işıkcevahir, 2017).

Kentlerde sürdürülebilirliğin sağlanması, bütün kent sakinleri için sosyal ve ekonomik fırsatları arttırmak, kentsel büyümenin enerji hacmini ve kentsel büyüme için gereken su, toprak ve diğer kaynakların miktarını azaltmak, atık üretimini minimuma indirmek, ekonomik, sosyal ve çevresel amaçları uzlaştırmak için kentsel yönetim sistemleri yaratmak, kentsel teknolojileri sürdürülebilir amaçlara yönlendirmek, yeryüzünün var olan kapasitesini artırmaya çalışırken, yaşamı sürdüren sistemleri en az hasara uğratmak, kırsal ve kent arasında daha dengeli bir şekillenme, kaynakların etkin kullanımı, kentsel – bölgesel yeşil alanları geliştirmek, kent içi ve kentler arası kamu ulaşımını geliştirmek, kentlerde karma kullanımları özendirmek gerekmektedir (Wheeler

M. S., 2003). Buradan hareketle sürdürülebilirliğin hedefi daha kaliteli kentsel yaşam alanlarının oluşturulmasıdır. Sürdürülebilir Kentler için oluşturulan kapsam ise

özetle aşağıda verilmiştir.

Konforlu yeşil alanlar sağlamaktadır.

Verimli enerji tüketebilen yapılardan oluşmaktadır. Fosil yakıtlı araç kullanımı sınırlandırılabilir.

Tükettiği enerjisini yenilenebilir kaynaklardan üretmektedir.

Temiz ve kullanılabilir yağmur suyu ile gri suyu geri dönüştürerek kullanabilmektedir.

İş ve eğlence-dinlenme yerlerine yaya ve bisiklet yolları ve toplu taşıma araçlarıyla ulaşılabilir.

Bu hedeflerin elde edilebilmesi ve sonucunda elde edilecek faydanın değerlendirilmesi için bir kentsel örgütlenme modeli geliştirilmesi ve halkın bu yeni “kentlilik” tanımı çerçevesindeki yeni sosyal yaşam tarzını kabullenmiş olması bir gerekliliktir. Bu tanıma ve hedeflere ulaşmanın en önemli ve gerçekçi araçlarından birini ise planlı bir sürdürülebilir kentsel dönüşüm hareketi oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, dönüşüme sebebiyet verecek kentsel problemlere; özellikle düzensiz gelişmiş kentsel alanlar, eskimiş yapı stokunun yoğunlaştığı alanlar, afet riskli alanlar, boşalmış tarihi kent merkezleri, kullanım dışı limanlar, sanayi bölgeleri vb. birçok farklı problemin iç içe geçtiği alanlar için bir çözüm aracı olarak görülmektedir. Burada belirtilmelidir ki dönüşüm ilk, tek ve sonuca götüren en doğru araç olarak algılanmasının yanlış olacağıdır. Yani kısaca sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile yapılacak düzenleme probleme tek başına çözüm getirmeyeceği kesindir. Bu noktada günümüz koşullarına uygun, yasal altyapısına ve uygulama alanına dair uluslararası ve ulusal tecrübeler kazanılmış olması, hâlihazırda Türkiye’nin tüm kentlerin yerel yönetmelerinde de gündemde olması sebebiyle sürdürülebilir kentsel dönüşüm konusu sürekli değişen ve gelişen bir çalışmalar bütünüdür denilebilir.

2.6. İklim Değişikliğine Karşı Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm

İnsan tutum ve eylemleri tarih boyunca her dönemde doğal çevreye zarar vermiş, bu verilen zararlar yalnızca insanı değil tüm canlıları ve cansız varlıkları son yüzyılda açık bir şekilde görüleceği üzere tehdit eder hale gelmiştir. Söz konusu bu tehdide çözüm bulmak amacıyla tehdidin asıl merkezi olarak değerlendirilebilecek kentlere yönelik mevcut durumun dönüştürülmesi için yeni planlama çalışmalarında farklı yaklaşım geliştirilmiş ve geliştirilmektedir.

Kentleşmenin asıl kaynağı esasında ekonomik, toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmelerdir ve bunlar hem doğal çevreyi hem de kent ve kentliyi etkilemektedir. Yaşanılan süreçte kent ve sürdürülebilirlik kavramlarının birliktelik kazanması bütüncül olarak asıl hedefin temelinde yerel doğal çevrenin korunmasından hareketle enerji verimliliği, geri dönüştürülebilirlik, konforlu bir ortamda yaşanabilirlik gibi öğeleri içeren yeni hedeflere doğru dönüştüğü görülmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için geliştirilen yaklaşımların çıkış noktası ise sürdürülebilir bir kentin özelliklerinin ve temel kıstaslarının neler olacağı hakkında bütüncül bir sistem oluşturma isteğidir. Bunun için öncelikle kentlerin geçmişten günümüze gelişimi ile bu gelişim içerisinde karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve iklim değişikliği ile dolaylı ilişki içinde önceleri sürdürülebilir kent bağlamında ardından doğrudan iklim değişikliği sorunu odağa alınarak yürütülen uluslararası çalışmalar yapılmalıdır. Sürdürülebilir, iklim değişikliğine dayanıklı ve enerji etkin nitelikte bir kentin nasıl olması gerektiği çalışılırken mevcut kentlerin bu bağlamda dönüşümlerinin de sağlanması gerekmektedir. Bütün verilerin uygulanması yerine örnek teşkil eden modellerin uygulandığı kent örneklerinin ele alınmasıyla Türkiye’ye uygulanabilirlik koşulları açısından yerele göre yaklaşımların değerlendirilmesi yapılabilir.

Kentler, yaşanılan döneme göre ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli bir değişim gösterirler (Keleş R. , 2013). Kentin ve kent formunun sürdürülebilirliğine ilişkin kaygılar aslında her dönemde mevcuttur ancak bu kaygıyı yaratan sebepler dönemsel olarak farklılık göstermiştir. Çünkü gelişimleri içinde kentlerde dönemsel olarak farklı sorunlar ortaya çıkmış ve çözümüne ilişkin yaklaşımlar da değişmiştir. Lewis Mumford’a göre “kentin içinden geçtiği uzun tarihsel evreleri incelemiden geleceğe doğru cesurca bir atılım yapmamız için gereken ivmeyi bilincimizde bulmak mümkün değildir” (Mumford, 2013).

Kentler tarihi çok eski çağlardan başlamış, tarihsel süreçte sürekli varlığını devam ettirmişlerdir. Erken kent yerleşimleri koruma amaçlı olarak duvarlarla çevrilidir (Keleş R. , 2013). Bu duvarlarla çevrili alanın nasıl ve ne şekilde kullanılacağı her daim önemini korumuştur. Alanın kullanımı için alt başlıkta bölümler oluşturulurken neresinin konut, hangi bölgenin ticaret olacağı, bunlar arasında kurulacak olan bağlantı yollarının nasıl planlanacağı ve bir arada nerelerde bulunulacağı her daim bir planlama sonucu oluşturulmuştur. Kentsel planlamanın temelini oluşturan bu yaklaşım ile üst ölçekte bazı kentsel gelişme ve sürdürülebilirlik kararlarının alınmış olduğu açıktır. Bu noktadan

hareket edilecek olunursa kentsel alanlarda gelecek adına kentin sürdürülebilirliğine ilişkin endişelerin söz konusu olduğu görülür. Antik sitenin işlevlerine devam edebilmesi için nüfusun orantısız bir biçimde artmasının önlenmesi gerektiğine ilişkin görüşler Platon ve Aristo'dan başlayarak ortaya atılmıştır (Kılıç, 2006). Antik Roma, kendi dönemi içinde dünyanın en büyük ve en kalabalık kenti unvanını taşımaktadır. Bunun beraberinde getirdiği çevresel sorunlara ilişkin kanıtlar araştırmalar yapıldıkça ortaya çıkmaktadır. Roma, özellikle hava kirliliğinden muzdarip olmuştur. Isınma, pişirme amaçlı yakılan odun, el işçiliği ile gerçekleştirilen faaliyetlerde de kullanıldığından; madencilik, atıkların ortadan kaldırılması gibi işlemlerle birleşince bu sorunu ortaya çıkartmıştır (Cities of Our Environment, 2016).

Orta çağda kentte yaşayan nüfusun savunma amaçlı olarak oluşturulan surların içinde yerleşmiş olmaları nedeniyle kentte nüfusun surlar arasında kalabalıklaşması giderek sağlıklı bir ortamın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü kent içindeki açık alanlar ve boşluklar binalarla kaplanmıştı. Bu dönemde kenti besleyen su kaynaklarına ve derelere çöp atılmasını yasaklayan yasaların çıkma nedeni de yaşanan sıhhi problemlerdir. İlerleyen zamanda söz konusu kent duvarları kullanışlılıklarını yitirmişlerdir; çünkü nüfus kale duvarlarının dışına taşmıştır ve savaş teknolojileri gelişmiştir (Mumford, 2013).

Avrupa'da 18. ve 19. yy'da gelişen makineleşme sanayi sektörünü tetiklemiş ve sonuçta Sanayi Devrimi gerçekleşmiş, bu durum da kentlere alışık olmadığı yeni bir fonksiyonu dahil etmiştir. Kentsel alan giderek ve hızlıca genişlemiştir. Nüfustaki hızlı artış, tarımda makineleşmeyle birleşince; tarım sektöründe iş bulamayan kırsal nüfusun kentlere göç etmesine neden olmuştur. Göçlerle kentlere gelen bu nüfus, sanayi sektörü için hazır işgücü sağlamıştır. Kent yapısı biçim değiştirmiş; fabrikalar eski kentlerin dışında, enerjiye, ucuz iş gücüne, ulaşım araçlarına ve hammadde kaynaklarına yakın yerleri tercih etmiştir. Fabrikalar yakınında işçi kentleri oluşmuştur. Kentleşme bu dönemde sanayileşmenin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmıştır denilebilir (Keleş R., 2013). Çevreye oldukça zarar veren kentsel anlamdaki bu yer seçim kararlarını düzenleme adına herhangi bir yasal kanun ya da çalışmanın varlığı söz konusu değildir. Bunun yanında fabrikalarda sürekli yapılan üretim, ilerleyen zaman içinde çevre koşullarını olumsuz yönde değiştirecektir (Çınar, 2000). Sanayileşme ve kentleşme bir arada çevre sorunlarının ortaya çıkışında rol oynayan iki önemli etken haline gelecektir. Çevre bozulmaya önceki dönemlerden itibaren başlasa da kentleşme ve sanayileşme bir

doğal çevre üzerinde baskı kurmaya başlamış ve kentin meydana getirdiği problemler otomobillerin varlığı ile katlanarak çoğalmıştır. Problem, alanını zaman geçtikçe uygulanan kanun ve yasalarla büyütecektir.

Bu büyük değişim ve gelişmeler ışığında kentlerin hızlı teknolojik gelişmesi ve kentlerde fosil yakıtların aşırı kullanımının doğa üzerinde oluşturduğu baskı tehlikeli boyutlara ulaşmış, bunun tabii sonucu olarak olumsuzluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yaşanan doğal çevre dönüşümü ve bozulması adına olumsuz örneklerden biri 5 Aralık 1952 tarihinde Londra’da meydana gelmiştir. Isınma amaçlı yakıt olarak aşırı kömür kullanımının yarattığı hava kirliliği Londra’da bir hafta içinde 4000 kişinin yaşamını yitirmesine neden olmuştur. Bu trajik olay İngiltere kaynaklı olmak üzere bütün dünyada temiz hava hareketini başlatacaktır (Keleş & Hamamcı, Çevre Bilim, 1998).

Kentlerde meydana gelen değişim sonucu yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlikle ilgili ortaya çıkan sorunlar Henri Lefebvre, 1967 yılında “Kent Hakkı” kitabında daha az yabancılaşmış, daha anlamlı bir kentsel yaşam çevresi talep etmesi veya kentlerdeki nüfus ve tüketim artışının çevre sorunlarının asıl kaynağı olduğunu ele almış, ayrıca bunun devamında çevre sorunlarının nedenini gelişmiş ülkelerin tüketim alışkanlıkları ve geliştirmekte olan ülkelere yardım etmemeleri olarak tespit eden Neo-Maltuscu Paul Ehrlich, “Nüfus Bombası” adlı eserini 1968 yılında çıkarmıştır. [(Topal, 2011); (Harvey, 2013)].

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1972’de Stokholm’de İnsan Çevresi Konferansında toplanmıştır. Türkiye’nin de bulunduğu 113 ülke tarafından kabul edilen bildirgede: insan-çevre ilişkilerine, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine, çevre ve gelişme ilişkisi ile çevrenin korunmasının gelecek kuşaklar açısından önemine, ülkelerin iktisadi gelişme sorunlarına, yaşam koşullarının geliştirilmesine ve uluslararası iş birliğinin önemine değinmişlerdir. Tüm bu konudaki çalışmaları yürütmek üzere Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur [(Keleş, Hamamcı, & Çoban, 2012); (Mengi & Algan, 2003)]. Sürdürülebilir kentleşme özelinde konuya bakıldığında Stokholm Bildirgesi’nin 15 ve 16. maddelerinin konuyla ilgili olduğu görülmektedir. Buna göre, bildirgenin 15. maddesinde, “Çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevresel faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır” ifadesi bulunmakta; 16. Madde de ise; “Temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükûmetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı

nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır.” şeklindedir (Tosun, 2009).

80’ler iklim değişikliği konusunun uluslararası boyutta gündeme girmesi açısından da önemlidir. 80’lerin hemen başında bu konuda ilk önemli etkinlik olarak ele alınan ve WMO, UNEP, FAO, UNESCO ve WHO tarafından ortaklaşa düzenlenen Birinci Dünya İklim Konferansında, iklim değişikliğinin insan toplumları üzerine etkisi tartışılmıştır. Konferansın ardından Dünya İklim Programı kurulmuştur (Tekeli, Algan, & Türkeş, 2010).

90’lara bakıldığı zaman artık iklim değişikliği probleminin dünya gündemindeki yeri kesinleşmekte ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu yıllarda yapılan iklim değişikliğine ilişkin bilimsel çalışmalar küresel ısınmaya neden olan sera gazı emisyonlarının çok büyük oranda kentlerde gerçekleştirilen insan faaliyetlerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir kentleşme yolunda bir diğer aşama 1992 yılında Rio de Janeiro kentinde BM tarafından düzenlenen Çevre ve Kalkınma Konferansı’dır. BM Çevre ve Kalkınma Konferansı/Rio Konferansı sonunda 5 önemli belge kabul edilmiştir.

1-Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi2-Rio Deklarasyonu

2-Gündem 21

3-Ormancılık Prensipleri

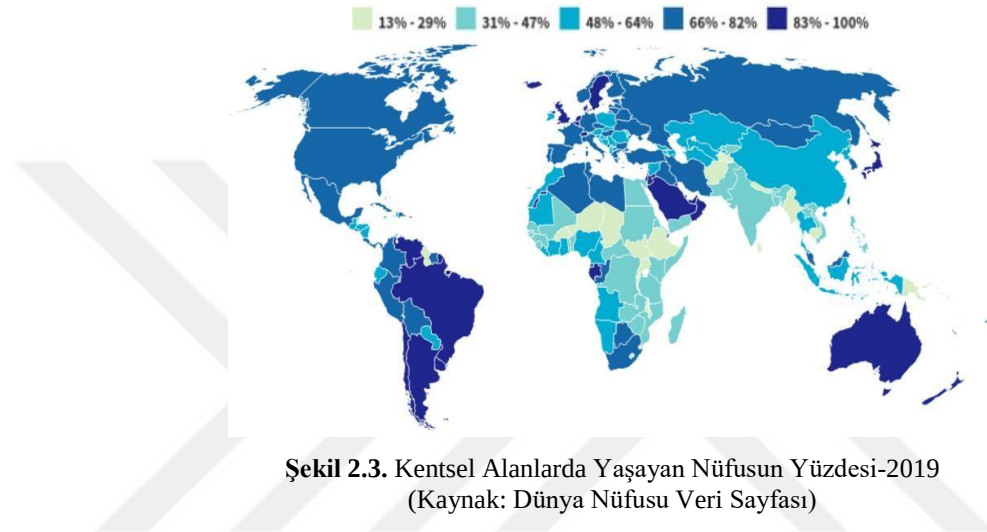
4-Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi [(Yıldırım & Öner, 2003); (Uzmen & Arar, 2020)].

Kentsel anlamda sürdürülebilirlik kavramı insan ihtiyaçlarının karşılanması ile ortaya çıkacak durumdan ya gelecek nesillerin hiç etkilenmemesi ya da en az kayıpla etkilenmesini kapsamaktadır. Kentlerin sürdürülebilirliği ancak kalabalık bir nüfusun (Şekil 2.3.) kendi içinde temaslı bir şekilde yaşamak durumunda olduğu kentsel mekânlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin süreçte kesintiye uğramaması ve sürekliliğinin devam edebilmesi koşullarının sağlanması durumudur.

Kentsel sürdürülebilirlikte temel yaklaşım, bir kentin doğal kaynaklara en az zarar verecek ve en düşük ekolojik ayakizi ortaya çıkartacak şekilde kendi kendini enerji ve ihtiyaçlar bakımından devam ettirebilmesidir. Sürdürülebilir kentsel gelişme ise Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Eylem Planı’nda belirtildiği şekilde; sürdürülebilirliğe ulaşmak için kentsel alanların gelişmesine yönelik olarak; ekonomik yapının ve iş olanaklarının güçlendirilmesini, sosyal adalet ilkesi doğrultusunda sağlıklı

ve yaşanabilir kentsel mekânlar elde etmek için kentsel yenileme eylemlerinin gerçekleştirilmesini, şeffaf ve katılımcı bir yönetim sisteminin kurulmasını içeren gelişme süreci olarak tanımlanmaktadır [(Özcan, 2012), (Algan, 2020)].

Sürdürülebilir kentleşmede; özel araç kullanımının azaltılması, üretimle birlikte atık dengesinin kurulması, enerji sistemlerinde geri dönüşüme sahip modellerin benimsenmesi, geçmişten beri varlığını koruyan doğal alanların korunması ve ekolojik ayak izinin azaltılması esastır.

Günümüzde iklim değişikliği ile sürdürülebilir kent ilişkisi bağlamında iklim değişikliğine dayanıklı kentleşme konuları hakkında en güncel çalışmalar Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDCS), Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Kyoto Protokolü, Paris İklim Anlaşması, Marakeş Bildirgesi ve HABİTAT III Konferansı gibi uluslararası çalışmalardır. Bunlar arasında üzerinde en fazla durulan 2015 yılı, aralık ayında Fransa’nın Paris kentinde Kyoto sonrası sürece ilişkin olarak Paris İklim Anlaşmasıdır. Anlaşma; BMİDCS’ye taraf olan 196 ülke ve AB’nin oy birliği ile kabul edilmiştir. Burada temel amaç yaşanan yüzyılda küresel sıcaklık artışını 2 derecenin altında tutmak ve sanayi öncesi seviyelerin 1,5 derece üstünde bir artışla sınırlandırabilmek için caba sarf etmektir” (UNFCCC, 2020).

2.7. Stratejik Kent Yönetimi

Kentlerin yönetim sorunu yalnızca geçmişte değil bugün de gündemdedir. Bunun olmasının başlıca nedeni küresel rekabetin etkisinin son dönemlerde dünya düzeninde oldukça etkili olmasından kaynaklanmaktadır.

Dünyada artık klasik yönetim düşüncesi ihtiyaçlara cevap vermede yetersiz kalmakta, stratejik yönetim düşüncesinin özel sektör ve kamu yönetimi alanında kendisini

iyiden iyiye göstermesi de ayrıca kent yönetiminde stratejik yönetim sistemlerine olan ilgili ve ihtiyacı arttırmıştır.

Kentleşme günümüzde fırsatlar ve zorlukları birlikte karmaşık bir yapılanma içeriğini barındırmaktadır. Kentsel gelişim ve dönüşüme ise günümüzde merkezi yerden planlanan bir sistemden güncel piyasa öncülüğüne yönetilen ve daha stratejik odaklı, bileşenleriyle bütünlüğü koruyabilen bir sisteme evrilmiştir. Yaşanılan bütün değişim ve dönüşüm sürecinde karşılaşılan zorluklarla sistemli şekilde mücadele etmek ve karşılaşılan fırsatları değerlendirmek artık gelişmenin vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır.

Kent yönetimi geçmişten günümüze ele alındığında esas nokta, kentsel yönetimin bütüncül bir şekilde değerlendirilip bunu tam anlamıyla karşılayabilen bir yapıya sahip olması gerekliliğidir. Bu noktadan kentsel yönetim, yaşanması muhtemel kentsel gelişim değişikliklerini yönetebilmesi gereği karşımıza çıkmaktadır.

Kent yönetiminin çok katmanlı ve karmaşık olması yanında küreselleşme ve teknolojinin gelişimiyle kentsel gelişim hızının artması; somut gerçeklerle açıklanabilecek mevcut yasal sistemlerle devam ettirilmesi zamanla güçleşmektedir. Burada ortaya konulacak olan çok boyutlu ve çeşitli stratejilerle, kent yönetimleri güncel ihtiyaçların karşılığını verebilecek seviyeye çıkartılabilir. Kentlerdeki gelişim, değişim ve dönüşüm hızına yetişebilecek ve zorunlu olan yönetim ağının esnek bir bütünlükte olması gerekliliği de göz ardı edilmemelidir.

Clarke'a göre (Clarke, 1992); geleneksel uzman planlarının doğası temelde durağandır, yavaş bir kentsel gelişim senaryosuna uygun hazırlanmıştır. Gelişmekte olan kırsal bir şehirdeki hızlı nüfus artışı, altyapı ve hizmet eksikliği, bütçe ve personel kısıtlılığı daha dinamik planlama süreçleri gerektirmektedir. Benzer şekilde Rondinelli (Rondinelli, 1993) ise; değişen durumlarla başa çıkmak ve onları kontrol etmek için stratejik planlama içeriğine dayalı uygulanabilir bir yaklaşımın bulunması gerekliliğine ve gelişim aktivitelerinin bunlara göre uyarlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Yeni anlayışın esası “insiyatif alan kent” kavramıdır. Bu anlayışta planlama, kentin ekonomik gelişmesini sağlayacak yeni olanakları harekete geçirip yönlendiren, çevre sorunlarını azaltan ve yaşam kalitesini arttıran bir müdahale aracına dönüşmüş olmaktadır. İşlenen yaklaşım, ekonomik gelişmeyle çevresel kalite ve toplumsal gelişme arasındaki dengeleri kurmaya yönelik olmakla beraber vurgu, yerel ekonomik olanakların geliştirilmesi üzerinedir (Es & Ateş, 2004).

Ekonomik ve mekânsal gelişmeyi bir bütün olarak ele alan stratejik kent yönetimi, öncelikle hangi yerel ekonomik gelişme stratejilerinin izleyeceğini ortaya koymaktadır. Yerel anlamda yarışmacı bir gelişme modelinin stratejileri, her “yerin”, üretimde yenilik meydana getirme ve yatırım açılarından içerdiği olumlu özelliklerin neler olduğunun ortaya konmasına ve bu özelliklerin ekonomik gelişmede etkinlik sağlama yönünde değerlendirilmesine yönelik olmaktadır (Lovering, 1988).

Bugünün stratejik planlama yaklaşımında yerel ekonomik gelişme stratejileriyle; ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin bütünleştirilmesinin de önem taşıması, planlama tablosunun güçlüklerle ortaya çıkmasına sebep olmakta ve bir yerel beldenin böyle bir tablonun ne ölçüde üstesinden gelebileceği araştırılması gereken önemli bir soru olmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle Stratejik Kent Yönetimi; kent yönetimine yön tayin etmek ve rekabette üstünlük elde etmek adına kent ve çevresi arasındaki ilişkileri sürekli inceleyerek amaç ve faaliyetleri planlamak, meydana gelen karışıklıkları önleyerek düzenli bir yapı oluşturmak, şeffaflık, katılım ve hesap verebilirliği sağlamak; ekonomik, sosyal ve kültürel bir ortamda kenti yaşanabilir kılmak anlamında tercihli bir karar verme eylemi olarak tanımlanmaktadır (Oktay & Özmen, 2009).

Bütün bu bilgilerden hareketle Stratejik Kent Yönetimi; bütüncül bir anlayışla yapılan, ekonomik gelişmeyle birlikte çevre sorunlarını azaltmaya ve yaşam kalitesini arttırmaya odaklanan, bölgenin özellikleri dikkate alınarak geliştirilen, değişim hızına geçen süreçte ayak uydurabilen, yapılan aktivitelere göre uyarlandığı, esnek, dinamik ve bütüncül bir yönetim modeli olarak tanımlanabilir.

2.7.1. Stratejik kent yönetiminde amaç

Stratejik Kent Yönetimi’nin sahip olduğu çeşitli amaçları kısaca bahsetmek gerekirse, ilk olarak Stratejik Kent Yönetimi’nin ekonomik gelişmeyi amaçlamış olduğundan bahsedilebilir. Kentlerin gelişimi ve dönüşümü ifadesiyle ilk akla gelen tanımlama “kalkınma”dır. Bu durumda Stratejik Kent Yönetimi’nin esas gayesi, kentlerin kalkınmışlığı üzerinedir denilebilir.

Bunun yanında Stratejik Kent Yönetimi’nin ekonomik anlamda kalkınmışlığı temel vurgu olarak görmesinin yanında, çok önemli bir amacı da “sürdürülebilirlik” olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle mevcut ya da oluşabilecek çevre sorunlarını azaltmak, canlıya ait yaşam kalitesini sürekli arttırmak ve geçmiş birikim ve deneyimlerle

sürdürülebilirliğini sağlamak, bu modelin önemli amaçları arasında ele alınabilir.

Stratejik Kent Yönetimi'nin amaçlarından birisi bütünselliktir. Kentin yönetimine ilişkin farklı zamanlarda, farklı karakterlerce ve farklı yönetim biçimlerinde birtakım birbirinden farklı planlar ve projeler yapılmış olabilir. Bu noktada Stratejik Kent Yönetimi'nin bütün bu plan ve projelerin ortak amaç sağlaması, üst düzey bir yönetim süreci olduğu söylenebilir.

Stratejik Kent Yönetimi'nin amaçlarından bir diğeri ise esneklik ve dinamizmdir. Bu yönüyle merkezi planlama süreçlerinin katı görünümünden farklı, esnek ve değişime açık bir yapı içermektedir.

Kentin yönetiminde söz sahibi olan yerel yönetim birimleri, kurumsal karar alabilme kapasitesinden yoksundurlar. Sadece kamu hizmetlerinin ulaştırılmasına odaklanırlar. Bu çeşit bir yönetim yapısı yerel düzeydeki kentsel yönetim anlayışını sınırlamaktadır (Wong, Bo Sin, & Van Horen, 2006). Dolayısıyla karar verme kudretine sahip stratejik yönetim sürecinde, belirli kalıpların dışına çıkamayan bir yönetim yapısı yerine, esnek, dinamik ve değişime açık bir yapı öngörülmektedir.

Stratejik Kent Yönetimi ile birçok önemli kavramın bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Yönetim için ele alınan değişim ve dönüşüm ayrıca yerel ya da genel yönetici ve uygulayıcılara stratejik düşünme, stratejik analiz etme, sağlıklı karar alma ve dengeli uygulama noktaları çerçevesinde oldukça değerlidir. Bununla birlikte ortaya çıkan bir diğeri olgu ise Stratejik Kent Yönetimi'nde, sürece bütün paydaşların dâhil olması ve karar almada etkin rol oynamasıdır. Bunun sonucunda verilen hizmetlerde sürdürülebilirlik, dengeli dağılım, etkinlik, verimlilik ve kalitenin artması doğal bir sonuçtur. Stratejik Kent Yönetimi açıklığı, dürüstlüğü ve hesap verebilirliği desteklemesi, ölçme ve değerlendirme yoluyla kurumsal kapasitenin artışına olanak vermesi açısından da öneminin olduğu söylenebilir.

Zaman içerisinde geliştirilen akılcı stratejilerin, inançla ve kararlılıkla uygulanması, sonuçlarının kontrolü ve değerlendirilebilmesi, sonraki nesillere daha yaşanabilir bir kent bırakılması anlamında, yönetim sürecinin bütünleyiciliği kapsamında değerlendirilmelidir. Stratejik Kent Yönetim Süreci'nin en önemli kazanımının gelecek nesiller için bugünden alınması gereken kararların sağlam şekilde alınması ile sürecin amacına ulaştığını söylemek doğrudur.

2.7.2. Stratejik Kent Yönetim Süreci

Stratejik Yönetim genel anlamda amaçlara ulaşmak için analiz yapmayı, strateji

geliştirmeyi ve planlamayı, uygulamayı, gözlemlemeyi ve değerlendirmeyi içeren bir süreç olarak tanımlamak mümkündür. Bu sürecin kentlerde uygulanmasıyla Stratejik Kent Yönetimi bütünlükle yapılmış kabul edilir.

-Nasıldık? Şu an Neredeyiz ve ileride nerede olacağız?

-Hedeflediğimiz yere varmak için bir planımız var mı?

-Planımız bütünlükle mi yoksa etaplar halinde mi uygulanabilir?

-Sonunda elde edeceğimiz değerleri gelecek nesillere nasıl aktarabiliriz?

Bu ve benzeri soruların kent ölçeğinde sorulması, planlamanın yapılması, bu sürecin sürekliliği ve işletilebilmesi açısından önemlidir. Kentsel bir alanı yönetmek, bir şirketi ya da kurumu yönetmekten çok daha zor ve karmaşıktır. Buna rağmen, stratejik yönetimin prensiplerinin uygun ayarlamalarla kent yönetimine uyarlanması mümkündür (Wong, Bo Sin, & Van Horen, 2006).

Kentsel planlama ve kentsel yönetime rehberlik edecek stratejik yönetim yaklaşımının bir parçası olarak bazı unsurlar sıralanabilir. İlk olarak, stratejik yönetim süreci ne yapmak, neden yapmak ve kim yapmalı soruları hakkında kararlar ve eylemler bütünüdür. İkinci olarak, stratejik yönetim bir kentin gelişimini etkileyen iç ve dış faktörlerin koşullarını hesaba katar. Çevresel, dış ve iç gücünün net bir şekilde anlaşılması, karar vericilerin kentsel gelişmede değişiklikler ve dalgalanmalarla baş etmesini sağlar. Üçüncü olarak, stratejik yönetim etkin (iç) izleme ve (dış) değerlendirme sağlar. Aslında, temel adımların başka olası gelişme olana kadar aynı sırada plan dâhilinde tekrarlandığı bir süreçtir. Böyle bir süreç, mevcut kaynaklara dayalı gerçekçi hedefleri kolaylaştırabilir ve daha sonra mevcut kaynakların tamamen amaç ve hedeflere ulaşmak için kullanılmasını garantiler. Son olarak, stratejik yönetim stratejilerinin başarıyla uygulanmasının; devlet, özel sektör ve toplumun her kademesi arasında iş birliğini içeren yönetim kurumlarının destekleyici olması gerektiğini belirtir.

Stratejik Kent Yönetimi, planlama ve yönetiminin bütün aşamalarında, tüm kilit paydaşların ve çıkar gruplarının katılımını cesaretlendirir ve kolaylaştırır. Sonuç olarak, kentsel gelişme politikaları toplum değerlerine daha fazla duyarlıdır ve bu nedenle başarılı olmak için büyük bir şans vardır (Wong, Bo Sin, & Van Horen, 2006). Bu yönleriyle stratejik kent yönetimi, kentsel gelişmenin belirsizlikleri ve dinamikleri ile başa çıkmak ve birçok kentsel yönetimin mevcut sorunlarının çözümü için uyumlu bir alternatif gibi görünmektedir.

Ancak bu noktada akıllara; “Bu sürecin, özellikle Türkiye gibi kentsel yönetim

yapısı bakımından iki başlı özelliğe sahip olan ülkelerdeki kentlerde nasıl işletileceği” sorusu gelmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye’de kent yönetimleri, “merkezi yönetim” ve “yerel yönetimler” şeklinde örgütlenmiştir. Kente ilişkin mahalli müşterek nitelikteki hizmetler her ne kadar belediye tarafından görülüyorsa da, merkezi yönetimin taşra örgütleriyle ve il özel idareleriyle sıklıkla yetki ve görev karmaşalarının yaşandığı bilinmektedir. Bu durum, kentsel hizmetlerin yerine getirilmesinde çok çeşitli aksaklıklara sebep olabilmektedir.

Öte yandan, kentlerde halk tarafından seçilmiş bir “belediye başkanı” ve merkezi yönetim tarafından atanmış bir “vali” bulunmaktadır. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Madde 6; “Hizmetlerin diğer mahallî idareler ve kamu kuruluşları arasında bütünlük ve uyum içinde yürütülmesinde koordinasyon, ilin valisi tarafından sağlanır.” ifadesiyle valinin üstün konumu belirtilmişse de uygulamada belediye başkanının daha önde görüldüğü söylenebilir. Dolayısıyla bu durumun, zaman zaman çeşitli karmaşık durumları ortaya çıkarabileceğinden bahsedilebilir.

Bütün yönetim birimlerinin yetki alanlarının kanunla zaten belirlenmiş olduğu bir ortamda Stratejik Kent Yönetimi’nin birinci amacı, bu yetkilerin sonuca ulaşabilmek için birleştirilebilmesidir. Bu sebeple, Stratejik Kent Yönetimi sürecinde hizmetler gerçekleştirilmeden detaylı stratejik planlarla birlikteliğin sağlanması öngörülmektedir.

2.7.3. Stratejik Kent Yönetiminin Değerlendirilmesi

Kent yönetimine rehberlik edecek stratejik bir model kullanılırken, nitel ve nicel sonuçları ölçmek için birtakım kıstaslar gereklidir. Söz konusu kıstaslar, kalkınma hedeflerinin belirlenmesi ve mevcut kaynak tahsisi arasında eşleştirme sağlamak için sürecin nasıl yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirleyen tespit ve değerlendirme sonuçlarını kolaylaştırmak için önemli bir adımdır. Eğer kent yönetiminin performansı belirli alt parametrelerle birlikte değerlendirilirse, kentsel gelişim ve dönüşüm için karar verme, yerele bağımlılığı ve yerelde bulunan yetkililerin kişisel düşüncelerinden ve birikimlerinden daha az etkilenir. Kentsel yönetim performansının değerlendirilmesini sağlamak amacıyla yönetim yaklaşımını bütüncül bir anlayışa dayandırarak, gelişmeyi; fiziksel, ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel ve kurumsal boyutlarıyla ele alan birtakım ölçütlere aşağıdaki tabloda (Tablo 2.2.) üst başlıklarıyla ele alınmıştır. Tablodan anlaşılacağı üzere Stratejik Kent Yönetimi’nde performans denetimi; fiziksel, ekonomik,

sosyal, kültürel, çevresel ve kurumsal olarak değerlendirilmiş ve detaylandırılmıştır. Stratejik Kent Yönetiminin aşamaları, bu ölçütlere göre takip edilerek değerlendirilebilir. Söz konusu ölçütlerde tatmin edici verilerin elde edilmesine kadar dönüşlerin yapılmasının ve bütün sürecin bualt kriterlerle birlikte çalıştırılması kent yönetimi için faydalı olabilir.

2.7.4. Stratejik kent geliştirme ve planlama

Burada esas nokta, kent için karar verici konumda bulunan üst yönetim birimlerinde kentin sahip olduğu her türlü iç ve dış durumunun değerlendirmesinin yapılarak gerekli analizlerin elde edilmesidir. Kentin, vizyon ve misyon bildirimlerine yer verilerek ortak amaç, ilke ve değerler artık bu aşamada somut hale getirilir. Stratejik kent yönetim sürecinde, geçmiş deneyimlerle gelecekte muhtemel karşılaşılabilecek sorunlara karşı stratejik kararların alınması ve en uygun stratejilerin belirlenmesi büyük öneme sahiptir.

Tablo 2.2. Kentsel Planlama ve Yönetim İçin Değerlendirme Kriterleri

Sektörler	Değerlendirme Kriterleri / Göstergeler
Fiziksel Koşullardaki Gelişme	Konut Koşullarının Yeterliliği Su, Elektrik, Kanalizasyon, Drenaj ve Çöp Toplama Hizmetleri Erişimin Araçlar ve Yayalar İçin Yeterliliği Dinlenme Tesisleri ve Sosyal Tesislerin Yeterliliği Sağlık Tesislerinin Yeterliliği Eğitim Tesislerinin Yeterliliği Yatırımcılar İçin Kullanılabilir Yeterli Alan, Bina ve Temel Hizmetler
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Ekonomik Büyüme Gayri Safi Yurtiçi Sabit Sermaye Formülasyonu Ekonomik Yapıların (Sanayiler) Seviyesi İstihdam Olanakları İstikrarlı, Davet Eden ve Düzenleyici İş Ortamı Vergi Sistemi Temeli Tüketim Maliyetlerinin Düzeltilmesi Tüketim Maliyetlerinin ve Ücretlerinin Kamu Tarafından Karşılanması Kamu Mali Durumlarının Yönetimi
Sosyal Adalet	Halkın Yeterli ve Alınabilir Konuta Erişimi Özürlülerin Çıkarlarının Korunması Toplum Düzeninin Yerindeliği Politika ve Planların Toplumun Görüş ve Değerlerine Duyarlılığı Eğitim ve Sağlık Hizmetlerindeki Erişilebilirlik
Kültürel Sürdürülebilirlik	Gelenek ve Göreneklere Saygı Duyulması Kültürel Değerlerin Korunması Kültürel Çeşitliliğin Teşviki
Çevresel Sürdürülebilirlik	Temiz Su Kaynakları Hava Kalitesinin Gelişimi Enerji Tüketiminin Verimliliği Etkin Atık Bertaraf Sistemleri Yeniden Kullanım ve Geri Dönüşüm Programlarının Uygulanması Biyolojik Çeşitliliğin Teşviki Şimdiki ve Gelecek Nesiller İçin Çevre Koruma Bilinci Sağlık ve Çevre Koruma Konusunda Kamu Bilincinin Arttırılması
Kurumsal Uygulanabilirlik	Uygulama İçin Planlama ve Bağlılık Destekleyici Kaynaklar Yönetim

Kaynak: (Wong, Bo Sin, & Van Horen, 2006).

Yönetim Anlayışı ve Misyon/Vizyon Belirleme

Yönetim felsefesi bir bütün olarak değerlendirilirken düşünce ve davranışlara rehberlik eden idealler, inançlar ve ilkeler bütünü elemanlarını oluşturmaktadır. Yönetim felsefesinin tüm bu bileşenleri kapsarken Stratejik Kent Yönetimi için de benzer şekilde değerlendirilmesi kent ve kentli için yönetimin olumlu yönde gelişeceği varsayılabilir. Kent için önem ve öncelikleri belirleyen inanç ve değerler, bir taraftan kentlerin içinde bulundukları rekabet ortamında tutunabilmesini ve başarılı olabilmesini sağlarken, diğer taraftan da kentin stratejik tasarımı için çerçeve çizme görevi üstlenmektedirler. Ayrıca yönetim felsefesi sayesinde kentlerin markalaşması için uygun olan stratejilerin seçilmesinin de kolaylaşacağı öngörülmektedir.

Yönetim felsefesinin önemli bir unsuru olan misyon, kentin varoluş nedeni olarak düşünülür, strateji oluşturmak için süreçte önemli bir başlangıç noktası olarak değerlendirilir (Ülgen & Mirze, 2006).

Misyonun, sorumlulukların yerine getirilmesi sürecindeki yol göstericiliğinin yanında; topluma kent yönetiminin işini, değerlerini ve felsefesini bildirmek gibi fonksiyonları da olmaktadır.

Misyon, kentin yönetimi tarafından kentsel planlama ekibiyle birlikte kapsama giren diğer birimlerin görüşleri de dikkate alınarak geliştirilir. Gerek görülmesi halinde daha alt seviyedeki birimlerin bildirimleri, alt birim yöneticileri ve ilgili diğer personeller tarafından kentin misyonu ile uygun olacak şekilde geliştirilebilir.

Vizyon, misyondan farklı bir kavram olarak, gelecekte olunması arzulanan durumun ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ülgen & Mirze, 2006). Bu tanımın kente evrilmesiyle, “kentlerin gelecekte ulaşmayı planladıkları hedef” şeklinde ifade edilebilir.

Stratejik Amaçların Belirlenmesi

Vizyon; değişimi arzulayan ve örgüt yapısını bu arzuya göre yenileyen bir kentin üst yönetimi için bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Güçlü vizyonu olan kentlerin iyi bir rehberle sahip olduğundan bahsetmek mümkündür. Kentin vizyonunun etkili şekilde bir defa oluşturulması halinde; stratejik yönetim süreci ve tüm yönetsel kararların uygulanması bu vizyona göre gerçekleştirilir.

Stratejik amaçlar ise kentin vizyonu doğrultusunda oluşturulacak ve kenti adım adım vizyonuna götürecek hedeflerden oluşmaktadır. Büyüme, liderlik ve süreklilik gibi alanlarda belirlenecek hedefler, kentin stratejik amaçlarını oluşturmaktadır.

Stratejik amaçlar kesin ve ölçülebilir nitelikte olup, genelde vizyonun belirli bir

zaman sürecinde nicelik olarak belirtilmiş şekli olarak ifade edilmektedir (Ülgen & Mirze, 2006).

Kent Konumlandırma

Konumlandırma yani bunulan yerin çeperlerinin çizilmesi kavramının marka yönetimi sürecinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Burada amaç markanın, hedeflenen kitlenin zihninde rekabetçi üstünlük taşıyan bir yerde şekillendirilmesi olarak ifade edilmektedir. Güncel hareketli piyasada rakip markalara karşı avantaj elde etmeyi amaçlayan konumlandırma kavramı, şehir markası yaratma sürecinde de önemli işleve sahiptir. Şehrin konumlandırılmasında da ürün ve hizmet markalarının konumlandırmasına benzer bir yol izlenmesi öngörülmektedir.

Şehrin konumlandırılması, şehrin müşterisi olabilecek kişilerin zihninde şehre ait özel bir yerin tespit edilmesi ve planlı pazarlama iletişimi çabaları ile ilgili yere / pozisyona kentin yerleştirilmesi anlamına gelmektedir. Dünya üzerindeki birçok ülke ve şehir, planlı ya da plansız şekilde kitlelerinin zihinlerinde belli konumlarda bulunmaktadır. Berlin denilince duvar, Las Vegas denince kumar, Hiroşima denilince atom bombası, Paris denince aşk ve romantizm, İtalya denince moda, İstanbul denilince boğazlar, Gaziantep denilince fıstık ve Diyarbakır denilince karpuz vb. akla gelmesi bu durumu açıklayan en güzel örneklerden bazılarıdır.

Başarılı ve güçlü bir kent markası meydana getirmenin ilk şartı, markanın rakiplerinden farklılaştırılmasıdır. Dolayısıyla marka konumlandırma, kent markasının farkındalığının sağlanmasıyla birlikte, markanın tüketicilerce / yararlanıcılarca hangi “kişilik ve kimlik” özellikleriyle hatırlatılacağını belirleyen bir öğedir. Şehir markasının paydaşlarına en yüksek kapasitede fayda sağlamasının ve güç kazanmasının doğru konumlandırma faaliyetleri sayesinde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Kent Kimliği Oluşturma

Marka kimliğiyle, marka imajı arasında önemli bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Marka kimliğinin doğru kanallarla tüketiciye iletilmesinin, marka imajına olumlu yönde katkılar yapacağı açıktır. Hatta marka imajının oluşumundaki en etkili faktörlerden birinin, markanın kimliği olduğu söylenebilir. Marka kimliği inşa edilirken, markanın imajını yansıtmak ve güçlendirmek için birtakım araçlar kullanılması söz konusudur. Bunlar arasında; markanın adı, sahip olunan bir sözcük, bir slogan, bir renk, bir sembol, bir rakam sayılabilir. Bu araçların tutarlılık arz etmesi ve tek bir mesaja vurgu yapması önemlidir.

Kente ait kimliği oluşturan alt elemanlar; doğal oluşumlar ile insanlar tarafından yapılmış çevreden kaynaklanan kimlik elemanları şeklinde sıralanabilir. Beşeri evreye ilişkin kimlik öğeleri, esas itibariyle var olan kültürel yapı ile bütünleşmiştir.

Kentin doğal, beşer ve yapılanmış çevresinin özgün karakteristikleri, kent için giderek kentsel işlevlerden ayırt edilen bir özel işlev yaratır. Bu zel işlev, kent kimliğinin kaynağıdır. Kent kimliği uzun bir zaman diliminde ve etaplar halinde biçimlenir ve kentin coğrafi özellikleri, kültürel düzeyi, süreçte ortaya çıkan mimarisi, yerelde sahip olduğu gelenekleri ve yaşam biçimi gibi niteliklerinin karışımı olarak kente biçim verir (Suher, 1999).

Kent kimliği, kent markasını yöneten paydaşların şehrin nasıl algılanması gerektiği tanımlamalarını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle şehrin paydaşlarının arzu edilen şekilde algılanması için şehre yükledikleri anlam demektir. Kent kimliği, şehir imajı oluşturma ve şehrin konumlandırılması sürecinde anahtar konumundadır. Kent kimliği şehrin gösterilmek istenen yüzü olarak ifade edilebilir. Oluşturulmak istenen imaj üzerinden yapılacak etkili, düzenli ve sürekli tanıtım çalışmalarıyla kent kimliğinin oturtulması sağlanır.

Verilerin Kontrolü ve Yorumlama

Verilerin kontrolü ve yorumlama süreci, gerçek performans ile gerçekleştirilmesi arzulanan performansın karşılaştırılmasıdır. Bu yapının sonucunda eğer gerçekleşen performans ile gerçekleştirilmesi istenen performans düzeyleri aynı olabiliyorsa problem yoktur. Ancak gerçekleştirilmesi arzulanan performans aleyhine bir durum varsa, düzeltici eylemin ortaya konulması gerekmektedir. Bunun için verilerin kontrolü ve yorumlanmasının belirli aralıklarla yapılması faydalıdır. Bu yönteme göre şehrin gelir elde edebilme kabiliyeti içerisinde, şehir markasının öneminin tayin edilmesi amaçlanmaktadır. Uygulanan stratejilerin başarısının net olarak ölçümü için, uygulama öncesi şehrin marka değerinin hesaplanması ve saptanacak uygun zaman aralıklarıyla yeniden hesaplanarak erişilen başarının tespiti öngörülmektedir (lgner & Asplund, 2011).

Verilerin kontrolünün ve yorumlanmasının belirli periodlarda yapılması, kurumsal öğrenmeyi ve faaliyetlerin sürekli olarak iyileştirilmesini sağlar. Ayrıca, geçmişe dönük yapılan hataların gözden geçirilmesini ve sorumluluk alma durumunun oluşturulmasına katkısı olur.

Stratejik kent planının izleme, denetleme ve değerlendirmeye tutulması şarttır. Gerek planın oluşturulmasında gerek uygulanmasında ve gerekse ilgililerin hesap verme sorumluluğu ilkesinin hayata geçirilmesinde çeşitli problemlerin ortaya çıkmaması sağlanmış olur.

2.8. Kentsel Dönüşümün Tarihi Kentler Üzerine Etkileri

2.8.1. Tarihi çevre ve kültürel miras kavramı analizi

Tarihi çevre ile kültürel miras kavramlarının önemi zaman içerisinde artmış, buna bağlı olarak da uluslararası çevreler bu kavramı daha sık ele almaya başlamıştır. Yapılan çalışmalarla birlikte bu kavramlar için ortak tanımlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tarihi çevre kavramına ilk olarak Venedik Tüzüğü'nde esaslı olarak değinilmiştir. Tek yapı düzeyindeki mimari çalışmaların yanında, geçmişteki uygarlıklara, önemli gelişmelere ve tarihi olaylara tanıklık eden kentsel ve kırsal yerleşimlerin de tarihi değerler olarak kabul edilmesi sonucu “tarihi çevre” kavramı ön plana çıkmaktadır (ICOMOS, 1964).

Tüzüğün 5.maddesinde, anıtları toplumsal amaçla kullanmanın korumayı kolaylaştırıcı etkisinden bahsedilirken, tüzüğün 6.maddesinde ise, bütünlüğün korunması açısından, anıtların çevreleri ile değerlendirilmesi ve bakımlarının yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1964). Buradan hareket edilecek olunursa tarihi çevre kavramı esasen önemli olmakla birlikte, aynı zamanda tarihi çevrenin önemi de vurgulanmaktadır.

Korumanın temel sorunlarından biri korunacak değerlerin belirlenmesidir. Tarihten günümüze ulaşan seçkin dini yapılar, mezar anıtları, ya da işlevsel binalar bugün dünya mimari mirasının öğeleri olarak korunmaya değer bulunmaktadır (Ahunbay Z. , 2005).

Washington Tüzüğü'ne göre, korunması gereken değerler kentin ve kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel öğelerdir.

Özellikle:

- Parsel ve sokakların tanımlandığı kent dokuları, Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
- Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki,
- Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler korunacakdeğerler olarak vurgulanmaktadır (ICOMOS 1. , 1987).

Ülkemizde 2863 sayılı; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na göre, korunması gerekli taşınmaz kültür / tabiat varlıkları aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- a) Korunması gerekli olan tabiat varlıkları ve 19.yy sonuna kadar yapılmış olantaşınmazlar;
- b) a maddesinde geçen 19.yy dan sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından korunmasında gerek görülen taşınmazlar;
- c) Sit alanı olarak kabul edilmiş alanlar içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları;
- d) Milli tarihimizdeki önemleri bakımından değerlendirildiğinde zaman kavramı vetescil söz konusu olmaksızın, Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda ortaya çıkan tarihi olaylara sahne olmuş yapılar, binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.

Gülersoy, korunacak değerleri “Tarihten önceki devirlerle tarihsel devirlere ait olup, doğa, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstü ile yer altında veya su içinde bulunan bütün yapılar, taşınır ve taşınmaz mallar ve aynı nitelikteki her türlü belgeler” olarak tanımlamaktadır. Korunacak değerler doğal değerler ve kültürel değerler olarak iki grupta incelenmekte ve korunacak kültürel değerler boyutlarına göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Yapı Parçaları Bireysel Tarihsel Yapı Tarihsel Yapı Grubu Tarihsel Çevre
- Tüm Tarihsel Kent Tarihsel Bölge

Bu sıralamada yer alan “Tarihsel Çevre” kavramı, tarihsel öneme sahip, mimari değeri olan, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren bir veya birkaç sokaktan oluşmuş dokular olarak tanımlanmaktadır (Gülersoy N. Z., 2003).

Tarihi çevreyi geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntıların oluşturduğu vurgulanmaktadır. Ahunbay’a göre “Tarihi Çevre” konusunda daha çok kentsel sitler kastedilmekle birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu tanım kapsamında yer almaktadır (Ahunbay Z., 2005).

UNESCO Dünya Mirası Merkezi tarafından korunmaya değer olarak nitelenen alanlar beraberinde “miras” kavramını getirmiştir. UNESCO “Miras” kavramını geçmişten günümüze kadar gelen, günümüzde birlikte yaşadığımız ve bizden sonra gelecek olan nesillere aktaracağımız kalıt olarak tanımlamaktadır. Kültürel Miras ise tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari değeri olan yapı grupları ve alanlar

olarak tanımlanmaktadır. [ICOMOS, 1996].

Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi geçmişte yaşamış nesillerden bize kalan bir emanet olarak algılanması ve gelecek nesillere mevcut halinden daha fazla bozulmadan iletme yollarının aranması gerekmektedir (Madran, 2003).

UNESCO dünyada yeri doldurulmaz değer olarak dikkate aldığı kültürel ve doğal mirası belirleme, koruma ve muhafaza etme konusunu teşvik etmek amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar 1972 yılında UNESCO tarafından benimsenmiş olan uluslararası bir anlaşmayla şekil kazanmıştır. Paris'te imzalanan "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme" de kültürel ve doğal mirasın tanımı yapılmaktadır. Sözleşmeye göre kültürel miras kavramı (UNESCO, 1972):

Anıtlar: tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan sıra dışı bir değeri bulunan mimari eserler, heykeller ve resimler, arkeolojik niteliğe sahip olan eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ile eleman grupları;

Yapılar: mimarileri, türdeşlikleri ve sahip oldukları çevresel peyzaj özellikleriyle, tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan üstün evrensel değerlere sahip olan, ayrı ayrı olabilen ya da birleşik yapı grupları;

Sitler: tarihsel, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan yeri doldurulamaz bir şekilde evrensel değere sahip, insan tarafından yapılmış eserler veya insan ve doğanın birlikteliğiyle ortaya çıkan eserleri ve arkeolojik sit alanlarını kapsayan bölgeler olarak tanımlanmaktadır.

Sözleşmede bunlarla birlikte kültürel değerlere sahip olan miras ile doğal mirasların tehdit altında olduğuna da değinilmiş ve yok olmalarının bütün dünya milletlerini ilgilendirdiği vurgulanmıştır. Sözleşmeye göre (UNESCO, 1972):

Kültürel miras ile doğal miras sadece geleneksel bozulma sebebiyle değil, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve buna bağlı bozulma ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehdidi altındadır.

Kültürel miras ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır.

Kültürel miras ile doğal miras özel bir öneme sahiptir, dünya mirasının bir parçası olarak gelecek nesillere aktarılması için korunması gerekmektedir.

Ülkemizde 1983 yılında çıkarılan, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, korunması gereken kültürel varlıkların neler olduklarını ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. Kanuna göre kültür varlıkları; "Tarih öncesi ile tarihi devirlere ait bilim,

kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan; sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel bakımından özgün değere sahip; yer üstü ile yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmazlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara uyan anıtlar, yapılar ve alanların, korunması gereken mirasın bir parçası olarak dikkate alınması ve bulunduğu duruma uygun uygulamalar yapılması gerekmektedir.

Kültürel miras ve onun korunması ile ilgili özgül anlaşmaların ve yasaların önemine ek olarak, ICOMOS kültürel miras hakkını insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak ifade etmektedir. Dünyadaki yeri doldurulamaz somut ve soyut mirasın tehdit altında oluşu, kurumlar ve devletlere olduğu gibi her bir bireye ve topluma da görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Günümüzde bu hakkın korunması gelecek nesillerin haklarının korunması anlamına gelmektedir. ICOMOS Stockholm Bildirgesi’nde, bu haklar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (ICOMOS, Stockholm Declaration, 1998).

Her insanın kültürel kimliğinin ifadesine saygı duyularak, Kültürel Miras’ın özgün kanıtlarına sahip olma hakkı.

Mirasının herkes tarafından bilinme hakkı. Mirasın mantıklı ve uygun kullanıma hakkı.

Miras ve kültürel değerler ile ilgili alınan kararlara katılma hakkı. Kültürel mirası koruma ve artırma için örgütlenme hakkı.

2.8.2. Genel bağlamda koruma kavramı

Koruma kavramı, kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerinin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır (ICOMOS, Nara Document on Authenticity, 1994).

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre koruma eylemi “Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek” ve “Bir şeyin eskimesini, yıpranmasını önlemek için gereken dikkat ve özeni göstermek” olarak tanımlanmaktadır (URL-01, 2021).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Madde 3’te; koruma ve korunma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazası, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarının ise muhafazası ile bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmaktadır.

Koruma, yapıların, kültürel değerlerin, doğal kaynakların ve diğer kabul edilmiş kaynakların geleceği için geçmişten süregelen değerleri güven altına alma ve muhafaza

etme eylemi olarak da tanımlanmaktadır (British Standards Institute, 1998). İngiltere için hazırlanan Planlama Politikası Rehberi'nde koruma kavramının önemi aşağıdaki gibi açıklanmıştır (Department of the Environment, Department of National Heritage, 1994): “Geçmişten gelen fiziksel kalıntılara, kültürel mirasımızın merkezi olması ve ulusal kimliğimizi algılamamıza yardımcı olmasının yanında, hatıraları için değer verilmelidir. Onlar günümüz ve geçmiş algılamamıza katkıda bulunan yeri doldurulamaz kayıtlardır. Onların varlığı, yerel olayların bilinmesi ve anılmasını arttırarak ve yerel karakteristik özelliklerin sürdürülmesini sağlayarak yaşam kalitemizi arttırmaktadırlar.”

İstenmeyen değişimlere karşı çıkma beraberinde mimari koruma ve çevre korumayı da getirmiştir. Mimari koruma ve çevre korumanın önem kazanması geçmişten gelen değerlerin toplum tarafından günümüzde de kullanılma isteği olarak belirlenirken diğer nedenler ise (Warsaw, Levrant, & Grover, 2000):

Geçmişte bu değerleri yaratanlar, kullananlar veya kültürel belleğimizdeki önemli kişiler ve olaylar hakkında bilgi verici olması.

Yaratıldığı çağa ait karaktere ve eşsiz güzelliğe sahip olması. Yeniden geliştirmenin çoğu zaman zarar verici olarak görülmesi. Ekonomik ve canlandırıcı etkisi olması.

Korumanın sürdürülebilir gelecek ile ilgili artan ilgiye dikkat çekmesi olarak sıralanmaktadır.

Gülersoy'a göre koruma uygulandığı varlığa ve amaca göre çeşitlilik göstermektedir. Koruma;

Geçmişin hatırd tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması, İnsanlığın yararlanması için doğal ve yapay kaynakların güvence altına alınması, Sanat eserlerinin güvence altına alınması,

İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması, Sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi,

Kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi şeklinde olabilmektedir (Gülersoy N. Z., 2003).

Koruma alanları herhangi bir alandan farklı olan, ayrıcalıklı alanlardır. Bu yüzden kentsel koruma yaklaşımı diğer alanların planlama yaklaşımından farklı olmaktadır. İngiltere'de 1990 yılında yayınlanan “Tescilli Yapılar ve Koruma Alanları” yönetmeliğine göre Koruma alanları, “Mimari ve tarihi özel ilgi uyandıran, karakter ve görünüşüyle koruma ve geliştirme isteği uyandıran alanlar” olarak tanımlanmıştır (Town

and Country Planning, 1990).

Uzun yıllar “müzecilik” anlayışına koşturarak gelişen koruma kavramı günümüzde, doğal ve kültürel varlıkların çağdaş yaşamla ekonomik ve işlevsel yönden bütünleştirilmesi, toplum için yararlı bir işleve uyarlanması ve yaygınlaştırılması şeklinde yorumlanmaktadır. Koruma geçmişte olduğu gibi yalnız eski eserlerin onarımı ve olduğu gibi saklanması değil, bir bölgenin, parçaları da dahil olmak üzere, geçmişi ve devamlılığını sağlayan bir bütün olarak değerlendirilmesidir.

Kentsel koruma, tarih bilincinin geliştirilmesi ve ulusal benliğin oluşturulması açısından da önem taşımaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak kentsel korumaya yönelik başlıca hedefler aşağıdaki şekilde belirlenmektedir (Tekeli İ., 1987):

İçinde yaşanılan çevrenin tarihsel geçmişe ait sunduğu simgeler, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için önemli birer araçlardır. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan birey, kültürün sürekliliği bilincine kolaylıkla erişerek bir tarih bilincine ulaşmaktadır.

Ulusal benliğin ve kimliğin yaratılması ve sürdürülmesinde koruma önemli bir araç durumundadır.

Korunacak değerler, sahip oldukları tarihsel önemlerinin yanı sıra, sanatsal, kültürel ve çevresel değerleri açısından da özellikli olan varlıklardır.

Ekonomik açıdan, özellikle turizm amaçlı düzenlemelerle farklı kültürlerle mensup kişilerin beğenisini kazanmak önem taşımaktadır.

Korumanın temel amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılması olarak belirlenmektedir. Ayrıca fiziksel çevrenin korunan öğeleri, hızla değişen dünyada, kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçlarına ve yabancılaşmaya karşı tutunacak değerler taşımaktadır (Fitch, 1982). Buna göre çevre koruma eylemi sadece mekânların ve şehirlerin kimliklerinin değil, toplumun kimliğinin sürdürülebilmesi açısından da önemlidir. Korunacak kültürel değerler geçmişin izlerini taşıdığı için tüm insanlığa ait olarak görülmektedir. Bu durum ulusal kültür değerlerinden, dünya kültür mirası anlayışına ulaşmak olarak da nitelendirilmektedir. Doğal ve kültürel miras kavramında “seçmecilik” anlayışının, önceki kuşaklarca devralınmış ve edinilmiş bir birikimin sonraki kuşaklara yararlanılabilir biçimde aktarılması kadar önemli olan bir başka unsur olduğu vurgulanmaktadır. Önceki kuşaklardan devralınan her mirasın eşit tarihsel, kültürel, belgesel ve estetik değere sahip olamadığı belirtilmekte ve bu durumun kültürel miras için de geçerli olduğu üzerinde durulmaktadır (Sezgin, 2002).

UNESCO bu noktada yol gösterici durumundadır. Dünya Mirası Merkezinin kurulması ile “Yeri doldurulamaz evrensel değer” olarak tanımlanan yapılar ve alanlar Dünya Mirası listesine alınarak statüsünün kesin olarak belirlenmesi sağlanmaktadır.

2.8.3. Koruma anlayışının gelişim süreci Dünya’da Koruma Anlayışının Gelişimi

Koruma ve bunun için yapılan eylemler insanlık tarihi kadar eski geçmişe sahiptir. İlk çağlardan günümüze kadar hüküm sürmüş uygarlıklar geçmişlerini korumaya ve gelecek nesillere bunu aktarmaya çalışmışlardır.

Koruma anlayışı ilk çağlarda ve Hristiyanlığın yayılma döneminde daha çok dinsel etkilere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Orta çağda koruma anlayışının daha çok işlevsel ve siyasal nedenlere bağlı olmuştur. Rönesans’ta koruma anlayışı ise Papaların Roma devri kalıntılarını kapsayan koruma emirnamelerinin etkisiyle şekillenmiştir. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde Fransız İhtilalinin yıkımlarına tepki olarak doğan koruma düşüncesi, kısa zamanda tüm Avrupa’ya yayılmıştır (Gülersoy N. Z., 2003).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında mimari eserleri korumaya yönelik ilk yasalar hazırlanmış, “tarihsel anıt” fikri şekillenmeye başlamıştır. Sanayi devriminin etkisi ile tarihi çevre ve doğal çevrenin yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalması doğal çevrenin yanında tarihi çevreye olan ilgiyi de arttırmış ve bunun sonucunda çevre koruma düşüncesi belirgin olarak ortaya çıkmıştır (Gülersoy N. Z., 2003). Warshaw ve diğerleri (Warshaw, Levrant, & Grover, 2000), modern korumanın temellerinin 18 yüzyılda varolan antikacılık ve romantik düşünce akımlarına dayandığını vurgulamışlardır. Koruma hareketi 19. yüzyıl ortalarında hız almış ve resmi altyapısı oluşmaya başlamıştır.

Yirminci yüzyıldan sonra mimari eserlerin korunması daha büyük önem kazanırken, anıtsal yapıları koruma kapsamına alan sistemli yasalar çıkarılmaya başlanmış, sınıflandırılan ve yasal koruma altına alınan yapıların korunması ve denetlenmesini sağlamak üzere kurulan komisyonların yetkileri arttırılmıştır.

Atina’da 1931 yılında “1. Uluslararası Tarihsel Anıtların Korunması ile İlgili Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi” sonrası ulusların üzerinde anlaştığı, korumanın yöntemlerinin belirlenmesini amaçlayan bir sözleşme taslağı hazırlanmıştır. Böylelikle koruma konularında ilk ciddi girişim olarak nitelenen Atina Tüzüğü ortaya çıkmıştır (Warshaw, Levrant, & Grover, 2000). Atina Tüzüğü’nün ortaya koyduğu temel ilkelerle anıtsal yapıların kullanılması gerektiği, tarihi kimliklerine saygı duyulması gerektiği, yapıların çevreleriyle korunması gerektiği ve onarımlarında çağdaş tekniklerin

kullanılabileceği vurgulanmıştır.

Atina Tüzüğü'nde üzerinde durulan bir başka nokta da belgeleme ve uluslararası iş birliğidir. Bu konuda alınan kararlarla her ülkenin anıt belgeliğini oluşturması ve koruma konusunda uluslararası bilgi ve deneyim alışverişi ve iş birliği yapılması önerilmiştir (Ahunbay Z., 2005).

Atina Tüzüğü'nden sonra 1933'te Atina'da Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi yapılmıştır. Kongre sonunda mimari değerlerin özellikle “geçmiş bir kültürün anlatımı” ise korunması gerektiği vurgulanmıştır. “Bir şehrin yaşamı, kendine özel kişiliğini kazandıran ve yavaş yavaş benliğini ortaya koyan, yollar ve yapılar gibi, maddi eserlerle yüzyıllar boyunca oluşan sürekli bir olaydır. Bunun için geçmişin değerli tanıkları, ilk önce, tarihi ve duygusal değerleri için, ardından insanın yaratıcılık gücünün en yüksek düzeyde bir araya geldiği, göze görünen meziyetlerini taşıdıkları için saygı görmelidir. Bu eserler, insanlığın miraslarındandır; onları ellerinde bulunduranlar veya onları korumakla görevlendirilmiş olanlar, bu soylu mirası geleceğin yüzyıllarına buldukları gibi ulaştırmak için haklı görülen her şeyi yapma sorumluluğu ile yükümlüdürler” (CIAM, 1933).

1960'lardan sonra yapılan uluslararası toplantılarla korunacak değer kavramı, tek yapıdan çevre boyutuna çıkarılmıştır. Tarihi anıtların korunması konusunda ikinci önemli adım ise 1964'te Venedik'te atılmıştır. Venedik'te düzenlenen “II. Uluslararası Tarihsel Anıtların Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi” korunacak değerın çevre boyutuna çıkmasındaki en önemli adım olarak belirlenmiştir (Gülersoy N. Z., 2003).

Kentsel ya da kırsal yerleşmeler için de “anıt” kavramının kullanılabileceği vurgulanan tüzüğün 1. maddesine göre; Tarihi anıt kavramı yalnızca mimari bir eseri kapsamaz, bununla birlikte belirli bir uygarlığın, belirli bir gelişmenin, tarihi bir olaya tanıklık yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşme alanını da kapsar. Söz konusu kavram yalnızca büyük sanat eserlerini kapsamamakta aynı zamanda kültürel anlam ve öneme sahip olan daha basit eserleri de kapsamaktadır (ICOMOS, 1964).

1964 Venedik Tüzüğü'nün yayınlanmasından bir yıl sonra, 1965'te ICOMOS'un kurulması ile korumanın milletlerarası kabul edilmiş yaklaşımı belirlenmiştir. Aynı dönemde ICOMOS'un da rolü tanımlanarak, resmi statü kazanması sağlanmıştır. Bu tarihten sonra anıt ve sitlerin bakım-onarımı, korunması ve değerlendirilmesi uygulamalarında kullanılan kuram, yöntem ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesine çalışan bir kurum olan ICOMOS Dünya Mirası ile ilgili yol gösterici olarak

tanımlanmıştır. Tarihi alanların korunmasında etkili olan UNESCO’da aynı dönemde Dünya Mirası listesini yayınlayarak olayın uluslararası zemine oturtulmasında etkili olmuştur.

1972’de yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi, yönetimlerden Dünya Mirası Alanının korunmasının sağlanmasını talep etmiştir. Dünya Mirası alanlarının koruma durumunun tayini ve izlenmesi için adaylık dosyaları, koruma durumu raporları ve periyodik raporlar olarak üç ana sistem belirlenmiştir (UNESCO, 1972).

1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından “Geçmişimiz İçin Bir Gelecek” sloganı ile başlatılan “Avrupa Mimari Miras Yılı” kampanyası Amsterdam Bildirgesi ile sonuçlanmıştır. Bildirge, Avrupa’ya özgü mimari mirasın korunması konusunda ayrıntılı tavsiyeleri içermektedir (Sezgin, 2002).

“Avrupa Mimari Miras Yılı” kampanyası koruma yaklaşımında yeni bir dönüm noktası olmuştur. Kampanyanın başlangıç tarihi olan 1973’de Zürih Toplantısı’nda korunacak alanların ve korumanın tanımı yapılmaya çalışılmış, koruma sorunları üzerinde durulmuştur. Toplantıda ayrıca, artan teknolojik gelişme ve ekonomik baskı altındaki alanların korunmasında, kent dokusunun tarihsel, arkeolojik ve mimari etüdü ile ekonomik ve siyasal araştırmaların verilerini de değerlendiren “bütünleşik koruma” yaklaşımına gereksinim olduğu görüşü savunulmuştur.

1975 yılında Belçika’da ICOMOS tarafından gerçekleştirilen “Tarihsel Kentlerin Koruma ve Kurtarılması” konulu toplantıda, kentsel mirasın korunmasının estetik, kültürel ve sosyal değerler açısından önemi vurgulanmış, kentsel mirasın sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerekliliği açıklanmıştır.

1979 yılında Avustralya ICOMOS’u tarafından kabul edilmiş olan Burra Tüzüğü’nde korumanın on ilkesi tanımlanmıştır. Tüzük korumanın amacını alanın kültürel değerinin yitirilmemesi ve onun güvenliği, bakımı ve geleceğinin düşünülmesi olarak belirlemiştir (ICOMOS Australia, 1999).

1982 yılında James Semple Kerr “The Conservation Plan” adlı çalışmada, kültürel değerlerin tanımlanması ve derecelendirilmesi için genel bir yöntem önerisi getirmiştir. Plan belli bir alan için koruma politikalarının gelişiminden uygulanmasına kadar olan dört temel adımı ortaya koymaktadır. Kerr’in üzerinde durduğu önemli bir nokta da koruma ve gelişmenin birbirinin karşısı değil destekleyicisi olduğudur (Warshaw, Levrant, & Grover, 2000).

Avrupa Konseyi 1985 yılında Avrupa Mirasının Korunması Sözleşmesi’nde,

korunacak kültür varlıklarının; tarihsel, arkeolojik, bilimsel, sanatsal, teknik ve toplumsallık bağlamlarında dikkate değer olmaları gerektiğini vurgulamıştır (Avrupa Konseyi, 1985).

1987 yılında Washington’da yayınlanan Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü, tarihi kentler ve alanların korunması ile ilgili ilkeler, hedefler ve yöntemleri belirleyerek Venedik Tüzüğü’nü tamamlamayı amaçlamıştır. Washington Tüzüğü’nün ilk ilkesi ekonomik ve sosyal gelişme politikalarına ve bütünleşik yaklaşımın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması; ancak sosyo-ekonomik gelişme ve her düzeydeki kent-bölge planlaması politikaları ile bir bütün oluşturduğunda etkili bir biçimde gerçekleştirilebilir (ICOMOS 1., 1987). Washington Tüzüğü’nün üzerinde durduğu önemli bir konu da halkın katılımı olmuştur. Tüzük koruma programının başarısının, kentlilerin katılım ve görev almalarıyla mümkün olabileceğini; bu nedenle halkın katılımının desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasının öncelikle orada yaşayanları ilgilendirdiğine dikkat çekilmiştir.

1992 yılında, Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu’nda kentsel mirasın; insanların kentlerde yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleri olduğu; insanların geçici olan yaşamda kalıcılık duygusuyla geleceğe hazırlanmalarını sağladığı; ortak geçmiş ve gelecek bilincinin içeriğini oluşturan kültürel referans olduğu; geçmiş, günümüz ve gelecek arasında önemli bir bağ oluşturduğu; kentin geçmişini ebedileştirerek aynı zamanda günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik aşılayarak bütünlük duygusu verdiği ve toplum duygusunu oluşturduğu, bu nedenle korunması gerektiğini açıklanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1992).

ICOMOS’un 1993 yılında Sri Lanka’da yapılan 10. Genel Kurulu’nda yayınlanan Anıtların, Külliyyelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitim ve Öğretimi Temel İlkelerine İlişkin Sözleşme’de; mimari mirasın kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır (ICOMOS, 1993).

Yine ICOMOS tarafından 1995 yılında yapılan Uluslararası Eğitim Komitesi toplantısında kabul edilen “Koruma Etiği” metninde ise kültür ürününün, sosyal ve fiziksel çevresiyle kazandığı çeşitli anlamlar ile kültürel, teknolojik ve sosyal tarihine değinilmiştir (ICOMOS, 1995).

1996 yılında Strasburg’da toplanan Avrupa Konseyi Kültür Komitesi, tarihi

anıtların korunması konusunda bakanlar toplantısında sunulacak bir karar geliştirmiştir. Karara göre, Batı Avrupa’da tarihi anıtların, turizme ve kültüre dönük olarak uzmanlar denetiminde resmi kuruluşların onayı ile işlevlendirilmesi ve kendilerinin bakımını finanse etmeleri sağlanacaktır (Sezgin, 2002).

Dünya Mirası Komitesi’nin Budapeşte’de gerçekleştirilen 30. yıl kutlamaları kapsamında, Dünya Mirası ile ilgili olarak Budapeşte Deklarasyonu 28 Haziran 2002 tarihinde yayınlanmıştır. Budapeşte Deklarasyonu’nun ana maddeleri:

1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu’na henüz katılmamış ülkeleri davet etmek,

Koruma-geliştirme-sürdürülebilirlik çerçevesinde sosyal ve ekonomikkalkınmayı ve halkların yaşam kalitesini arttırmayı sağlamak,

Dünya Mirasına zarar verenlerin insan ruhuna ve dünyaya zarar verdiklerini anlatmak,

Toplulukların her düzeyde, Dünya Mirasının korunması ve yönetimi ile ilgili aktif katılımlarını sağlamak,

Dünya Mirası Listesi’ni geliştirmek,

Toplum bilincini yükseltmek ve iletişimle Dünya Mirasına destek sağlamak olarak belirlenmiştir.

Budapeşte Deklarasyonu’nda günümüz ağdaş koruma anlayışına dayanılarak, Dünya Mirası Alanları koruma yaklaşımı ortaya konulmuştur.

Tüm bu gelişmeler sonucunda koruma anlayışı ağdaş bir zemine oturmuş, koruma gelişme dengesinin gerekliliği ve kaçınılmazlığı konusu netlik kazanmıştır. Yaşanan gelişmeler bireylerin ve toplumların “koruma” kavramına bakışını değiştirmiş, bu da insanların gözünde korumanın öneminin ve değerinin artmasını sağlamıştır. Günümüz koruma yaklaşımının, fiziksel ve sosyal boyutu yanında, ekonomik boyutunun da ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca katılımın mümkün olduğunca sağlanması, korumanın srekliiliği ve verimliliği açısından önem taşımaktadır. Bu noktada yönetim planları, tarihi alana yaklaşımı, değerlendirmeleri ve uygulamadaki başarıyla kültürel değerlerin korunmasında etkili olmaktadır. Planı tamamlanan bir belge olmaktan çıkarıp süreç olarak ifade eden yönetim planlarının gerek koruma-gelişim dengesinin sağlanması, gerekse farklı grupların katılımının sağlanmasında oldukça başarılı olduğu görülmektedir.

Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi

Kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenlemeler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerçekleştirilmiştir. 18 yüzyıla dayanan koruma yaklaşımı, eski dönemden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlamış ve taşınır eski eserlerle birlikte taşınmaz eski eserleri de koruma kapsamına almıştır (Gülersoy N. Z., 1984).

İlk olarak 1869 yılında Asar-ı Attika nizamnamesi adı ile yayınlanan Eski Eserler Tüzüğü’nü 1874’te ikincisi, 1884’te ise üçüncüsü nizamname izlemiştir. Son nizamname 1906 yılında yayınlanmış ve Osmanlı döneminin son koruma mevzuatı olarak tarihe geçmiştir. Üçüncü Asar-ı Attika nizamnamesinde Yunan ve Roma kalıntılarını kapsayan eski eser tanımı, sanat değeri olan yapı, heykel gibi mimarlık ürünlerini de içine alacak şekilde genişletilirken, son nizamnameyle Türk - İslam sanatı, görsel sanatlar, menkul ve gayrimenkul eserlerinin de korumaya alınması kabul edilmiştir (Gülersoy, N. Z., 1981).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Osmanlı geleneklerinden kopma ve çağdaşlaşma çabası ile mimari değerleri kapsamına alan koruma anlayışına, Türk tarihinin kültürel kökenlerini bulma çabaları hâkim olmuştur. 1950’li yıllardan itibaren hızlı kentleşme sonucu yıkılan nitelikli eski eserleri koruma, 1960’larla birlikte devletin tarih ve kültür değeri olan eserleri korumakla yükümlü tutulması çabaları görülmüştür (Gülersoy N. Z., 1984). 1951’de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuş ve 1964 yılında GEEAYK tarafından Uluslararası Venedik Tüzüğü benimsenmiştir. 1973 yılında yürürlüğe girmiş olan 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ile koruma konusunda çağdaş değerler benimsenmeye başlanmıştır. 1710 yasası ile yeni tanımlamalar, kısıtlamalar getirilmiş ve koruma yaklaşımı yasalaşmıştır. Yasada yer alan “Sit” ve “Koruma Alanı” tanımlarının yanında, bir alan ya da yapının eski eser kimliği kazanması için gerekli sürecin tanımlanması, GEEAYK’a tescil ve onarım kararlarını alma yetkisi verilmesi, imar planlarının yapımında GEEAYK’ın görüşünün alınma zorunluluğu ve bu planların korumayı sağlamak amacıyla değiştirilebileceği gibi birçok ilk yer almaktadır (Gülersoy, N. Z., 1981).

1980’lerden sonra bütünleşmiş koruma anlayışı ile yeni bir döneme girilmiştir. 1983 yılında, Eski Eserler Yasası’nda önemli değişiklikler yapılması sonucu bu yasa tümüyle iptal edilerek 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” çıkarılmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, 1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı yasa ile değişikliğe uğramış ve son olarak 2004 yılında çıkan 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması”

kanunu kabul edilmiştir. 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” ile korunması gerekli taşınmaz kültürel ve doğa varlıkları yeniden saptanmış ve GEEAYK kaldırılmıştır. Bu yasa ile "Anıt" kavramı değiştirilerek, yerine "Kültür Varlıkları" tanımlaması getirilmiştir. Yasada tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültürel ve tabiat varlıklarıyla sitler olarak iki kavram ön plana çıkmaktadır. 2863 sayılı yasa ile koruma eylemi, tek yapı ölçeğinden çıkarak kentsel çevre boyutuna geçmiştir. 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda ise tek yapı ve objelerin korunması ile ilgili ayrıntılı tanımlamalara da yer verilmiştir. Bununla birlikte sit alanlarının kentsel ölçekte planlama ile korunacağı vurgulanmış, bunun da “Koruma Amaçlı İmar Planı” olacağı bildirilmiştir. Başta 5226 sayılı yasa olmak üzere 2003 yılından günümüze kadar gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile getirilen değişiklikler birçok konuda ilk olmuştur. 27 Temmuz 2004’te Resmî Gazete’de yayınlanmış olan 5226 sayılı Kanun, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve koruma kapsamındaki diğer bazı yasalarda önemli değişiklikleri kapsamıştır. Türkiye’de koruma yaklaşımının bir anıt korumasından başlayarak kentsel alan korumasına kadar uzun bir sürece yayılırken, uluslararası koruma modellerine uygun bir norma ulaşması 5226 sayılı kanun ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yasa ile daha önceki dönemlerde sözü edilmemiş olan yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni yeni tanımlar oluşturulmuş, koruma planlaması içinde eylem alanları ile önceliklerinin belirlenmesi üzerinde çalışılmıştır.

5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un getirdiği yenilikler kanunda ilk olarak Koruma Amaçlı İmar planı tanımı ve yapımı ile ilgili olarak değişiklik yapılmıştır. Kanunda ayrıca, koruma amaçlı imar planının hangi gruplar tarafından hazırlanacağı, halk katılımının ne şekilde sağlanacağı, tamamlanma süreci ve geçiş dönemi ile ilgili olarak da birtakım kararlar alınmıştır.

5226 sayılı kanun ile getirilen yeniliklerden biri de Koruma, Uygulama ve Denetim Bürolarının (KUDEB) kurulması olmuştur. Önceki düzenlemelerde sadece Bakanlığın üzerinde bulunan kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin uygulamaların denetlenmesi görevi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valilikleri kapsamak üzere genişletilmiştir. Büyükşehir belediyeleri, valilikler ve ilgili Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlem ve uygulamaları yürütmek üzere şehir planlama, mimarlık, sanat tarihi, mühendislik, arkeoloji ve sosyoloji vb. gibi

uzmanların görev alacağı tespit, raporlama, koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 2007 yılı başında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde de Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü kurulmuştur.

5226 sayılı kanunla belediye alanlarındaki kentsel sitler için Bakanlıkça belirlenen yönetim alanlarının ve bağlantı noktalarının tespit edilmesi, korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla uygulamaya girecek yönetim planlarının taslak olarak kendi bünyelerince hazırlanması veya hazırlattırılması görevi belediyelere verilmiştir. Büyükşehirlerdeki kentsel sit alanlarının birden fazla belediyenin sınırları içinde kalması halinde bu görev, Büyükşehir belediyesinin eşgüdümünde ilgili belediyelerce birlikte yapılır. Ayrıca yönetim planını onaylayacak olan eşgüdüm ve denetleme kurullarının başkanlığını da yürütecek olan yönetim alanı başkanları, ilgili belediye tarafından belirlenir. Kanunda yönetim alan ve planları ile müze ve anıt eser kurullarına ilişkin uygulanması ile ilgili usul ve esasları içeren yönetmeliğin Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanmasına karar verilmiş ve 2005 yılında yönetmelik yayınlanmıştır. “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 27 Kasım 2005 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmelik ile amaçlananlar;

Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarıyla birlikte bağlantı noktalarının ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile yerel sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunmasını, değerlendirilmesini ve geliştirilmesini sağlamak,

Yönetim alanlarının belirlenmesi ve süreçte geliştirilmesi, bu kapsamda yönetim planlarının hazırlanması, ilgililerince onaylanması, uygulanması ve sonraki süreçte denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere bütün bu iş ve işlemlerde görev alacak danışma kurulu ile alan başkanının, eşgüdüm ve denetleme kurulunun, denetim biriminin ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Yönetmelikte ayrıca 5226 sayılı kanunda yer alan tanımlara ek olarak alan yönetim hedeflerinin belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanma süreci, hazırlama ekibinin kapsamı, yönetim planının değerlendirilmesi ve sonrasında onaylanması, uygulanması ve nasıl denetleneceği belirlenmiş, alan yönetimi birimlerinin kuruluş ve görevleri tanımlanmıştır. Türkiye’deki koruma anlayışı, 2004–2005 yıllılarında yapılan yasal düzenlemelerle yeni bir döneme girmiş ve çağdaş normları büyük ölçüde yakalamıştır.

Korumada Alt Bölge Oluşturma ve Hedeflenen Stratejiler

Kentsel veri tabanları, geçmişten gelen deneyim ve uygulamalar ile tahrip edildiği düşünülen veya bilinen alanlarla beraber değerlendirilerek sit alanları içinde alt-bölgeler oluşturulabilir. Oluşturulan alt-bölge içinde kentsel mirasın korunması, mimarların ve yatırımcıların yönlendirilmesi, halkın kent kültürü ve tarihi konusunda bilinçlendirilmesi ve tarihi kent merkezlerinin prestij kazanması için farklı stratejiler üretilebilir. Bu doğrultuda tanımlanabilecek alt-bölgeler temelde şu başlıklar altında toplanabilir:

Anıtsal Yapılar ve Çevreleri: Tarihi kent merkezlerinde bulunan anıtsal yapılar veya iyi korunmuş mimari izler (Ör: Kent Suru) ve çevreleri bir bütün olarak algılanmalıdır. Bu alanlarda kamu eliyle ve özel sektör desteğiyle kentsel arkeolojik park düzenlemeleri yürütülmelidir. Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezini düşündüğümüzde Roma Hamamı, Odeon, Augustus Tapınağı çevresi bu kapsamda düşünülebilir.

Korunmuş Doku Üzerinde Geleneksel Yapılar: Tarihi kent merkezlerinde görülen bozulmuş ızgara plan izleri (Şekil 2.4.), Osmanlı kent dokusu yapısı düşünülerek irdelenirse, korunmuş kentsel arkeolojik dokular, akslar ve alanlar belirlenebilir. Korunmuş dokularda geleneksel inşa teknikleri kullanılarak yapılmış yapıların temel derinlikleri, eğer bodrum katları yoksa az olduğundan arkeolojik katmanların korunmuş olduğu düşünülebilir. Bu nedenle, bu alanlarda, parsel ölçeğinde uygulamalar yapılmadan önce veri tabanları destekli değerlendirmeler yapılmalı, bu değerlendirmeler ışığında yürütülecek arazi çalışmaları, sondaj, jeofizik araştırmalar ile karar verilmelidir.

Şekil 2.4. *Diyarbakır Suriçi, Kent Dokusu, Çıkma Sokaklar ile Izgara Plan İzleri (Diyarbakır Suriçi Bölgesi Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri, Diyarbakır, 2003)*

Korunmuş Doku Üzerinde Modern Yapılar: Korunmuş dokular üzerinde modern yapı teknikleri kullanılarak inşa edilen yapıların dolgu kalınlığı da göz önünde bulundurularak arkeolojik katmanları tahrip ettiği ve sit bütünlüğünü bozduğu

düşünülebilir. Bu alanlardaki, geniş boşluklar dışında yürütülecek çalışmalar özendirilmeli ve yatırımlar bu alanlara yönlendirilmelidir. Fakat bulunabilecek değerler için süreç ve yöntem mutlaka tanımlanmalıdır.

Geniş Yeşil Alanlar ve Kentsel Boşluklar: Tarihi kent merkezlerinde fonksiyonlarında sürekliliği göz önünde tutulursa, korunabilmiş geniş yeşil alanlar ve kentsel boşluklar arkeolojik rezerv alanları olarak düşünülmelidir (İzmir Enternasyonal Fuarı, Ankara Gençlik Parkı veya İstanbul Gülhane Parkı, vb.).

Kıyı Kentlerinde Dolgu Alanları: İzmir ve İstanbul gibi önemli metropollerin tarihi kent merkezleri ve kıyı ilişkisi düşünüldüğünde kentsel arkeolojik değerler üzerindeki baskının dolgu alanlarına yönlendirilmesi uygun bir yöntem olarak görülebilir. Bu yönde bir çalışma, İstanbul tüp geçit projesi kapsamında kentsel arkeolojik değerlerin maruz kalacağı zararları minimize etmek için İstanbul Tarihi Yarımada'da uygulanmıştır (Tuna, 2003).

Kentsel Miras Yönetimi İçin Öneriler

Yasal ve Yönetimsel Yapı: Teknik ve finansal olarak yeterli olan belediyeler, il özel idareleri kentsel arkeolojik mirasın yönetimine etkin olarak katılmalıdır. Kültür ve Tabiat Varlıkların Koruma Bölge Kurulları ve Arkeoloji Müzeleri mutlaka yerel yönetimlerle iş birliği içine girmelidir. Bu iş birliğinin yöntemin temel ilkeleri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na tanımlanarak, ulusal bir strateji geliştirilmelidir. Bu süreçte, Avrupa Birliği uyum sürecinde etkin rol üstlenen kuruluşlara da önemli roller düşmektedir.

Finansal ve Teknik Destek: Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma mevzuatında yapılan değişikliklerle, kültürel değerlerin korunması için finansal kaynaklar oluşturulmalıdır. Bu süreçte, belediye ve özel idarelere verilen taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu parsellerin hazine arazisi ile takas hakkı (5226 sayılı yasa ile, Belediye ve İl Özel İdarelerinde bu olanaktan yararlanabilmektedir) sponsorluk olanaklarının kentsel arkeolojik mirasın korunması içinde kullanılmalıdır. Aynı zamanda, yatırımcıların kurtarma kazıları ve sondaj kazılarını arazi çalışması öncesi hazırlık aşamalarından, arkeolojik kazı sonrası yayın çalışmalarına kadar desteklemeleri sağlanmalıdır.

Kentsel arkeolojik mirasın değerlendirme kriterleri net olarak belirlenmelidir. Yerinde korunması gereken değerler ile belgelenerek kaldırılacak değerlerin

irdelenmesinde kolaylık sağlayacak yol haritaları ve ölçütler tanımlanmalıdır.

2.9. Kentsel Yaşam Kalitesi; Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik

Dünyadaki pek çok uygulamada görüldüğü üzere, geçmişteki işlev veya kullanımına ait yoğunluğunu kaybetmiş ve çeşitli nedenlerle ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan çöküntüye uğramış kentsel bölgelerde, mimarlık ve kentsel yaşam kalitesini yeniden sağlamak için farklı farklı özellikleri içerisinde barındıran kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaktadır. Bu noktada uygulanmış örneklerde kentsel ve mekânsal ölçekte toplumsal, ekonomik, kültürel, biyolojik, psikolojik ve fiziksel gereksinimlerin, işlevsel, sağlam, sağlıklı ve estetik çözümler içerisinde, yasalar, yönetmelikler ve bilimsel araştırmalar doğrultusunda belirlenen minimum standartlara ulaştığı ve insanlara eşit olanaklarda sunulduğu gözlenmektedir. Kuşkusuz uygulanan projelerin başarısı “insan – yer - istihdam” üçlüsünün ve kentsel dönüşümün fiziksel / tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal / yönetsel boyutlarının bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesine ve dengeli bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır (Polat, S., 2005).

Türkiye’de ise, son yıllarda siyasal karar alıcıların politikalarıyla sıkça gündeme gelen kentsel dönüşüm projeleri ile ilgili olarak kavramsal, mevzuat ve uygulama boyutlarıyla alakalı meslek odaları ve akademisyenler tarafından çeşitli eleştiriler yöneltilmektedir. Bu eleştiriler aynı zamanda, kentsel dönüşüm projelerinin uygulanacağı bölgelerdeki sosyal girişimcileri harekete geçirerek dernek çatısı altında birleşmelerine ve projelerin lehine / aleyhine faaliyet göstermelerine neden olmaktadır. Gerek meslek odaları ve akademisyenlerin gerekse de sivil toplum örgütlerinin kentsel dönüşüm projelerinin lehinde / aleyhinde yürüttükleri bu faaliyetler bir yandan yerel halkın uygulamalar hakkında bilinçlenmesini sağlarken, diğer yandan da karar vericileri yerel halkın talep ve beklentilerini karşılayacak düzenlemeler yapmaya yönelterek olumlu bir işlev görmektedir.

Kavramsal açıdan Avrupa’da kapsamı oldukça geniş bir biçimde sosyal programların parçası şeklinde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin ülkemizde, daha çok küreselleşme ve buna bağlı olarak kamu ile kent yönetimi üzerindeki etkileri sonucunda ortaya çıktığı söylenmektedir. Mevzuat açısından ise, kentsel dönüşüm ve yenilemeye ilişkin öngörülerin, çoğunlukla fiziksel veya ekonomik uygulama araçlarını ortaya koymak, yasal olarak uygulamaların önünü açmakla sınırlı kaldığı, farklı dönüşüm sorunları karşısında geliştirilen çözümlerin fiziki mekânın dönüştürülmesine indirgendiği, yenilemenin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarının göz ardı edildiği ileri

sürülmektedir. Uygulama boyutunda ise özel sektörün dönüşüme ilgisinin ancak son yıllarda giderek artmaya başladığı, bu ilginin daha çok karlılıkta yüksek ve kısa sürede kazanç elde edilebilecek olduğu alanlarda yoğunlaştığı yönündedir. Yerel yönetimlerin çoğunun kentsel dönüşümle ilgili herhangi politikalarının bulunmaması sonucu kentsel yenileme ve dönüşüm kavramlarının anlamlarını bu noktada tam olarak kavradıklarını söylemek yanlış olmaz. Bir plan dahilinde yürütülmekten ziyade Türkiye’de kentsel dönüşüm, gündelik, kendiliğinden gelişen çözümler olarak ortaya çıkmaktadır. Kentlerin dönüşümde yaşayacakları hızlı süreci tasarlayarak planlayacak, sistematik hale getirecek politikaların aynı hızla üretilemediği bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mevcut yasal düzenlemelerde karşılaşılan ve birimler arası koordinasyon eksiliğinin, kentsel dönüşüm uygulamalarında ortaya çıkan en önemli güçlükler olduğu belirtilmektedir (Genç F. N., 2008). Yasal düzenlemeler içerisinde çokça eleştirilen nokta ise kanunun dönüşüm alanlarını kapsayan tasarısıdır. Bu konu hakkındaki eleştirilere bakıldığında (Şehir Plancıları Odası, 2005):

Tasarı bütüncül planlama anlayışıyla örtüşmemektedir. Olağanüstü planlama olayları gibi ele alınan kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, bütüncül planlama yaklaşımı hiçe sayılarak, kentlerin değer kazanmış ya da değer kazanmaya aday parçalarına yönelik olarak kurgulanmakta, bu durum kentlerin dengesiz ve sağlıklı büyümesine yol açmakta, dolayısıyla da sorunlara köklü çözümler üretilmemektedir. Oysa kentsel dönüşüm ve yenileme süreçleri, planlama sürecinin olağan parçaları olarak ele alınmalı, bütüncül planların işaret ettiği şekilde yönetilmelidir.

Kentsel dönüşüm, küreselleşme sürecinin kentlere bakışını simgelemektedir: Son yıllarda, dünya kenti sloganıyla, başta İstanbul olmak üzere birçok büyükşehir belediyesinin, uluslararası emlak pazarına yönelik projeler üretmeye başladığı görülmektedir. "Kentsel Dönüşüm" projeleri olarak sunulan bu projelerle, dünya sermayesini kentlere çekmek amaçlanmakta; kentler bu anlamda birbirleriyle yarışdırılmaktadır.

Kentsel dönüşüm her soruna çözüm olarak sunulmamalıdır. Kentsel alanlarda yeni düzenlemelere ilişkin kamu müdahaleleri ancak kamu yararı için gerçekleştirilmelidir. Kentsel dönüşümün her yerde, her zaman ve her türlü amaçla yaşama geçirilmesini sağlayacak geniş kapsamlı yetkilendirmeler içermektedir.

Kentsel dönüşüm; uygulama boyutunda da eleştirilmektedir. Belediyelerin istedikleri sayıda kentsel dönüşüm alanı belirleyebilmeleriyle birlikte belirlenen bu

dönüşüm alanlarının bazılarında dönüşüme konu olabilecek az sayıda gecekondu alanı veya yıkıntı/çöküntü bölgelerinin bulunması buna örnektir. Sürecin içinde yer alması gereken yerel halka söz hakkının verilmesi sonucunda ise sosyal ve ekonomik koşullarının, kültürel özelliklerinin dikkate alınarak ortaya konulmuş olan dönüşümle birlikte yeniyen olan uyum güçlüğü gibi sorunların oluşması engellenebilmektedir.

2.10. Bölüm Değerlendirmesi

Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan dünya ekonomik ve siyasal düzenindeki değişim ve büyük gelişmeler kentlerin, ülkemiz ve dünya sistemindeki yerlerini oldukça değiştirmiştir. Dünyada özellikle ekonomik değişimlerle birlikte kent ve kentleşme sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır. Kentleşme sürecinde büyük sanayileşmenin giderek yerini bilgiye dayalı üretim biçimine dönüşmesi yeryüzünü küresel bir bütün olarak değerlendirilmeye itmekte ve kentlerin de yapıları bu anlayışa göre yeniden şekillenmektedir. Yaşanılan her türlü dönüşümün sonucunda kentlerin de değişim ve dönüşümü yansıtması kaçınılmazdır.

Kentsel dönüşüm kavramı bir bütünde meydana gelen aksaklıklar ile kentsel alanlardaki ekonomik, sosyal, fiziksel çöküntü ve bozulmalara karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm kuramı temelde, kentsel değişimle ortaya çıkan etkilere karşı kent yönetimi eliyle kurumsal ve örgütsel olarak değişime direnme veya değişime ayak uydurma biçimidir. Kentsel dönüşümün yapılması ancak değişime açık olan kentlerde mümkün olabilmektedir. Dönüşümün olması için değişimin olması, değişimin sağlanması için de dönüşümün yapılması gerekmektedir.

Var olan kentler için dönüşümden söz etmek ancak kentlerin devamlılığını sağlamakla elde edilebilir. Devamlılığın kent için sağlanması, sürdürülebilir kentler tasarlamakla mümkün olmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte kentlerdeki fiziksel durumun değişmesi, hızlı kentleşmeyle beraber oluşan çöküntü bölgelerinin yenilenmesi ve bu alanlarda yaşam koşullarının yükseltilmesi, ekonomik ilerlemenin insan yaşam konforunu arttırarak sosyal gelişme sağlanması, kentsel gelişimi kontrol altına alma ve son olarak değişen kentsel politikalar, kentsel dönüşüm sürecini etkileyen temel faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşümün tarihsel süreci kısaca incelendiğinde, 1950’lerde yeniden inşa etme niteliğinde olan çalışmalar yapılmış, 1960’larda yeniden canlandırma gayretleri gerçekleştirilmiştir. 1970’lerde ise mevcut kenti yenileme çalışmaları gündeme alınmış, 1980’lerde yeniden geliştirme projelerinin önem kazanmasına dayalı çalışmalar

gerçekleştirilmiştir. 1990'lara gelinmesiyle yeniden oluşum (dönüşüm) odaklı, katılımcı ve bütünleşmiş nitelikli çalışmalar karşımıza çıkmaktadır.

Kentlerin biçimi insanlara benzer şekilde farklılıklara sahip olmakta, değişim ve dönüşümü süreklilik içinde yaşayabilen alt organları bünyesinde barındırmaktadır. Böyle bir bütüncül sistemin yönetilmesi stratejik planlama yapılmasına bağlıdır. Kentsel dönüşümün kentsel yaşam kalitesinin arttırılması esasına dayanması aslında ortak stratejilerin geliştirilmesiyle elde edilebilir.

3. DÜNYADA KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM; GELİŞİM, İLGİLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER

3.1. Elephant And Castle Yenileme Projesi (İngiltere)

“21 yüzyılın içinde bulunduğu en önemli problemlerin başında dünyada kentsel kaynakların eşit kullanılmamasından ortaya çıkmaktadır.” (Borja & Castells, 1997).

İngiltere’de son 20 yıl içerisinde kent içi dönüşümden dolayı, “yüzlerce fakir mahalle, temel yaşam kalitesindeki seviyelerin, toplumun geri kalmasından gittikçe ayrıldığını görülmektedir. Yaşanan bu süreçte, birkaç sokak ara ile oturan insanlar, refah ve fırsatlar bağlamında derin bir körfezle birbirinden ayrılmaktadırlar. Bu alanlar fırsat eşitsizlikleri, işsizlik ve yaşam kalitesindeki düşüş nedeniyle terk edilmeye başlanmış ve bu nedenle de suç, vandalizm (kentsel mekâna fiziksel şiddet uygulaması) ve uyuşturucu satışının yoğun olduğu çöküntü alanları haline gelmiştir” (Baily, 2003). Bundan dolayı İngiltere’deki (Görsel 3.1.) kentsel yenileşmenin ana hedeflerin başında; komşuluk birimleri içerisindeki problemleri ele alarak, konunun birçok yönden analiz edilerek başarılı bir sosyal ve ekonomik gelişimin sağlanması gelmektedir.

Görsel 3.1. Elephant & Castle Dönüşüm Projesi Görselleri

İngiltere’de kentsel yenileme 19. yüzyıldaki sanayinin kent makro formlarını etkilemesi ile başlamış olup bu sürecin sosyal reformları beraberinde getirmesiyle belirginlik kazanmıştır. Başlangıçtan günümüze kadar İngiltere’deki kentsel yenileme olgusunu başlıca altı evreye ayırabiliriz. Bunlar;

- 1840’larla başlayan sanayileşme ile hızlı ve kontrolsüz gelişen kentsel büyüme beraberinde düşük gelirli için standartları yeterli olmayan konut alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Hızlı sanayileşme ile çekim noktası haline gelen kentlerde yoğunluklar artmış ve bu dönemde oluşan sağlıksız, güvenliksiz ve sosyal sürekliliği olmayan kentlerde konut ve toplum sağlığı ve sosyal reform için baskılar oluşmuştur.

- 1919-1939 yılları arası İngiltere’de iç savaş dönemi, banliyö yerleşimlerinin

artışı ve gecekondu temizlenmesinin olduğu ikinci dönemdir. Bu dönemde kentsel mekâna yayılma düşük yoğunluklu, yarı ayrıklı bahçeli konutlar, özel veya yerel yönetimlerle yardımı (düşük gelirli için) şeklinde gelişmiştir.

- 1950-1970 yılları arasında ekonomik yapı ve ulaşımındaki gelişmeler kentleşmenin hızını arttırmıştır. Bu dönemde artan kentsel nüfus nedeni ile yeni yerleşim dokuları ve sanayi alanları yeşil bantların dışına taşmıştır. Bu gelişme sonucunda gecekonduların yeniden geliştirilmesi gündeme gelmiştir. Konut ve komşuluk çevrelerinin tamamen yıkılıp yeniden inşası, komşulukların okul, açık alanlar, dükkanlar ve toplumsal aktiviteler dahil olmak üzere tekrar modernleştirilmesi konut ve yerel çevre yenilemesi şeklinde gelişmiştir.

- 1970'li yıllar kent ekonomilerinin gerilemesi, merkez şehir karmaşası ve sanayileşmenin biçim değiştirmesi, kentsel fakirliği ve bölgesel eşitsizliği arttırmıştır. Kent merkezlerindeki komşuluk ünitelerindeki fiziksel, ekonomik ve sosyal yapı bu gelişimden doğrudan etkilenmiş olup merkezlerde sosyal dönüşüm süreci başlamıştır. Böylelikle yenileme form değiştirmiş, çözüm olarak fiziksel yenilemeden sosyal ve ekonomik yenilemeye doğru bir geçiş yaşanmıştır. Böylelikle komşuluk ünitelerinin yenilenmesi, konut ve çevrenin sınırlı bir temizlemeyle yeniden geliştirilip modernleştirilmesi için mülk sahipleri yenilemeye teşvik edilmiştir.

- 1980'lerin başlarından itibaren Londra kentsel yenileşmenin özelleştirilmesi ile dinamik bir döneme girmiştir. Bu yıllarda Londra'nın dünya kenti rolü sanayiden finans, hizmetler ve turizm gibi sektörlere doğru yönelmiştir. Böylelikle iş alanlarındaki bu geçiş yeni iş imkânlarının yaratılmasına neden olmuştur. Bu küresel ekonomik gelişmeler sosyo-ekonomik eşitsizliğe neden olarak zengin ve fakir arasındaki ayrımın derinleşmesine neden olmuştur. Dünya kenti rolünün getirdiği devasa ölçekli finansal gelişmeler; kentin fiziksel, ekonomik ve sosyal yapısında değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde ekonomik gelişme sonucu oluşan kentsel mekândan yansıyan eşitsizliklerin yanı sıra ulaşım sorunu, trafikle artan hava kirliliği ve bozuk çevre koşulları diğer kentsel sorunları ortaya çıkartmıştır. 1980'lerde yaşanan büyüme politikaları kentsel yenileme ve planlamayı zayıflatmıştır. Ayrıca bu yıllarda ülke içindeki küreselleşme ve endüstrileşmenin önemini azaltmasına karşılık olarak kentsel dönüşüm projeleri ile kentlerin ekonomik gelişim ve kentlerin yarışmacılığının artırılması yönünde desteklenmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte 1980'lerin olumlu mirası, kamu ve özel sektör kaynaklarının kentsel dönüşüm adına bir araya getirme kabiliyetlerinin artması olmuştur.

- 1990'lı yıllar kentsel yenileşmenin işlemde olduğu ve sürdürülebilir kentselyenileşme kavramının ortaya çıktığı altıncı dönemdir. 1990'lı yılların ortalarında itibaren İngiltere'nin kentsel yerleşme ve yenileşme politikası sürdürülebilir çerçevede enerji muhafazası, kirlilik, atık gibi konuları içermek üzere genişlemiştir. Özellikle 1992'deki Rio Dünya Zirvesinin arkasından geleneksel planlamanın çevre koruma ve geliştirme amacı yeni çevresel gündemin etkisi altında dönüşüm geçirmiş ve yeniden kurulmuştur. Bu dönemde yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri Rio Dünya Zirvesinde mutabakata varılan global politikalarını gerçekleştirmek için önemli ve kritik bir rol üstlenmiştir.

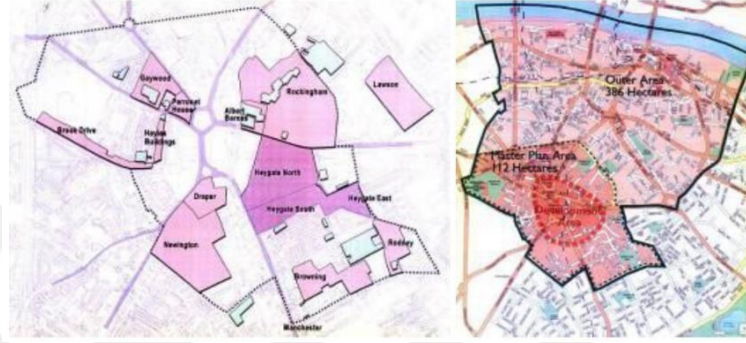
1990'lı ve 2000'li yıllar İngiltere'de problemin ortaya çıkarıldığı ve tanımlandığı dönemdir. Bu dönem sosyal eşitsizlikleri önlemeye yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Gelişme sürecinde sürdürülebilirlik en önemli kriter haline dönüşmüştür. Bu kapsamda sosyal çatışmaları engellemeye yönelik ulusal bir politika geliştirilmiştir. Kentsel yenileşme programları ve projeleri bu çerçevede küreselleşmenin yeni getirdiği gelişmeleri içermektedir. Bu çerçevede yerel yönetimin Londra'nın dönüşümü için formüle edip uyguladığı yeni politikalarla birlikte yenileşmenin parametreleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda öncelikle Londra'nın merkez alan sınırları içindeki bölgelerde sürdürülebilir dönüşüm projeleri ve kentin gelişimi için uygulama bölgeleri belirlenmiştir. "Elephant & Castle bölgesi de sürdürülebilir yenileme kapsamında uygulamaya alınmış altı bölgeden birdir." (Çubuk, 1998).

Görsel 3.2. Elephant & Castle Dönüşüm Projesi Görseller

Elephant & Castle konum itibari ile günümüzde alışveriş mekânları ile iç içe sosyal ve özel mülk sahiplerinin konutlarının yer aldığı ve "mekânsal değeri oldukça yüksek olan 112 hektara yayılan, içinde 10000 nüfusu barındıran" (Görgülü & Görgülü, 1994) bir bölgedir. Bölge belirgin olarak tren istasyonu, metro ve South Bank Üniversitesi ile

çevrelenmiştir. Alan Londra'nın yol ağ sistemi içerisinde (Görsel 3.2.) stratejik değişim noktası olması nedeni ile mekânsal değeri oldukça yüksektir. Fakat yol ağının belirgin olarak bu kadar bölge içerisinde dominant rol oynaması bölgede ulaşım ve trafik problemini beraberinde getirmektedir. Yapıların büyük çoğunluğu konutlardan oluşmakta olup bunlar yüksek katlı ve yüksek yoğunluktadır. Bölge içinde açık alan ise oldukça azdır.

Görsel 3.3. Elephant and Castle Projesi Planlama Bölgeleri ve Plan Etapları(Elephant & Castle Regeneration Partnership,2002)

Bölgede yenileşme hareketi için ilk adım South Bank Üniversitesi tarafındanatılmış ve bu alanda bir dönüşüm projesi başlatılmıştır. Üniversite merkezi hükümete bualanın ne şekilde yenilenmesi gerektiğini içeren bir rapor hazırlamıştır. Bu proje kapsamında çeşitli aşamalarda üniversite elemanları, belediye, özel girişimciler ve sivil toplum örgütleri birlikte çalışmaktadır.

Projenin yürütülmesi için Southwark Belediyesi, özel girişimciler ve yerel halkın oluşturduğu bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Söz konusu bu “SRB ortaklığının misyonu Elephant & Castle’ın stratejik konumunu ön plana çıkaracak, sürdürülebilir ekonomik, çevresel ve sosyal dönüşümü gerçekleştirmektir.” (Gibson & Kocabaş, 2002). Ayrıca “Southwark yerel stratejik katılımcıları (Southwark Alliance) tarafından Elephant & Castle için 2002-2004 yıllarını içeren eylem plan” (LAAP, 2002)hazırlanmıştır. Planın hazırlanmasını sağlayan stratejik yerel katılımcılar Southwark Meclisi, Sağlık Servisi, Metropol Polisi, İş ve Emekli İşleri Birimi, İş ve İşveren Temsilcileri, Gönüllü Kuruluşlar, 1. Bölgede Oturanlar, Dini Temsilcilerden oluşmaktadır.

Çalışma programında master planın (Görsel 3.3.) uygulanması ve planlamaya katılımın sağlanması amacıyla bazı stratejik kararlar tanımlanmıştır. Bunlar başlıca;

- Sürdürülebilir kentle ilişkili; sürdürülebilir konut ve ticaret çevresi oluşturmak,
- Ulaşım ile ilişkili; yaya ağırlıklı ulaşım sistemi oluşturmak,

- Yatırımla ilişkili; yerel yatırımların desteklenmesi,
- Toplumla ilişkili; yenileme çalışmalarında katılımcı, ortaklığa dayalı, dengeli toplumsal yapı oluşturmak, toplumsal aktiviteleri ve toplumsal güvenliğıarttırmak,
- Bireyle ilişkili; sosyal çöküşün yaşandığı bölgelerde, değişimin önemli birparçası olarak, bu bireyler için fırsatların oluşturulmasıdır.

Elephant & Castle bölgesi içinde uygulanacak projenin ana hedefleri (Tablo 3.1.) arasında yer almaktadır (URL-12, 2021).

Tablo 3.1. Elephant & Castle ana hedefler

“Planlarda tamamen yıkılması öngörülen yapılar, fiziksel olarak kısmen iyileştirilmesi yapılması gereken yapılar, korunacak yapılar ve bölgeler tespit edilmiştir. Söz konusu proje kapsamında bölgede 50 ve 30 katlı iki kule yapılması öngörülmüştür. Ayrıca planlama ile ulaşım sistemlerinin entegrasyonunun sağlanması amaçlanmıştır.” (Gibson & Kocabaş, 2002) Bölgenin yenileşme projesi kapsamında “24 saat trafikten arındırılmış bir şehir merkezi, standartları yükseltilmiş sosyal ve özel konutların, ofis binalarının, sinemaların, spor gibi boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin yer aldığı bir bölgeye dönüştürmek” (URL-12, 2021) ana hedefler arasında yer almaktadır.

Ayrıca proje kapsamında 4.200 adet konut yenilenecek olup bölgenin arazi kullanımında karma kullanım sağlanacaktır. Ayrıca yenileme sonrasında yerel olanaklarla 4200 kişi için yeni iş imkânı sağlaması düşünülmektedir (URL-12, 2021).

Bölge yenileme stratejilerine göre 2012 yılına kadar büyük bölümünde yıkılıp yeniden yapılacak ve büyük ölçüde değişime uğrayacaktır (Baily, 2003). Bununla birlikte hizmetler sektörünün ve diğer kullanımların bölge içerisindeki etkinliği artar. Bunun yanı sıra bölge içerisindeki eğitim olanakları geliştirilecek, çocukların %78’inin 2004 yılına kadar okula gitmesi sağlanacak, ayrıca 16 yaştan büyük grupların %77’sinin eğitimlerine

devam etmesi sağlanması hedeflenmektedir. Bunlara bağlı olarak bölgedeki suç oranlarında azalma beklenmektedir. Bölge içerisindeki işsizlik oranında büyük ölçüde azalma beklenmektedir. Hedefler arasında 2003 yılı itibari ile konut atıklarının %10'unun, 2005 yılı itibari ile %18'inin geri dönüşümünün sağlanması planlanmaktadır. 2004 yılı itibari ile bölge içerisindeki belediyeye ait sosyal konutların %33'ünün olumsuz koşullardan kurtulması" (LAAP, 2002) hedeflenmiştir. Tüm bu hedeflerin yanı sıra sosyal içerikli yaşayanların (Görsel 3.4.) sosyal ve kültürel refahın yükseltici destekleyici programlar geliştirilerek bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak gelişmesi amaçlanmıştır.

Görsel 3.4. Elephant ve Castle Hava Fotoğrafı (GoogleEarth, 2020)

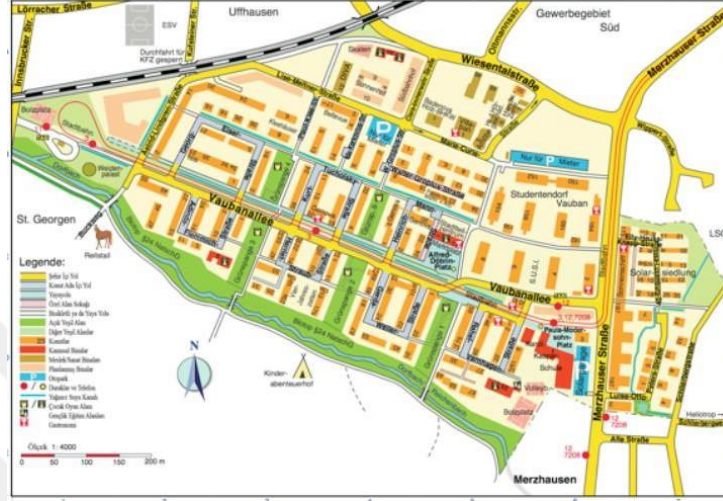
3.2. Freiburg-Vauban Yenileme Projesi (Almanya)

1993 yılında Freiburg Belediye Meclisi tarafından yeni Vauban yerleşim bölgesinin geliştirilmesi kararı alınmıştır. 1995 STK Forumu Vauban kurulmuş ve geniş katılım sürecinin yasal organı olarak kabul edilmiştir. İlk olarak 10 eski ordu kışlası binası, sosyal konutlar ve öğrenci yurtları yenilenmiştir. 1996 yılında ilk sakinlerini harekete geçiren ana tanıtım kampanyaları ve ilk inşaa grupları oluşturulmuştur.

1997 AB tarafından finanse edilen proje, hareketlilik, enerji ve sosyal/ekolojik bina alanlarında sürdürülebilirlik konseptlerinin uygulanmasını geliştirmekte ve ilk bina parselleri ortak inşaat grupları, kooperatif inşaa girişimleri, özel inşaatçılar ve sınırlı sayıda ticari inşaatçılar şekillenmiştir.

2000 sosyal hizmet uzmanları mahalle yapılarının oluşturulmasına yardımcı olmuş ve böylelikle yeni mahalle şekillenmiştir (Claudia N, 2003).

2002 yılında Freiburg-Vauban şehri, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programının bir parçası olarak Dubai Uluslararası En İyi Uygulama Ödülü'ne layık görülmüş, 2010'da Vauban, Şangay'da düzenlenen "Daha İyi Şehir-Daha İyi Yaşam" Sergisinde (Frey, 2011) yer almıştır.

Görsel 3.5. Freiburg-Vauban Yerleşim Planı

Vauban, 1930'lardan beri bir ordu üssü olarak kullanılmıştır. 1991'deki barış anlaşmasından sonra, Freiburg şehri, bölgeyi Alman hükümetinden satın alarak sivillerin kullanımına açmıştır. Freiburg'da ciddi konut alanı sıkıntısı nedeniyle yeni bir yerleşim bölgesi geliştirme kararı (Görsel 3.5.) alınmıştır. Bunların başlıcaları;

-1. Freiburg şehrinin ilk amacı, şehrin sınırları içindeki genç aileler için yüksek kaliteli bina alanları sunmak ve kentsel yayılmayı önlemek olmuştur. Yoğun bir kentsel tasarım konsepti, tüm evler için düşük enerji standardı, yeşil alanlar, iyi bir kamu erişimi (yeni bir tramvay dahil) ve daha fazla altyapı baştan beri planın unsurlarıdır.

-2. Forum Vauban tarafından düzenlenen katılım sürecinde başka hedefler de geliştirilmiştir. En önemlileri: özel trafik konsepti ve alternatif hareketliliğin özel teklifi ile birleştirilmiş arabasız proje, kendi kendini tayin eden gruplar içinde inşaatın teşvik edilmesi ve desteklenmesi, pasif evler için özel alanların tasarımı, merkezi bir pazar yeri ve bir toplum merkezidir. Forumun önceliği, daha sonraki girişimler için model olabilecek katılımcı şekilde sürdürülebilir bir şehir bölgesi geliştirmektir.

Bu hedeflere ulaşmak için başlıca stratejik adımlar şunlardı: "Öğrenen Planlama" ilkesi çerçevesinde geniş vatandaş katılımının duyurulması, organizasyon yapılarının uygulanması ve atölye çalışmaları, haber bültenleri ve vatandaş katılımıdır. Ayrıca Forum katılımcıları, bölgenin enerji konseptinin yeterince ileri gitmediğini hissettiler. Yanıt

olarak şehir pasif evler için daha fazla alan tahsis etti. Son olarak, vatandaşlar, şehrin bir dizi yasal ve yasal sorunu çözmesini gerektiren bir talep olan "arabasız" bir bölge oluşturma konusundaki orijinal fikirlerinin uygulanması konusunda ısrar ettiler (Frey, 2011). Bu nedenle, Vauban'da otomobil kullanıcılarının bir park yerinin gerçek maliyetlerini ödemesi gerekir ve arabasız evler arabasız yaşamayı seçtikleri için ödüllendirilir (Shoup, 2011). Ancak arabasız sakinler, beş arabayı ve bölgedeki garajlardan birine park edilmiş bir minibüsü temin eden bir araba paylaşım kulübü olan The Freiburger Auto Gemeinschaft'a üye olarak ihtiyaç duyduklarında arabalara erişebilirler. Kulüp üyeleri ayrıca Freiburg'daki tüm toplu taşıma türleri için ücretsiz geçiş ve onlara her tren biletinde %55 indirim sağlayan ve toplu taşımayı daha çekici ve uygun fiyatlı hale getiren bir kart almaktadırlar (URL-11, 2021).

Projenin güçlü tarafı, bölgeyi oluşturan insanların katılımıdır. Başlıca kaynaklar, kendi mahallelerini yaratma ortak hedefine dahil olan kişilerin fikirleri, yaratıcılıkları ve bağlılıklarıdır. Bu amaç için oluşturulan komitede, siyasi partilerin temsilcileri, yönetimden temsilciler ve Forum Vauban gibi diğer danışma üyeleriyle birlikte temel Vauban sorunları tartışılmıştır. Vauban söz konusu olduğunda, bu süreç, ana planda, şehrin pazarlama yönergeleri ve Forum Vauban tarafından sunulan danışma tarafından belirlenen oldukça makul düzenlemeler tarafından çerçevelenmiş ve desteklenmiştir. Orta düzeydeki düzenlemeler, geliştirme sahasının genel yapısı, binaların sabit yüksekliği, düşük enerji standardı, trafik konsepti ve yağmur suyu filtrelemesi ile cephelerin ve çatıların yeşillendirilmesi ile ilgili bazı düzenlemeler gibi birkaç önemli koşula atıfta bulunmaktadır.

İlçedeki sosyal hizmet için, şehrin refah kurumları gibi diğer kuruluşlarla işbirliği yapan başka özel komiteler kurulmuştur. Sosyal hizmet, belirli hedef gruplara (çocuklar, gençler, aileler ve diğerleri) yönelik teklifleri, taban girişimlerinin başlatılmasını ve desteklenmesini ve çatışma yönetimini içermektedir. Böyle bir süreç içinde ana organlar arasında bile birçok sorun ortaya çıkmıştır. 2003 yılına kadar çoğu anlaşmazlık kooperatif ve katılımcı bir şekilde çözülmüştür. Bazı durumlarda, fikir ayrılıkları belediye meclisinde çoğunluk oyuyla kararlaştırılmak üzere alınmıştır.

Katılımcı bir şekilde sürdürülebilir bir şehir bölgesi geliştirme hedefine referans olarak Vauban projesi büyük bir başarı elde etmiştir. Projenin yapısının tabandan şehir yönetimine kadar yasal, politik, sosyal ve ekonomik katılımcıları bütünleştirdiği söylenebilir.

Görsel 3.6. Freiburg-Vauban Sokak Cephesi ve Tip Sokak Görünüşü

Şehir idaresi içinde, Vauban projesinde çalışan personel olarak beş ila yedi kişi çalışmaktadır. STK girişimi, çoğunlukla öğrenciler ve çevre hareketinden kişilerden oluşan bir avuç gönüllüyle başlamıştır. Öğrenci konutları ve toplulukları teknik olarak Vauban geliştirme bölgesinde mekansal olarak yer alırken (Görsel 3.6.), bunlar yalnızca gelişim planlarına zaten dahil edilmiştir (Frey, 2011). Ayrı ayrı tasarlanmış evler çeşitlilik ve sahiplenme hissi vermektedir. Yollar düşük hızdadır, bu da yürümeyi ve bisiklet sürmeyi güvenli hale getirmektedir.

Forum Vauban vatandaşları, mimarları, mühendisleri, finans uzmanlarını, ortak inşaat projelerinin deneyimli yöneticilerini ve diğer ortakları bir araya getirmiştir. Proje atölyeleri, her türlü çalışma grupları, konut toplantıları, "yerinde" toplantılar gibi çeşitli araçlar kullanılmıştır.

Görsel 3.7. Plusenergie® Schlierberg'de Güneş Enerjisi Yerleşimi

Tüm evler en azından iyileştirilmiş düşük enerji standardıyla inşa edilmiştir ve yaklaşık 150 ünite pasif ev veya artı enerji standart (ihtiyaç duyduklarından daha fazla enerji üreten evler). Mimar Rolf Disch'inki de dahil olmak üzere ofisler üst katlarda yer almaktadır. Yapı, güneye bakan bahçelere ve teraslara açılan üç katlı dört pasif güneş çatı katı ile (Görsel 3.7.) kaplıdır (Guzowski, M., 2010).

Odun yongaları ile çalışan yüksek verimli bir kojenerasyon tesisi, bölgenin ısıtma şebekesine bağlıdır. İyi yalıtım ve verimli ısı kaynağı yoluyla tahmini CO2 tasarrufu %80-90'dır. Güneş enerjisi tesislerinin (güneş kollektörleri ve fotovoltaik modüller) sayısı sürekli artmakta, Vauban'da ihtiyaç duyulan elektriğin yüzde altmış beşi fotovoltaik aracılığıyla sahada üretilmektedir.

Ekolojik trafik / hareketlilik kavramı, çevreye park edilecek daha az sayıda özel araç, iyi toplu taşıma ve daha yüksek bir yaşam kalitesi sağlayan kullanışlı bir araç paylaşım sistemi ile uygulanmıştır.

Hane halkının yaklaşık %45'i, sahip olunan bir araba olmadan yaşamayı ve halka açık otoparka katılmaya ihtiyaç duymama karşılığında mali avantajlar almayı kabul etmiştir. Vauban'daki araç sahipliği oranı, 1000 kişi başına yalnızca 150'dir. Bu politikalar göz önüne alındığında, Vauban'daki araç sahipliğinin, bir bütün olarak Freiburg'da 430/1.000 ve Birleşik Devletler'de 630/1.000'e kıyasla yalnızca 150/1.000 olması şaşırtıcı değildir (de Pommereau, 2006).

Yeni yerleşim alanı, korunmuş yaşlı ağaçların etrafına inşa edilmiş olup doğanın parçaları, genç mahalleye olgun yaşamın yönünü yansıtmaktadır. Kamusal yeşil alanlar yerel halkla birlikte geliştirilmiştir.

Vauban'ın bir parçası olmasa da, Dorfbach deresi boyunca, bir macera oyun alanı ve çocukların erişebileceği atlar, koyunlar, tavşanlar ve tavukların bulunduğu etkileşimli bir hayvan parkı da dahil olmak üzere, çocuklara yönelik bir dizi eğitim fırsatı bulunmaktadır. Vauban'ın bu "vahşi" güney kenarı, dereye bakan bir dizi pasif yapı bloğuyla da kaplıdır. Burada ve birçok halka açık parkı, çok sayıda olgun ağaçları ve geniş özel bahçeleriyle Vauban genelinde, yoğunluğuna rağmen doğanın her zaman yakın olduğu hissine kapılır (Kellert, Heerwagen, & Mador, 2008). Yağmur suyu evlerde kullanılmak üzere ayrı ayrı toplanmakta veya toprağa süzülmemektedir.

Trafik konseptinden dolayı sokaklar ve diğer ortak alanlar çocuklar için oyun alanları ve sosyal etkileşim yerleri haline gelmektedir. Vauban'daki sosyal ve ticari altyapı (Görsel 3.8.) oldukça mükemmeldir ve bir ilkokul, dört anaokulu, oyun alanları, halka açık yeşil alanlar, küçük dükkânlar, bir gıda kooperatifi, bir süpermarket ve çok daha fazlasını içermektedir.

Görsel 3.8. Hafif raylı sistem, yeşil biyo-çember ve yol boyu bisiklet/yaya yolları

Vauban sakinlerinin çoğu çocuklu genç orta sınıf insanlardır. Buna ek olarak, sosyal grupların ve yaşların karışımını artırmak için daha fazla çaba gösterilme amacı güdülmektedir.

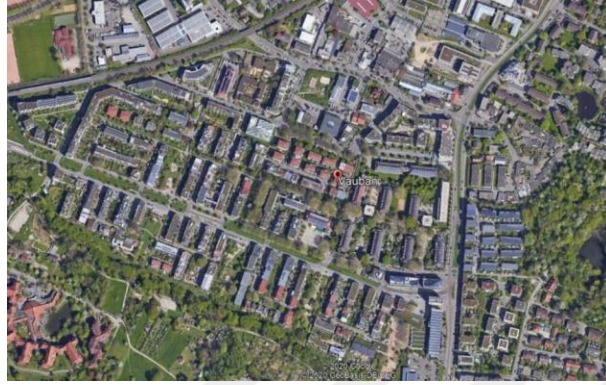
Vatandaşların mahallelerini oluşturmaya katılmalarına izin vermenin en üretken yolu, onlara evlerini tek inşaatçı olarak veya gruplar halinde kendi başlarına planlama ve inşa etme olanakları sunmak olmuştur. Bu, yakın çevrelerini planlama ve inşa etme sorumluluğunu taşıdıkları anlamına gelmiştir. Sosyal grupların dengesi önemlidir. Vauban'a kendine özgü şeklini veren, iyi eğitilmiş, ekolojik yönelimli orta sınıf insanlar grubudur. Bu insanlar böyle bir pilot projenin başarısı için önemlidir. İnsanların sağlıklı bir çevrede (Görsel 3.9.) yaşama istekleri, eski şehir içi alanların geri dönüştürülmesiyle karşılanabilir. Böylelikle yeşil alanların konut amaçlı dönüştürülmesine gerek kalmayabilir. Proje yapısı, en iyi ortak çözümü bulmak için bilgi alışverişi yapmak ve farklı kavramlar ve bakış açılarını müzakere etmek için iyi bir platform sağlamaktadır. Küçük bağımsız gruplar için daha fazla finansman kaynağına ihtiyaç vardır. Forum Vauban gibi küçük bir yerel STK için daha büyük projeleri ekonomik olarak ele almak zor olmaktadır.

Görsel 3.9. Vauban sakinlerin birlikte paylaşabileceği avlular ve bahçeler

Freiburg'da Vauban, görünüşte yoğun bir konut alanı (Görsel 3.10.) olarak bilinmektedir. İnsanlar bu durumu bölgenin en büyük dezavantajı olarak görmektedir. Bu proje, ilk inşaat maliyetinde sadece %7'lik mütevazı bir artışla elektrik gücü dahil birincil

enerji kullanımında %79'luk bir azalma elde etmenin mümkün olduğunu göstermiştir. Toplamda bina, geleneksel yeni yapıya kıyasla sera gazı emisyonlarını %80 oranında azaltır (Gauzin-Müller, 2002).

Görsel 3.10. Vauban yenileme bölgesi hava fotoğrafı (GoogleEarth, 2020)

3.3. Hiroşima – Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya)

Görsel 3.11. Hiroşima Barış Anıtı Genbaku Kubbesi (Fotoğraf: Shigeo Hayashi)

ABD; B-29 bombardıman uçağı Enola Gay'in 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya 16 tonluk bir atom bombası olan Little Boy'u atmasının ardından geriye (Görsel 3.11.) hayatta çok az insan kalmıştır. Bomba; atıldıktan bir dakikadan kısa bir süre sonra, yer yüzeyinin 600 metre yukarısında patladı ve yerde anlık olarak 3.000-4.000 santigrat dereceye ulaşan bir ısı dalgası yaratmıştır. Saniyede 440 metreye varan rüzgârlar tüm şehirde hissedilmiştir. Yarım saat içinde, merkezin iki kilometre yarıçapındaki hemen hemen her bina alev almıştır. Şehrin 76.000 binasının yaklaşık %90'ı kısmen veya tamamen yakılmış veya enkaz haline (Görsel 3.12.) gelmiştir. Saldırıdan önce kullanılabilir olduğu düşünülen 33 milyon metrekarelik arazinin %40'ı kül olmuştur.

Görsel 3.12. Hiroşima Ekim 1945, Nisan 1946, Aralık 1948 ve Şubat 1953
(Fotoğraflar: Yoshita Kishimoto)

Şehir bombalanma sonrası zorlukla tanınır hale gelmiştir. Bir gün önce, kuzeydeki sıradağlar ile güneydeki Seto iç denizleri arasında sıkışmış, genişleyen bir askeri ve ulaşım merkezi olan şehir, artık bir nükleer çorak arazi olmuştur. Ahşap evler, ateş fırtınalarında yerle bir olmuş; şehrin nehirleri ölmeden önce çaresizce su arayan insanların cesetleriyle dolmuştur. Bir avuç beton bina dışında Hiroşima'nın varlığı (Görsel 3.13.) sona ermiştir.

Patlama, Hiroşima'nın 420.000 sakininden 80.000'i anında ölmüş; yılsonuna kadar, hayatta kalanlar radyasyona maruz kalmalarıyla bağlantılı yaralanmalara veya hastalıklara yenik düştükçe, ölü sayısı 141.000'e yükselmiştir. Saldırının hemen ardından çekilen bir avuç siyah-beyaz fotoğrafa bakıldığında, Hiroşima'nın dirilişi haritadan etkili bir şekilde silindikten birkaç saat sonra başlatılmıştır. 7 Ağustos'ta Ujina bölgesinde ve bir gün sonra Hiroşima tren istasyonu çevresinde ışıklar tekrar devreye alınmıştır. Hiroşima Barış Enstitüsü tarafından tutulan kayıtlara göre, 1945 Kasım ayı sonunda yangın hasarından kurtulan evlerin %30'una ve tüm hanelere elektrik sağlanmıştır. Bombalamadan dört gün sonra su pompaları tamir edilmiş ve tekrar çalışmaya başlamıştır. Merkez telefon santrali bürosu yok edilmiş olmasına rağmen gerekli donanımlar alınmış ve onarılmıştır.

Şehrin geri kalan birkaç beton binasından biri olan Japonya Merkez Bankası'nın Hiroşima şubesinde işçiler ve finans bürosu çalışanları ölmüş, ancak banka iki gün sonra

tekrar açılmıştır. Binaları tahrip edilen diğer 11 bankaya yer sağlanmış, vevneler, açık havada ve yağmur yağdığında şemsiyelerin altında çalışmıştır.

Görsel 3.13. Hiroşima'da hasar derecesini gösteren bir harita(Fotoğraf: Hiroşima Barış Müzesi)

İnsanları ve malzemeleri şehre taşıma ihtiyacı her geçen gün artarken, Ujina demiryolu hattı 7 Ağustos'ta yeniden hareket etmeye başlamış; bir gün sonra, Sanyo Hattı üzerindeki trenler, Hiroshima ve Yokogawa istasyonları arasındaki kısa mesafeyi çalıştırmaya başlamışlardır. Higashi Karakolu, iki kilometrelik yarıçap içinde olmasına rağmen, valilik tarafından kontrol edilerek arama kurtarma ve yardım operasyonları için merkeze dönüştürülmüştür. Hizmetlerin hızla yeniden başlaması, çok sayıda gönüllünün (Görsel 3.14.) gelmesiyle yardım edilen bir sivil çabadır.

Yıkımın boyutu göz önüne alındığında, kavurucu topraklarında insan hayatının bir görünümünü yeniden kurmaya yönelik erken girişimlerin kaos ve kafa karışıklığı ile işaretlenmesi kaçınılmaz olmuştur. Acil tıbbi tedavi ile uğraşmak, yiyecek tedariki sağlamak ve cesetleri alıp yakmak zorunda kalınmış, ölmek üzere olan ve ağır yaralılara bakma girişimleri, sonuçsuz kalmıştır: Hiroşima'nın 16 büyük hastanesinden 14'ü yıkılmıştır. Konut talebi, merkezin yakınındaki bölgeyi, birkaç hane arasında paylaşılan sıhhi tesislerin bulunduğu, ahşap kulübelerden biraz daha fazlası olan 10.000 konutluk bir gecekondu mahallesine dönüştürmüştür.

ABD askerleri 1946'da Hiroşima'ya gelmiş, ancak şehrin doğrudan kontrolü, merkezi yakındaki liman kenti Kure'de bulunan İngiliz Milletler Topluluğu İşgal Kuvvetinden gelen birliklere verilmiştir. ABD önderliğindeki işgal kuvvetleri, bayındırlık işleri projelerine nihai onay verdikleri için iyileşmeyi geniş anlamda kolaylaştırmıştır.

Amerikalıların Hiroşima'yı hedef almasının belirli nedenleri vardır. 1500'lü yılların sonunda bir kale kenti olarak yaşayan kent, 19. yüzyılın sonunda Japon İmparatorluk Ordusu için bölgesel bir garnizon olarak hizmet vermiş; büyük bir üretim merkezi olarak, Japon imparatorluğunun Asya-Pasifik'teki askeri çabalarına yardımcı olmuştur.

Görsel 3.14. Hiroşima Aioi Köprüsü'nde 1949'da restorasyon için çalışan işçiler
(Fotoğraf: Yoshita Kishimoto)

Fabrikaların özel mülkiyete geçmesiyle, yerel yetkililer üretimi önemli ölçüde artırmak için beş yıllık bir kurtarma planı başlatmıştır. Hızlı bir şekilde konserve gıda, araba ve diğer mallara olan talep artmıştır.

1953 yılında bir barış meydanı anıtı, bir kütüphane, müze ve dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilerin bir araya gelip barışa adanabilecekleri bir yer tasarlanmıştır. Kentin yaklaşık %40'ının yeşilliklerle kaplı olması gerektiği projelerle desteklenmiştir.

Şehir yönetimi, yapılan çalışmaya destek vermiş olmasına rağmen harekete geçecek paraya sahip değildi. Vergi geliri, saldırı öncesi seviyelerden %80 oranında düşmüştü ve Hiroşima kalesinin yakınındaki bir askeri üs de dahil olmak üzere şehrin bazı kısımları hala devletin mülkü konumundadır. Dönüm noktası, 1949'da Hiroşima'nın özel statüsünü tanıyan ulusal politikacıların Barış Anıtı Şehri İnşaat Kanunu'nu kabul etmeleri olmuştur. Söz konusu kanunun 1. Maddesi: "Hiroşima, samimi kalıcı barış arayışına dair insan fikrini simgeleyen bir barış anıtı kenti olacaktır." denilmektedir.

Görsel 3.15. Hiroşima'nın işlek yolları ve yüksek ofis blokları(Fotoğraf: Justin McCurry/The Guardian)

Yeniden yapılanma yasası arazi mülkiyeti sorununu çözmüş ve Hiroşima'nın toparlanmasını yavaşlatan mali engelleri ortadan kaldırmıştır. Bu Japonya'nın savaş sonrası ekonomik durumuna dönmesine neden olmuştur. 1958'de şehrin nüfusu (Görsel 3.15.) savaş öncesi 410.000 seviyesine geri dönmüştür. Bu, iyileşme için bir tür sıçrama tahtası olarak değerlendirilmiştir.

Ancak barış anıtı kent projesi üzerindeki çalışmalar, bombalamadan önce ortaya çıkan toplumsal bölünmeleri ortaya çıkarmıştır. Bölgede kalkınmaya ayrılan binlerce ahşap kulübenin yıkılması, aralarında Koreli işçileri ve alt sınıf üyelerini de Ota Nehri kıyısına taşınmaya zorlamıştır . Aylar içinde, akan suya veya elektriğe erişimi olmayan nehir kıyısında 3.000'den fazla insan yaşamaya başlamıştır. Hiroşima Barış Anıtı Parkı , parkın güney sınırı boyunca uzanan şehir merkezini geçen 100 metre genişliğindeki barış bulvarı ile ana tren istasyonunun güneybatısındaki en önemli gayrimenkulü kaplamaktadır. Japon mimar Kenzō Tange tarafından tasarlanan ve 1950'lerin sonlarında tamamlanan üç dönümlük alan şu anda bir müzeye, bir konferans salonuna ve bombalama kurbanlarını ve o zamandan beri ölen insanı onurlandıran bir merkeze ev sahipliği yapmaktadır.

A-Bomb Kubbesi olarak bilinen (Görsel 3.16.) Hiroşima Valiliği Sanayi Tanıtım Salonu'nun kalıntıları hakkında bazı insanlar buranın yıkılması ve Hiroşima'nın tamamen yeni bir şehir olması gerektiğini düşünmüşlerdir.

Görsel 3.16. Hiroşima Ota'nın Kıyısındaki A-Bomba Kubbesi Öncesi/Sonrası
(Fotoğraf: Justin McCurry/The Guardian)

A-Bomb kubbesi'nin geleceği 1960'ların ortalarında, yetkililerin onu korumayı kabul ettiğinde güvence altına alınmış; söz konusu alan 1996'da UNESCO dünya mirası alanı olmuştur. Bugün, Hiroşima'nın sakinlerinin çoğunun hatırlayacak kadar yaşlı olmadığı birkaç kalıntıdan biri olarak durmaktadır.

A-Bomb Kubbesi, Barış Parkı ve Japonya Merkez Bankası'nın eski Hiroşima şubesi gibi korunmuş binalar, saldırının tek mimari hatırlatıcısı konumundadır. Hiroşima, başka herhangi bir Japon şehrine çok benzemekle birlikte özelliksiz ofis ve apartman blokları, neon ışıklı gece hayatı cepleri ve her yerde bulunan marketler ve kahve dükkânları mevcuttur. Ofis binaları ve zincir restoranların sıralandığı caddelerde yol alan tramvay ve taksilerin yaya köprüsünden aşağıya bakıldığında, geçmişle hesaplaşan müreffeh, dost canlısı bir şehir izlenimine hakimdir.

Hiroşima, hava saldırılarından harap olan diğer birçok Japon şehri ile birlikte, savaştan kısa bir süre sonra yeniden yapılanma çalışmalarına başlanılmıştır. Bombalamadan hemen sonraki yıllarda yeniden yapılanma çabaları yapılırken, Barış Anıtı Şehir Yapım Yasası ve Planı nihayetinde şehrin yeni bir anıt kent imajının çerçevesini oluşturmuştur.

Yeniden yapılanma planlaması açısından, harap olan alan için arazi yeniden düzenleme planları, ulaşım ağ planları ve arazi kullanım planları hazırlanmıştır. Hem Hiroşima şehri hem de vilayet, bölgeyi iki sektöre bölerek belirlenen hasarlı bölgedeki planların uygulanmasına dahil olmuştur. Bunlar; planların vilayet tarafından yürütüldüğü batı kesimi ve bunların gerçekleştirildiği doğu kesimi. Bu planlar Hiroşima'daki kentsel yerleşimde Barış Anıtı Parkı ve Barış Bulvarı gibi (Görsel 3.17.) bazı büyük değişiklikler getirmiştir. Şehrin kalbindeki anıt parkın planlaması, Hiroşima'nın savaş sonrası yeni imajıyla uyumlu hale gelmiştir.

Görsel 3.17. Hiroşima’da ana caddelerden biri öncesi/sonrası

Yeniden inşa planları genellikle bir toparlanmaya giden yolu belirlemek için geniş ve kapsamlı bir düzeyde yapılırken, Hiroşima'nın mahallelerinin yeniden canlanmasının ardındaki hikâyeler, bu iyileşme sürecinde başarı ve mücadele dönemlerini temsil etmektedir. Savaşın parçaladığı bir şehirde mahalle temelli bu bölümler, şehirdeki yeniden yapılanma tarihinin mozaığının benzersiz parçaları olmuştur. Kuzey Naka koğuşundaki bir yerleşim bölgesi olan Hakushima, yabancı danışmanların şehrin yeniden yapılanma planlamasına katkıda bulunduğu bir dönemde ulus ötesi şehircilik örneği vermiştir. İngiliz Milletler Topluluğu Kuvvetleri'nden (BCOF) Stanley Archibald Jarvie, Japonya'nın işgali sırasında Hiroşima'da yeniden yapılanma danışmanı olarak atandı. Hakushima için batı planlama konseptlerini uyguladığı bir plan hazırladı (Anonymous, 1947). Sonunda planı uygulanmadı, ancak o dönem boyunca kültürler arası planlama fikirlerinin akışının kanıtı olmuştur.

Orta Hiroşima'daki bir zamanlar askeri kullanım alanı bir yerleşim mahallesine dönüştürülmüştür. Bu, Barış Anıtı Şehir İnşaat Yasası, daha önce askeri kullanım alanlarının mülkiyetinin ulusal hükümetten şehre devredilmesini kolaylaştırdığı için mümkün olmuştur. Bombalamadan sonra kaçak evler inşa edilmiş ve yangına eğilimli ortamları, şehirdeki yeniden yapılanma için uzun süredir devam eden bir zorluk olmuştur. Kaçak konutların yıkılmasının ardından, orta katlı toplu konutların inşası 1956'dan 1968'e kadar devam etmiştir. Yeniden yapılanma döneminin sonunda, bölgenin askeri karakteri ortadan kaldırılmış; ancak konut projesi bozulan binalar ve yaşlanan konut sakinleri gibi yeni zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır.

Bir başka canlanma bölümü, Hondori Ticaret Caddesi'nde görüldüğü gibi mahallelerini yeniden inşa etmede vatandaşların rolüne dikkat çekmektedir. Hondori'nin patlamanın merkezine yakın konumu, bomba tarafından büyük çapta tahrip olmasına yol açmıştır. Bu duruma rağmen, dükkân sahipleri, kaynakların sınırlı olduğu bir dönemde yeniden yapılanma sürecini teşvik etmede önemli bir rol oynamışlardır. Atom bombasından sonra, işletme sahipleri ticari caddenin yeniden inşasını tartışmak için 15 Eylül 1945'te Hondori'de toplandılar ve Öncüler Derneği adını verdikleri derneği oluşturmuşlardır. Hondori Commercial Street vakası, yeniden yapılanma çabalarının, esasen sıfırdan yeniden başlamak zorunda olmasına rağmen, şehir merkezinin canlılığını geri kazanmasına nasıl yardımcı olduğuna ışık tutmaktadır. 1954'te Hondori, Batı Japonya'daki en büyük ölçekli oyun salonlarından biri haline getirilerek bir arcad caddesine (Görsel 3.18.) dönüştürülmüş, dükkânlar ticaret caddesine geri döndürülmüştür.

Görsel 3.18. Hondori ticaret caddesi

Yukarıda bahsedilen canlanma olayları, felaketlerden sonra şehirlerin yeniden yapılanma tarihine bakıldığında, sadece şehrin bir bütün olarak nasıl yeniden inşa edildiğini veya planlandığını değil, aynı zamanda mahallelerin bu iyileşmeye nasıl katkıda bulunduğunu kapsaması gerektiği bakımın da oldukça önemli ve değerlidir.

3.4. Medellín Kentsel Yenileme Projesi (Kolombiya)

Kolombiya, resmîyetle Kolombiya Cumhuriyet'i olarak anılmakta olan ve Güney Amerika kıtasında bulunan (Görsel 3.19.) bağımsız ve üniter bir devlettir.

Bir Latin Amerika ülkesi olan Kolombiya'nın Antiqua bölgesinde yer alan Medellín kenti, ülke çapında 1948'den beri süregelen şiddet dalgasının bir uzantısı, yakın zamana kadar adeta bir suç cenneti olarak anılmaktadır. Uyuşturucu karteli, paramiliter

güçler, şehir gerillaları ve devletin ana aktörler olduğu silahlı örgütlü organizasyonların tetiklediği bitmek bilmeyen savaş ortamı, 1990’larda kenti faili meçhul cinayetlerde dünyada bir numaraya yerleştirmiştir. Dünyadaki genel eğilimlerin yanı sıra kentin bu özel durumunun beraberinde getirdiği işsizlik ve illegalleşme, ekonomik açıdan da eşzamanlı bir çöküş yaratmaktaydı. 1990’a gelindiğinde, kaçak istihdam %52’ye yaklaşmıştı (Betancur, 2007) ve Medellin’deki konut yerleşimlerinin %30’unu kaçak yerleşmeler oluşturmuştur (Maclean, 2014). Nüfusun yaklaşık 2/3’ü, minimum standartları dahi sağlamayan, hizmet ve donatılardan yoksun bu alanlarda ikamet etmiştir. Karayipler Ekonomik Komisyonu’na göre Latin Amerika dünyanın en eşitsiz bölgesidir. Günümüzde ise tüm dünyada deneyimlenen bir konu olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının başarılı örneklerine bu kentlerde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu başarılı projelerden biri Kolombiya Medellin Kentsel Yenileme Projesi “Yerinde, Yerlisi ile Dönüşüm” mottosu ile kullanıcı sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi açısından önemli bir projedir.

Görsel 3.19. Kolombiya Cumhuriyeti ve Medellin Kenti Konumu

Ülke 32 adet alt bölümden oluşmakta, Medellin kenti ise Kolombiya’nın kuzeybatı kesiminde yer alır ve Antioquia Bölgesinin başkenti konumundadır. Ülkenin, başkenti Bogota’dan sonraki en büyük ikinci kenti olma özelliğini taşımaktadır. Ulusal ve uluslararası piyasalarda enerji üretimi, kahve, altın ve muz ticareti ile başkent Bogota’dan sonra yine ülkenin en önemli ikinci endüstri merkezidir.

Kolombiya Medellin Kenti Sosyal ve Mekânsal Dönüşüm Süreci

Medellin kentindeki mevcut gecekondu yerleşimleri 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra artış göstermiştir. Buna paralel olarak bölgede, yasadışı işler yaparak geçimini

sağlayan grupların sayısı artmıştır. Kolombiya ve Medellin algısının uyuşturucu ve uyuşturucu kartelleri ile özdeşleşmesi bu süreçte gerçekleşmiştir. Yine bu dönemde suç oranı artmış, gençleri ve hatta çocukları hedef alan karteller oluşmaya başlamış, bölge çöküntü alanı haline gelmiştir (Görsel 3.20.).

Görsel 3.20. Medellin hava görüntüsü ve gecekondu bölgesi

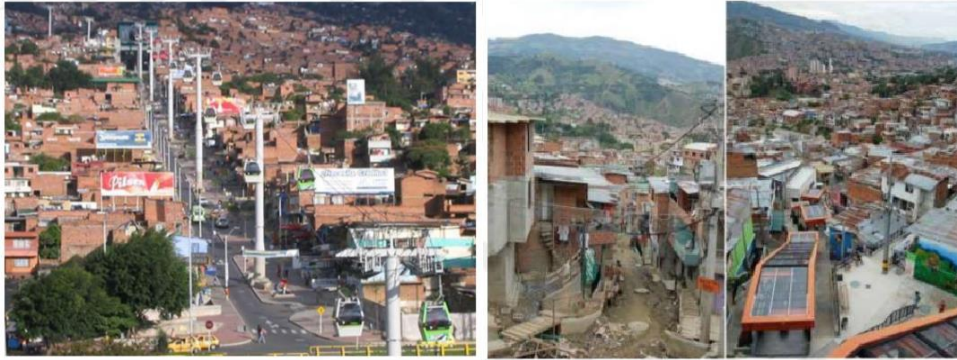
Bu kadar önem taşıyan bu şehirde, yaşam kalitesi açısından resmi sınırlar dâhilinde bulunan vadi bölgesindeki yerleşimlerle çevre tepelere yerleşmiş bölgelerde yaşayan insanlar arasında adeta uçurum vardır (Blanco & Kobayashi, 2009).

Topografyanın yapılaşmayı şekillendirdiği Medellin kenti fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda oldukça geniş bir alana sahiptir. Karmaşık topografya, dar gelirli kesim tarafından yasadışı kiracılık için bir özellik olarak kullanılmıştır. Kent merkezinde fiziksel anlamda iyi durumda olan yapılar mevcutken, kent çeperindeki çevre tepelerde oldukça yoğun bir gecekondulaşma mevcuttur. Gelir seviyesindeki eşitsizlik ve farklar mevcut yapılaşmadan da gözlemlenebildiği gibi kent merkezinden uzaklaştıkça, gecekondu yapılaşmasına paralel olarak suç ve yasadışı işler oranında da artış gözlemlenmektedir. Bu durum bölgenin uygun kentsel müdahaleler ile iyileştirilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi ülkedeki mevcut gecekondu semtleri ile eşdeğer olan Comuna 13 bölgesine yapılan kentsel müdahalelerin bütününe kapsamaktadır. Proje alanı olarak belirlenen Comuna 13, Medellin’de bulunan 16 farklı çöküntü alanından yalnızca bir tanesi olup, 19 mahalleden oluşmaktadır. Comuna 13’ün çöküntü alanı olarak kabul edilmesi 1980’li yıllarda uyuşturucu ticaretinin yüksekliği sırasında, uyuşturucu ve şehir dışına kaçak geçiş için kıyıya, Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Proje dahilinde suç oranının büyük ölçüde azaltılması ile son bulmuştur. 2004 yılında başlayan ve kentsel sağlıklaştırma- iyileştirme çalışmaları ile devam eden projenin tasarım sürecinde Medellin Belediye Binası, bir düşünce kuruluşu gibi işlemeye başlamış ve halkın tüm ihtiyaçları derinlemesine araştırılarak belirlenmiştir.

Bu aşamada halkın her kesiminden bireyler görev almıştır. Projenin çıkış noktası “yerinde yerlisi ile dönüşüm” olarak kabul edilmiş ve tüm çalışmalar bu yönde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda kullanıcı sürdürülebilirliği odağında gerçekleşen bir proje olması nedeniyle önemlidir.

Proje 2004 yılında belediyenin yapımına başladığı kablobüs ile başlamıştır. Bölgenin en zayıf özelliklerinden biri ulaşımın ve dolayısıyla iletişimin zorluğu olduğundan yerel yönetimler bölgeye metro ile bağlantısı olan kablobüs hizmetini getirmiştir. Kablobüs ile ulaşım ağı (Görsel 3.21.), kentin en tehlikeli mekânları olarak nitelendirilen çöküntü alanları kentin merkezine bağlanmıştır. Bu müdahale ile çöküntü alanları ile kopan iletişim ve ulaşım bağlantısı yeniden sağlanmıştır. Ulaşım ağının sürekliliğinin sağlanabilmesi için yapılan bir diğer çalışma ise topografyanın bir getirisi eğimin fazla olması nedeniyle dik yokuşlara sahip kente kazandırılan yürüyen merdivenlerdir.

Görsel 3.21. Medellin kablobüs sistemi ve yürüyen merdivenler

Yaya bağlantıları kurularak insanlar bir araya getirilmiş, kablobüs aracılığıyla yasal ve yasadışı yerleşmeler arasında ilişki kurulmuş, sokaklar, park ve meydanlar tasarlayarak ortak kullanım alanları yaratılmış, kamu yapıları, sanat ve kentleşmeyi kullanarak kimlik yaratılmıştır (Carracedo García-Villalba, O., 2013).

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi mekânsal politika olarak 2003 yılında belediye başkanı seçilen Sergio Fajardo’nın başlattığı “En Güzeli, En Fakire” politikasını benimsemiş ve bunu etkili bir biçimde kullanmayı başarmıştır. Bu politika doğrultusunda uygulanan mekânsal politikaları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sosyal ve coğrafi dışlamayı azaltacak ulaşım ve altyapı projeleri gerçekleştirilmesi (topoğrafyanın da tetiklediği ulaşım sorununu çözmek için

gerçekleştirilen dikkat çekici ilk projeler arasında yapılan kablobüs sistemi).

- Uygulanan yürüyen merdiven sistemi ile ulaşımı zorlaştıran dik yokuşlara çözüm üretilmesi ve bölgede ulaşım ağının sürekliliğinin sağlanması.

- Suç oranını azaltmak, yerel sakinleri kente yeniden kazandırmak ve sosyal ilişkilerinin güçlendirmesini amaç edinerek bölgeye çok sayıda kamu yapısı eklenmesi.

- Mekânsal anlamda kentin ve kentlinin maksimum seviyede yararlanabileceği kamu hizmetleri kente eklenirken, mevcut gecekondu yapısına dokunulmaması.

- Şehrin en fakir alanlarına dikkat çekici yatırımlar yapılması.

- Kamusal alanlar ve parkların oluşturulması (Görsel 3.22.).

- Eğitim alanına gerekli yatırımın yapılması.

- Dayanışma kültürünün oluşturulması.

- Paydaşlık ve halk dayanışma kültürünü oluşturarak genel katılımı sağlamak olarak özetlenebilir.

Görsel 3.22. Medellin kenti mimari doku ve Park Explora

Görsel 3.23. Medellin kenti sokak dokusu ve San Javier Halk Kütüphanesi

Mevcut gecekondu yapılarına dokunulmadan kente ve kentliye hizmet getirerek tamamlanan Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi, yerinde yerlisi ile gerçekleşen sürdürülebilir bir kentsel yenileme projesi (Görsel 3.23.) olma özelliğini taşımaktadır.

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi Sosyal Boyutu

Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi kapsamında kent ve kentli için geliştirilen tüm mekânsal politikaların bir sonucu olarak toplum faaliyetleri güçlenmiştir. Eğitim yapılarına ulaşım, bilgiye erişim yoluyla istihdam artmış ve geliştirilmiş, topluluk yaşamını ve toplum kültürü güçlendirilmiştir. En güzel eğitim yapıları en köhne kentsel alanlara entegre edilerek bu alanların kente geri kazanımı hedeflenmiştir.

Kamusal alanlara erişim ve bölgeye getirilen mekânsal ve altyapısal hizmetler sayesinde Medellin sakinleri ile Medellin yerel yönetimi arasındaki ilişkiler iyileştirilmiştir. Farklı toplulukların barındığı kentsel alanların köprüler ile birbirine bağlanması ile şiddetin ve yasadışı işlerin birbirinden ayırdığı Medellin halkı arasında iletişim ve ulaşım yeniden sağlanarak sosyal ilişkiler güçlendirilmiştir.

Görsel 3.24. Medellin Arvi Park ve Medellin Unique Botanik Parkı

Planlama aşamasında belirlenmiş olan ihtiyaca yönelik çalışmalar fiziksel tasarıma dönüşecek şekilde geliştirilmiştir. Burada temel yöntem Rüya ve Fikirler Atölyesi olmuştur. Bu atölyeler tüm paydaşların katılımıyla düzenlenmiş, çocukların ve yaşlıların katılımı için özel bir çaba harcanmıştır. Toplantıların da bir parçası olduğu bu atölyelerde katılımcılara yöneltilen temel sorular şunlar olmuştur: parkımın nasıl olmasını hayal ediyorum? Bu yer bana ne anlam ifade ediyor? Hangi anılarımı canlandırıyor? Parkta nelerin olmasını isterim? Parkıma ne isim veririm? Sosyal, kültürel veya eğitimsel aktiviteler yardımıyla yürütülen atölyelerde katılımcılar, örneğin nasıl bir okul istediklerini, kendilerine verilen kâğıt ve kalemleri kullanarak, çoğunlukla da çizerek ifade etmiştir (Calderon, 2012).

Uygulanan kent parkı projeleriyle yeşil alanlar arttırılmıştır. Buna örnek olarak Latin Amerika'nın en büyük parkı olarak nitelendirilen Arvi Park Projesi (Görsel 3.24.), 2500 hektardan daha fazla yeşil alanı ile halkın hizmetine sunulmuştur. Explora Park ve Science Park dönüşüm sırasında bölgeye entegre edilen diğer kamusal alanlardır. Kent ve

kentli için sunulan bir diğerk sosyal politika ise Unique Botanik Parkı (Görsel 3.24.) olmuştur.

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi eğitim ve kültür odaklı politikalar ekseninde gerçekleşmiş ve nokta atışı projeler ile kentin önemli lokasyonlarına entegre edilmiştir. Projenin kent ve kentli için en önemli sonucu ise suç oranının büyük ölçüde azalması olmuştur.

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi Kullanıcı Katılımı Değerlendirmesi

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi kullanıcı katılımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, mevcut kullanıcıların proje sürecinin her aşamasına birebir dahil olduğu görülmektedir. Proje yöneticileri olarak belirtilen; kentsel tasarımcılar, plancılar ve diğerk aktörler, katılımcı ve uzlaşmacı bir politika benimseyerek konuya bütüncül yaklaşmış ve kullanıcılar ile her aşamada toplantılar düzenleyerek, proje hakkında halkı bilgilendirmiş ve onları ulusal bilinç etrafında birleştirme fikrini benimsemiştir.

Görsel 3.25. Medellin kentsel yenileme projesi katılım boyutu (URL-29, 2021)

Toplum katılımı, kentte yaşayanlar ve yetki sahipleri arasında yeniden kurulması karşılıklı ortaklık anlayışı ile başlamaktadır. Devredilmiş yetki yerel sakin gruplarının mahalle planları ve eylem programları konularında karar verme yetkisine sahip oldukları bir düzeydir. Kentli kontrolü ise toplumun veya katılımcıların bir programı veya kurumu yönetebildikleri, politika ve idari yönlerden tam kontrole sahip oldukları, pazarlık edebildikleri bir ‘yetki derecesi’ olarak tanımlanmaktadır. Arnstein’in yaptığı bir önemli vurgu ise bu tipolojinin evrensel olmadığı, paternalist ve yetki dağılımına direnen

sistemlerde ya da sosyo-ekonomik altyapısı ve bilgi tabanı zayıf olan toplumlarda farklılaşacağına ilişkin uyarısıdır (Arnstein, 1969).

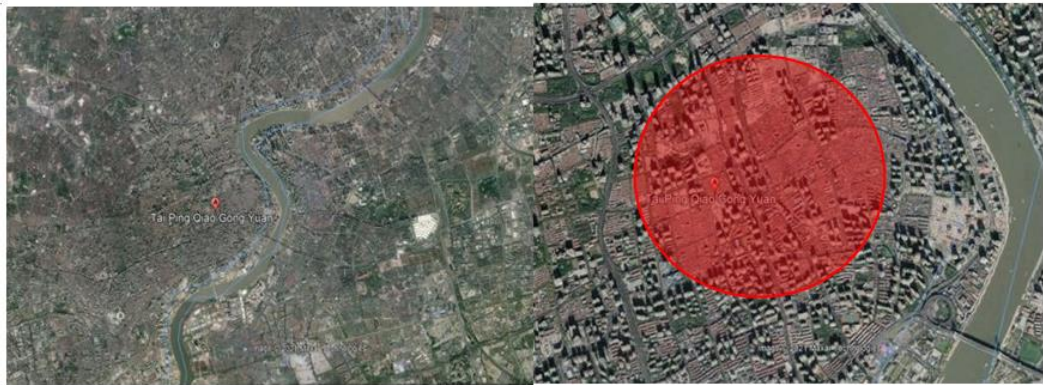
Toplum odaklı bir proje olma özelliği taşıyan Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi'nin tasarlama sürecinde kentin ve kentlinin ihtiyaçlarının (Görsel 3.25.) en doğru şekilde saptanması adına sıklıkla toplantılar düzenlenmiş, akademisyenler, sanatçılar, mahalle temsilcileri, aktivistler ve sosyal hizmet uzmanları sürece birebir dahil edilmiştir. Projenin başlangıcından sonuna kadar olan tüm süreçte de toplantılar devam etmiş ve halkın her kesiminden kullanıcılar projenin oluşumunda görev almıştır.

İngilizce kaynaklar, Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi'ndeki katılım boyutunu “urban self-organization” olarak tanımlamaktadır. Türkçeye özörgütlenme olarak çevirebileceğimiz bu terim, Medellin Projesi'nde kullanıcıların tüm sürece dış güçler yoluyla değil kendi örgütlenme politikalarıyla katıldıklarını göstermektedir. Proje sürecinde köprü görevini üstlenen sivil toplum örgütleri de yer alarak, kentli ile yönetim arasındaki iletişim kuvvetlendirilmiştir.

3.5. Xintiandi Kentsel Yenileme Projesi (Çin)

Çin'in Şangay eyaletinde bulunan Xintiandi bölgesi, geniş bir yerleşime sahip Taipingqiao bölgesindeki tarihi Shikumen evlerinden oluşmaktadır. Kentsel konumlanma genel anlamda dağınık bir görüntüye sahiptir (Görsel 3.26).

Shikumen, Şangay'da binlerce yıldır var olan diğer konut yerleşimleri gibi ahşap ve tuğla malzemeden yapılmış şehir evleri, bir taş kapının içinde yan yana inşa edilmiştir ve çoğunlukla üç kattan fazla yüksek değildir. Lineer bir biçimde sıralanmış buevler, göz alıcı Şangay yaşam tarzını barındıran bir manzaraya sahiptir. Yapıların dikkatçeken özellikleri ise süslü kapı tokmakları, sağlı sollu sokak boyunca uzanan çiçekler ve çeşitli biçimlerdeki geometrik motifler ile öne çıkmaktadırlar.

Görsel 3.26. Proje alanının kent içindeki konumu (Kaynak: Google Earth)

1900 ile 1930 yılları arasında Çin’de yapılmış olan Tarihi Shikumen evlerinin zamanla kullanıma bağlı olarak yıpranması, fiziksel ömrünü tamamlaması ve bölgedeki nüfus artışı nedeniyle kent için çöküntü alan haline gelmesi sonucunda tekrar kente kazandırılması gerektiği gündeme gelmiştir (Feng, 2010).

Görsel 3.27. Tarihi Shikumen Evleri (Kaynak: (URL-04, 2021)

1988’deki arazi kullanım haklarının devredilmesine ilişkin toprak yönetimi yasası Çin’de yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra, özellikle Shanghai kenti kentsel gelişim planlama sayısında fark edilir bir çoğalma olmuştur. Shanghai’nın kentsel gelişimde zamanla ortaya çıkan gündemi, süreçte mülk geliştirmenin önemini vurgulamıştır. Bölgede kentsel gelişim kapsamında eski binalar yıkmakta ve yerine çok katlı konut blokları inşa edilmiştir. Bununla birlikte, 1990’ların sonlarında kentsel gelişim projelerinden biri olan Xintiandi, geleneksel mimari olarak kabul edilen Shikumen Evleri’ni korumak amacıyla proje geliştirilmiştir. 52 hektarlık bir alana sahip olan Xintiandi, Shanghai kent merkezi kentsel gelişiminde örnek bir model olma bağlamında büyük bir öneme sahiptir (Yang & Chang, 2007).

Shanghai Belediyesi 90 lı yıllardan başlamak üzere bölgede bulunan ve çöküntü haline gelmiş harap mahalleleri yeniden dönüştürmek için çeşitli kararlar almıştır. Bölge alan olarak küçük olmasına (Görsel 3.27.) rağmen yaşayan sayısı bakımından oldukça yoğun bir nüfusa sahiptir. 1992’de Shanghai Belediyesi tarafından 365 hektarlık harap ve gecekondü konut birimlerinin iyileştirilmesini amaçlayan Program 365 başlatılmıştır. Projeye kapsamında yapılan ön çalışma sonrası Belediye tarafından Xintiandi bölgesi planlanan yenileme programına dahil edilmiştir. Bölgede yapılacak uygulamayı hızlandırmak için ilgili mercilerce alınması gereken onay süreci kısaltılmaya çalışılmıştır (URL-05, 2021).

1997'de yaşanan finansal kriz, yeniden dönüşüm ve geliştirme projeleri de dahil pek çok dış kaynaklı yatırımın yavaşlamasına neden olmuştur. Buna karşılık olarak yerel yönetim yeni vergilendirme ve buna bağlı olarak uygulanan dönüşüm projesinin devam edeceğini duyurmuştur.

Luwan Bölgesi'nde bulunan Xintiandi'de 2010'da kentsel dönüşüm projesi başlatılmış, yaklaşık 250.000 nüfusu barındıran arazi yaklaşık sekiz kilometrekarelik bir alana sahiptir. Bakım ve onarım gibi tadilat eksikliği ile hızlı gelişen nüfus artışı nedeniyle Shikumen konutlarında barınan insanların yaşam kalitesi kötü durumdadır (URL-05, 2021).

Projenin hayata geçirilmesi amacıyla kurulan SOLL şirketi (Shui in Land Limited Company), uygulanacak olan projeye Shikumen mimarisi konsepti, marka adının önemi ve hızlı pazarlama amacıyla Yeni Cennet ve Dünya anlamına gelen "Xintiandi" adını vermiştir. Dünya standartlarında bir kentin gelişmesi amacıyla yapılan söz konusu projeye, Shanghai Master Planının (1999-2020) hedefleri benzerlik taşımaktadır. Uluslararası yatırımcıları bölgeye çekme hedefi için bölgedeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun sonucu olarak Xintiandi bölgesinde hedefler doğrultusunda tarihi özelliklere sahip ticari, perakende, restoran ve eğlence mekânların oluşturulması planlanmıştır. Luwan Belediyesi daha sonra, inşaat oranlarını, yeşil alan oranını, yükseklik sınırları vb. tanımlamak için bir plan hazırlamış ve kentsel tasarım ölçeğinde her blok için parametreler ve özellikler belirlemiştir (URL-05, 2021).

Yapılan dönüşüm ve bölgesel iyileştirme, güneyden kuzeye ve doğudan batıya tüm bölgeyi kapsamıştır. Buna gerekçe olacak durum ise yeni Xintiandi gelişimi ve Taipingqiao Parkı'nın getirdiği artan mülk değerlerini yakalamak olmuştur. Blok yapılaşma, pazar talebi ve yer değiştirme maliyetlerini geliştirme de süreçte yer almıştır (Amirtahmasebi, Orloff, Wahba, & Altman, 2016).

Shanghai Planlama ve Tasarım Enstitüsü ve ilgili birimlerin birlikte yapmış olduğu planlama çalışma kapsamında alanda, üst düzey konut bölgesi, ticari bölge, bölgesel park ve Xintiandi Tarihi Yerleşim Bölgesi olmak üzere dört ayrı bölgeleme yapılmıştır. Alan merkezinde bir bölgesel park tasarlanmış, bununla mekânlar arası ortak kullanım hedeflenmiştir (Görsel 3.28).

Görsel 3.28. Dönüşüm bölgesine ait görüntüler (URL-06, 2021)

Dönüşüm ve yenileme esaslı proje kamunun yönetiminde, kamu ve özel şirket birlikteliğinde gerçekleştirilmiştir. 1997'nin sonunda özel şirket ile yerel belediye projeden etkilenen yerli hak sahiplerinin taşınması konusunda, taşıma alanının büyüklüğünü, alanın yerini ve kapsama giren diğer koşulları içeren bir anlaşma imzalanarak hayata geçirilmiştir. Etaplar halinde olacak şekilde alandaki her taşınmazın 10-15 yıl içinde belli sayıda taşınması planlanmıştır. Bu bağlamda, Xintiandi'nin doğusunda Taipingqiao Parkı'nın projelendirilmesi için yerel belediye ve hükümetten maddi destek alınmıştır. Parkın toplam inşaat maliyeti; belediye, merkezi hükümet ve özel şirket arasında bölünerek paylaşılmıştır. Proje alanında gelir getirmesi hedeflenen tarihi Shikumen evlerinin olduğu Xintiandi bölgesi özel şirkete verilmiş ve bu bölge haricindeki proje alanında kalan diğer bölgeler şirket tarafından finanse edilmiştir.

Resmi olarak 1999 yılı başında başlatılmış olan Xintiandi projesi ve 2000 yılında başlatılan Taipingqiao Park'ın inşaatı 2001'de bitirilmiştir. Ulusal eski Cumhurbaşkanı Jiang Zemin tarafından 2001 yılında bölgeye yapılan ziyaret sonrası, proje hem ulusal hem de uluslararası bir üne kavuşmuş ve dikkatleri çekmiştir (URL-05, 2021). Uygulama ile gerçekte planlanmış olan mülk ve ofis komplekslerinin yapılması ile başlanması olsa da ortaya çıkan asya mali krizi ofis alanına olan talebi azaltmıştır. Bu arada, Luwan ve Shanghai Belediyeleri tarafından Taipingqiao Parkı inşaatının başlatılmasına karar verilmiştir. Değiştirilen aşama ile piyasa riskleri azaltılmayı ve proje itibarının artırılması amaçlamıştır (Amirtahmasebi, Orloff, Wahba, & Altman, 2016).

Tarihi bölgenin dönüşümü ve Taipingqiao Parkının yapılması ile proje çevresinde bulunan mevcut gayrimenkul değerleri artmış ve bu durum sonucunda da dönüşüm-yapılaşma faaliyetlerinin hızlanması meydana gelmiştir. Taipingqiao Parkının tamamlanmasının ardından sırasıyla önce bölgede ticari yapıların yapılması ve daha sonraları da konut alanları inşaa edilmiştir (Görsel 3.29).

Görsel 3.29. Tarihi Shikumen Evleri yeni sokak görüntüsü (URL-07, 2021)

3.6. Hammarby Kentsel Yenileme Projesi (İsveç)

Hammarby, İsveç'in başkenti ve İskandinavya'nın en büyük şehri olan Stockholm'da yer almaktadır. Hammarby iskele ve limanların bulunduğu eski endüstri bölgesinde kurulması ile ilgili planlar yapıldıktan sonraki ilk inşaatlar 2000 yılında tamamlanmıştır. 2018 yılına kadar 11.000 apartman, 25.000 kişi ve 10.000 iş yeri olması planlanmıştır. Hammarby Master Planı'nda da görüldüğü gibi projede bütünsel bir yaklaşımla geliştirilen bütüncül bir planlama yaklaşımı izlenmiştir (Görsel 3.30).

Görsel 3.30. Hammarby master planı ve uygulama alanı (URL-08, 2021)

Dünyada sürdürülebilir yaşam bağlamında yapılması gerekenler için uğraşan ülkelerin başında gelen İsveç bu konu hakkında çeşitli önlemler almaya ve bunları uygulamaya başlamıştır. Ülkede 2050 yılına kadar fosil enerji kaynaklarından vazgeçilip yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmesi konusu sürekli gündemde tutulmaktadır. Stockholm'de atmosfere zararlı sera gazı salımı büyük ölçüde azaltılmış, fosil enerji kaynaklarını bırakıp adım adım yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmiştir. Bunun sonucu olarak sera gazı salımı düşürülmektedir. Yaşanan bu sürecin başlangıcı 1960'lara dayanmaktadır. Sahip olunan doğal kaynakların hızla tükendiği görülmüş, 1972'de Stockholm'de çevre konulu ilk BM konferansı yapılmıştır. İsveç 1990'dan bu yana fosil

enerji kaynaklarını bırakıp adım adım yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmiş, yerleşim projelerini “sürdürülebilirlik” kavramını göz önüne alarak biçimlendirmiştir. Stockholm, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından “2010 Yılıın Ekolojik Başkenti” seçilmiştir.

Hammarby projesi, yeni ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek bir planlamanın yanında, çevresel endişeleri de içermektedir. Projenin başlıca amaçları çevresel döngünün yerel düzeyde olması, kaynak tüketiminin asgari düzeyde tutulması, minimum tüketiminin sağlanması, yapıda kullanılacak malzemelerinin yenilenebilir ve dönüştürülebilir olması, ekolojik sorumluluk konusunda yerel halkın teşvik edilmesi, yeni çözümlere ışık tutması bakımından projenin örnek olmasıdır.

Kent içerisindeki eski bir sanayi bölgesi olan Hammarby Sjostad, ekolojik açıdan sürdürülebilir ve iklim dostu bir çevreye dönüştürülmek için kentsel dönüşüm projeleri ile yenilenmeye çalışılmaktadır. Bu projeler ile kent içerisindeki atıl alanların karma kullanımlı, enerji ve kaynak kullanım verimliliği yüksek, toplu taşıma ve motorize olmayan ulaşım çeşitleri ile iyi entegre olmuş alanlar (Görsel 3.31.) haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Yapımı kısmen tamamlanmış bu projeden alınan ilk sonuçlara göre proje alanında yenilenemez enerji kullanımı, su tüketimi ve küresel ısınmaya katkı potansiyeli sırasıyla, %28, %41 ve %29 oranında azaltılmıştır (Balaban, 2013).

Görsel 3.31. Bölgenin önceki ve düzenleme sonrası durumu

İsveç’te aralıktan marta kadar ülkenin birçok bölgesinde, ısının donma seviyesinin altında olmasından dolayı ısıtma oldukça önemlidir. Bu nedenle atık yakım teknolojisi ve bölgesel merkezi ısıtma sistemi önem kazanmıştır. İlçe merkezindeki şehir tesisinde üretilen buhar ve sıcak su, yeraltı boruları ile bölgedeki binalara verilmektedir. Bölgesel merkezi ısıtma, evlerin tek tek ısıtılmasından çok daha etkili olmakta ve bu yöntemle karbondioksit salınımı daha az olmaktadır. Mälaren gölüyle Baltık denizini bağlayan kanalın bir yakasına kurulan bu alana, geniş pencere, geniş balkonlu ve teraslı evlerle tam bir akdeniz yöresi havası verilmiştir (Görsel 3.32.).

Görsel 3.32. Hammarby yapıları (URL-09, 2021)

Evlerin önünde çöp kutusu yerine geçen silindirik metal kutular bulunmaktadır. Görsel 3.33’de de görülen kapakları farklı renkte olan silindirik kutular estetik görüşlerinin yanı sıra, çöplerin ilk aşamadan itibaren ayrılmasını sağlamakta ve günde iki kez hava basıncı sistemiyle yeraltındaki boru sistemine boşaltılmaktadır (Gürler, 2003).

Görsel 3.33. Bölgede kullanılan çöp kutuları

Hammarby Sjöstad gibi çevreci yatırımlarla Stockholm’ün sera gazı salınımı ülke ortalamasının yarısına düşürülmüştür. Proje, arazinin verimli bir şekilde kullanılması, düşük karbondioksit salınımı ile iklim değişikliği etkisini azaltması ve çevresel sürdürülebilirliği sağlayıcı önlemler alması nedeniyle tamamen ekolojik ve sürdürülebilir bir anlayışa göre planlanmıştır.

Görsel 3.34. Hammarby’de vakumlu ayrıştırılmış katı atık toplama sistemi

Otomatik yer altı atık toplama sistemi (Görsel 3.34.) yüzey akış sularının filtrelenmesi ve toplanması, verimli bina uygulaması, bölgesel merkezi ısıtma ve soğutma sistemleri, güneş enerjisi kullanımı, biyogaz elde edilmesi gibi çalışmalar Hammarby'deki uygulama örnekleri olarak gösterilebilir. Daha az çevresel stres (Görsel 3.35.) daha az su tüketimi gibi veriler bu çalışmaların sonuçları olarak görülmektedir.

Uygulanan bu dönüşüm sonucunda, Stockholm, Avrupa Komisyonu (EC: European Commission) tarafından 2010 Avrupa Yeşil Başkenti ödülüne layık görülmüştür. Bu ödülün alınmasında, temiz suyun korunması için yeni standartlar belirlenerek bir koruma planı hazırlanması, yenilikçi bir atık sistemi, gürültü kirliliğinin azaltılması için açık ve etkili değerlerin uygulanması, nüfusun %95'inin 300 metreden daha kısa mesafede yeşil alana ulaşabiliyor olması önemli rol oynamıştır (Diler, 2012).

Görsel 3.35. Hammarby Sjöstad Eko-Yerleşimi, (URL-10, 2021)

3.7. Örnek Kentsel Yenileme Projelerinin Özet Bilgileri

Dünyada uzun yıllar boyunca farklı tür ve boyutlarda hayata geçirilmiş olan kentsel dönüşüm uygulamaları ülkemizde de son yıllarda yükselen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında büyük hasarlar almış olan ve çeşitli dönemlere ait tarihi zenginlikleri dolayısıyla önem taşıyan kentlerde meydana gelen yıkım ve tahribat, konu hakkında çalışan kurum ve kuruluşları yakından ilgilenmeye ve çözüm arayışları bulmaya yönlendirmiştir. Bu nedenlerle genel olarak kentsel dönüşüm çalışmaları 1950'lerde önem kazanmış ve zaman içinde değeri daha da artmıştır. 1970 yılları kentsel dönüşüm ile ilgili arayışların, çalışmaların yoğun bir şekilde sürdürüldüğü yıllar olarak geçilmiştir. 1980'lerden günümüze kadar geçen sürede ise, kentsel dönüşüm

amaçlanan bir çalışmalar bütünü olarak ele alınmış, üzerinde sürekli güncel tanımların yerleştiği bir konu olmuş ve bu yönde yapılan doğru uygulamalarla varlığı hep konuşulmaya devam etmiştir. Bu bölümde, araştırılan kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin amaçları özetlenmiştir (Görsel 3.36.).

Görsel 3.36. Kentsel dönüşümde uluslararası örnekler

Elephant&Castle Projesi (İngiltere)

Proje alanı, Londra'da düşük gelir gruplarının yaşadığı ve kentsel yoksulluğun yaşandığı bir bölge konumundadır. Bölgenin kentsel dönüşüm alanı olarak seçilmesinin nedenleri; bölgede altyapı ve emlak piyasasının yarattığı artan baskılar ve bölgenin anayol ulaşım ağı üzerinde olmasıdır. Bölge yüksek oranda sosyal yoksulluğun ve hava kirliliğinin yoğun olarak görüldüğü ve kötüleşen belediye konutlarıyla çevrili bir alandır. Projenin temeli kamu-özel sektör ve yerel halkı içeren sağlam bir ortaklık stratejisine dayanmaktadır.

Projenin amacı;

- Sosyal ve ekonomik yaşam şartlarını iyileştirmek,
- Yerel ekonomiyi canlandırmak,
- Sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmak,
- Kentın sosyal ve teknik altyapısı ile ilişki kurmaktır.

Freiburg-Vauban Yenileme Projesi (Almanya)

Katılımcı bir şekilde sürdürülebilir bir şehir bölgesi geliştirme hedefine referans olarak Vauban projesi, büyük bir başarı elde etmiştir. Projenin yapısının tabandan şehir yönetimine kadar yasal, politik, sosyal ve ekonomik katılımcıları bütünleştirdiği söylenebilir.

Yeni yerleşim alanı, korunmuş yaşlı ağaçların etrafına inşa edilmiştir. Doğanın bu değerli armağanları, genç mahalleye olgun yaşamın yönünü yansıtmaktadır. Kamusal yeşil alanlar yerel halkla birlikte geliştirilmiştir.

Resmi olarak Vauban'ın bir parçası olmasa da, Dorfbach deresi boyunca, bir macera oyun alanı ve çocukların yapabileceği atlar, koyunlar, tavşanlar ve tavukların bulunduğu etkileşimli bir hayvan parkı da dahil olmak üzere, çocuklara yönelik bir dizi eğitim fırsatı sunmaktadır. Vauban'ın bu doğal güney kenarı, dereye bakan bir dizi pasif yapı bloğuyla da kaplıdır. Burada halka açık parkı, çok sayıda olgun ağaçları ve geniş özel bahçeleriyle Vauban'da yoğunluğa rağmen doğanın her zaman yakın olduğu hissi verilmektedir.

Hiroşima-Danbara Kenti Yeniden İnşa Projesi (Japonya)

1945 yılında savaşta harap olan Hiroşima kentinin yeniden inşası; kamu, özel sektör ve yerel halkın komiteler aracılığı ile örgütlenerek yaptığı işbirliği ile ele alan bir projedir. Hiroşima'nın yeniden inşa edilmesi ve Danbara yerleşiminin dönüşümü projeleri halkın örgütlenerek, problemleri çözmek için ne kadar etkili olduklarını göstermesi açısından önemli bir uygulamadır. Proje, kamu özel sektör ve yerel halk işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

Projenin amacı;

- Özellikle fakir halkın konut sorununa çözüm bulmak,
- Geniş ölçekte yeşil alan, park ve kamu alanları elde etmek,
- Halk ile belediye arasında ihtiyaçlar konusunda sistematik bir ilişki kurmaktır.

Medellin Kentsel Yenileme Projesi (Kolombiya)

Kolombiya Medellin Kenti Kentsel Yenileme Projesi yerel halkla birlikte hayata geçirilmiş etkili bir projedir. Bu kapsamda planlanan ve hayata geçirilen mekânsal politikalar şunlardır:

- Sosyal ve coğrafi dışlamayı azaltacak ulaşım ve altyapı projeleri gerçekleştirmek,
- Yürüyen merdiven sistemi ile ulaşım ağının sürekliliğini sağlamak,
- Suç oranını azaltarak yerel sakinleri kente yeniden kazandırmak, sosyal ilişkileri güçlendirmek,
- Mekânsal anlamda kentin ve kentlinin maksimum seviyede

yararlanabileceği kamu hizmetlerini kente eklemek, mevcut gecekondu yapısına dokunmamak,

- Şehrin en fakir alanlarına kamusal yapılar ve parklar yapmak,
- Eğitim alanına yatırım yapmak,
- Paydaşlık ve halk dayanışma kültürünü oluşturarak genel katılımı sağlamaktır.

3.8. Türkiye’de Kentsel Dönüşümle İlgili Kanun ve Yönetmelikler

Kentsel dönüşüm tarihi incelendiğinde Osmanlı devletinde yangından zarar gören bölgelerin yeniden inşası yapıldığı, kültür varlıklarının yenilendiği ve tabiat varlıklarının korunduğu görülmektedir. Günümüzde ise kentsel dönüşüm çabaları çoğunlukla, yaşam kalitesi yeterli olmayan alanların sağlamlaştırılması, yeniden yapılandırılması, iş merkezlerinin kurulması, tatil köyleri, golf sahaları, fuar alanları ve etkinlik alanlarının yapılması gibi uygulamalar yoğun olarak görülmektedir (Genç F. N., 2008).

Tanzimat dönemi ile başlayan batılılaşmaya yönelik adımlar ve esen rüzgârlar doğal olarak şehircilik alanını da etkisi altına almış ve ilk şehircilik düzenlemeleri bu dönemde yapılmıştır. Özellikle Fransa ve Almanya ile olan yakın ilişkilerin önemi yadsınamaz olmuştur. Bu ilişkilerle birlikte ilk şehircilik ve planlama hareketleri başlamıştır (Sancakdar, 1996).

Şehircilik ve planlama hususundaki ilk imar düzenlemesi 1848 yılında çıkarılan "Ebniye Nizamnamesi" (yapı tüzüğü)'dir. Bu nizamname sadece İstanbul'daki yapılaşmalara özgüdür. Mustafa Reşit Paşa tarafından çıkarılmıştır. İstanbul'daki Üsküdar, Galata ve Eyüp bölgelerinde yapılacak olan yapıların yapılış biçimi ve şehirleşmesi hakkında bazı hükümler ve düzenlemeler içerir (Abama, 1994).

Ebniye Nizamnamesi; yapılacak binaların yükseldikleri, biçimleri ve yapılarda kullanılacak malzemeleri belirtmesi, ilk defa bina yapımında "Ruhsata Bağlama" şartı içermesi ve inşaatların kalfalar nezaretinde yaptırılması mecburiyeti getirmesi ile de dikkate değerdir (Bilgen & Özcan, 1989).

1856 yılında çıkarılan başka bir düzenleme ile beldenin tezyini, temizliği yeyolların genişletilmesi gibi işler için bedeli karşılığında istimlak yapılması esası kabul edilmişti (Sancakdar, 1996).

13 Ekim 1923 tarih ve 352 sayılı kanun ile "Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti" kurulması ve on bölgede İmar ve İskân Müdürlüklerinin oluşturulması ilk kurumsal adımdır (Karakoç, 2011).

16 Nisan 1924 Tarih ve 486 sayılı "Umuru Belediyeye Mütcellik Ah-kâm-ı Cezaiye Hakkında Kanun" ise uygulamaya yönelik ilk adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanun ile "1882 Tarihli Yapı Kanununa Aykırı Yapılarla Kamu Arazisi Üzerinde ve Yangın Yerlerinde İzinsiz Yapılan Yapıların Yıkılacağı" hüküm altına alınmıştır (Sancakdar, 1996).

İkinci kurumsal adım belediyeciliğe yönelik olarak atılmıştır. Bu adımda Osmanlıdan kalma belediyecilik tecrübesi ve birikiminin izlerini görmek mümkündür. Bu adım 1924 yılında Ankara Şehremaneti'nin kurulmasıdır. Sadece Ankara Şehremaneti kurulmamış beraberinde radikal birtakım yenilikler de getirilmiştir. İstanbul'daki uygulamadan farklı olarak Şehremaneti Meclisine seçilmek için emlak sahibi olmak koşulunun kaldırılması, Ankara yerlileri dışındaki nüfusun da (bürokrat ve memurların) belediye meclisinde görev alması mümkün olmuştur (Bilgen & Özcan, 1989).

7 Haziran 1935 tarih ve 2763 sayılı Kanunla, Belediye kanununa yapılan bir ekle İçişleri Bakanlığı bünyesinde "Belediye İmar Heyeti" kurumu oluşturulmuştur. Bu merkezi kurumun amacı; imar planlamalarını sağlamaktır. Bir başka amaçta Ankara imar planlaması örneğini tüm ülke geneline yaymaktır (Karakoç, 2011).

Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra “af kanunları” da denen kanunlarla imar planlama literatürüne giren ‘ıslah imar planı’ kavramı plansız ve düzensiz türeyen gecekondu alanlarının dönüşümünde bir enstrüman olarak kullanılmıştır. İhtiva ettiği “ıslah” sözcüğünden de anlaşılacağı üzere, kanuni dayanağı olmadan yapılan gecekondu alanlarının ve bunların içinde bulunduğu alanların imar mevzuatına uygun hale getirilmesini ifade eder (Çallı, 2012).

Islah imar planının kentsel dönüşüm projelerinde ilk kez Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanılmış ve 1989 yılında Dikmen Vadisi Projesi ile bu işe başlanmıştır. Kamu, özel sektör iş birliği ile belediyenin resmi yapısı dışında oluşturulan şirketler aracılığı ile “Dikmen Vadisi Projesi” ve “Portakal Çiçeği Vadisi Projesi” gibi kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirildi (Bayram, 2006).

1990 yıllarından sonra artan küreselleşmenin etkileri kentlerde bazı problemleri ortaya çıkarmaya başlamıştır. Buna 2000 yılından sonra da Türkiye’nin Avrupa Birliğine girme çabaları kentleşmede farklı planların yapılmasına neden olmuştur. 1950 yılından sonrasında ortaya çıkan gelişmeler ışığında oluşan sağlıklı yapılaşmalar 2000 yılı sonrasında köklü olarak değiştirilmeye başlanmıştır (Özdemir, 2010).

Türkiye’de kapsamlı ve planlı olarak ilk kentsel dönüşüm çabası, 2004 yılında

yapılan Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu olarak sayılabilir. Daha sonra 2005 yılında yürürlüğe konulan “5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Kentsel dönüşüm süreçlerinin düzenlendiği ilk yasalar böylelikle ortaya koyulmuştur. 2000 yılından sonra Türkiye’de hız kazanan kentsel dönüşüm hareketleri nedeniyle söz konusu dönem farklı açılardan ele alınmaktadır. 2000 yılından itibaren günümüze kadar olan süreç yaklaşık olarak üç alt başlığa ayrılabilir.

İlk dönem 2005 yılına kadar devam eden ve kentsel dönüşümüne ilişkin yasal altlıkların bulunmadığı dönemdir.

İkinci alt evre 2005 yılı ile 2010 yılı arasındaki yaklaşık 5 yılı kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde kentsel dönüşüm uygulamalarında yasal altlıkları düzenleyen merkezi yönetim, yetkileri yerel yönetimlere devretmiştir.

Son alt evre ise 2010 yılı ve sonrası olarak kabul edilebilir. Özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu; Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı başlıklı madde 73’te yapılan değişiklik ve 15.12.2012 tarih 28498 sayı ile yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun bu dönemin karakteristiğini yansıtmaktadır. 2010 yılı sonrasında çıkarılan yasal düzenlemeler tüm yetkileri merkezi yönetime aktardığı gibi özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nı tek yetkili kılmıştır (Dükkancı, 2013).

Kanun ve Yönetmelikler

6306 sayılı ARAADHK’ye (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun) kadar kentsel dönüşüm olgusu, söz konusu kanun ve yönetmeliklerin bünyesinde bir tanım ve işlev niteliğinde bulunurken bunu destekleyen alt kanun ve yönetmelikler oluşturulmuştur. Bu kanunların kentsel dönüşümü destekleyici nitelikteki kanunlar olduğu ifade edilebilir. Bunlar; 1966 tarih ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 1984 tarih ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 2004 tarih ve 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu sırasıyla sayılabilir. Söz konusu kanunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

775 Sayılı Gecekondu Kanunu (20.07.1966)

Kanunun ilgili maddesine (Madde 19) göre; “İslaha muhtaç veya tasfiyesi gereken

gecekondu bölgeleri ile yeniden halk konutu yapımına tahsis edilecek sahaların seçimi, haritalarının hazırlanması, imar ve ıslah planlarının düzenlenmesi, İmar ve İskân Bakanlığının denetimi altında, ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır” denilmektedir. Bu kanunda, kentsel dönüşüm kavramı içerik olarak tanımlanmamış olsa da kavramsal olarak ilk kez ‘ıslah edilme’ noktasında belirtilmiştir. Bu bağlamda ‘kentsel dönüşüm’ olgusunun dolaylı ilk ifade edildiği kanun olarak gösterilebilir.

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu (02.03.1984)

Bu kanunda, doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut, iş merkezi, yaşam alanları, kültürel ve sosyal donatılarla birlikte alt yapıları inşa etmek, teşvik etmek ve desteklemek amaçlanmıştır.

5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (04.03.2004)

Kanunun temel olarak amacı, Ankara’nın kuzey kent girişi ve çevresini kapsayan alanlarda yapılacak kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde mevcutta yoğun bir şekilde gecekondu olarak kullanılan bölgenin fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün iyileştirilmesi, geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı ve modern bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin artırılarak yükseltilmesidir.

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (16.06.2005)

Bu kanun, tasarlanarak oluşturulacak olan yenileme alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal standartlarının belirlenmesine, projelerinin planlanmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin usûl ve esasları içermektedir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu (03.07.2005)

5393 sayılı kanunun en önemli özelliği ‘kentsel dönüşüm’ olgusunun ilk defa bir yasa metninde kelimelere dökülmesidir. Kanunun içeriğine bakıldığında zaman, yıkılarak yeniden yapılacak olan yapılarda harçların 1/4’ünün alınması, anlaşmanın esas olması vb. hususlardan dolayı güncel 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanunun temellerini oluşturduğu varsayılabilir.

Söz konusu kanuna göre; belediyeler, zaman içerisinde eskiyen kentsel bölgeleri kentin gelişimine uygun biçimde yeniden inşa ederek ve mevcudu restore etmek; konut,

sanayi, eğitim ve ticaret alanları, teknoloji parkları ile kültürel ve sosyal donatılar oluşturmak, yaşanması muhtemel depreme ve deprem risklerine karşı gerekli tedbirler almak veya kente ait tarihî ve kültürel dokuyu korumak amacıyla kentsel planlama, dönüşüm ve gelişim projelerini uygulayabilir. Kentsel planlama, dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılacak ve gerektiğinde yeniden yapılacak yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için bir yerin; belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az 50.000 m2 olması gerekmektedir. Kentsel planlama, dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan mevcut yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında hak sahibi ile karar verici idarenin anlaşma yolu esastır. Kentsel planlama, dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan yapıların mülk sahipleriyle yaşanan anlaşmazlıklar sonucu hak sahibi tarafından açılacak davalar, ilgili bölge mahkemelerinde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır.

3.9. 6306 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmelik Uygulaması

6306 sayılı Kanunda kentsel dönüşüm kavramı esası teşkil edecek biçimde yer almaktadır. Bu kanun, öncülü olan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun işlevsel açıdan yürütmeye dair usûl ve esaslarda yaşanan problemleri (harç muafiyeti, çoğunluk kararı, dönüşüm alan büyüklük şartı, vb.) çözmek amacıyla yürürlüğe konulduğu söylenebilir. Bununla birlikte; kamunun kendisinin yatırımcı olması nedeniyle planlanan uygulamayı yönlendirici, tetikleyici ve tüm unsurları kapsayacak biçimde teşvik edici rolü dönüşüm ve gelişim bakımından önemlidir. Bu bağlamda kamunun edilgen konumdan etkin duruma geldiği ve kentsel dönüşümün tüm safhalarında ana yöneticilik rolünü kullandığı en güçlü kanunun 6306 ile atıldığı söylenebilir.

Kentsel dönüşüm faaliyetini yürütmek üzere 04.07.2011 tarih ve 644 sayılı kanun hükmünde kararname ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkili kılınmıştır. 644 sayılı KHK kapsamında; “Depreme karşı dayanıksız yapılar ile imar mevzuatı, plan, proje ve eklerine aykırı yapıların ve bunların bulunduğu alanların dönüşüm projelerini ve uygulamalarını yapmak veya yaptırmak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetki ve sorumluluğundadır” denilmektedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na hazırlanan 6306 sayılı kanun deprem odaklı ilk yasal altyapı oluşturma girişimidir. Esasen ülkemizde afet sonrası uygulamalara ilişkin mevzuat bulunmaktadır. Ancak bu mevzuatın içeriğinde afet öncesi

tedbir alınmasına ilişkin hükümlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, mevcut mevzuatta afet risklerinin önlenmesi ve kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesine yönelik zamanla birtakım düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.

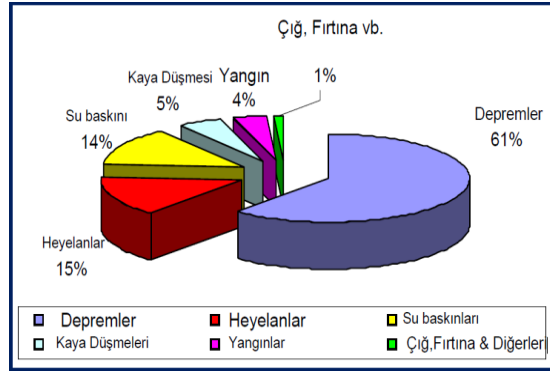
6306 sayılı kanun kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın yetkileri şunlardır:

- Riskli yapılar, rezerv yapı alanları ve riskli yapıların bulunduğu taşınmazlara ilişkin olarak her tür harita, plân, proje, arazi ve arsa düzenleme işlemleri ile toplulaştırma yapmak,
- Bu alanlarda mevcutta bulunan taşınmazları satın alma, ön alım hakkını kullanma, bağımsız bölümler de dâhil olmak üzere taşınmazları trampa, taşınmaz mülkiyetini veya imar haklarını başka bir alana aktarma, taşınmaz mülkiyetini anlaşıma sağlanmak kaydı ile menkul değere dönüştürmek,
- İlgili kamu kurumu ve özel sektör iş birliği ile kat veya hâsılat karşılığına dayanan usûller uygulama, inşaat yapma veya yaptıрма, arsa paylarını belirlemek,
- Riskli alan ve rezerv yapı alanında yapılması planlanan uygulamalarda faydalanılmak üzere; özel kanunlar ile öngörülen alanlara ilişkin olanlar da dâhil, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları oluşturmaya, belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve kent tasarımlarını hazırlamaya yetkilidir.

6306 Sayılı Kanun'un Amacı

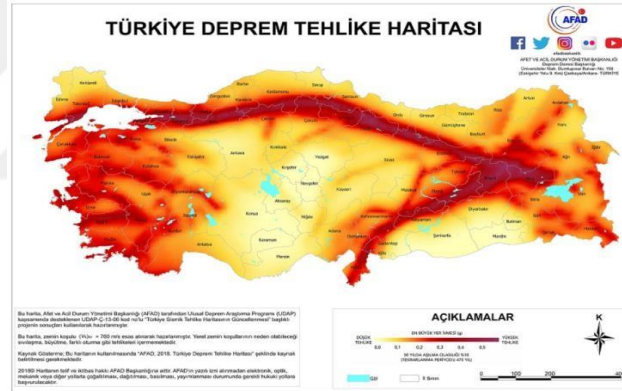
6306 Sayılı Kanun'un temel amacı depremin zararlarının minimize edileceği bir kanun ve yönetmelik çalışmasının olduğu düşünülebilir. Kanun ile afet riski altındaki alanlar (Şekil 3.1.) ile bu alanlar dışında kalan riskli yapıların bulunduğu arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek ve Türkiye genelinde riskli konut stoğunun yenilenerek sağlıklı-güvenli alanlar oluşturulması, afet sonrası oluşan can ve mal kayıplarının azaltılarak, gerekli tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

Türkiye deprem bölgeleri haritası esas alındığında ülke topraklarının %96'sının farklı oranlarda deprem tehlikesine sahip bölgeler içerisinde yer aldığı ve nüfusun %98'inin bu bölgelerde yaşadığı görülmektedir (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1. Türkiye’de afetlerin neden olduğu zarar oranları

Şekil 3.1.’den anlaşılabacağı üzere kentsel dönüşüm için alınan kararlara yön veren etkenlerin başında büyük bir oranla deprem gerçeğinin bulunmasıdır. Bu durumda Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları için deprem tehlikesinin gerekçe olarak gösterilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Şekil 3.2. Türkiye deprem tehlike haritası

Şekil 3.2’deki Türkiye deprem tehlike haritası ele alınıp incelendiğinde bu durumun nedeni açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Son olarak 1996 yılında yürürlüğe giren Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından mart 2018 tarihinde hazırlanmış olup yeni harita ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir (AFAD, 2022).

6306 Sayılı Kanun’un Ana Tanımları

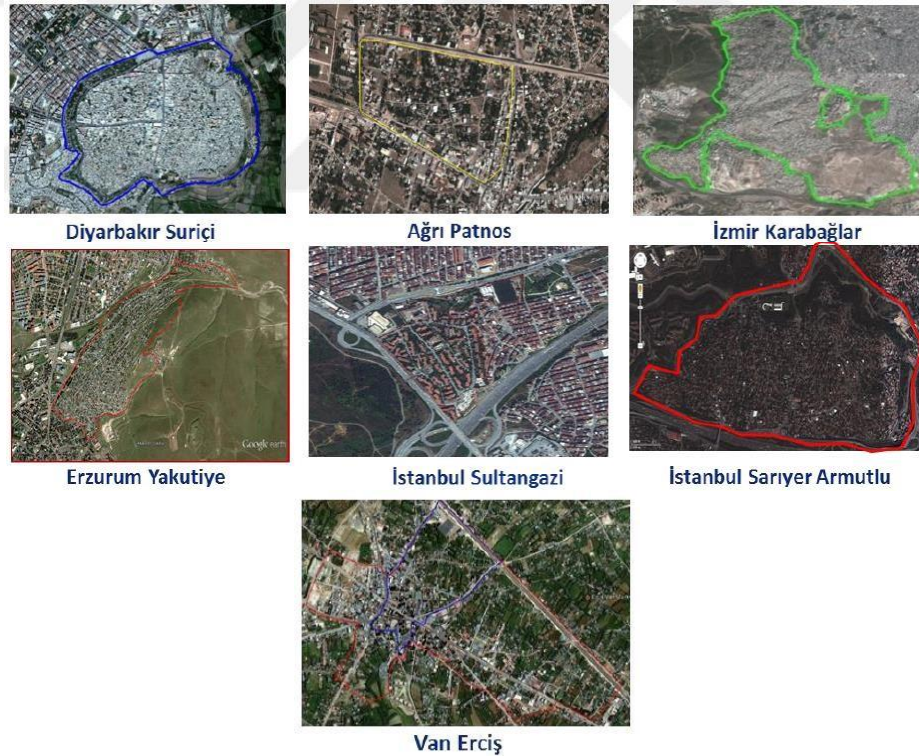
6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un üç temel tanım üzerine inşa edildiği söylenebilir. Bunlar; rezerv alan, riskli alan ve riskli yapıdır.

Rezerv Alan: Yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ/İdare'nin kurumsal ve resmi talebine bağlı olarak veya Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanlardır.

Riskli Alan: Mevcut zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle ortaya çıkması muhtemel can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, ilgili Bakanlık veya İdarece afet ve acil durum yönetimi başkanlığının görüşü alınarak belirlenen ve Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan alanı (Görsel 3.37.) ifade eder.

Riskli Yapı: Riskli alan içinde bulunan veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da teknik olarak yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmi ve bilimsel verilerle tespit edilen yapı veya yapıları ifade eder.

Riskli alan veya rezerv alan olarak ilan edilen bölgelerin dönüşümüyle Bakanlıkça veya yetkili idare öncülüğünde bir plan ve proje çerçevesinde toplu olarak çözüm yolu sağlanması amaçlanmaktadır. Riskli yapı bazında yapılan dönüşümler ise Bakanlık, yetkili idare veya malik talebi doğrultusunda, Bakanlıkça lisanslandırılmış kuruluşlar eliyle yürütülen, Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Müdürlükleri yönetiminde tamamlanan bir süreç olup tekil bina bazlı çözümler sağlamaktadır.

Görsel 3.37. Türkiye Geneline Bazı Riskli Alanlar

3.10. Bölüm Değerlendirmesi

Çalışma kapsamında farklı coğrafyalarda bulunan, farklı şehirlerde uygulanan kentsel dönüşüm uygulamaları incelenmiştir. Bu uygulamalarda kentsel alanlarda bulunan değişik işlev alanlarında farklı kentsel dönüşüm çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Temelde kentsel dönüşüm farklı şekillerde uygulanıyor olsa da genel anlamda amaçlanan aynıdır. Ekonomik, sosyal ve çevresel konular esasında kentin bütününde ya da belirli kısmında zamanla ortaya çıkan zorunlu dönüşüm süreci ve ekonomik faaliyetler bakımından geri kalınması sebebiyle ve söz konusu bölgenin köhnelenme sonucunda atıl kalmaları ile başlatılmaktadır.

Elephant&Castle Yenileme Projesi (İngiltere), Freiburg-Vauban Yenileme Projesi (Almanya), Hiroşima-Danbara Kenti Yeniden İnşa Projesi (Japonya), Medellin Kentsel Yenileme Projesi (Kolombiya), Xintiandi Kentsel Yenileme Projesi (Çin) ile Hammarby Kentsel Yenileme Projesi (İsveç) kentsel dönüşüm projeleri temelde aynı gibi görünmelerine karşı ele alınmaları ve uygulanmaları bakımından çeşitli farklılıkları ortaya çıkarmışlardır. Projelerde ortak olan nokta sürdürülebilir bir dönüşüm gerçekleştirilmiş ve endüstriyel tarih mirasının izlerinin de bulunduğu çöküntü alanları canlandırılarak, farklı bir fonksiyonlar verilmiş, bu alanlar eğlence ve dinlence fonksiyonları gibi çeşitli ek katılımlarla dönüştürülmüş ve yeniden canlandırılması sağlanmıştır. Yukarıda adı geçen ve incelenmeye alınan projelerin hepsi için bir diğer ortak nokta ise zamana yönelik ve zamanla uygulanabilen projeler olarak da ayrıca dikkat çekmektedir. Projelerde uygulandığı zaman dilimine göre yenilikçi bir yaklaşım benimsenerek, dönüşüm gerektiren kentsel alanlarda, yerel seviyede maksimum düzeyde katılım araçları ile katılımcının birlikteliği sağlanarak, yerel yönetimlere kendi alanlarının tasarımı yapmaya yardımcı olan çok fonksiyonlu ve işlevsel temelli bir model uygulaması gerçekleştirilmiştir. İngiltere, Almanya, Japonya, Kolombiya, Çin ve İsveç’de uygulanan projelerle, sürdürülebilirlik ve ekonomik canlanma sağlanmıştır.

Uygulamalarda ortaya konulan bir diğer sonuç ise koruma odaklı bakış açısıyla tarihi kentlerde ekonomik faaliyetleri arttırırken, sosyal uyumun da dikkate alınması ve kente artı değer / değerler ile kentsel kimlik oluşumu bakımından alternatiflerin oluşturulması ve sürdürülebilir bir gelişme hedeflemektedir. Eski kent merkezlerindeki orijinal tarihi değerlerinin korunarak, kent merkezinin sahip olduğu bu değerlerle birlikte gelişiminin hedeflendiği ve tarihi alanlar ve çevresinin bütünleşik gelişiminin geleceğe aktarımının sağlanması hedeflenmiştir. Böylece tarihi değerler ile ekonomik ve kültürel

gelişme birlikteliğinin sağlanabileceği kent merkezlerinde çok katılımlı ve katmanlı bir süreç izlenerek uygulama ortaya konulmuştur.

Burada bahsi geçen projeler başarılı sayılırken aynı zamanda kendi içinde olumsuz ve eksik yönleri de bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları genel anlamda değerlendirildiği zaman artık parçalı ve bağımsız yapılan çalışmaların sorunları çözmekte yetersiz kaldığı görülmekte, daha kapsamlı, bütüncül ve planla entegrasyonu yapılmış çalışmaların önemi daha da anlaşılmıştır. Bu noktadan hareketle incelenen uluslararası çalışmalarda deneyimlerden yararlanılarak ilerdeki bölümlerde konu Türkiye ölçeğinde incelenerek sürdürülebilir kentsel dönüşüm için örnek tasarım, projelendirme ve uygulama / kontrol aşamalarını bütüncül olarak değerlendiren bir proje uygulama modeli ortaya konulmuştur.

Bir önceki bölümde genel olarak kentsel dönüşüm kavramı ve ortaya çıkma süreci uluslararası literatürle birlikte ortaya çıkartılmış, detaylı inceleme yapılmıştır. Bu bölümde ayrıca Türkiye’de kentsel dönüşümün ele alınması, değerlendirilmesi ve ilgili kanun ve yönetmelikler araştırılırken konunun yerelde nerede olduğu ortaya konulmuştur. Süreçte yaşanan değişimler birbirini tetikler nitelikte olmuş, sorunun çözümüne yönelik ortaya konulan yasal düzenlemeler yapılmış ancak alınan tüm tedbirlere rağmen mekândaki değişim ve dönüşüm sonrası meydana gelen sorunların çözümü için yetersiz kaldığı görülmüştür. Diğer yandan yapılan yasal düzenlemeler, kentsel dönüşüm çalışmalarında farklılıkların oluşumuna kapalı olması nedeniyle karmaşaya neden olmaktadır.

Sonuç olarak ülke genelinde yapılmakta olan proje örneklerinde, sistematik ve bilimsel bir çalışma yöntemi bağlamında yetersizlik ile bütüncül bir planlama anlayışının eksikliği, katılım süreçlerinin istenilen seviyede olmaması, sürdürülebilirlik bağlamında eksikliklerin olması, ortaya çıkan yerel sorunlar nedeniyle sosyal sorunların çözümüne yönelik çalışmaların arka planda kalması, tarihi çevreye saygı bağlamında yaşanan bilinç yoksunluğu nedeniyle istenilen ve hedeflenen projeler üretilmemektedir.

4. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ

Doğal ortama yapılan müdahaleler sonucu ortaya çıkan çevresel sorunlar ve ekolojik değişimlerle insan yaşam kalitesinin arttırılarak, konfor şartlarının geliştirilmesi, doğal ve enerji kaynaklarının korunması, paylaştırılması ve geliştirilmesini amaçlayan sürdürülebilirlik; doğal ortamın korunması amacıyla ortaya çıkartılmıştır. Sürdürülebilirliğin asıl amacı doğal çevrenin bozulmasını durdurarak, dengenin yeniden kurulması adına çalışmak, bunun için gerekli önlemleri almak ve insan etkilerinin azaltılması adına standartların oluşturulmasıdır (Çiğın & Tokman, 2019).

Sürdürülebilir bir kent planlamak ve hayata geçirmek için kentsel dönüşüm projelerinde karşılaşılması muhtemel tüm sosyal, çevresel ve ekonomik ölçütler planlama aşamasında yeterli düzeyde irdelenmelidir. Kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında meydana gelebilecek iklim, hava, flora, su, toprak, peyzaj ve kültürel miras gibi değerler, ekonomik tutarlılık, demografi ve sosyo-kültürel durumlarla birlikte göz önünde bulundurulmalıdır.

Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik kavramlarının en önemli ortak noktası her ikisi içinde amaçlanan kullanıcı yaşam kalitesi üzerine mevcut sorunlar için çözüm üretmek ve daha iyiye giden yolu açmaktır. Modern kent yaklaşımının aksine kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik kavramları yalnızca en ideal yaşam şartlarının sağlanmasını amaçlanmamakta, aynı zamanda refahın üst düzeyde artması hedeflenmektedir. Toplumların kültürel olarak sürdürülebilirliği de sürdürülebilirlik kavramının sosyal ve ekonomik ölçütlerinin birleşiminde bulunmaktadır. Toplum ve bireylerin çevre algısı, yaşadıkları ve içinde bulundukları kültür ile doğru orantılıdır.

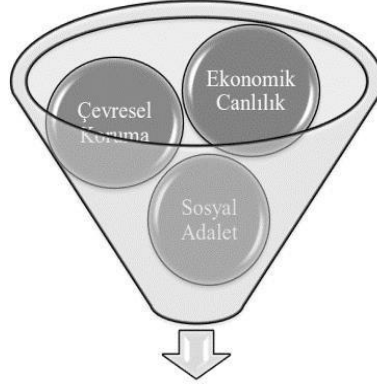
4.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Kavramı

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm; kavramsal anlamda net bir ifade ile tanımlanamazken; açıklanabilen, kuvvetli bir çevre ve sosyal sistemi ortaya koyabilecek eylemler çerçevesinde, planlı bir şekilde yapılan müdahalelerle yapılaşan kentsel mekânlar olarak açıklandığı varsayılmaktadır (Eraydın, 2006). Bu noktadan hareketle sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramının ne olduğunu ortaya koymak için öncelikle sürdürülebilir kent kavramının açıklanması gerekmektedir. Sürdürülebilir kent kavramı üzerinde çeşitli tanımlamalar ve açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi olan Geenhuisan ve Nijkamp (Geenhuisan & Nijkamp, 1994); zaman içerisinde yaşanan değişime uyum sağlayabilmek amacıyla, sosyal ve ekonomik çıkarlar gözetilerek yapılan, çevre ve kaynaklarla ilgili olan faaliyetlerin birbirine uyumlu olduğu mekânı

sürdürülebilir kent olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak yapılabilecek en kısa ve öz anlamda sürdürülebilir kent; varolan diğer kentlerle karşılaştırıldığı zaman insanların istek ve arzularına daha iyi şekilde cevap verebilen, kentin sahip olduğu bütüncül sistemlerin çalışmasından kaynaklı olarak gelecek kuşakların ihtiyaçlarının da düşünülerek en doğru tasarım kararlarının alınması ve uygulanması ile süreç içerisinde yaşanan ya da yaşanabilecek değişikliklere cevap verebilecek şekilde gelişebilen kentsel mekândır.

Toplumsal bağlamda; demokratik vatandaş katılımının sağlandığı, bireylerin tabii hakkı olan sağlık, eğitim gibi olanakların eşit olarak dağıldığı, nitelikli ve uyumlu bir çevreyi içeren, toplumun içerdiği tüm kesimlere yaşanabilir koşulları sunan, bütüncül planlama anlayışının hakim olduğu kentsel mekanlar sürdürülebilir kenti tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kentin tanımlanması başka bir bakış açısına göre ise yüksek yaşam kalitesine ulaşabilmek amacıyla sosyal, fiziki ve ekonomik olguların sosyal sürdürülebilirlik ile birlikte çevre ile uyumlu olduğu kentsel mekanlardır (Palabıyık, 2005).

Sürdürülebilir kentsel dönüşümde esas hareket noktası sürdürülebilir kentin varlığı ve devamlılığıdır. Kentin sakinlerince yaşanabilir, erişilebilir ve adaletli bir şekilde paydaşlara sunulabilen yerleşkeler amaçlanarak, değişime karşı güncel kalabilen ve yaşanabilirliğin sürekli hale getirmek bu kentlerin en birincil görevleridir. Bununla birlikte sahip olunan yerleşmelerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak bu görevin asıl amacı olmalıdır. Bir yerleşmenin yaşanabilir olması için birtakım fiziki anlamda mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik içeriklere sahip olması beklenmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşümün başarılı olması için söz konusu bu içeriklerin örnek alınabilecek biçimde; iş gücünde kaliteli, daha güçlü iletişim ve ulaşım olanaklarına sahip, yaşam kalitesi bakımından yüksek standartları içeren, bütüncül karar verme özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kentsel dönüşüm, Ekonomik Canlılık; Economical Vitality, Çevresel Koruma; Environment Protection, ve Sosyal Adalet; Social Equity kavramları ile belirtilen kavramların aynı anda bulunduğu durumu ortaya koymaktadır. (Şekil 4.1.)

Şekil 4.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm ve 3E dengesi. (Çiftçi, 2016)

Birleşmiş Milletler bünyesindeki Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (SDC) tarafından sürdürülebilirlik kavramının boyutlarının (ekonomik, sosyal, çevresel) etkilediği kentsel dönüşüm kavramı için hazırlanan ilkeler şunlardır (SDC, 2002):

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, ekonomik canlılıkla çevresel ve sosyal hakkaniyetin birleştirilmesi karşılıklı olarak yarar sağlamaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları yapılan/yapılacak alanda ikamet edenlerin endişe durumunu ortadan kaldırarak, değişen fiziksel çevrenin yaşayanların sosyal hayatına ne şekilde etkilediğini tanımlamaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarını teşvik ederek, tabii kaynakların kullanımına ve ekosistem üzerinde olumlu ya da nötr olacak şekilde etki etmesini sağlamaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında toplumun dönüşüm projesini kabul edip sahiplenmesi maksadıyla, kentsel dönüşüm projelerinin planlama ve uygulama süreçlerine halkın katılımını ve paydaşlık ortamını sağlamaktadır.

Toplumda uyumu sağlayarak sosyal sürdürülebilirlik yaklaşımlarını desteklemektedir.

Yerel malzeme kullanımı ve enerji konularında çevreyi de düşünerek, kaynakların akılcı kullanımını sağlamaktadır.

Geri dönüşüm yatırımları ile topluma fırsatlar sunmaktadır.

Motorlu taşıt kullanımını desteklemek yerine dönüşüm alanında yaşayanlar için sosyal donatıları daha fazla kentsel alan ortaya çıkarmaktadır.

Kentsel dönüşüm alanında uygulanan tasfiye gibi uygulamalar sonunda, yaşayanların yerlerinden edilmeden yerleşmelerin yenilenmesini sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm sürecine tüm paydaşların katılımı sağlanmaktadır.

Yaşanabilirlik; kaynakların yok edilmeden geleceğe aktarılabilmesi ve

sürdürülebilirlik kavramları bütüncül şekilde incelendiğinde kentsel dönüşüm kavramı için bazı alt başlıkların varlığı ve etkinliği ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar; yerin değerlendirilmesi, ekoloji, ulaşım, sağlık, güvenlik, kamusal alan, eğitim, tasarım, ekonomik kalkınmadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve kentsel alan kavramlarının oluşturduğu bütüncül yaklaşımın alt başlıkları ve içerikleri aşağıda sırayla verilmiştir.

Yerin Değerlendirilmesi

Tek tip olmayan (yaşama ve çalışma alanı bütünlüğü) karma kullanımlı yerler,
Çalışma ve özel hayatın yaşandığı yerlerin ulaşım maliyetinin asgari olacak şekilde yakınlığı,
Yürüme mesafesiyle ulaşılabilen çoklu kullanıma sahip kentsel donatıların varlığı,
Yaya olarak ya da yakıtsız araçlarla (bisiklet vb.) erişim çeşitliliğinin artırılması,
Toplu ulaşım ile erişilebilen tabii çevreye ait aktivitelerin planlanması,
Bütüncül ve yaygın olmayan arazi kullanımlarına öncelik verilmesi,
Değişen ihtiyaçlara çözüm üretip güncel kalan ve yenilikçi tasarımların var olması,

Ekoloji

Kentsel dönüşüme açık mimari özelliğe sahipliğin yanında kentsel tasarım için ekolojik değerlerin korunması,
Mevcut doğal bitki örtüsü ve iklim verilerinin dikkate alınması, çevresel değerlerinin korunması,
Ekolojik sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmaya dayalı sürdürülebilir kentsel dönüşümün sağlanması,
Çevre temizliğinin sağlanması, görüntü ve ses kirliliğinin önlenmesi, hava ve su kalitesinin artırılması,
Yaşanan değişime cevap verebilecek şekilde ekolojik dengenin devamlılığı,

Ulaşım

Toplu ulaşımının teşvik edilmesi, ucuz, konforlu, geniş bir ulaşım ağına sahip ve güvenli toplu taşımanın sağlanması,
Yürüme mesafeli tasarımlara öncelik verilmesi, bisiklet kullanımına yönlendirme,
Tasarım ve uygulamalarda engellilerin erişilebilirliğinin artırılması,
Mimari ve kentsel dönüşüm sonucu ortaya çıkacak çevrenin sağlıklı bir yaşama

uygun olması,

Başta yaya olmak üzere trafik ve yol güvenliğinin sağlanması,

Kentte sunulan kamusal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması,

Sağlık

Kentlinin ve kentte yaşayan diğer canlıların sağlığının korunması,

Birey ve toplulukların gen havuzuna saygı duyulması,

Yaşama ve çalışma alanlarının sağlıklı olması,

Kolaylıkla erişilebilir, sağlıklı ortamlarda üretilip, depolanan ve sağlıklı ortamlarda satışının yapıldığı gıda ürünlerinin temini,

Güvenlik

İnsana ait temel hak ve hürriyetlerin korunması,

Tüm kentsel bileşenler için kentlerin güvenli olması,

Bireysel, kurumsal güvenliğin sağlanması ve devamlılığı,

Can ve mal güvenliğinin yanında bilişim ve etkileşim güvenliğinin kamu yönetimi bünyesinde sağlanması,

Kamusal Alanlar

Kentteki her canlı için yeterli kamusal alanların sağlanması,

Sokak, mahalle ölçeğinden başlayarak toplumsal ilişkilerin kurulmasının teşvik edilmesi,

Kente ait kamusal mekânların tüm kullanıcılara açık olması,

Konforlu, ihtiyaçları karşılayabilen, esnek çözümlü ve erişilebilir alanların çoğaltılması,

Düşünce çeşitline sahip, hoşgörü odaklı, dışlamadan kabul edebilen bir yapı,

İnsanların çalışma hayatlarının tek tip hale getirilmemesi ve monoton hayatın engellenmesi,

Kamusal alanların yaşatılması ve devamlılığı için çeşitli aktivite ve etkinliklerin düzenlenmesi, tekrarının sağlanması,

Farklı kişilerin olabileceğinin kabul edilmesi, herkesin bilgi ve görüşlerine saygı duyulması ve dinlenmesi,

Komşuluk ilişkilerinin korunması ve yaşatılması,

Saygılı olmanın toplumsal karşılığının sürdürülebilirliğinin sağlanması,

Eğitim/Kültür

- Kentsel yaşamı zenginleştiren adet, gelenek ve göreneklerin yaşatılması,
- Geçmişten gelen yerel kültürel mirasın yaşatılması, kaydedilerek gelecek kuşaklara aktarılması,
- Çocukların kentsel mekân planlanmalarına katılmasının sağlanması,
- Eğitim, kültür ve sosyal bütünleşmenin sağlanması,
- Sosyal ve kültürel değerlerin korunması,
- Kamusal mekânların toplumun her kesimine hitap edecek biçimde planlanması,
- Kent bütününde boş zaman geçirme olanaklarının sağlanması,
- Herkes için eşit, kolay erişilebilir ve maliyeti en az olacak biçimde eğitim hakkının sağlanması,
- Birlikte yaşama kültürünün temel alındığı eğitim modelinin kentin bütününde sağlanması,

Tasarım

- Yerele ait tarihi dokuya ve eserlere saygılı olunması,
- Tasarımın yerele hitap edecek biçimde olması,
- Yerel iklim koşullarından hareket edilerek, yerel malzemelerin kullanılması,
- Kentsel belleğin canlı tutulması için çeşitli mekânların oluşturulması, anıt ve simgelerin korunması,
- Geçmişten süregelen halka ait sanatların desteklenmesi,
- Kentsel tasarım ve estetiğin değişime açık olması için kentli gündeminde tutulması,
- Geleneksel mimari yaklaşımların kaydedilerek gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması,

Ekonomik Kalkınma

- Küçük ölçekli yerel ticari işletmelerin ve yerel üreticilerin korunması ve yaşatılması,
- Yeni iş olanakları ortaya koyabilen bir ekonomik çevrenin sağlanması,
- Kentlinin kalkınması için kapasite artırma olanaklarının sağlanması,
- Sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji türlerinin kullanımının artırılması ve çevresel değerlere saygı temeline bağlı kentsel bütünlüğün oluşturulması,

Bireysel veya kurumsal bazda yeni düşünce, fikirlerin gelişmesi için kaynak aktarılması, sürdürülebilirlik bağlamında girişimciliğin teşvik edilmesi,

Kamu ve özel sektör iş birliğinin sürekliliğinin sağlanması,

Yerel kalkınma modellerinin öneminin kentliye aktarılması ve bu konuda kentlinin teşvik edilmesi.

Bütün bu başlıklar ve alt açılımların kaynağı kentlidir. Sürdürülebilirlik kavramının yer aldığı, insana ve çevreye saygılı bir süreç olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesi ancak kentlinin bütüncül olarak ele alınması kaydıyla gerçekleşebileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

4.2. Kullanıcı Sürdürülebilirliği ve Kentsel Dönüşüm Projeleri

Kentsel dönüşüm genel anlamda; tüm yerel kullanıcının katılımcı, bütünsel, dinamik ve mevcut kentte bulunan yıpranmış değerlere çok boyutlu müdahaleyi içeren kapsayıcı bir süreç ve kavramlar bütünüdür. Yenilemeye yönelik planlamalarla yenilenmesi düşünülen alanlardaki mekânsal değişikliklerin yanında o çevrede yaşayan insanların yaşamları da büyük değişikliklere uğramaktadır. Bu bakımdan kent yenilemesi, hemşerilerin planlamaya katılımının en fazla sağlanabileceği bir planlama türüdür. Kent yenilemesi; yenilenmesi gerekli olan alanlarda oturan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek, yörenin mekânsal ve toplumsal sorunlarını gidermek, azaltmak amacıyla yapılır. Yenilemenin amaçlarından biri, yenilenme bölgesinde oturan insanı başka alanlara gitmeye zorlamak değil, onları bu süre içinde kazanmaktır. (Çakılcıoğlu & Cebeci, 2003).

Kentlerde zaman içerisinde doğan dönüşüm ihtiyacı, kentsel alanlardaki ekonomik ve sosyal sistemlerdeki bozulma ve aksamalardan kaynaklanmaktadır. Ekonomik gerilemeler, çevre ve sosyal yaşam kalitesindeki düşüşler, kentsel mekânlara planlı bir müdahale işlemini zorunlu hale getirmektedir. Bu müdahale işlemlerinden biri olarak kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel koşullara kalıcı çözümler getirmeye çalışmalı ve kapsamlı bir vizyon ve eylemler bütünü olarak ele alınmalıdır.

Fiziksel/tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal/yönetmelik faktörlerinden herhangi birinde sürdürülebilirliğin sağlanamadığı uygulamalar kalıcı olamamaktadır. Bu bağlamda dönüşüm uygulamalarının her alanda sürdürülebilir olma amacı; kentsel alanlardaki ekonomik ve sosyal sistemlerdeki aksama ve bozulmaları en aza indirmek ve

olabiliyorsa engellemek adına bir çalışmalar bütünüdür.

20. yüzyılda hızla artış gösteren ve dünya için bir tehdit oluşturan çevre sorunlarına istinaden ortaya çıkan sürdürülebilirlik olgusu, ekoloji, ekonomi, siyasal, sosyal yapıyı ve bütün bu yapılar arasındaki ortaya çıkması muhtemel ilişkileri de kapsamaktadır. Diğer yandan kentsel planlamanın önemli bir dinamosu olarak kentsel dönüşüm uygulamalarında fiziksel mekânın dönüştürülmesinin yanı sıra sosyal ve kültürel boyutlar da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda sosyo-kültürel sürdürülebilirlik dönüşüm projelerinin başarı hedeflerinden biri olarak gösterilmektedir.

Kent yenileme sonucunda bölgede oturanların bölgede kalmaya devam edebilmeleri veya girişim sonrası bölgeye dönebilmeleri plancıların ana hedeflerinden olmasına rağmen genellikle başarısız olunan bir durumdur ve bu nedenle kentsel yenileşmede sıhhileştirme ve koruma ağırlığı arttıkça katılımın başarı düzeyi de gelişecektir. (Baransü, 1989).

Kentsel dönüşüm projelerinde kullanıcı sürdürülebilirliği tanımı uygulama sürecinin başında benimsenen sosyo-kültürel politikaların sürecin sonuna kadar aynı kararlılıkla devam edebildiği, yerinde yerlisi ile dönüşüm uygulamalarını kapsamaktadır. Kullanıcı olarak tanımlanan birey, kendi yaşam alanını ve çevresini oluşturmada söz sahibi olmalı, uygulanacak olan projenin tasarımından gelişimine ve hatta sonucuna kadar olan tüm aşamalarında yer almalı, projeyi geliştirebilme ve yönlendirebilme yetkisine sahip olmalıdır.

Kentsel dönüşüm sonucunda ortaya çıkan soylulaştırma kavramı; çeşitli kaynaklar tarafından bir kentsel dönüşüm yöntemi olarak ele alınsa da, kentsel dönüşüm uygulamalarının bir sonucu olarak da düşünülebilir. Soylulaştırma sürecini ilk kez bir sosyolog olan Ruth Glass 1964 yılında Londra'nın merkezinde yeni bir kentsel olgu olarak tespit etmiştir. Glass, Londra'nın işçi sınıfı mahallelerinin üst ve orta sınıflar tarafından istila edilirken, mütevazî işçi sınıfı konutları olarak kullanılmakta olan Viktorya dönemi evlerinin, orta sınıflarca satın alınarak şık ve pahalı konutlara dönüştürüldüğü ve soylulaştırma olarak tanımladığı bu sürecin, bir mahallede başladıktan sonra hızla diğer mahallere de yayıldığını ve eski sahipler yerlerinden edilip, mahallenin sosyal karakteri tamamen değişene kadar da devam ettiğini söylemiştir (Glass, 1964). Glass'ın tanımına bakılacak olunursa bir kentsel dönüşüm kavramı olan soylulaştırma İngilizce'de "gentrification" terimi ile kullanılmaktadır.

Gentrification kelimesinin etimolojik kökeni bakımından gentry yani İngiltere'de

aristokratlara göre alt düzeyde olup toprak sahibi olan soylular” anlamına gelmektedir. (Kayalar, 2009).

Kennedy ve Leonard’a göre ise, soylulaştırmanın gerçekleşmesinde dört önemli nitelikten söz edilmektedir (Ergün, 2006), bunlar;

Soylulaştırma; düşük gelir gruplarının yaşadıkları alandan taşınmasını gerekli kılmaktadır.

Soylulaştırmanın alandaki konut stokunu iyileştirme sonucundan başka, fiziksel ve sosyal bileşenleri de vardır.

Soylulaştırma; alanın karakterinde değişikliklerle sonuçlanır.

Soylulaştırma genellikle bir konut alanı bazında tanımlanırken, süreç ve etkileritüm kent ve bölge düzeyinde görülmektedir.

Kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası ve aynı zamanda da bir sonucu olarak soylulaştırma kavramı, günümüzde kentsel dönüşüm projelerinin hız kazanması ile doğru orantılı olarak ivme kazanmış durumdadır. Aktörleri bakımından da dönüşen soylulaştırma süreçleri, geleneksel/klasik soylulaştırma, devlet eliyle soylulaştırma, ticari soylulaştırma, tekrar soylulaştırma/süper soylulaştırma ve yeni inşa yoluyla soylulaştırma olarak çeşitlenmiştir (Lees & Davidson, 2005). Kültürel ve ekonomik faktörler ile direkt olarak etkileşim halinde olan soylulaştırma kavramı ile ilgili dikkat çeken bir diğer durum ise dönüşüm uygulamalarının sonucunda düşük gelir grubu olarak nitelendirilen kesimin, yaşam alanlarını terk etmesinin nedenleri arasında zorunlu göç ile birlikte gönüllü terk etme hareketinin de gerçekleşiyor oluşudur. Bu durum dönüşüm projeleriyle değişen çevre kalitesinin bir sonucu olarak sınıfsal ve mekânsal ayrışmaların kaçınılmaz olduğu fikri ile açıklanabilir. Bu fikir ise yapıli çevredeki soyutlama/soyutlanma, kimlik ve aidiyet kavramları ile ilişkilendirilebilir. Konut, yaşamını sürdürdüğü, bireyin kendisini ifade ve sembolize ettiğı yerdir. Kişinin yaşadığı konuttaki oturma odasının planlaması, iç dekorasyonu ve mobilya tercihi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, konutun kullanıcılarının ‘sosyal kimliğini’ ortaya koymaktadır. Konutlar, kültürel ve sosyal değişkenlerin oluşmasına dayanak olan somut ve gözle görülebilen maddesel ifadelerdir (Lawrence, 1987). Bu tanımdan yola çıkarak kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda yaşam alanlarını gönüllü olarak terk eden alt gelir grubu kullanıcılar için mekân üzerinde bir aidiyet hissiyatının oluşamaması sonucunda göç etmeyi tercih ettikleri söylenebilir.

4.3. Kullanıcı Sürdürülebilirliği Kapsamında Geliştirilen Politikalar

Kentsel dönüşüm uygulamalarında kullanıcı sürdürülebilirliği odaklı projeler üretebilmek adına geliştirilen politikaları mekânsal politikalar, sosyal politikalar, ekonomik politikalar ve örgütlenme/katılım politikaları olarak sınıflandırabiliriz.

4.3.1. Mekânsal sürdürülebilir politikalar

Kentsel dönüşüm uygulamalarının içeriği yalnızca fiziksel anlamda mekânın iyileştirilmesi olmamalıdır. Dönüşüm uygulamalarında kullanıcı sürdürülebilirliği odaklı projeler geliştirmek adına izlenebilecek mekânsal politika önerilerinden ilki, sosyal dışlanmıslığın mekânsal boyuta yansımaları engellemek gösterilebilir. Kentsel dönüşüm yapılacak alan hakkında doğru analizler yapılarak kentin ve kentlinin ihtiyaçları doğrultusunda, alanın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına göre yeni ve uygun alternatif modeller üretilerek dönüşüm alanı kente entegre edilebilir. Bu sayede kentlerin tarihi, kültürel ve sosyolojik değerleri korunarak kentsel kimlikler sürdürülebilir.

Süreç, bu bölgelerin özgün karakterine ve gereksinimlerine uygun olarak planlanmalı ve yönetilmelidir. Kentsel dönüşüm, kentlerin kendilerine ait özgün kentsel kimliğini yok edip, zarar vermemelidir. Bunun aksine kentsel özgün kimliğin ortaya çıkmasına yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte dönüşüm alanlarına verilecek yeni işlevler, özgün kimlikle çakışıyor olmamalı, o alana özgü proje geliştirilmelidir (Özden, 2014).

Dönüşüm alanına en uygun olan yöntemler seçilirken kentsel temizleme gibi dönüşüme uğrayacak alanı tamamen yok etmeye yönelik politikalar yerine kentsel yeniden canlandırma, kentsel sağlıklaştırma, kentsel koruma gibi yöntemler ile söz konusu alanı kente yeniden katarak, kentlinin kullanıma sunma işlevi tercih edilebilir.

Günümüzde oldukça gündemde olan eski kent merkezleri gibi kentin tarihi, kültür birikimi ve en önemlisi de kimliği için önem arz eden kentsel mekânların zaman içerisinde çöküntü alanlarına dönüşümü sonucu bu bölgelerde yapılan dönüşüm uygulamalarında mevcut geleneksel mimari ve proje alanında var ise tescilli yapılar korunarak kente ve kentliye kazandırılabilir.

4.3.2. Çevresel sürdürülebilir politikalar

M. Jacobs’a göre çevresel sürdürülebilirlik “gelecek kuşakların da eşit derecede çevresel nimetlerden yararlanacağı ve felaketlerle karşılaşmayacağı düzeyde çevrenin taşıma kapasitesi bağlamında korunması” anlamına gelir (Jacobs, 1991). Jacobs’un

tanımlamaları çerçevesinde kentler çevresel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilebilir. Bu çerçevede ilk olarak kentlerin nüfus yoğunluğu ve sahip oldukları coğrafik alanlar öne çıkmaktadır. Sağlıklı bir çevre hangi ölçekte olursa olsun, insanın çevresel, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarına en yüksek seviyede cevap veren bir alt sistemler bütünüdür. Bu alt sistemlerden biri; hâkim rüzgâr, dış hava nemi ve sıcaklığı, kar yükü, yağış miktarı ve güneşlenme süresinde oluşan iklimsel verilerin ve arazinin mevcut durumu ile binaların kentle ve birbiriyle kurulan ilişkisinden oluşan yer-konum verilerinin en ideal düzeyde çözümlendiği, çevresel ölçütlerdir (Tatar, 2015). Sürdürülebilir gelişme gelecek kuşaklara sadece doğal kaynakların değil aynı zamanda bilgi ve beceriyi içeren beşeri kaynakların, tarihsel – kültürel miras gibi insan yapımı kaynakların bırakılması unsurlarını da içermektedir. Dolayısıyla çevrenin yalnızca doğal özelliklerden ibaret olmadığı ve bununla birlikte tüm insan davranış ve yaşam biçimlerini de kapsadığı anlaşılmaktadır.

4.3.3. Ekonomik sürdürülebilir politikalar

Kentsel ekonomilerde, arazi; önce arsa sonra da mekân olarak değişen değerlere sahiptir. Kentsel değer zaman içinde araziye kültürel boyut kazandırır ve bir miras halini almasını sağlar. Bu miras ulusal olduğu kadar yerel ölçekte de anlamlı olabilir. Bölgenin sakinlerinin akıllarında yaşar ve toplu hafıza oluşturabilirler. Önemli değişiklikler oluştuğunda yerel kimlik ortadan kalkar ve kültürel değerlerin kaybı, aynı zamanda ekonomik kayıp anlamına gelir (Domicelj, 1993).

Sürdürülebilir kullanıcı odaklı projeler geliştirmek adına dönüşüm alanındaki ticari yapılaşma da sürdürülebilir olmalıdır. Alanda bulunan küçük atölyeler, küçük işletmeler gibi ticari yapıların korunması sağlanarak mevcut ticaret dokusu ve mevcut ticaret faaliyetler de devam ettirilebilir. Bu sayede ekonomik anlamda yerel kimlik olgusunun devam ettirilmesi, sürdürülebilir kullanıcı profili oluşması açısından da önem kazanabilir. “Korunması gerekli tarihsel alanları, fiziksel olarak sağlıklılaştırmak ve korumaya çalışmak yeterli olmamaktadır, buralara dokunmaktan çekinmek bu bölgeleri birer çöküntü alanına dönüştürecektir. Bu bölgelerin ekonomik yaşayabilirliğinin sağlanması gerekmektedir.” (Tekeli(a), 2003). İlhan Tekeli’nin bu düşüncesine istinaden eski kent merkezleri gibi tarihsel alanlardaki korunması gereken yapılaşmalara ekonomik faaliyetler kazandırılarak bu bölgelerin ve kullanıcıların sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının sonucunda ortaya çıkan rantın dengeli ve adil şekilde paylaştırılması, dönüşüm uygulamalarının başarı hedeflerinden biri olmalıdır.

Dönüşüm alanındaki rant oranı arttığı sürece bunun karşısında kente ve kentliye de hizmet getirilmelidir. Geliştirilmiş ve kentlinin ihtiyaçlarına cevap veren kamusal kullanım alanları getirilebilir. Yalnızca dönüşümü gerçekleştiren aktörler arasında pay edilen bir rant, kentin sürdürülebilirliğine olan katkıyı azaltmakla birlikte sürdürülebilir kullanıcı profiline oluşmasına da engel olmaktadır.

Sürdürülebilirlik hedefli bir kentsel ekonomik sistemin niteliklerini etkileyen bazı koşullar sırasıyla (Geenhuysen & Nijkamp, 1994);

-Taşıma kapasitesi: arazi ve kaynaklarla ilgili olması,

-Çok işlevcilik: yerleşim alanları içerisinde farklı eylemlerin birbirleri ile etkileşim halinde olmaları,

-İletişim ve etkileşim ağları: kentlerin, diğer kentlere erişebilirliğinin sağlanmasıdır.

Ekonomik boyutuyla sürdürülebilirlik, gerçekleştirilen işlemlerin yalnızca maddi boyutuyla değil tüm yararları gözetilerek uygulanması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik hem üretim veya üretici açısından hem de tüketim ve tüketici açısından değerlendirilmelidir. Dünyada nüfus oranının günden güne arttığı düşünüldüğünde ihtiyaç olan üretimin aşırı tüketime yönlendirici değil mevcut tüketimin iyileştirilmesi yönünde tedbirler alınması gerekir. Ekonomik faaliyetlerde üretim-tüketim dengesinin kurulmasıyla birlikte çevresel faydalar bakımından da dengeler incelenmelidir. Bu denge durumu, doğada sınırlı oranda bulunan kaynakların kullanımıyla ilişkilidir. Doğal kaynakların tüketimi, toplumların ve bireylerin gereksinimleri birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Çevresel sonuçları düşünülmeden atılan her adım bir süre sonra doğal kaynakların maliyetlerinde artışa, çevresel bozulmalara yol açacak, dolayısıyla olumsuz etkiler çevresel olmakla beraber ekonomik boyutlarda da olur.

4.3.4. Sosyal sürdürülebilir politikalar

Sosyal sürdürülebilirlik kavramının çok boyutlu oluşu, konuyla ilgili çeşitli tanımları ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, sosyal sürdürülebilirlik konusunda genel bir tanımlama bulunmaması kavramın sahip olduğu geniş anlamlardan kaynaklanmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik, günümüzde bütün kavramların yanına, sosyal sermaye, güçlü toplum, mekâna aidiyet duygusu, refah, mutluluk ve yaşam kalitesi gibi kavramların da dahil olmasıyla tanımlanmıştır. Süreç ilerledikçe ekonomi ve ekoloji gibi

somut konular yerini daha soyut ve ölçülmesi güç olan konulara bırakmıştır. Bu anlamda, sosyal sürdürülebilirlik sağlık, eşitlik, istihdam ve yoksulluk gibi geleneksel sosyal politika konu ve prensipleriyle birlikte; katılım, sosyal sermaye, refah, mutluluk ve yaşam kalitesi gibi güncel gelişmelerle de değerlendirilmelidir. Nitekim bir toplumun işlevsel ve sürdürülebilir olması için öncelikle bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması şarttır. Bununla birlikte, sosyal bakımdan sürdürülebilir bir toplumun, kaynaklarını koruyup, bu kaynakları tekrar dönüştürebilmek için ihtiyaçların karşılanması ve gelecekteki muhtemel sorunları çözüme ulaştıracak esnekliğe sahip olması da gerekir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının kullanıcı sürdürülebilirliği odaklı projeler olarak nitelendirilebilmesi için sosyal politikaların başında dönüşüm sorunlarını yalnızca fiziksel mekânın dönüşümüne indirgemeyerek, dönüşümün toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarını da esas almalıdır.

“Dönüşümün doğru biçimde yapılması, planlanan bölgedeki halkın sosyal, ekonomik, kültürel seviyeleri dönüşümün kapsamı içinde göz ardı edilmemelidir. Halkın müdahale sürecine katılması sağlanmalıdır.” (UKDUS, 2004). Bu durumun uygulamada göz ardı edilmesi sonucunda dönüşüm alanlarının çehresi yeni yapılaşmalarla değiştirilerek, yeni kullanıcılar ile bu alanlara farklı bir kimlik kazandırılmaktadır. Bir diğer sosyal politika önerisi olarak dönüşüm sürecine halkın katılımı öngörülmektedir. Bu bağlamda başarılı örnekler incelendiğinde yoğun bir halk katılımının, yalnız uygulama esnasında değil planlamanın her aşamasında yer aldığı gözlemlenmektedir. Yerel halkı tüm süreçlere dahil etme fikri proje alanını daha iyi analiz etme ve böylelikle ihtiyaçları daha iyi tespit etme fikirlerini destekler niteliktedir.

Dönüşüm süreçlerinde sürdürülebilir kullanıcı önerisi için katılımcı bir demokrasi anlayışı benimsenebilir. Buna göre katılımcı demokrasi çok aktörlü bir toplumsal yapıyı ve katılımcılığı içermektedir. Bu noktada küçük kamu kuruluşları önem kazanmaktadır. Katılımcı ve çoğulcu bir yönetim anlayışı veya yönetişim yaklaşımı içinde sivil toplum kuruluşları ile merkezi ve yerel yönetimlerin yeni kurumsallaşmalar çerçevesinde oluşturacağı ortaklıklar yeni çözümler üretilmesine katkıda bulunabilir (Kayasu & Yaşar, 2003). Örneğin bir mahalle planının, mahalle için öngörülen projenin amacına ulaşabilmesi için demokratik katılım ilkesi üç açıdan önemlidir:

Mahalle sakinlerinin katılımı ile planın hazırlanması, ihtiyaç ve taleplerin plana tam olarak yansıtılmasını sağlar;

Yaşayanların, planı sahiplenmelerini ve uygulanmasında kararlı ve istekli

olmalarını sağlar;

Resmî kurumlar, plan yapımını daha çok önemser (Seçkin, 2004).

Dünyada uygulanmış ve önemli başarı hedeflerini gerçekleştirmiş olan proje örnekleri de incelendiğinde ortak bir özellik olarak sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının halkın temsilcisi olarak proje sürecine katılımı görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, kentsel dönüşümlerde gönüllü olarak yer alan, kâr amacı gütmeyen ve yerel halkın temsilcisi olarak varlıkları ile dönüşüme olan güveni arttıran aktörlerdir. Aktörler arası iş birliğinin sağlanmasında, birbirlerini ve süreci daha iyi algılayıp özümsemeleri açısından sivil toplum örgütleri önem arz etmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarında bu politika güçlü şekilde benimsenerek kullanıcı sürdürülebilirliği odağında yeni projeler geliştirilebilir.

Bunun yanı sıra sürdürülebilir kullanıcı profili odaklı projeler gerçekleştirebilmek adına alınabilecek bir diğer sosyal politika ise eğitim tabanından beslenen politikalar gösterilebilir. Bunun nedeni dönüşüm olgusunun bütünsel yapısı gereği fiziksel, sosyal, ekonomik katkılarının yanı sıra kültürel olarak da besleyici ve güçlendirici bir etkisi olması gerektiğidir. Bu doğrultuda dönüşüm yapılacak alanda yaşamlarını sürdüren lokaller için kendi imkanları dahilinde yararlanabilecekleri eğitim yapıları oluşturulabilir, meslek edindirme programı hizmeti veren ücretsiz kurslar sağlanabilir.

4.4. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Uygulama Boyutları

Kentler her daim dinamik ve değişken yapıdadırlar. Kent içerisinde kendine özgü ve birbirinden farklı boyutlar hep var olmaktadır. Bu açıdan kentsel dönüşüm uygulamaları yalnızca kentte meydana gelebilecek fiziksel dönüşümleri içermemekte, sosyal, kültürel, çevresel, mekânsal, yönetsel ve ekonomik olmak üzere çok boyutlu uygulamalar bütünü oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarının temelini oluşturan bu bütüncül yapı, aslında sürdürülebilir kentsel dönüşüm için farklı boyutların bir arada ele alındığının da göstergesidir denilebilir.

4.4.1. Fiziksel ve mekânsal boyut

Kent tanımı yapılırken ele alınan ekonomi, yönetsel sınır ve demografik ölçütlerin esasen kentlerin fiziksel ve mekânsal özelliklerine vurgu yaptığı ifade edilmektedir (Keleş(a), 2004). Artan nüfus ile kentler hızla büyümekte ve bu durumdan kentin çevresi de olumsuz etkilenmekte, kent çeperlerinde gecekondulaşma ortaya çıkmaktadır. Kent çeperlerindeki gecekonduyla kentin köyleşmesini önlemek adına

kentlere standartlar getirmek ve kent yapısını bozan etkilerden korumak önem arz etmektedir (Keleş(b), 1993). Kentin yaşamayan, aksayan ve çözülmesi gereken taraflarının tanımlayarak çözüm getirmek sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarının fiziksel ve mekânsal boyutu olarak nitelendirilebilir.

Fiziksel ve mekânsal boyutta dönüşüm uygulamalarında temel gaye kentlerin kontrolsüz büyümesinin önüne geçmek, bu tip bir büyümeyi durdurmak ve bu büyümeyi kontrol altında tutmaktır. Günümüzde kıt kaynak olarak tanımlanan kentsel toprağın kullanılma şekli, yayılmanın durdurulması veya yavaşlatılması sürdürülebilir kentsel dönüşümün fiziksel boyutu ile temellendirilmektedir. Bu bağlamda arazinin etkin ve verimli kullanılması, ekolojik rekreasyon alanları ile uyum içinde planlanmasının sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarının fiziksel ve mekânsal boyutunu oluşturan ana hususlardan birkaçı olduğu belirtilmektedir (Wheeler(b), 2013).

4.4.2. Çevresel boyut

Sürdürülebilirlik kavramının temelinde insanın doğada uyumlu bir biçimde yaşaması yatmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarında mevcut çevre ile yapılı çevrenin korunması, çalışmayan yerlerinin iyileştirilerek yeniden işlevli hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. İnsanların yerleşim yerlerinin özelliklerine bakıldığı zaman yeşil alanların varlığı, sağlık tesislerinin bulunması, gelir düzeyinin benzerlikte olması, beslenme, çalışma, konut ve eğitim gibi sorunlarına çözüm bulabildiği bir yapılı çevrede yaşama düşüncesi öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarında çevresel boyutun merkezinde insan vardır ve çevreyi de kapsayan bir yaklaşımın insan odaklı olması kaçınılmazdır.

Günümüzde küresel anlamda sorunların çoğunun kaynağı olarak kentler görülmektedir. Bu sebeple sürdürülebilir kentler için çevresel sürdürülebilirlik boyutu önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kentlerin, çevre kalitesinin yükseltilmesi adına olanak sunan kentler olarak belirtilmektedir (Whitehead, 2003).

Türkiye’de sürdürülebilir yerleşmelerle ilgili olarak temel değerler ve ilkeler KENTGES tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

- Ekolojik dengeyi gözetken kaynak kullanımı,
- Kültürel değerlerin ve varlıkların geliştirilmesi, korunarak yaşatılması,
- Bireylerin ulaşım, altyapı ve sağlıklı içme suyuna erişebilmesi,

- Sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın yerelde sağlanabilmesi,
- Toplumda dayanışma ve bütünleşme bilincinin oluşturulması,
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sosyal adaletin sağlanması,
- Örf, adet, gelenek ve görenek gibi kültürel değerlerin korunarak geliştirilmesi,
- Kentlerde yığılmayı önleyerek çoklu merkezli yapının sağlanması,
- Kentler üzerinde iklim değişikliğinin etkisini azaltmak adına sürdürülebilir kent formları ve ulaşım sistemlerinin kullanılması,
- Tüketim alışkanlıklarının yerleşmelerin doğal ve kültürel yapısı üzerindeki etkisini azaltmak,
- Hava, toprak ve su kirliliğinin önlenmesi,
- Ortaklık, dayanışma ve katılım bilincinin oluşturulması ve kurumsallaştırılması,
- Yerel yönetim mekanizmalarında şeffaf olma, hesap verebilme, katılım ve verimlilik temel alınmalıdır (KENTGES, 2010).

4.4.3. Ekonomik boyut

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarında; kent içindeki iş gücü olanaklarının artması, kentliye ait gelir seviyesinin yükselmesi, kent içi bölgeler arasında gelir farklılığının azalması ekonomik boyutun kapsamına girmektedir. Fiziksel ve mekânsal anlamda önceki haline oranla dönüşüm alanının dönüşümden sonra daha iyi bir duruma geleceği kabul edilmekle birlikte ekonomik boyutun da iyileşeceği düşünülmektedir. Zira dönüşüm uygulamasıyla birlikte yapıların ve fiziksel çevrenin kalite seviyesinin yükselmesiyle yerel ekonominin de canlanacağı ifade edilmektedir (Bennett, 2000).

Maliyet bakımından kentsel dönüşüm uygulamalarının yüksek bütçeye mal olacağı genel kabul edilen bir görüştür. Fakat başarı ile sonuçlanan bir kentsel dönüşüm uygulamasının sonunda, oldukça kısa sürede maliyetin geri kazanılabileceği belirtilmektedir. Bu sebeple, bir kentsel alanın dönüşüm yapılacak alan olarak belirlenmeden önce yarar-maliyet hesabının yapılması ve sonucunda da gelinecek noktanın açık olarak ifade edilip kentsel dönüşüm uygulamalarına başlanması bir mecburiyet olarak belirtilmektedir (Özden(a), 2008).

Kamu ya da özel sektör aracılığıyla yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları yüksek

maliyetli uygulamalardır ve güçlü maddi desteğe gereksinim duymaktadırlar. Ülkemizde genel olarak kentsel dönüşüm uygulamaları boş alanlar yerine, yıkılacak veya onarılacak yapılar üzerinde gerçekleştiği için söz konusu uygulama maliyetleri olabileceğinden daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Kentsel nüfusun hızla artması yanında genel nüfusta kentsel nüfusun katlanarak artması da kent içi iş taleplerini de arttırmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının bu anlamda kent içi yeni iş alanları açtığı ve oluşan iş taleplerine cevap verdiği düşünülmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarının ekonomiye etkisinin var olduğu kabul edilerek, kentsel dönüşüm uygulamalarının, ekonomik değişim ve gelişim gibi dinamikleri de içerisinde barındıran bir süreç olduğu ifade edilmektedir (Noon, Canham, & Eagland, 2000).

4.4.4. Sosyo kültürel boyut

Kentsel dönüşüm alanında yaşayan bireyler, sosyal ve kültürel bakımdan sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarının önemli girdilerini oluşturmaktadırlar. Bu bireylerin sosyal ve kültürel alışkanlıkları, okur-yazar oranı, ekonomik durumları ve siyasi görüşleri gibi faktörler, dönüşüm yapılacak alandaki sosyal yapının tanımlanması bakımından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kentsel dönüşüm alanında yaşayan bireylerin ortaklığı ve yerel, sivil paydaşların kentsel dönüşüm sürecine katılmaları sürdürülebilir kentsel dönüşüm için oldukça önemli konumdur. Bu bağlamda bireylerin gereksinimlerinin belirlenmesi ve paydaşların doğru olarak tanımlanması gerekmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarında yerel halkın sosyal yapısı ve kültürel özellikleri belirlenerek göz önünde bulundurulması ve dönüşüm sürecine bu özelliklerin dahil edilmesi sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması bakımından gereklilik arz etmektedir. Tekeli'ye göre toplum kaynaklı bir kavram olarak tanımlanan sürdürülebilirlik bağlamında, sosyal yapı ve kültürel alışkanlıklar kentsel dönüşüm uygulaması yapılacak alanda dönüşüme etki eden önemli faktörler olarak gösterilmektedir (Tekeli(b), 1996).

Kentsel dönüşümün gerçekleşeceği alanda yaşayan bireylerin farklı yerleşmelerden gelerek oluşturduğu karma yapıda uygulama sürecinin zorlu geçeceği, bunun yanı sıra uzun yıllar aynı alanda yaşamış, davranışları, alışkanlıkları aynı veya birbirine benzer hale gelmiş bireylerin oluşturduğu alanda ise dönüşüm uygulama sürecinin daha kolay olacağı ifade edilmektedir. Bireyin yaşadığı çevreden memnun olması sürdürülebilir kentsel dönüşümün sosyal ve kültürel boyutu bakımından önemli bir faktördür. Çünkü

sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarındaki temel amacın kamu yararı olduğu belirtilmektedir (Burton, 2000).

4.4.5. Yasal - Yönetimsel boyut

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarında yukarıda bahsedilen tüm boyutların bir arada bulunması ve birlikte bir bütün oluşturdukları kabul edilmelidir. Dönüşüme başlanmadan farklı boyutların organizasyonu iyi analiz edilmeli ve etaplamanın düzgün bir biçimde yapılması gerekmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarında kentli bütüncül bir yaklaşımla konuya girdi sağladığı, tüm kente ait bütün paydaşların söz hakkının olduğu organizasyonun iyi kurgulanması, uygulama sürecinin kolay olmasına yol açar. Kentsel dönüşüm uygulamasından en yüksek seviyede etkilenecek olan grupların bir araya gelerek ortaklık oluşturabileceği toplum merkezlerinin ve kentsel dönüşüm geliştirme kurullarının bu hususta önemli olduğu vurgulanmaktadır. Toplum merkezleri dönüşüm geliştirme kurulları ile birlikte organizasyonun belirlenen hedefler doğrultusunda ilerleyebilmesi adına katılımcı organizasyon modeli şeklinde olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda dönüşüm uygulamalarına dair hedef ve ilkelerin konuşulduğu, tartışıldığı, bilgilendirmenin yapıldığı ve yerel halkın aktif olarak rol aldığı bilgi ve eğitim amaçlı merkezlerin oluşturulmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir (Göksu, 2004).

Kamunun yanı sıra özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı gruplardan gelen temsilcilerin de kentsel dönüşüm uygulama sürecine katılması, dönüşümde bütüncül yaklaşım bilincini arttırmaktadır. Zira sadece merkezi yönetimin sorumluluğunda ilerleyen bir uygulamada yereldeki sorunlara çözüm üretilemeyeceği ifade edilmektedir (UNEP, 2000). Bu sebeple özellikle yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarının yasal ve yönetsel boyutunda ciddi sorumluluklar taşıdıkları belirtilmektedir (UN-HABITAT, 2004).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının yönetsel ve yasal boyut açısından sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi adına gerekli olan özellikler şunlardır (Quaid, 2002):

- Katılımcı ve etkili bir kentsel dönüşüm uygulama süreci ortaya koymak,
- Kentsel dönüşüm uygulamalarında sürdürülebilir eylemler yöntemi oluşturmak,
 - Sürdürülebilirlik için ortaya konan amaç ve hedeflerin uygulama süreci içerisinde denetimini sağlamak,
 - Kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal ve tabii kaynakların yönetimini de

düşünerek ekonomik anlamda da sürdürülebilirliğin sağlanması adına bir çizelge oluşturmak,

- Toplum adına sürdürülebilir hedefler ortaya koymak ve vizyon oluşturmak.

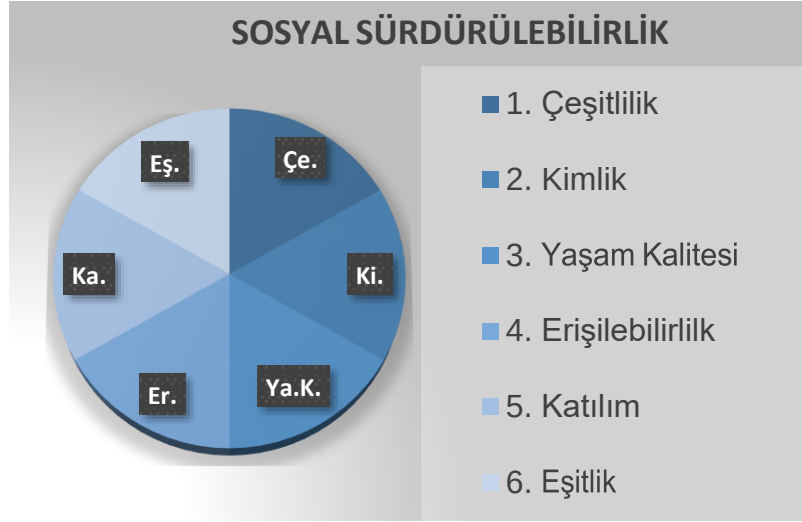
Sadece fiziksel ve mekânsal değişimin olduğu kentsel dönüşüm uygulamalarında, yerel halkın gereksinimlerinin karşılanmadığı ve yerel unsurların uygulama sürecine dahil edilmediği görülmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşümün olumlu anlamda sağlanabilmesi için yasal ve yönetsel boyutta kentsel yerel unsurların ve dinamiklerin sürece katılım sağlaması, üzerinde durulması gereken bir zorunluluktur.

4.5. Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri ve Göstergeleri

Kentsel dönüşüm projelerinde, sosyal sürdürülebilirliğin oluşturduğu dokuz boyut ve alanı sırasıyla şöyledir: Eğitim, Çeşitlilik, İstihdam, Refah ve güvenlik, Erişilebilirlik, Eşitlik, Kimlik (yer ve kültür duygusu), Demokrasi ve Yönetim (Katılım, güçlendirme ve kazanım), Yaşam kalitesi (Huzur, mutluluk) (Darchen & Ladouceur, 2013). Bunlar yerel toplulukların ve mahallelerin sosyal sürdürülebilirliği için kritik alanlardır. Potansiyel doğrudan ve dolaylı etkileri değerlendirmek çok önemlidir çünkü kentsel dönüşüm projeleri onlar için gerçekleştirilir. Topluluk üyelerinin sosyal gereksinimlerini karşılamak, kapsayıcı bir fikir olmaktadır.

Yeni ortaya çıkan bir kavram olmasına rağmen, yoksulluğun azaltılması ya da istihdam, geleneksel sosyal sürdürülebilirlik değerlendirme yöntemleri olan sosyal çeşitlilik, mutluluk ve yer duygusu gibi kavramlarla değiştirilmektedir. Bunlar sosyal sürdürülebilirlik ölçümü için net değildir. Sosyal etkinin değerlendirilmesi toplumsal katılım, planlama ve politikaları ile kent için uygun kabul edilir. Değerlendirme yöntemleri, suç, sosyal içerme, kamusal açık alan, sağlık, mahrumiyet ve toplum hizmetleri gibi konuları değerlendirebilmek için istihdama ulaşmalıdır (Darchen & Ladouceur, 2013).

Sosyal sürdürülebilirlik (Şekil 4.2.) bu koşulu elde edebilen topluluklar için olumlu bir durum ve bir süreç olarak tanımlanabilir.

Şekil 4.2. Sosyal Sürdürülebilirliğin Göstergeleri

Çeşitlilik

Çeşitlilik toplum tarafından teşvik edilir ve desteklenir. Farklı kültür değerlerinin korunup, desteklenmesi ve tanıtılması ile birey ve gruplar arasındaki kültürel bütünleşme sağlanır. Plan, bina formu, alanların işlevsel çeşitliliği ve arazi kullanım koşulları başarılı kentsel alanlar için çeşitlilik bağlamında öncü niteliklerdir. Farklı kullanım ve kullanıcılara olanak sağlayan alanlar ve bina cephelerindeki bölünmeler ticari ve sosyal aktiviteleri arttırarak mahalle kavramının kalitesini geliştirir. Bunun yanında, çeşitlilik içinde birlikte bulunacak binaların birbiriyle uyum göstermesi gerektiği unutulmamalıdır. Kentsel dönüşüm çalışmaları, çeşitli kullanıcı gruplarının farklı taleplerini karşılayacak özellikte, kullanışlı kentsel alanlar oluşturabilmelidir. Çeşitli yapı formları ve kullanım koşulları sağlayan kentsel alanlar, farklı gruplarca farklı alan ve sektörlerde kullanılabilir. Karma kullanımlı alanlar, toplumun aynı alanda çalışmasına, yaşamasına ve hareket etmesine izin verir. Bu sayede, gece ve gündüz hareketli ve güvenli ortamlar sunan karma kullanımlı kentsel alanlar oluşturulur. Çeşitlilik, arazi kullanım kararları, bina fonksiyonları ve farklı plan tipleri ile değerlendirilebilir.

Çeşitlilik göstergeleri genel anlamda; arazi kullanım koşulları çeşitliliği, bina fonksiyonlarında çeşitliliği ve plan çeşitliliği alt başlıklarına sahiptir.

Kimlik

Kullanıcı için en uygun yaşam ortamı oluşturma, bina kalitesi ve çevresi ile ilgili beş alt başlıktan oluşur. Bunlar komşuluk ilişkilerindeki durum, binanın konumlanması, çevresel anlamda mevcut binaların yenilenmesi, yerel mimari özelliklere sahip yapıların

teşviki ve tarihi değerdeki yapı korumasını içerir. Binalar ve komşu alan, uyumlu bir yaşam ortamı oluşturmak için uygun şekilde tasarlanmalı ve vatandaşların yaşam standartlarını iyileştirmek için inşaa edilmelidir. Bunlara ek olarak, bir bölgenin tekilliği, mirasın korunması ve yerel kimlik ve özelliklerin teşviki ile gösterilebilir. Kimlik sadece fiziksel oluşumlar ve çevre ile değil, aynı zamanda kentin sosyal yapısı ile de ilgilidir. Kentin sosyal yapısı, coğrafyası, tarihi altyapısı, ekonomik ve kültürel özellikleri de kent kimliğinin önemli bileşenleridir. Bu alanları etkileyen herhangi bir değişiklik ve gelişme, doğrudan kent kimliğini de etkiler.

Peter Herrle ve Erik Wegerhoff “Mimari ve Kimlik” kitabında; kentsel kimliğe bağlı problemler için tek bir profesyonel grubu (örneğin mimarlar) suçlamanın adil olmadığını belirtmektedir. Şehirlerde yerleşik çevre ile büyük ölçüde ilişkili olan kimlik kaybına dair ortak bir şikâyetin olduğunu söylemekte ve kitle iletişim araçları, mimarları aptal ve sıkıcı mimari manzaraların yaratıcısı olarak suçladığı anlatılmaktadır. Bunu yaparken, sorunu büyük ölçüde basitleştirirler ve yerel tutarlılık ve kimliğin kaybının sadece bir profesyonel grup tarafından dengelenemeyecek bir şey olduğu gerçeğinin görmezden geldiği aktarılmaktadır (Herrle & Wegerhoff, 2008).

Yaşam Kalitesi

İnsanların etkileşimi ve sosyal olarak toplanması için yeşil alanların varlığı, kullanıcıların fiziksel sağlığının iyileştirilmesinde ve stresi azaltmada etkili olmasından dolayı insan sağlığına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Tarihi miras, mahalle, yerel özellikler, kent kültürleri ve kent morfolojisi gibi kavramlar sürdürülebilir kentler için önemlidir. Bu yaklaşım ile kentsel sürdürülebilirlik felsefesi ve kentsel dönüşüm felsefesinin ancak birlikte kurulması ile mümkün olduğu açıktır.

Bir mahalledeki insanların kendilerini güvende hissetmeleri gerekir. Bunun için güvenli ve emniyetli yerlerde yaşamayı tercih ederler, suç ve yolsuzluğun yaşadığı alanlardan uzak durmaya çalışırlar. İnsanlar, toplumsal alanın güvenli olup olmadığı bilgisine erişme niyetinde olduklarından, kentsel tasarımın kamu kontrolündeki alanlara sahip olması gerekir. Ayrıca bölgesinde olacak değişiklik için insanlara bir kentsel tasarıma katılma şansı verildiğinde, çoğunlukla sonuçta ortaya çıkan projeyi sevmekte ve topluluklarına ait olma duygusu daha da artmaktadır. Bununla birlikte, sosyal sürdürülebilirlik istihdama büyük katkı sağlamakta; bu da insanlara refah içinde yaşamak için uygun gelir ve sosyal iletişim için bir buluşma noktası meydana getirmektedir.

Günlük yaşamı kolaylaştırmak için gereken koşullar, insanların yaşam tarzının ve yaşam standartlarının, istihdamın uygunluğunun, erişilebilirlik ve ticari faaliyetlerin kurulmasının sağlanmasıdır. İstihdam, sosyal refaha katkıda bulunarak halkın gelir elde etmesi ve çalışma yeri sağlarken aynı zamanda sosyal yaşam standartlarını destekleyebilir. Bunlara ek olarak, istihdam oranındaki azalma, sosyal dışlanma, aile sorunu, yoksulluk, sosyal bozukluk ancak mevcut refah düzeyinin azalmasıyla ortaya çıkmaktadır. İnşaat malzemelerinin dayanıklılığı ve insanlara daha iyi yaşam standartları sağlamak, doğal kaynakların korunması hem şimdi hem de gelecek nesiller için kirlilik içermeyen, kaliteli bir ortamın sağlanmasıyla doğrudan ilgilidir. Konutlar için uygun cephe tasarımı ve çevre dostu yapısal elemanların kullanılması gerekmektedir.

Erişilebilirlik

Erişilebilirlik, herkesin bulunduğu ortamdaki bütün olanaklara erişme, kullanma ve faydalanma yeteneğidir. Erişilebilirliğin amacı, fiziksel, görsel, işitsel veya bilişsel yeteneklerinden bağımsız olarak tüm insanlar için kapsayıcı bir toplum oluşturmaktır. Alanların, tesislerin ve hizmetlerin erişilebilirliği oldukça önemli olup, uygun tasarımını yapılması sosyal açıdan sürdürülebilir mimarinin gerçekleştirilmesi ile yüksek çevresel kalite elde edilmesi ve kamu mallarının arttırılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Konut talebi mimari tasarım alanında ve genel olarak tüm yapıli çevrenin alanında her zaman önemli bir yere sahiptir. Ticari ve konut fonksiyonlarını bir arada bulunduran tasarımlarda erişilebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik için vazgeçilmez bir faktördür. İnsanlar genel olarak tüm ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde olan yerlerde yaşamayı ve çalışmayı ister. Bu nedenle insanların evleri ile iş yerlerinin yakın olması en idealidir. İnsanların belirli ihtiyaçlar için bir yerden başka bir yere giderken tüm ulaşım olanaklarına erişilebilirliğine sahip olmaları gerekir.

Katılım

Sürdürülebilirliğin önemli bir boyutu da katılım kavramıdır. Birleşmiş Milletler, karar vermede yerel halk katılımının kentin sürdürülebilirliği için bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Halkın katılımını sağlamak için farklı yerler arasındaki çeşitliliği korumayı da amaçlamaktadır. Bu nedenle, idari birimler ve yereller farklı yaklaşımlar arasında olması karşılıklı etkileşim ile çözülebilir. İyi bir çevre bilgisi ve teknik terim uzmanlığı edinme, çevresel karar alma gereksinimi, çevresel uygulama stratejilerini iyileştirme, iyileştirilmiş yönetim yönetişimi ile kapasitesi ve son olarak teknik ve

finansal kaynakların kullanımı, sürdürülebilir bir şehirde güçlü yerel yönetişimin kararlı aktörleri olarak listelenmiştir (UNCHS, 1996).

Yerel halkı proje sürecine dahil etmek, insanların talep ve beklentilerini dikkate almak ve insanlarla birlikte farkındalık yaratan faaliyetleri yürütmek projede başarıya ulaşmak için önemli stratejilerdir. Dönüşüm projelerinde, planlamanın en önemli araçlarından biri olan kişilerin katılımı, kentsel alanlarda yaşayan sakinleri projenin tüm adımlarına dâhil etmek ve insanları konuyla ilgili ikna etmek suretiyle yerel yönetimler tarafından sağlanabilir. Kentsel dönüşüm projelerinde sakinler ve yerel yönetimler arasındaki iletişim ile halkın katılımını sağlamak hem projenin benimsenmesi hem de insanların beklentilerinin ölçülmesiyle elde edilebilir. Bu sebeple, sakinlerin talepleri halkla yerel yönetimler arasında köprü görevi görmektedir.

Eşitlik

Eşitlik, aynı özelliklere sahip insanların asgari düzeyde bir gelir ve yaşam kalitesine sahip olmaları anlamına gelir. Bir topluluk içinde genellikle herkesin topluluk kaynaklarına ve fırsatlarına eşit erişime sahip olması gerektiği ve hiçbir bireyden veya insan grubundan toplumun geri kalanından daha üstün olmaması anlamına gelir. Genel olarak, hakkaniyetin, kazanç ve zararların dağıtımında adaletli bir ihtiyaç (mutlaka eşitlik değil) ve herkesin kabul edilebilir bir kalite ve yaşam standardına sahip olması gerekmektedir. Tüm toplumlarda çevresel eşitsizlikler mevcuttur. Daha yoksul insanlar, çevre sorunlarının yükünü diğerlerinden daha fazla çekmeye meyillidir. Bunun nedeni, daha varlıklı insanların yaşadıkları yerle ilgili daha fazla seçeneğe sahip olmalarıdır. Çevreleri bozulmamış bölgelerde yaşamak için daha fazla para ödemeyi göze alabilirler. Ayrıca, daha varlıklı insanlar mahallelerinde bulunan kirletici bir tesisin dayatılmasıyla daha iyi mücadele etmektedir çünkü finansal kaynaklara, eğitime, becerilere ve karar verme yapılarına daha iyi erişebilirler (Beder, 2000).

Eşitlik kavramı uluslararası hukukta sağlam bir şekilde yerleşmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insanlık onurunun ve insan ailesinin tüm üyelerinin eşit olarak sahip olduğu ve başkalarına devredilemez haklarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın esası olduğunu belirtir. Gelişmiş ülkelerde, refah düzeyi, nüfusa evrensel temel hizmetler sağlamayı amaçlamaktadır. Bu, her vatandaş grubuna eşit fırsatlar sağlayan, hizmetlere ücretsiz erişimi garanti etmekte ve yoksulluğu azaltan devredilemez bir sosyal haktır. Eşitlik ciddiye alınacaksa, çevre ile ilgili çok yönlü değerlerin tam olarak göz önünde bulundurulması ve dikkate alınmasını sağlayan yeni karar verme yolları

bulunmalıdır. Bununla birlikte, tüm üyelerin, özellikle toplumun en düşük gelirli insanları ve en çaresiz üyelerinin eşit şans ve sonucu elde etmeleri sağlanmalıdır (Tablo 4.1.).

Tablo 4.1. Sosyal sürdürülebilirlik değerlendirme alt başlıkları ve göstergeleri

SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PARAMETRELERİ	
ALT BAŞLIK	GÖSTERGELER
Çeşitlilik	- Binalarda Fonksiyonel Çeşitlilik/ Hizmet Çeşitliliği - Arazi Kullanım /İşlevsel Çeşitlilik - Farklı Sosyal Plan Tipi Çeşitliliği
Kimlik	- Topluluk Duygusuna ve Kimliğine Katkısı (Gösteri Sanatları, Müzeler, Festivaller vb. İçin Alanlar) - Yöre Halkına, Yıkım Hakkında Danışılmış Olması veya Bölgedeki Tarihi ve Kültürel Önem Taşıyan Binaların Farklı Bir Yere Taşınması - Projenin Ticari Ücretsiz Kamusal Alanları ve Yeterli Çoklu-İnanç Altyapısını Desteklemesi
Yaşam Kalitesi	- Kişi Başına Düşen Açık-Yeşil Alan Miktarı - Güvenlik - Konut Büyüklüğü - Yerel İstihdam Olanaklarının Artması - İşsizlik Oranını Düşürücü Etkisi - Suç Düzeyi Azaltma Etkisi - Akşam Saatlerinde ve Gece 'Oldukça Güvenli' veya 'Çok Güvenli' Hisseden Yüzdesi - Gün Boyunca Dışarıda 'Oldukça Güvenli' veya 'Çok Güvenli' Hisseden Yüzdesi
Erişilebilirlik	- Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik - Eğitim Hizmetlerine Erişilebilirlik - Açık-Yeşil Alanlara Erişilebilirlik - Ticari Alanlara ve Hizmetlerine Erişilebilirlik - Sosyal-Kültürel Aktivite Alanlarına Erişilebilirlik - İbadethane Alanlarına Erişilebilirlik - Toplu Taşıma Duraklarına Erişilebilirlik - 500m veya 15 Dakikalık Yürüme Mesafesinde Bulunan Tesislerin Geliştirilmesi - Açık Alana Erişim-Sakinler/Çalışanlar İçin Ortalama Yolculuk Süresi (Dakika) - Eğlence Tesislerine Erişim-Sakinler/Çalışanlar İçin Ortalama Yolculuk Süresi (Dakika)
Katılım	- Toplantı, Görüşme ve Karar Alma Süreçlerinde Halkın Aktif Katılımı - İlan ve Duyuruların Yeterli Düzeyde Yapılması - Taleplerin Dinlenip, Projeye Yansıtılması - Talep ve Beklentilerin Belediyeye Ulaşmasını Sağlayan Bir Kuruluşun Varlığı
Eşitlik	- Engelsiz Mekân Üretimi - Farklı Yaş Gruplarına Hizmet Edecek Aktivite Alanları - Herkes İçin Adalet (Kiracı, Mülk Sahipleri, Gönderilen ve Yeni Gelenler)

4.6. Kentsel Dönüşüm Bağlamında Değerlendirme Sistemleri Analizi

Yeşil bina sertifikasyon sistemlerinin esası çevresel konuların üzerinde çalışmak, bunun için çeşitli genel geçer referans alınacak standartların oluşturulmasıdır. Çevreye saygılı yapı yapılmasında stratejiler oluşturmaktır. Sev ve Canbay'a göre (Sev & Canbay, 2009); yeşil bina sertifikasyon sistemleri ölçütlere dayalı, kolay uygulanan ve değerlendiren bir sistemdir. Yapıların çevresel etkileri ortaya konmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çevresel konuların yanında sosyal ve ekonomik konularda incelenmelidir. Fakat gelişmekte olan ülkelerde öncelikli amaç yaşam kalitesinin yükseltilmesi olmalıdır. Çevreci malzemeler artırılarak, ürünler geliştirilmelidir. Sertifikasyon sistemlerinde; ülkelerin farklılık gösterdiği konulara göre puanlamalar geliştirilerek uygulamalar

yapılmalıdır. Böylelikle yapılar, performanslarına göre değerlendirilir. Erten ve arkadaşlarına göre (Erten, 2009); dünya iklim değişikliğiyle mücadelede etmektedir. Yeşil bina sertifikasyon sistemleri Dünya'nın iklim değişikliği ile mücadele konusunda yapılar bazında mücadelesidir. Yeşil bina sertifikasyon sistemlerinin farklı bölge ve ülkelere göre koşulların değişiklik göstermemesi sorunlardan biridir.

İklimde ortaya çıkan değişikliklerle mücadelede yeşil bina sertifikasyon sistemleri pek çok ülkede uygulanmaktadır. Sertifikasyon sistemlerinin; yapı yapılmaya karar verildiğinde seçiminin yapılması gerekmektedir. Böylelikle proje o sistemin özelliklerine göre şekillenmektedir. Yatırımcı da ekonomik açıdan tasarruf etmektedir. LEED ve BREEAM sertifika sistemi dünya genelinde birçok ülkede kullanılmaktadır. Yeşil bina sertifikasyon sistemleri ile çevre ve insan sağlığını dikkate alan, gelecek nesillere daha sağlıklı yaşam alanları bırakan yapılar yapılmaktadır. Genel anlamda yeşil bina sertifikasyon sistemlerinin çıkış noktaları itibari ile farklı ülkelerde uygulanması, ülkeler arası iklimsel farklılıklardan kaynaklı olarak sıkıntılı olmaktadır. İklim koşullarının, malzeme özelliklerinin ve yöresel farklılıkların dikkate alınarak uygulama yapılması daha sağlıklı sonuçların elde edilmesini sağlar. Sistemin; ekolojik özelliklerin yanı sıra sosyal, ekonomik, hukuki özellikleri barındırması amaçlanmalıdır.

Gültekin ve Bulut'a göre (Gültekin & Bulut, 2015); binaları değerlendirmede araç olarak kullanılan yeşil bina sertifikasyon sistemleri, ortaya çıktıkları ülkelerin bölgesel özellikleri ve standartlarına göre oluşturulmaktadır. Oluşturulacak sertifikasyon sisteminde ülkenin; coğrafi özellikleri, iklimi, malzeme özellikleri, sosyo-kültürel ve hukuki özellikleri göz önüne alınmalıdır. Ayrıca yeşil bina sertifikasyon sistemleri hakkında halkın da bilinçlenmesi için eğitimler verilerek farkındalık oluşturulmalıdır. Işıldar ve Gökbayrak'a göre (Işıldar(a) & Gökbayrak, 2017); yeşil bina kriterlerinin belirlenmesinde, ülkelerin politikaları, refah seviyeleri, coğrafi koşulları, teknolojik gelişmişlikleri ve geçmişte veya günümüzde yaşadıkları doğal afetler etkili olmalıdır. Yapıların çevreye daha az zarar vermesini amaçlayan sertifikasyon sistemleri, yapıların etkilerini tarafsız bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bina sertifika sistemlerinin ilki 1990 yılında (BRE) Bina Araştırma Kurumu tarafından ortaya konulmuştur. İngiltere'de kurulan bu sertifika sisteminin ismi BREEAM'dir. Bu sistemin ardından 1998 yılında Amerikan Yeşil Bina Konseyi (USGBC) tarafından LEED oluşturulmuştur. Bu sistemlerden sonra Almanya'da DGNB, Japonya'da CASBEE, Avustralya'da GREEN STAR sertifika sistemleri oluşturulmuştur.

Bunların dışında diğer ülkeler de kendi standartlarına uygun sertifikasyon sistemi geliştirmişlerdir. Ülkelere göre sertifika sistemleri Tablo 4.2.'de sıralanmıştır (Portalatin, Koepke, & Roskoski, 2010).

Tablo 4.2. Ülkeler ve sertifika sistemleri (Portalatin, Koepke, & Roskoski, 2010)

Sertifika Sistemi	Ülke	Sertifika Sistemi	Ülke
BREEAM	İngiltere	VERDE	İspanya
LEED	ABD	LEED BRASİL	Brezilya
DGNB	Almanya	HQE	Fransa
CASBEE	Japonya	ESTİDAMA	BAE
GREEN STAR	Avustralya	LEED MEXİCO	Meksika
GREEN STAR SA	Güney Afrika	LEED CANADA	Kanada
TERİ GRİHA	Hindistan	BREEAM	Hollanda
MİNERGİE	İsviçre	NETHARLANDS	

Bu bölümde dünyada en fazla kullanılan sertifikasyon sistemlerinden olan LEED, BREEAM, DGNB, CASBEE, GREENSTAR, SBTOOL, GREENMARK ve Türkiye'nin yerel sertifikasyon sistemi olan BEST Sertifikasyon Sistemi konunun sürdürülebilir kentsel dönüşüm kapsamında ele alınmıştır.

4.6.1. LEED (ABD) değerlendirme konuları ve analizi

LEED (Leadership in Energy and Environment Design) mahalle ölçeğinde çevresel değerlendirme yöntemleri arasında en çok tanınanıdır. Amerika Yeşil Bina Konseyi (U.S. Green Building Council-USGBC) tarafından 1998 yılında geliştirilen LEED, yeşil bina ve mahalle ölçeğinde tasarım, uygulama ve tadilat için standartlar getirerek sürdürülebilirliğin tanımlanması, uygulanması ve ölçülmesini amaçlayan bir çerçevedir. LEED değerlendirme sistemi ticari, kurumsal ve konut yapıları ile mahalle gelişim alanlarını ele almaktadır.

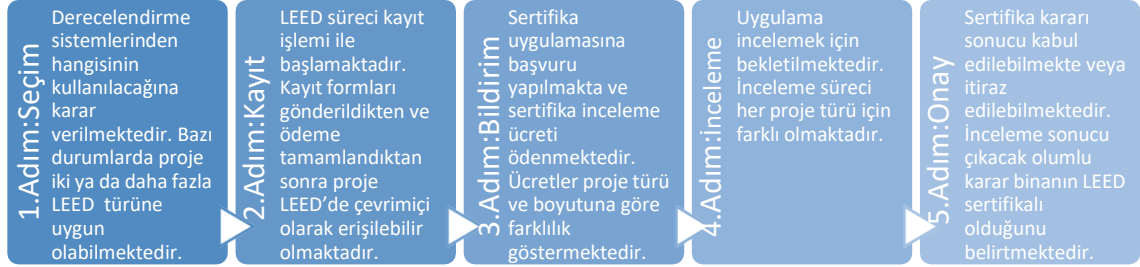
LEED 1998 yılında ticari binalar için yeni inşaat ve büyük yenilemeler olarak geliştirilmiş ve zaman içinde güncellenmiştir. Süreç içinde farklı sektörlerin ihtiyaçları için diğer değerlendirme sistemleri geliştirilmiştir.

LEED sertifika süreci 5 işlem adımından oluşmaktadır (Tablo 4.3.).

Bu sistem ile değerlendirilecek olan projeler; konut kullanımları, konut dışı kullanımlar veya bir karışımı içeren yeni arazi geliştirme önerileri veya yeniden geliştirme proje önerileri olabilir. Sistem bu tür projelerin, konsept planlamadan inşaat aşamasına kadar gelişim sürecinin herhangi bir aşamasını değerlendirebilir. Bu sistem ile değerlendirilecek projelerde bina alanının en az %50'sinin yeni inşaat alanı olması veya

büyük bir yenileme çalışması kapsamında olması önerilmektedir. Projelerdeki binalar ve kamusal özellikteki alanlar da değerlendirmede dikkate alınmaktadır (URL-13, 2021).

Tablo 4.3. LEED Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (Gültekin & Bulut, 2015)

Değişik sayıda bina içeren küçük veya büyük alanları değerlendirmek üzere kullanılabilen sistemin değerlendirmesi için 130 hektar büyüklüğündeki gelişim alanlarında yer alan projelerin sertifikasyon için başvurmaları mümkündür (Sharifiti & Murayama, 2013).

Değerlendirme Konuları

Değerlendirme konuları ana başlıklar altında toplanarak aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Akıllı konum ve bağlantılar (Smart location and linkage): Kategorinin amacı mevcut topluluklar için toplu taşıma altyapısı içinde ve yakınında gelişmeyi teşvik etmek, mevcut kentlerin, banliyölerin ve kasabaların iyileştirilmesi ve yeniden geliştirilmesini teşvik etmek ve bölgedeki kalkınma ayak izinin genişlemesini sınırlamaktır. Bunun yanında araç kullanımını ve araç yolculuk süresini azaltmak için yürüme ve bisikletle ilişkili günlük fiziksel aktiviteleri teşvik etmek ve obezite, kalp hastalığı ve hipertansiyon oranını azaltmak amaçlanmaktadır.
- Mahalle deseni ve tasarımı (Neighbourhood pattern and design): Ulaştırma verimliliğini arttırmak ve seyahat eden motorlu araç mesafesini azaltmanın yanında günlük fiziksel aktiviteyi teşvik eden, yaya yaralanmalarını önleyen güvenli, çekici ve rahat sokak ortamları sağlayarak halk sağlığını iyileştirmek amaçlanmaktadır.
- Yeşil altyapı ve binalar (Green infrastructure and buildings): Yeşil bina uygulamalarını kullanarak binaların tasarımını, yapımını ve yenilenmesini teşvik etmek amaçlanmaktadır.
- Yenilik ve tasarım süreci (Innovation and design process): Projeleri olağanüstü veya yenilikçi performansa ulaşmaya teşvik etmek amaçlanmaktadır.
- Bölgesel öncelik (Regional priority): Coğrafyaya özgü çevresel, sosyal eşitlik

ve kamu sağlığı önceliklerine hitap eden kredilerin kazanılması için teşvik etmek amaçlanmaktadır (URL-13, 2021).

Belirlenen bu beş ana değerlendirme konusunun her biri ayrı ayrı alt bileşenlere ayrılarak kendi içinde farklı değerlendirme katsayılarına sahip alt ölçütleri oluşturmaktadır.

Uygulama ve Puanlama

Süreç, proje sahibinin derecelendirme sistemi seçip projeyi kaydettiğinde başlamaktadır. Projenin, tüm önkoşulların ve ekibin takip etmeyi seçtiği kredilerin gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış olması beklenmektedir. Proje belgelendirme için sunulduktan sonra, ön ve son incelemeleri gerçekleştirilmektedir. Ön inceleme aşamasında sertifikasyon başarısının sağlanması için hazırlanan proje ile ilgili eksiklikler saptanmakta ve projenin geliştirilmesi için önerilerde bulunmaktadır. Son inceleme aşamasında ise, projenin final puanı hesaplanmakta ve sertifika başarı seviyesi tanımlanmaktadır (URL-13, 2021).

Her bir değerlendirme konusunun altında farklı ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler, 1'den 10'a kadar farklı ağırlıklarda puanlara sahiptir. Esas kategoriler olarak adlandırılan ilk üç kategori altındaki ölçütlerden en fazla 100 puan elde edilebilmekte, diğer 2 kategori altındaki ölçütlerden ise fazladan 10 puan kazanılabilmektedir. Elde edilen toplam puana göre sertifikalandırma yapılmaktadır (URL-13, 2021).

Aşağıda açıklanan kategoriler ve değerlendirme konuları sertifika kontrol listesinde önem derecesine göre bir ağırlığa sahiptir. Kontrol listesindeki konulara göre değerlendirilen projeler, her bir kategoriden elde edilen puan eşiğine bağlı olarak dört sertifika seviyesine göre sertifikalandırılmaktadır. Bu dört seviye:

- Sertifikalı: 40-49 puan,
- Gümüş: 50-59 puan,
- Altın: 60-79 puan,
- Platin: 80 puan ve üzeri, olarak belirlenmiştir.

LEED sertifikasyon sisteminde yedi aşama bulunmaktadır. Bu kategoriler (Tablo 4.4.) şu şekildedir (URL-14, 2021):

Konum ve Ulaşım, Sürdürülebilir Araziler, Su Verimliliği, Enerji ve Atmosfer, Malzeme ve Kaynaklar, İç Ortam Çevre Kalitesi ve İnovasyon ve Bölgesel Öncelikler.

Tablo 4.4. LEED kategorileri ve kategorilerin puanları (URL-14, 2021)

LEED Kategorileri	Puanlar
Konum ve Ulaşım	16
Sürdürülebilir Araziler	10
Su Verimliliği	11
Enerji ve Atmosfer	33
Malzeme ve Kaynaklar	13
İç Ortam Çevre Kalitesi	16
İnovasyon ve Bölgesel Öncelikler	10

LEED sertifikasyon süreci ise beş aşamadan oluşmaktadır (Kubba, 2010):

- Projenin kaydedilmesi,
- LEED gerekliliklerinin entegrasyonu,
- Teknik destek alınması,
- Sertifikasyon için projenin belgelenmesi
- Sertifikasyon bildirimi

LEED sertifika sürecinde mal sahibi, mimar, mühendis, yükleniciden oluşan ekiplerin katılımı ile çalışma toplantısı başlamaktadır. Sonrasında proje USCBS'ye kaydolmaktadır. LEED sertifikalandırma sisteminde uzman ile çalışma zorunluluğu bulunmamaktadır. LEED kategorilerinden puan alabilmek için ön şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Ön şartlar yerine getirilmediği takdirde o kategoriden puan alınamamaktadır.

4.6.2. BREEAM (İngiltere) değerlendirme konuları ve analizi

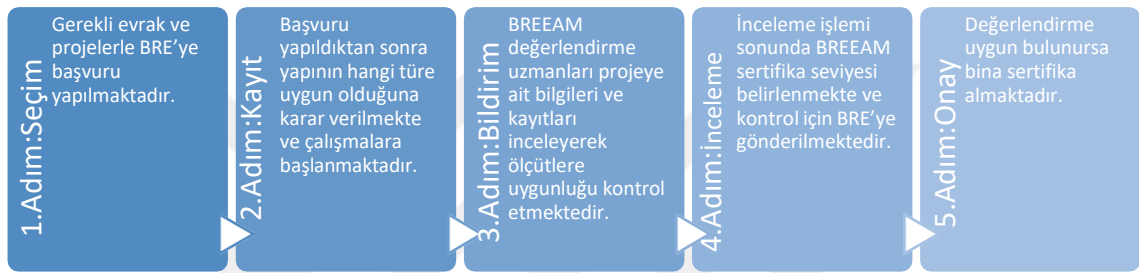
İngiltere'de geliştirilen BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method), Yapı Araştırma Kurumu (BEE- Building Research Establishment) tarafından ilk kez 1990 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Yeni bina tasarımları için dünyanın ilk çevresel değerlendirme yöntemidir. Projelerin gerekli çevresel performansa ulaşmasını sağlamak için, açık kredili, dengeli bir puanlama sistemi kullanılmaktadır. Yıllar içinde BREEAM düzenli olarak güncellenmiştir ve gittikçe büyüyen bina tiplerine ve tasarımlarına uygulanır hale gelmiştir.

2008 yılında BREEAM, geleceğin geliştirilmesine katılan paydaş grupları hem stratejik hem de yerel düzeyde geliştirmek için çalışmalar başlatmıştır. BREEAM ailesindeki çeşitli standartların üst düzey hedefleri üzerine kurulu olan BREEAM

Communities, kurulan BREEAM yöntemine dayanan bağımsız bir üçüncü grup değerlendirme ve sertifikasyon standardıdır. Bir gelişim için tasarım sürecinin en erken aşamasında sürdürülebilirliği etkileyen hususları ve fırsatları değerlendirmek için bir çerçeve oluşturmaktadır. Program, büyük ölçekli kalkınma projeleri üzerinde etkili olan temel çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik hedeflerini ele almaktadır. BREEAM, kullandığı ve yenilenme aşamasındaki çevreler için performans değerlendirmelerinin ileri aşamalarını da geliştirebilmektedir (URL-15, 2021).

BREEAM sertifika süreci 5 işlem adımından oluşmaktadır (Tablo 4.5.).

Tablo 4.5. BREEAM sertifika sistemi işlem adımları (Gültekin & Bulut, 2015)

İçerik

BREEAM Communities sisteminde herhangi bir alan büyüklüğü belirlenmemiş olup, aşağıda belirtilen özelliklere sahip alanlarda uygulanması önerilmektedir:

- Yeni ulaşım altyapısı doğuran gelişme alanları,
- Yerel istihdam, sosyal yapı ve ekolojik değerlerde değişim, gelişim veya çeşitlendirmeye yol açan alanlar,
- Sosyal donatı ve hizmetler için ek kapasite gerektirecek konut alanı içeren alanlar,
- Enerji, su ve atık hizmetlerini toplumsal düzeyde ele almaya yetecek büyüklükte olan gelişme alanları,
- Mevcut toplum üzerinde önemli etkisi olacağının öngörüldüğü gelişme alanları (URL-15, 2021).

Değerlendirme Konuları

Değerlendirme her biri farklı alt bileşenler içeren altı ana değerlendirme konusu altında toplanmıştır. Bu konular;

- Yönetişim (Governance): Gelişimin tasarım, inşaat, işletme ve uzun vadeli sorumluluğunu etkileyen kararlarda topluluğun katılımını ele almaktadır.
- Sosyal ve ekonomik refah (Social and economic wellbeing): Kapsayıcı tasarım,

uyum, yeterli konut ve istihdam gibi sağlık ve refahı etkileyen toplumsal ve ekonomik faktörleri ele almaktadır.

- Kaynaklar ve enerji (Resorces and energy): Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve karbon salınımının azaltılmasını ele almaktadır.
- Arazi kullanımı ve ekoloji (Land use and echology): Sürdürülebilir arazi kullanımı ve ekolojik zenginleşmeyi ele almaktadır.
- Ulaşım ve seyahat (Transport and movement): Sürdürülebilir ulaşım yöntemlerinin kullanımını teşvik etmek ve hareket altyapısının tasarımının sağlanmasını ele almaktadır.
- Yenilik (İnovation): Oluşturulan çerçevenin herhangi bir yerinde tanınmayan bir şekilde çevresel, sosyal ya da ekonomik fayda sağlayacak yenilikçi çözümlerin benimsenmesini ve teşvik edilmesini ele almaktadır (URL-15, 2021).

Uygulama ve Puanlama

Sürdürülebilirlik değerlendirmesinde, üst ölçek planlama düzeyinde üç adım yer almaktadır:

- 1.Aşama-Gelişme ilkesinin oluşturulması: İlk olarak yer seçiminden sonra, projenin planlama başvurusu kapsamında alandaki belirli gelişme türlerine uygunluğunu ve ihtiyacını gösterdiği bir süreç yer almaktadır. Genellikle yerel yönetimin planlamalarında yer alan daha geniş alan için stratejik planlar, konut, istihdam veya gerekli hizmetlerin belirlendiği süreçtir. Yeni gelişimin, planlama iznini almak için öneriprojenin bu yerel koşullara cevap vermesi gerekmektedir. Bu aşamada BREEAM, tasarimekibinin topluluk ölçekli enerji üretimi, ulaşım ve hizmet gereksinimleri gibi ele alınan alan genelinde yanıt gerektiren sürdürülebilirliği geliştirme imkânlarını ne ölçüde ele aldığını değerlendirmektedir. Proje alanı için bütüncül bir strateji sağlama hedefi ile tümkonuların ele alınması beklenmektedir.
- 2.Aşama-Gelişme düzeninin belirlenmesi: Planlama işleminin bir sonraki aşaması, gelişim düzenini belirlemektir. Bu, insanların alanın etrafında nasıl yerleşeceği, binaların ve sosyal olanakların nerede olacağına ilişkin ayrıntılı planları içermektedir.
- 3.Aşama-Detayların tasarlanması: Gelişimin daha detaylı tasarımını içermektedir. Peyzaj tasarımı ve şartnamesi, sürdürülebilir drenaj çözümleri, ulaşım imkânları ve yapıliçevrenin ayrıntılı tasarımını kapsamaktadır (URL-15, 2021).

Her bir değerlendirme konusunun altında farklı ölçütler bulunmaktadır. Kırk değerlendirme ölçütünün ayrı bir ağırlık ve kredi değişken numarası vardır. Bu, kredilerin değerinin, değerlendirmenin ağırlık oranına bağılı olarak değiştiği anlamına gelmektedir.

%0.3 ve %4.4 arasında değere sahip olan ölçütlerin aldıkları kredi puanlarının toplanması ile sonuç hesaplanmakta ve sertifikalandırma yapılmaktadır.

BREEAM Communities derecelendirme seviyeleri aşağıdaki gibidir:

- Sınıflandırılmamış: % 30 puan altı,
- Geçer: % 30-44 Puan
- İyi: % 45-54 Puan
- Çok iyi: % 55-69 Puan,
- Mükemmel: % 70-84 Puan,
- Seçkin: % 85 Puan ve üstü olarak tanımlanmaktadır (URL-15, 2021).

BREEAM sertifikasyon sistemine göre yapı dokuz kategoride incelenmektedir. Yapıları tasarım, işletme, bakım ve onarım olarak değerlendirmektedir. Bu kategoriler ve kredileri Tablo 4.6.' da belirtilmiştir (URL-16, 2021).

Tablo 4.6. BREEAM kategorileri ve kategorilerin puanları

BREEAM Kategorileri	Puanlar
Bina Yönetimi	20
Sağlık ve Konfor	21
Enerji	34
Ulaşım	11
Su	9
Malzemeler	14
Atık	13
Arazi Kullanımı ve Ekoloji	5
Kirlilik	12

Projenin kapsamına göre BREEAM kategorilerinin puanlaması yapılmaktadır. Alınan puanların ağırlık katsayılarına göre çarpımı yapılarak her bölüm ayrı ayrı hesaplanır. Toplam BREEAM puanı 100'dür. Proje, BREEAM'in öngördüğü ana ve alt başlıklardan aldığı puana göre geçer, iyi, çok iyi, mükemmel, olağanüstü seviyelerinde sertifika almaktadır.

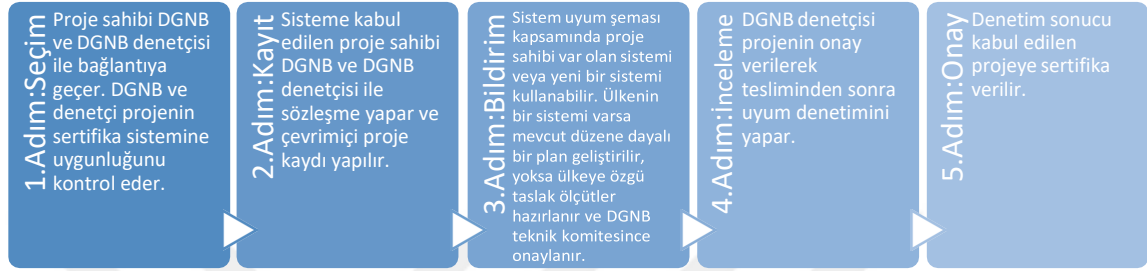
4.6.3. DGNB (Almanya) değerlendirme konuları ve analizi

DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen/German Sustainable Building Council) Sürdürülebilir Yapılar için Alman Topluluğu tarafından, sürdürülebilir ve ekonomik açıdan verimli binaları gelecekte daha güçlü bir şekilde teşvik etmek amacıyla, inşaat ve emlak sektörlerinde değişik alanlardan 16 öncü tarafından 2007

yılında Almanya’da kurulmuştur (URL-17, 2021). Yeni kentsel bölgeler sürdürülebilirlik değerlendirme sistemi ise 2012 yılında yayınlanmıştır. Teknik olarak, herhangi bir DGNB şeması, her proje üzerinde uygun yerel uyarlamalar yapmak suretiyle dünyanın herhangi bir yerinde uygulanabilmektedir.

DGNB sertifika süreci 5 işlem adımından oluşmaktadır (Tablo 4.7.).

Tablo 4.7. DGNB Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (URL-18, 2021)

İçerik

DGNB Yeni Kentsel Bölgeler sistemi gelişimi;

- Ana planlama,
- Altyapı inşaatı,
- Nihai inşaat aşamalarında değerlendirmektedir. Gelişme alanı brüt en az 2 hektar olmalıdır. Ayrıca;
- Alan değişik sayıda bina, en az iki gelişim alanı ve kamusal veya kamuya açık alana ve ilgili altyapıya sahip olmalıdır.
- Konut alanları %10’dan az ve %90’dan fazla olmamalıdır.
- Sertifikalandırma için arazi sahipleri ile anlaşma yapılmış olması gerekmektedir (Wildenauer, 2012).

Değerlendirme Konuları

DGNB Yeni Kentsel Bölgeler sistemi değerlendirme konuları beş ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar;

- Çevresel kalite (Environmental Quality),
- Ekonomik kalite (Economic Quality),
- Sosyokültürel ve fonksiyonel kalite (Sociocultural and Functional Quality),
- Teknik kalite (Technical Quality),

- Süreç kalitesi (Process Quality) dir (URL-17, 2021).

Bu başlıklar değişik değerlendirme parametrelerinden oluşan bir dizi alt gruba ayrılmaktadır. Kamusal alanların kalite ve miktarı, alanın bölgesel ekonomiye katkısı, gelişim planlamalarına yerel aktörlerin dahil edilmesi, bölgede sosyal ve işlevsel karışım gibi bir çok değişik değerlendirme alt ölçüt kullanılır. Her bir ölçütün sürdürülebilirlik derecesini tanımlayan toplam puana götüren farklı katsayıları bulunmaktadır (URL-17, 2021).

Sertifikalandırmada binaların gelişimine ilişkin temel koşullar DGNB sistemi açısından önemli bir rol oynar. Ancak kentsel bölgeler birden fazla aşamada ve uzun bir zaman diliminde geliştiklerinden bölgenin sertifikalandırılması için binaların sertifikalı olması gerekmemektedir (Wildenauer, 2012).

Uygulama ve Puanlama

Ön sertifikasyon, tasarım yarışması aşamasında mümkündür ve üç yıl geçerlidir. Altyapı sertifikası, altyapının en az %25'i tamamlandığında veya bir kentsel gelişim çerçevesinin onaylandığı ve sözleşmelerin yerine getirildiğinde verilebilir. Altyapı sertifikası beş yıl geçerlidir. Kentsel alan sertifikası, gelişmenin en az %75'i tamamlandığında verilebilir ve sınırsız geçerliliği vardır. Her bir ana değerlendirme konusu alt başlıklara, alt başlıklar da toplam 30 ölçüte ayrılmaktadır. 1, 2, 3 olmak üzere farklı ağırlıklara sahip olan bu ölçütlerin toplamı 100 dür. Elde edilen sonuç puana göre sertifikalandırma yapılmaktadır (URL-17, 2021).

4.6.4. CASBEE (Japonya) değerlendirme konuları ve analizi

CASBEE (Comprehensive Assessment System for Built Environment Efficiency), 2001 yılında Japon Sürdürülebilir Bina Kurulu (Japan Sustainable Building Consortium), Yapılı Çevre ve Enerji Koruma Enstitüsü (Institute for Building Environment and Energy Conservation) ile Çevre, Altyapı ve Ulaşım Bakanlığı'nın Desteği ile oluşturulmuştur. CASBEE, bir araştırma komitesi tarafından, Kara, Hava ve Demiryolları Bakanlığı'nın desteğiyle ortak bir sanayi-devlet-akademi projesi kapsamında geliştirilmiştir. Bu ortaklık, CASBEE'nin açık ve sağlam kavramsal altyapısını Japonya'da geniş bir kullanıcı yelpazesi yararına geliştirmek için bir araç olmuştur. CASBEE değerlendirme sistem ailesi binalardan şehirlere kadar uzanan alanlara özgü 15'den fazla araç içermektedir (URL-13, 2021).

İçerik

CASBEE, yollar, kamusal meydanlar ve yeşil alanlar gibi çeşitli amaçlar için çeşitli mimari yapıların ve diğer alanların bulunduğu kentsel gelişim projelerini değerlendirmektedir. CASBEE'de, yapıların ve alanların çevresel performansı bütüncül bir yaklaşımla incelenmektedir. CASBEE, tasarımcı ve şehir planlamacılarına yararlı bir araç olarak hizmet etmektedir.

CASBEE'nin değerlendirmeye aldığı söz konusu kentsel gelişim alanları temel prensip olarak şunları içermektedir:

- Kamusal alanlarla birlikte yer alan tek bir binanın olduğu alanlar,
- Kamusal alanlarla birlikte yer alan birden çok binanın yer aldığı alanlar.

Bu aracın kullanılacağı bölgelerin, değerlendirme öğelerinin seçimi ve değerlendirme standartlarının oluşturulması, bu işlemlerin gerçekçi ve kolay olmasını sağlamak amacıyla, yaklaşık on hektarlık bir alana sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte, değerlendirmeye ilişkin bilgi ve materyalin hazırlanması koşuluyla, daha büyük ölçekli bir proje uygulamak da mümkündür (URL-13, 2021).

Değerlendirme Konuları

Çevre kalitesi ölçütleri (Q);

- Çevre (QUD1-Environment): Değerlendirme alanının çevresel kalitesi; kaynaklar, doğa ve yapılı çevre olmak üzere üç alt öge bağlamında değerlendirilir.

Birinci madde olan kaynak; çevresel kaliteyi sağlama çabaları yerine çevrenin yükünü azaltma çabalarının gerçek bir değerlendirmesini içermektedir. Buna rağmen, su kalitesinin korunması ve geri dönüşüm odaklı kuvvetli bir toplumun kurulması gibi çabalar nedeniyle çevrenin kalitesinin iyileştirilmesi odağı da olduğu için bu madde Q (Quality/Kalite) tarafında konumlandırılmıştır.

İkinci madde, doğa; yeşillikler ve biyolojik çeşitlilik ile ilgili konularda alanın doğal ortamını ve bolluğunu değerlendirir.

Son madde, yapılı çevre; alandaki binaların çevresel performansını temsili bir endeks olarak kullanmaktadır (URL-13, 2021).

- Toplum (QUD2-Society): Değerlendirilen projenin yürütülmesi veya varlığı nedeniyle çevresel alanın sosyal kalitesindeki iyileşmeye sağladığı katkı düzeyi belirlenir. Bu sınıflandırma üç alt ögeden oluşur.

İlk öge, tarafsızlık / adalet; alanın geliştirilmesiyle ilgili yasal uygunluğun yanı sıra

çevredeki yerel toplumda uyumun sağlanmasını kapsayan yönetim uygulamalarını değerlendirmektedir.

İkinci öge, güvenlik / emniyet; mevcut halk ve ziyaretçiler için doğrudan bir güvenlik duygusu yaratması gereken alanın çeşitli felaketlere ve suçlara karşı performansı değerlendirir. Ayrıca yerel toplumun sosyal sürdürülebilirliğini destekleyen uygulamaların kapsamını değerlendirmektedir.

Son öge ise kolaylık açısından iyileştirmeye katkıda bulunan çeşitli hizmet tesislerine erişilebilirliği değerlendirmektedir. Bölgenin değerini arttırmak açısından kültürel ve tarihsel değerlerin kullanımı ve doğal çevrenin korunması ve gelişimini değerlendirmektedir.

- Ekonomi (QUD3-Economy): Söz konusu bölgenin ekonomik potansiyeli değerlendirildiğinde, projenin cazibe merkezi yaratması, bölgenin ve şehrin tümünün ekonomik değerinin ve işlevlerinin iyileştirilmesine katkısının olasılığı değerlendirilmektedir. Bu sınıflandırma da üç alt ögeden oluşmaktadır.

İlk alt öge, trafik / kent yapısı; ekonomik faaliyetleri destekleyen trafik sistemlerinin oluşturulmasını ve kentsel planlama açısından yer ve alan potansiyelinin kullanım seviyesini değerlendirmektedir.

İkinci öge, büyüme potansiyeli; mevcut nüfus projenin ekonomik potansiyelleri için bir temel olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda ekonomik faaliyetlerin yeniden canlandırılmasını amaçlayan mekanizmaların eksiksiz bir şekilde uygulanmasını değerlendirmektedir.

Son alt öge, etkinlik / rasyonellik; bilgi ve enerjiyle ilgili yönetim hizmetlerinin yerine getirilmesini değerlendirmektedir (URL-13, 2021).

Çevre yükü (L) ise düşük karbonlu kenti geliştirme yöntemlerini dikkate alan, CO2 yayılımının kentsel etkisi;

- Ulaşım sektörü (Trafik kaynaklı CO2 salınımı),
- İnşaat sektörü (Bina kaynaklı CO2 salınımı),
- Yeşil (peyzaj)sektör (Yeşil alanların CO2 emilimi), başlıkları üzerinden hesaplanmaktadır (URL-13, 2021).

Uygulama ve Puanlama

CASBEE puanlama sistemindeki farklılık ve uluslararası uygulanabilirliğinin olmaması bu sistemi diğer sistemlerden ayırmaktadır. CASBEE değerlendirme için

kendine ait bir yöntem uygulamaktadır. Söz konusu alan sınırları içindeki çevre kalitesi (QualityUD) alan sınırlarının ötesindeki alanların çevre yüküne (LoadUD) bölünerek çevresel etkisi hesaplanır. Bulunan değer yapılı çevre verimliliği olarak tanımlanmıştır (URL-13, 2021).

Her bir ana değerlendirme konusu alt başlıklara, alt başlıklar da toplam 30 ölçüte ayrılmaktadır. 1, 2, 3 olmak üzere farklı ağırlıklara sahip olan bu ölçütlerin toplamı 100 dür. Elde edilen sonuç puana göre sertifikalandırma yapılmaktadır. Ölçüt performansın bu seviyenin ne kadar üzerinde veya altında olduğuna göre verilir. Tüm ihtiyaçları karşılayan bir proje, o alt ölçüt için beş kredi kazanmaktadır. Çevre kalitesi (Q) ve çevresel yük (L) puanları elde edilinceye kadar bu işlem tekrarlanmaktadır. Gelişim için sonuç puan Kentsel Gelişimin Yapılı Çevre Verimliliği (BEEUD: Built Environmental Efficiency Urban Development) olarak tanımlanmaktadır (URL-13, 2021).

Elde edilen nihai BEE skoru şu şekilde sertifikalandırılmaktadır:

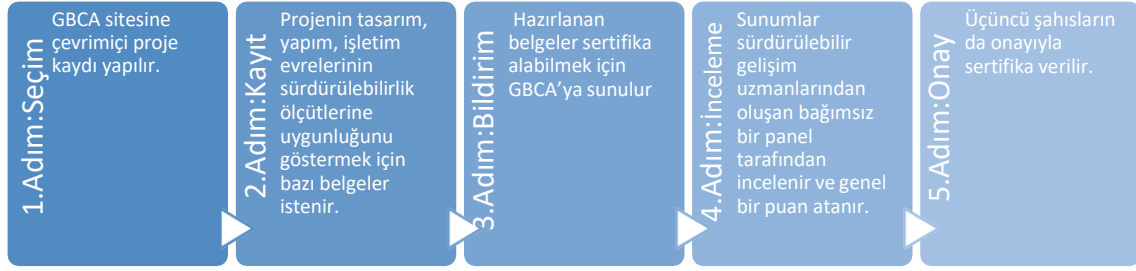
- C: Zayıf, BEE < 0.5,
- B-: Oldukça Zayıf, BEE= 0.5- 1.00,
- B+: Oldukça İyi, BEE= 1.00- 1.50,
- A: Çok İyi, BEE= 1.5- 3.00,
- S: Mükemmel, BEE= 3.00 ve üzeri (URL-13, 2021).

4.6.5. GREENSTAR (Avustralya) değerlendirme konuları ve analizi

2003 yılı Avustralya Yeşil Bina Konseyi'nin geliştirdiği (Green Building Council of Australia, GBCA) GREENSTAR İngiltere'nin oluşturduğu BREEAM değerlendirme sistemi ile oldukça benzer özellikler taşımaktadır. GREENSTAR sertifika değerlendirme sistemi, yapıların yaşam döngüsü boyunca sürdürdüğü faaliyetlerini diğer sistemlerde olduğu gibi değerlendirerek derecelendirmeyi hedeflemektedir. Bu sistem öncelikle fonksiyonu ofis olarak kullanılan yapılar için; ofis tasarımları, mevcut ofis yapıları ve ofis iç mekânları açısından geliştirilerek oluşturulmuştur. Sisteme sonrasında alışveriş merkezleri, eğitim ve endüstri yapıları da entegre edilmiştir (Sev & Canbay, 2009).

GREENSTAR sertifika süreci 5 işlem adımından oluşmaktadır (Tablo 4.8.).

Tablo 4.8. GREENSTAR Sertifika Sisteminde İşlem Adımları (URL-19, 2021)

GREENSTAR Avustralya’da bulunan gayrimenkul endüstrisinin yeşil yapı organizasyonlarını destekleyerek bu yönde geliştirilen tasarım uygulamalarının, teknolojinin ve operasyonun gelişimine katkı sağlayarak, sürdürülebilirlik ve entegrasyon (dizayn, inşa ve bina işletmesi arasındaki bütünlük) kavramlarına doğru dönüşümünü gerçekleştirmeyi temel amaç edinmiştir.

GREENSTAR puanlama araçları bu amaçları gerçekleştirebilmek adına gayrimenkul endüstrisine kullanıcıların sağlık koşullarının ve üretkenliklerinin artırılması, binaların çevresel etkilerinin en aza indirilmesi ve gerçek maliyet kazançlarının elde edilmesi konularında yardımcı olmaktadır. GREENSTAR sisteminde de diğer sertifika sistemlerindeki gibi puanlama araçları farklı bina tiplerini puanlamak için üretilmiştir. GREENSTAR kapsamındaki bina tiplerinin listesi şunlardır;

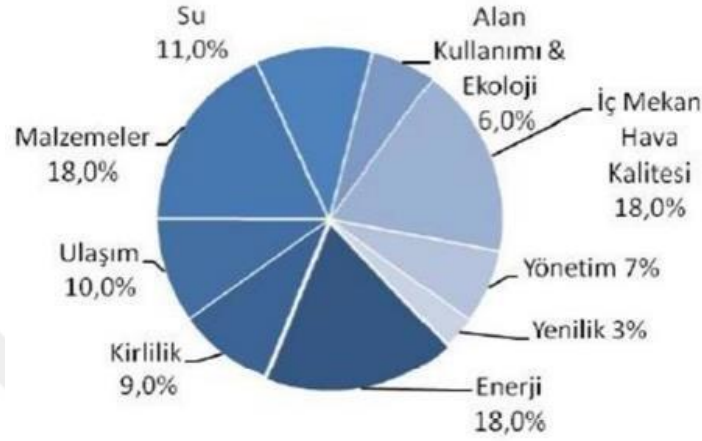
- Ticari amaçlı ofisler, (tasarım, inşaat ve dekorasyon),
- Ticari amaçlı yapılar,
- Okul yapıları,
- Üniversite yapıları,
- Çok hacimli konut yapıları,
- Endüstri yapıları kapsamında geliştirilmiştir.

GREENSTAR Avustralya pazarına uygun bir biçimde bireysel ve çevresel ölçüm kriterlerinin, hali hazırda kullanılan LEED ve BREEAM sertifikasyon sistemleri ve bu sistemlerin araçları ile ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Sertifikasyon kategorileri şunlardır (Kibert, 2005);

- Yönetim, - İç Mekân Yaşam Kalitesi, -Enerji, - Ulaşım, -Su, - Malzeme, - Arazi, -Kullanımı ve Ekoloji, - Emisyonlar, - Yenilik

GREENSTAR sisteminde kazanılabilecek maksimum puan yüz otuz ikidir ve

performans ölçümü puanlamalara karşılık gelen yıldız sayılarına göre derecelendirilmektedir. Ayrıca BREEAM ve LEED değerlendirme sistemlerinde olduğu gibi GREENSTAR sisteminde de sertifika kurulu tarafından akredite edilmiş uzmanlar, süreci takip için projenin her aşamasında bulunmak zorundadır.

Şekil 4.3. GREENSTAR kategorileri ve dağılım oranları (Sev & Canbay, 2009)

Sertifika sitemi kapsamında değerlendirilen her yapının performans kriterleri açısından elde ettiği puanlar (Şekil 4.3.) bölgeye özgü özellikler ve iklimsel farklılıklar göz önünde bulundurularak, belirlenen ağırlık katsayıları ile çarpılıp hesaplanmaktadır. Böylelikle elde edilen verilere göre, sistem Avustralya’da olan birbirinden farklı iklime sahip bölgelerde değerlendirme yaparak gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır.

Sertifika sistemi kapsamında değerlendirilen yapılar, derecelendirme sonucunda elde ettikleri puanlar bakımından bir yıldızdan altı yıldıza kadar derecelendirilirken, yapıların “Yeşil Yapı” olarak adlandırılması için belirlenen kriterlerden elde edilen toplam puanların %31’ ini kazanarak, dört yıldız seviyesine gelmeleri gerekmektedir (Sev & Canbay, 2009).

Çevresel sürdürülebilir tasarım ve/veya yapıda;

- 4 Yıldız Seviyesi (Puan Aralığı: 45-59): En iyi Tatbikat,
- 5 Yıldız Seviyesi (Puan Aralığı: 60-74): Avustralya’daki Mükemmellik,
- 6 Yıldız Seviyesi (Puan Aralığı: 75-100): Evrensel Liderlik simgelemektedir.

4.6.6. SBTOOL (Kanada) değerlendirme konuları ve analizi

1998 yılında 14 ülke katılımıyla Kanada’da oluşturulmuş SBTOOL, uluslararası bir sertifika sistemidir. SBTOOL'un amaçlarının en başında yapılara genel bir değerlendirme

çerçevesinde farklı ülkeler doğrultusunda ulusal ve bölgesel koşullara uyarlanarak kullanılması gelmektedir.

Yapılan değerlendirmelerde temel performans kriterleri şöyledir;

- Arazi Seçimleri, Proje Tasarımı ve Geliştirilmesi,
- Enerji ve Kaynak Kullanımı, Çevresel Yükler,
- İç Mekân Çevresel Kalitenin Oluşturulması, Servis Kalitesi, Sosyal ve Ekonomik Esaslar,
- Kültürel ve Algılanan Temel Esaslar olmak üzere yedi kategoride detaylandırılmaktadır (Sev & Canbay, 2009).

Yaygın kullanılan sertifika sistemlerinde var olan benzer kriterlerin altında oldukça yüksek oranda performans ölçütleri bulunmaktadır. Ulusal ve yerel boyutta uyum açısından bu ölçütlerin uygulanabilirliği sistemde oluşturulmakta, ya da sistem dışında tutulmaktadır. Uyumlama çalışmaları yerel yönetim ve kuruluşlarla birlikte akademik üyelerden seçilen özel gruplar ile uygulanmaktadır.

Seçilen grup, performans kriterlerinin ülkeye veya bölgeye uygun biçimlerde ağırlık katsayılarını, bilimsel açıdan akılcı zeminlerde yer alan görüşler aracılığıyla belirlemektedir. Değerlendirme iki aşamadan oluşarak, ağırlık katsayısı yapı performans ölçütleri bakımından -1 ve 5 arasında puan olarak belirlenmektedir.

- -1: Geçemez derecede olumsuz uygulama,
- 0: Geçer derecede uygulama,
- 3: İyi derecede uygulama,
- 5: En iyi derecede uygulama.

Yapılan değerlendirmelerin sonucunda yapılar -1 ve 5 aralığında puanlar kazanmaktadır.

Sertifika sisteminin ana hedefi bulunduğu bölgenin yerel koşullarına uyumluluğu açısından hem denetimi yapan ekibe hem de kullanıcılara esneklik tanırken aynı zamanda da gerçekçi ve objektif bir değerlendirme yapmaktadır. Sertifika değerlendirme sistemini meydana getiren 21 ülkenin dışında, Malezya, Tayvan, Hong Kong, Çin Halk Cumhuriyeti gibi Asya ülkelerinde uyumluluk çalışmaları yapılarak, başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Sev & Canbay, 2009).

4.6.7. GREENMARK (Singapur) Değerlendirme Konuları ve Analizi

Yapı ve İnşaat Kurumu (BCA-Building and Construction Authority) tarafından geliştirilen Green Mark, Ocak 2005'te Singapur inşaat sektörünü çevre dostu binalara yönlendirmek için bir girişim olarak başlatılmıştır. Yapılı çevrenin sürdürülebilirliğini teşvik etmek ve projelerin konsept oluşturma, tasarlama ve uygulanma sürecinde planlamacı, tasarımcılar ve uygulayıcı arasında çevre bilincini artırmak amaçlanmıştır.

Singapur, yeterli yenilenebilir enerji kaynakları olmayan bir ülke olarak, verimliliği yükseltmek suretiyle 2030 yılına kadar enerji verimliliğinde %35 iyileştirme hedeflemektedir. Bölge gelişmelerinin ana planlaması, tasarımı ve uygulanmasında çevre dostu ve sürdürülebilir uygulamaları destekleyen ve tanıyan yeşil derecelendirme programı olarak kullanılmaktadır. Altyapı ve kamu olanaklarının, çevre planlamasının ve yeşil binaların, ulaşımın enerji ve su verimliliğine vurgu yapmaktadır [URL-19].

Bölge gelişmelerinin planlanması, tasarımı ve hayata geçirilmesinde çevre dostu ve sürdürülebilir uygulamaları tanıyan ve teşvik eden bir araç olan Green Mark for Districts'in günümüzde 2009'da tanıtılan ilk sürümünün geliştirilmiş hali olan ikinci sürümü kullanılmaktadır. Green Mark for Districts, bireysel binaların daha sürdürülebilir bir platformda yer almasını sağlamaktadır. Bu, daha iyi çevre performansı ve maliyet etkinliği sağlamaktadır. Green Mark for Districts onaylı projeler, % 10-40 enerji tasarrufu ve % 40 su tasarrufu sağlamaktadır (URL-20, 2021).

İçerik

Sistem karma kullanımlı, konut, ticari, sanayi ve iş alanları gibi bölgeler ve en az yirmi hektar büyüklüğündeki araziler için geçerli olmaktadır. Sistem ölçütleri çeşitli bölge tipleri, yani; konut bölgeleri, ticari bölgeler, sanayi bölgeleri ve iş merkezleri arasındaki farklı kullanıcı ve operasyon kalıpları nedeniyle farklı ağırlık kazanmaktadır. Aynı zamanda paydaşların ve topluluğun, bu fikirlerin iyileştirilmesi ve değerlendirilmesi için alanlar hakkındaki geri bildirimlerini almak için sürece katılımlarını daha fazla vurgulamaktadır (URL-20, 2021).

Değerlendirme Konuları

Sistemde 6 değerlendirme konusu bulunmaktadır. Bunlar;

- Enerji Verimliliği, - Su Yönetimi, - Malzeme ve Atık Yönetimi, - Çevre Planlaması, - Yeşil Binalar ve Yeşil Ulaşım, - Toplum ve Yenilikbaşlıkları altında toplanmaktadır (URL-20, 2021).

Uygulama ve Puanlama

Değerlendirme her kategoriden alınan puana göre yapılmaktadır. Belirtilen altı kategori iki aşama olarak değerlendirilmektedir. İlk aşamada enerji ile gereksinimler (enerji verimliliği), ikinci aşamada diğer yeşil gereksinimler (su yönetimi, malzeme ve atık yönetimi, çevresel planlama, yeşil binalar ve yeşil taşımacılık, toplum ve yenilik) değerlendirilmektedir. İlk aşama için minimum puanın 10 olması gerekirken, ikinci aşama toplam puanı minimum 50 olması gerekmektedir. Nihai puanın derecesine göre sertifikalandırma yapılmaktadır. Puanların karşılığında alınan sertifika dereceleri;

- 100 ve üzeri: Green Mark Platinium,
- 90-99 arası: Green Mark Altın+,
- 75-89 arası: Green Mark Altın,
- 60-74 arası: Green Mark Sertifikası olarak tanımlanmaktadır (URL-20, 2021).

4.6.8. BEST (Türkiye) değerlendirme konuları ve analizi

Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği tarafından 2013 yılında tanıtılan ÇEDBİK Konut Sertifikası Türkiye'nin yeşil binaların değerlendirilmesi konusundaki ilk sistemidir. 2019 Ağustos ayında ismi değiştirilerek BEST Konut Sertifikası (Binalarda Ekolojik ve Sürdürülebilir Tasarım) olmuştur (URL-20, 2021).

BEST Konut sertifikası mimar, mühendis, yüklenici ve yapı sahibinin bir araya gelerek proje sürecinin yürütülmesini öngörür. Bütünleşik yeşil proje yönetiminin başarılı şekilde gerçekleştirilmesi ile çevreye etkisi en az yapılar yapılması mümkün olmaktadır. Ayrıca proje ekibinin uzmanlık alanları birleşerek binada yeni teknolojilerin ve sistemlerin kullanılması mümkün olmaktadır. Konut Sertifikasında değerlendirilen ana başlıklar şunlardır (URL-21, 2021):

☐ Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi	☐ Arazi Kullanımı	☐ Su Kullanımı
☐ Enerji Kullanımı	☐ Sağlık ve Konfor	☐ Konutta Yaşam
☐ Malzeme ve Kaynak Kullanımı	☐ İşletme ve Bakım	☐ Yenilikçilik

BEST Konut Sertifikasında bu başlıklar altındaki krediler değerlendirilerek puanlarına göre sertifikalandırılmaktadır. Alınan puanlara göre onaylı, iyi, çok iyi ve mükemmel seviyelerinde sertifika alınmaktadır (Tablo 4.9.).

Tablo 4.9. BEST konut sertifikası seviyesi (URL-21, 2021)

Sertifika Seviyesi	Puan
Onaylı	45-64
İyi	65-79
Çok İyi	80-99
Mükemmel	100-110

4.6.9. Değerlendirme sistemlerinin karşılaştırılması

İncelemeye konu sertifika sistemleri çalışmanın bu aşamasında karşılaştırmalı olarak analizleri gösterilerek ele alınmıştır. Öne çıkan toplamda 6 değerlendirme aracı önce altı kentsel çalışma konusunda (Tablo 4.10.) karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma ile mahalli sürdürülebilirlik değerlendirme araçlarının inceleme konuları ile literatürde sürdürülebilir kentleşme için ele alınması gerekli konuların hem karşılaştırılması yapılarak aradaki boşluklar tespit edilmeye çalışılmış hem de daha kapsamlı sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı için uygulama deneyimleri değerlendirilmiştir.

Tablo 4.10. Kentsel çalışma konuları karşılaştırması (Ayık, Ayatac, & Sertyeşilik, 2017)

Kentsel Çalışma Konusu	LEED ND	BREEAM Communities	DGNB NUD	CASBEE UD	Greenstar Communities	Green Mark for Districts
Erişim	✓	✓	✓	✓		✓
Yerellik	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yenilikçilik	✓	✓			✓	✓
Yönetişim		✓	✓	✓	✓	
Ekoloji	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ekonomi		✓	✓		✓	

Yukarıdaki çizelgeye göre kentsel tasarım ölçeğinde BREEAM, ana politikaları ile bütün konulara cevap verebilir nitelikte görülmektedir. Yerellik ve ekoloji konuları bütün araştırma araçları tarafından incelenmektedir. Greenstar Communities hariç bütün araçlar erişime değinmiştir. BREEAM Communities ve DGNB NUD Avrupa kökenli olmalarına karşın sadece DGNB NUD yenilikçilik kriterine yer vermemektedir. ABD ve Singapur diğerlerine göre yönetişime yer vermemektedir. Bu da literatürde önemli ölçüde savunulan yerel tecrübe deneyimlerden faydalanmada bir eksiklik olarak tespit edilmektedir. Yukarıdaki araştırma, çalışma ve inceleme alanlarının kentsel çalışma konuları ile bir nevi üst başlıklarda karşılaştırılması olarak da tanımlanabilmektedir.

4.7. Bölüm Değerlendirmesi

Kent gelişiminin sürdürülebilirliği ancak kentlerde uygulanacak olan kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Sürdürülebilir bir kent, kentsel bir

bütün olarak bakıldığında parçalarının da sürdürülebilir olmasıyla elde edilebilir. Bu noktada karşılaşılan asıl soru sürdürülebilir bir kentsel dönüşümün nasıl gerçekleştirileceğidir. Kentsel dönüşümle bir bölge yalnızca değişim ve dönüşüme uğramış olmaz, bunun yanında kentsel çevre ile birlikte o bölge sakinlerinin de yaşam tarzları şekillenmiş olur.

Günümüzde kentsel dönüşüm uygulaması ile yıkılıp yeniden yapılacak veya mevcut halini koruyup iyileştirilecek binalar sürdürülebilir, yeşil, ekolojik, çevre dostu gibi isimlerle birlikte ele alınmaktadır. Yapıların arazi seçiminden, yıkımlarından çıkacak atıkların değerlendirilmesine kadar bütün yaşam döngüsü çerçevesinde değerlendirilen, sosyal ve çevresel değerleri koruyup bu sorumluluk bilinciyle tasarlanan, iklimsel verilere ve bulunulan yere özgü doğal koşullara uygun, konfor şartları düzeyinde enerji kaynağı tüketen, güncel yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiş, doğal ve geri dönüştürülemeyen atık üretmeyen malzemelerin kullanıldığı, mevcut ekosisteme duyarlı ve sürdürülebilir yapılar içermesi kent için sürdürülebilir bir kentsel dönüşümün sağlandığı kabul edilebilir. Bu noktada ortaya çıkan asıl durum tekil sürdürülebilir yapılardan oluşan, bütüncül bir şekilde ele alınmayan bir kentsel dönüşüm uygulamasının sürdürülebilir olmayacağı, bu yapıların bütününden meydana gelen çevrenin de sürdürülebilir nitelikte olması gerekmektedir.

Başarılı olarak değerlendirebileceğimiz kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinde, hem tek tek yapılara hem de bölgede şekillenecek yaşama odaklı, tasarım unsurlarına yer verildiği açıktır. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde hedeflenen sürdürülebilirliğin kentsel anlamda kente ait bütün boyutlarda yansıtılması ve hem mimari hem de kentsel tasarım unsurlarını ihtiva eden sürdürülebilir tasarım olduğunu göstermesi ve bunu uygulama ile ortaya koyuyor olması gerekmektedir.

Yukarıda sıralanan hususlar doğrultusunda her bir unsurun ilk planda ilgili olduğu sürdürülebilirlik boyutu/boyutları çalışma içerisinde ortaya konulmuştur. Tasarım sürdürülebilirlik ilişkisi bağlamında incelendiğinde, belirlenen unsurların tamamının mekânsal, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli olduğu sonucuna varılır.

Özellikle kentsel yoğunluğun yüksek olduğu alanlarda gerçekleştirilecek dönüşüm projeleri, kentsel gelişme bakımından yeni alanlara göre çok daha fazla alt bileşenlere sahiptir. Bu tür projelerde ortaya konulan proje kaynağının bütün paydaşlara adaletli bir biçimde paylaştırılması mağduriyetlerin oluşmasını engeller.

Sonuç olarak mekânsal sürdürülebilir özellikte olan, ekonomik kalkınma, sosyal gelişim ve çevresel korumanın bir araya getirildiği sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulaması için tüm tasarım bileşenlerine önem verilmeli, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde konu değerlendirilmeli, çoklu katılım ile tüm görüşler irdelenerek ortak bir paydada buluşulmalıdır. Katılım ise yalnızca mülk sahipleri, yükleniciler ve yerel yönetimler veya devlet eliyle gerçekleştirilmemeli, konu daha çok bilimsel bir boyuta taşıyarak, bugünün ve geleceğin birlikte tasarlanması gerektiği için daha nesnel bir bakış açısı ile mimar, kent plancısı, kentsel tasarımcı ve mühendisler devreye alınmalıdır.

5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM VE EVRENSEL ENDEKSLER

Son yüzyılda kentleşmenin ve kent nüfus artışıyla birlikte kentsel tüketimin artması, kaynak talebinin de artmasına neden olmuştur. Hızla artan nüfus ile kentlere yoğun göç dalgalarının sonucunda ortaya çıkan talebi karşılamada doğal kaynaklar zaman zaman yetersiz hale gelmektedir. Kent için en önemli gereksinim, enerji kaynaklarına olan talep de gelişen teknolojiyle birlikte her geçen gün artmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynak kullanımına yönelim ve bu teknolojilerin geliştirilmesi, gelişmiş ülke politikaları arasında uzun süredir yerini almaktadır. Buna karşılık gıda güvenliği, çevre sağlığı, sağlıklı yaşam, eğitim ve eşitlik gibi konular da bölgesel ve ülkeler arası eşitsizliklerin giderilmesi konusu da ülkelerin yönetim politikaları içinde önemli yer almaktadır. Kent planlama biliminin çok yönlü araştırma disiplinine sahip olması, bu konuda çalışan araştırmacıların kentsel sorunlarda ve bunların çözümünde uzmanlaşmasını gerektirmektedir. Bu noktada değişim ve gelişim süreci içerisinde en çok tartışılan ve üzerinde durulan uzmanlaşma konusu sürdürülebilirlik olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar sürdürülebilirlik çıkış itibari ile üç temel esasa bağlı olarak nitelendirilen sosyal, ekolojik/çevresel ve ekonomik çalışma alanlarını kapsasa da bunlara kültürel boyut da eklenerek sürdürülebilirliğin karmaşık yapısı çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde sürdürülebilir kentleşmede gerekli olan boyutlar ve bunların parametrelerinin güncel sorunlar karşısında nasıl ele alınması ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği, bu konuda önemli görülen küresel endeksler üzerinden analiz edilmiştir. Bütüncül ve kapsamlı sürdürülebilir kentleşme için yerelden küresele edinilmiş deneyimlerin paylaşılması, Birleşmiş Milletler ve gelişmiş ülkelerin iklim değişikliğine karşı verdiği mücadelede önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır.

5.1. Sürdürülebilir Kentleşme için Endeksler

Kentsel dönüşümde sürdürülebilirlikten bahsetmek için öncelikle sürdürülebilirlikten, sürdürülebilirlikten bahsedebilmek için de konu üzerinde verilere, bu verilerin genel olarak kıyaslanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu aşamada küresel, kıtasal, bölgesel, yerel gibi farklı ölçeklerde yapılan mevcut sorun ve potansiyellere yönelik analizleri içeren ve bu analizlerin yöntemlerini ve araştırma alanlarının tanımlandığı endekslerden faydalanılmaktadır. Endeksler genel olarak yaşanan sorunlar ve bunlara aranan çözümler üzerinden çalışmalarla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde ilgili çalışma kapsamında güncel sorunların sürdürülebilir kentleşmeye nasıl yön verici olabileceği araştırılmıştır. Bu bağlamda sürdürülebilirliğe ışık tutan küresel endeksler

incelenerek bunların bulgularından sürdürülebilir kentleşme için kapsamlı performans ölçüm kriterleri oluşturmada faydalanılmıştır. Bu çalışma kapsamında toplamda ülke ölçeğinde yedi farklı endeks incelenmektedir. Ülke ölçeğindeki endeksler bütün dünya ülkelerini kapsamaktadır. Endeksler seçilirken aynı zamanda güncel ve kapsamlı veriye sahip olanlar kriter olarak göz önünde bulundurulmuştur.

5.1.1. Birleşmiş milletler sürdürülebilir kalkınma endeksi (SDGI)

Birleşmiş Milletler, yaşanan küresel sorunlara kapsamlı çözümler bulabilmek için 2017 yılında yayımladığı 2030 yılını hedef yıl seçen onyedinci başlıkta Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini üye 193 ülkenin imzası ile belirlemiştir. Bu hedefler Tablo 5.1.'deki halinde aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.1. 2017 Sürdürülebilir Kalkınma Hedef Endeksi (URL-22, 2021)

Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

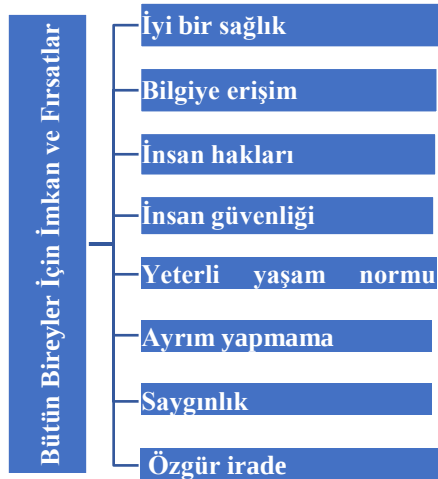
1. Yoksulluğu Sonlandırmak	10. Azaltılmış Eşitsizlikler
2. Açlığı Sonlandırmak	11. Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar
3. İyi Sağlık ve Refah	12. Duyarlı Tüketim ve Üretim
4. Kaliteli Eğitim	13. İklim Hareketi
5. Cinsiyet Eşitliği	14. Su Altındaki Yaşam
6. Temiz Su ve Gıda Güvenliği	15. Karadaki Yaşam
7. Ödenebilir ve Temiz Enerji	16. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar
8. Yeterli İş ve Ekonomik Büyüme	17. Hedefler İçin Ortaklıklar
9. Endüstriyel Yenilik ve Altyapı	

Sürdürülebilir bağlamında kalkınma hedefleri; sürdürülebilir kalkınmanın evrensel ajandası olarak 2017 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporunda belirtilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve iş dünyasının da uzlaşarak SKH'lerin ve 2015 Paris Konferansında atılması gereken adımların kabul edilmesi üzerine ulusal politikaların belirlenmesi sürdürülebilirliğin başarısı açısından önemli rol oynamaktadır. Kalkınma hedefleri konusunda ülkeler kendi önceliklerini bu hedeflerin tümünü başarabilmek açısından belirlemek durumundadır. Ülkelerin bu amaç kapsamında tüm katılımcılarla bilgi ve deneyimlerini paylaşmasıyla gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere gerekli konularda destek olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda gelişmiş ve ekonomik refahı yüksek olan ülkelerin geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere olan ekonomik destek verme, teknoloji transferi gerçekleştirme ve liderliği üstlenme gerekliliği belirtilmektedir (URL-22, 2021).

5.1.2. İnsani Gelişme Endeksi (HDI)

Birleşmiş Milletlerin sunduğu insani gelişme endeksi evrenselliği ve bütün insanların gelişimini, insanların kabiliyet ve fırsatlarının bireysel olarak geliştirilmesini amaçlaması bakımından küresel olarak önemlidir. Bunun yanında endekste insani gelişim, ekonomilerin zenginliği yerine insan hayatlarının zenginliğine, fırsat eşitliğine odaklanmaktadır. Genel itibari ile de buna engel teşkil eden sorunların ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. İnsani gelişme insanların seçimlerini genişletme sürecidir. Aynı zamanda insani gelişme bir hedeftir. Bu sebeple gelişme hem bir süreç hem de bir çıktıdır. İnsani gelişim insanların kendi yaşamlarını şekillendiren süreçleri etkilemeleri gerekliliğini açıkça belirtmektedir. Bütün bu gelişimde ekonomik büyüme önemli bir ölçüdür ancak tek ölçü değildir. İnsani gelişim kendi hayatlarının şekillendirmeye ve geliştirmeye aktif bir katılımında bulunabilen insan kabiliyetleri üzerinden insanların gelişimidir. Bu insan kaynakları yaklaşımı, temel gereksinim yaklaşımı ve insani refah yaklaşımı gibi diğer yaklaşımlardan daha geniş bir yaklaşımdır (URL-23, 2021). Tablo 5.2.'de insani gelişmeleri ölçmeye yarayan Birleşmiş Milletlerin 2030 yılı ve Bin Yıl Kalkınma Hedeflerini de kapsayan birey temelli çalışma konuları verilmektedir.

Tablo 5.2. BM Kalkınma Programı 2016 İnsani Gelişme Endeksi Çalışma Alanı (URL-23, 2021)

Ülkelerin kalkınmışlıklarını karşılaştırmada ve bu konuda derecelendirme yapmakta sıklıkla başvurulanan İnsani Gelişme Endeksi yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere daha çok eşitlik ve özgürlüğün öne çıktığı konular üzerinden incelemelerini yapmaktadır. Toplum sağlığı ve toplum refahı çalışma konuları ile yaşanabilir çevrelerin geliştirilmesini destekleyici amaç ve hedefleri içermektedir.

5.1.3. Küresel Rekabet Endeksi (GCI)

Ülkelerin gelişimlerini belirleyen politikaların sürdürülebilirliği bir diğer söylemle ülkelerin gelecek kararlarının ülkeler için pozitif sonuçlar getirebilmesi küresel kalkınma hedefleri içerisinde de yer almaktadır. Ülkelerin varlıklarını uzun vadede en rasyonel kararlarla ve yaptırımlarla yönetmesi sadece bölgesel bir hedef olmaktan ayrılarak BM 2030 hedeflerinde de belirtildiği gibi küresel bir hedef haline gelmektedir. Bu bağlamda ülkelerin mevcut ve gelecek rekabet kabiliyetlerini saptamak sürdürülebilir ülkesel ve küresel geleceğe yön verebilmektedir. Dünya Ekonomi Forumunun yayınlamış olduğu yıllık Küresel Rekabet Endeksi raporları ile ülkelerin bu bağlamda rekabet edebilecekleri potansiyeller belirlenebilmektedir.

Küresel Rekabet Endeksi uzun dönem büyüme ve kırk yıllık maddi refahı yöneten faktörleri ölçmektedir. Bununla birlikte politikacılara kendi ülkeleri için ekonomik büyüme stratejilerini tasarlarken gündemdeki rekabetleri ve güçlükleri belirlemelerine yardım etmektedir (URL-24, 2021).

Uzun dönem hedeflere odaklanması sebebiyle de bu endeksler ilgili ülkelerin karşılaşılabileceği gelecek sorunlarına çözüm alternatifleri üretebilmelerini sağlayacak ışıklar tutabilmektedir. Küresel Rekabet Endeksi basit gereksinimler, verimlilik arttırıcılık ile yenilik ve entelektüellik olmak üzere üç göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler toplamda on iki alt göstergeden oluşmaktadır. Gösterge ve alt göstergeler Tablo 5.3.'te gösterilmektedir.

Tablo 5.3. Dünya ekonomi forumu 2017-2018 küresel rekabet endeksi kapsamı (URL-24, 2021)

Basit Gereksinimler	Verimlilik Artırıcı
• Kurumlar • Altyapı • Makro ekonomik çevre • Sağlık ve temel eğitim	• Yüksek eğitim ve öğretim • Mal piyasa verimliliği • İşgücü piyasa verimliliği • Mali piyasa kalkınması • Teknolojik olarak hazır olma • Pazar büyüklüğü
Yenilik ve Kültürlülük / Entellektüellik Etmenleri	
• İş kültürü/Entellektüelliği • Yenilik	

Yukarıdaki göstergeler sırasıyla Faktör-Etken, Verimlilik-Etken ve Yenilikçilik-Etken olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Ayrıca bu göstergeler çeşitli alt gösterge ile detaylandırılarak kapsamlı olarak söz konusu raporda ele alınmaktadır.

5.1.4. Çevresel performans endeksi (EPI)

Yale Üniversitesi tarafından geliştirilen Çevresel Performans Endeksi (EPI) BM 2015 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda, toplamda 180 ülkenin incelendiği ve 100 üzerinden derecelendirme sistemi ile ülkelerin diğer endekslere oranla daha çok çevresel dayanıklılıkları ve ülkelerin çevre kirlilikleri konuları üzerinden inceleme yapmaktadır (URL-20, 2021). Tablo 5.4.'te EPI'nin çalışma konuları ve devamında konuların ağırlıklarına göre dağılım bilgileri yüzde olarak verilmektedir.

Tablo 5.4. Yale Üniversitesi 2018 Çevresel Performans Endeksi Çalışma Alanı (URL-20, 2021)

EPI konularına göre ağırlık dağılımı olarak %60; çevresel sağlığı, %40; ekosistem canlılığıdır. Konuların ağırlığı kendi içinde hava kalitesi %65, su kalitesi %30 ve ağır metal kalitesi %5; Biyçeşitlilik ve habitat %25, ormanlar %10, balıkçılık %10, iklim ve enerji %30, hava kirliliği %10, su kaynakları %10, tarım %5 olarak dağılım göstermektedir. Çevresel sağlık araştırma konuları altı alt göstergelere ve ekosistem canlılığı çeşitli alt göstergeler ile ölçülmektedir.

5.1.5. İklim değişikliği performans endeksi (CCPI)

İklim Değişikliği Performans Endeksi ülkelerarası iklim politikalarının şeffaflığını geliştirmek için tasarlanmış ve geliştirilen bir enstrümandır. Bu endekste amaç o zamana kadar ülkelerin iklim değişikliğine karşı geliştirilen iklim hareketinde bir diğer değişle iklimi korumada başarısız olan ülkeler üzerinde sosyal ve politik baskı

kurmaktadır. Aynı zamanda bu endeks ile başarılı ülkeler de vurgulanmaktadır (URL-21, 2021). Tablo 5.5.'te CCPI inceleme konuları ve bu konuların göstergelerine yer verilmektedir. Toplamda 4 başlık ve buna bağlı 14 alt başlıkta inceleme yapmaktadır. Avrupa Birliği de içinde olmak üzere toplamda endeks kapsamında dünya sera gazı emisyonlarının %90'ından sorumlu olan 56 ülke incelenmektedir. 2015 Paris Konferansında (COP21) alınan kararların temelini oluşturan küresel iklim değişikliği ve ısınmaya sebep olan sera gazlarının azaltılmasında ülkelerin sorumlulukları belirtilmiştir. Bu konferansın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri bağlayıcılığı sebebiyle gösterge verileri iklim hareketinde ülkelerin geliştirmesi gereken politikalar kapsamında önemli bir yere sahiptir.

Tablo 5.5. Germanwatch 2018 iklim değişikliği performans endeksi bileşenleri (URL-21, 2021)

Sera Gazları Salımı

- Kişi Başı Mevcut Sera Gazları Salım Seviyesi
- Kişi Başı Geçmiş Sera Gazları Salım Eğilimleri
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında Mevcut Sera Gazları Salım Seviyesi
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında Sera Gazları Salım Azaltımı 2030 Hedefleri

Yenilenebilir Enerji

- Toplam Birincil Enerji Tedarikinde Mevcut Yenilenebilir Enerjilerin Payı
- Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Enerji Tedarikinin Geliştirilmesi
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında Mevcut Yenilenebilir Enerjilerin Toplam Birincil Enerji Tedarikindeki Payı
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında Yenilenebilir Enerji 2030 Hedefleri

Enerji Kullanımı

- Mevcut Enerji Kullanım Seviyeleri
- Geçmiş Eğilimler
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında Mevcut Seviyeler
- 2 Santigrat Derecenin Oldukça Altında Kalmaya Uyumlu Yolla Karşılaştırıldığında 2030 Hedefleri

İklim Siyasaları

- Ulusal İklim Yasaları
- Uluslararası İklim Yasaları

Konferans raporlarında da önemle üzerinden durulan küresel ısınma artışının iki derecenin altında tutulmasını başarabilme hedefi bu endekste neredeyse her inceleme konusunda bir gösterge olarak % 40 ağırlıkta yer almaktadır. İklim politikası, enerji kullanımı ve yenilenebilir enerji konuları da % 20'ser ağırlıkla CCPI'da yerini almaktadır.

5.1.6. Küresel İklim Risk Endeksi (GCRI)

Germanwatch'ın yapmış olduğu bir diğer çalışma olarak Küresel İklim Risk Endeksi (GCRI) öne çıkmaktadır. Yıllık olarak analizler sunulmasına karşın araştırmanın 20 yıllık geçmiş bir periyodu kapsamı sebebiyle küresel değişimlerin grafiklerini anlamada yardımcı olabilmektedir. Endeks aşırı iklim olaylarının ve bunların sosyo-ekonomik yapıdaki ilişkisini analiz etmektedir. Ancak endeks buzul erimesi, su seviyelerini yükselmesi, daha asidik ve sıcak su değişimlerini kapsamadığı için doğrusal bir projeksiyon olarak okunmaması gerekmektedir (URL-22, 2021). Bu çalışma kapsamında incelenen diğer endekslere göre farklı olarak aşırı hava olaylarına bağlı olarak Tablo 5.6.'de belirtildiği üzere, gelişen ölüm oranlarını incelemesi açısından GCRI iklim değişikliği konusuna farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Tablo 5.6. Germanwatch 1997-2016 uzun dönem küresel iklim risk endeksi (URL-22, 2021)

Analiz Edilen Göstergeler

- Ölüm Sayısı
- 100,000 Yerlide Ölüm Sayısı
- ABD Doları Cinsinden Satın Alma Gücü Paritesinde Kayıplar Toplamı
- Gayrisafi Milli Hasıla Biriminde Kayıplar

İklim Değişikliği Üzerine 2014 raporlarda belirttiği üzere küresel olarak iklim değişikliği sebebiyle oluşan bir diğer etken olan ısı dalgaları sadece insan hayatını değil tarımsal üretimi ve hayvan hayatını da etkilemektedir (URL-25, 2021). Aşırı ısınan hava ile kuraklık, seller, buna bağlı olarak toprak veriminde azalma ve nem artışı da gözlemlenmektedir. Bu perspektiften bakıldığında iklim değişikliği üzerine yapılan çalışmaların insan ölümleri sayısı kadar doğal yaşamdaki diğer canlıların da ölüm oranlarını ele alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

5.1.7. Sürdürülebilir toplum endeksi (SSI)

Sürdürülebilir Toplum Endeksinin esas itibarı ile BM 1987 Brundtland Raporu sürdürülebilirlik tanımlamaları üzerine kurulduğu görülmektedir. Sürdürülebilir bir toplumun mevcut nesillerin ihtiyaçlarına cevap verebilir, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir ve bunu yaparken her insanın özgürce ve çevresiyle uyum içinde iyi dengelenmiş bir toplum içinde kendini geliştirme fırsatı verebilir olması gerekliliği ilkelerinin benimsendiği belirtilmektedir. Endeksin incelediği konular Tablo 5.7.'de insan, çevre ve ekonomik refah boyutlarında gösterge ve alt göstergeleriyle verilmektedir. SSI toplamda 3 refah boyutu, 7 kategori, 21 gösterge olmak üzere üç

seviyeden oluşmaktadır. İnsan refahı ile çevresel refah endeksin ana hedefleri arasında yer almaktadır. Endekse göre bu iki boyutun birlikte olmadığı bir durumda sürdürülebilirlikten bahsedilemeyeceği savunulmaktadır. Ekonomik refah boyutu ise diğer iki boyuttan farklı olarak insan ve çevre refahını sağlayabilecek durumu yaratabilmek için kendi içinde bir hedef olarak belirtilmektedir.

Genel itibari ile endeks çalışma konuları incelendiğinde endeks kapsamının 2015 yılında deklere edilen Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile oldukça örtüştüğü gözlemlenmiştir.

Tablo 5.7. Sürdürülebilir toplum endeksi kapsamı 2006-2016 (URL-25, 2021)

İnsan Refahı	Çevresel Refah	Ekonomik Refah
Temel İhtiyaçlar	Doğal Kaynaklar	Dönüşüm
• Yeterli yiyecek • Yeterli içecek • Gıda güvenliği	• Biyoçeşitlilik • Yenilenebilir su kaynakları • Tüketim	• Organik tarım • Genetik ıslah
Kişisel Gelişim ve Sağlık	İklim ve Enerji	Ekonomi
• Eğitim • Sağlıklı yaşam • Cinsiyet eşitliği • Yenilenebilir enerji	• Enerji kullanımı • Enerji tasarrufu • Sera Gazları	• Gayrisafi Milli Hasıla • İstihdam • Kamusal borçlar
İyi Dengelenmiş Toplum		
• Gelir dağılımı • Nüfus artışı • İyi yönetim		

5.2. Küresel Sürdürülebilirlik Endekslerin Karşılaştırılması

Yukarıda araştırma kapsamında incelenmiş ülkesel endekslerin inceleme konuları ile Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedef konuları Tablo 5.8.'de karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırmadaki amaç ilgili endekslerin küresel ortak kararlarla hangi oranda örtüştüğünün ortaya çıkartılmasıdır. Bu çıkarsamaların sürdürülebilir kentleşmede atılacak yeni adımlarda ilgili konuda yapılacak araştırmaların verimliliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 5.8'in anlaşılabilirliğini artırmak ve karşılaştırmaların kapsamını daha açık bir şekilde görebilmek için sadeleştirilmesi gerekmektedir. Aşağıda ise Tablo 5.9'da verilen tablo ile BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri referans olacak şekilde diğer endekslerin bu hedeflere karşılık gelebilecek göstergeleri ve çalışma konuları karşılaştırılmaktadır. Bunun yanında Birleşmiş Milletler'in 2015 yılında yayımladığı 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) aynı zaman paralelinde düzenlenen

COP21 Paris Konferansı ile amaç ve kapsam doğrultusunda örtüşmektedir. COP’de antlaşmaya taraf ülkelerin iklim değişikliği ile mücadelesinde bu kararlar hayati öneme sahip olarak vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu kararların olabildiğince erken bir sürede ülke ve bölge politikalarına entegre edilmesi savunulmaktadır.

Tablo 5.8. BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile diğer endekslerin karşılaştırılması

	HDI	GCI	EPI	CCPI	GCRI	SSI
Yoksulluğu sonlandırmak						
Açlığı sonlandırmak			Tarım			Yeterli yiyecek, Yeterli içecek
İyi sağlık ve refah	İyi bir sağlık	Sağlık ve temeleğitim	Hava kalitesi, Hava kirliliği, Ağır metaller		Ölüm sayısı, 100,000 yerlide ölüm sayısı, ABD Doları cinsinden satın alma gücü paritesinde kayıplar toplamı, GSMH biriminde kayıplar	Sağlıklı yaşam, Organik tarım, Genetik ıslah
Kaliteli eğitim	Bilgiye erişim	Yüksek eğitim veöğretim, İşkültürlüğü/ Entellektüelliği				Eğitim
Cinsiyet eşitliği	Ayrıım yapmama, Saygınlık					Cinsiyet eşitliği
Temiz su ve gıda güvenliği	Yeterli yaşam normu		Su kalitesi, Su kaynakları			Gıda güvenliği, Yenilenebilir su kaynakları
Ödenebilir ve temiz enerji			İklim & enerji	Yenilenebilir Enerji		Yenilenebilir enerji
Yeterli iş ve ekonomik büyüme		Pazar büyüklüğü, Makro ekonomik çevre, Mal piyasa verimliliği, İşgücüpiyasa verimliliği,Mali piyasa kalkınması				GSMH, İstihdam, Kamusal borçlar

Tablo 5.8. (Devam) BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile diğer endekslerin karşılaştırılması

Endüstriyel yenilik ve altyapı		Altyapı, Teknolojik olarak hazırolma, Yenilik				
Azaltılmış eşitsizlikler						Gelir dağılımı
Sürdürülebilir kentler ve topluluklar						Nüfusartışı
Duyarlı tüketim ve üretim				Enerji Kullanımı		Enerji tasarrufu, Enerji kullanımı, Tüketim
İklim hareketi			İklim & enerji	İklim Siyasaları, Sera Gazları Salınımı		Sera Gazları
Su altındaki yaşam			Biyoçeşitlilik ve habitat, Balıkçılık			Biyoçeşitlilik
Karadaki yaşam			Biyoçeşitlilik ve habitat, Ormanlar			Biyoçeşitlilik
Barış, adalet ve güçlü kurumlar	İnsan güvenliği, Özgür irade, İnsan hakları	Kurumlar				İyi yönetim
Hedefler için ortaklıklar						

Tablo 5.9. incelendiğinde Sürdürülebilir Toplum Endeksi Göstergelerinin (SSI) BM 2030 SKH'ları ile en fazla örtüşen gösterge olduğu saptanmaktadır. SSI'nin sadece endüstriyel yenilik ve altyapı hedefini kapsamadığı gözlemlenmektedir. BM 2030 SKH'larından Yoksulluğu Sonlandırmak hedefi ile hiçbir ülkesel endeks göstergesinin örtüşmemesine karşın ekonomik kapsamda BM'nin Yeterli İş ve Ekonomik Büyüme hedefi kapsamında GCI ve SSI'nin iş istihdam ve ekonomik kalkınmaya yönelik parametreleri bu hedefin gerçekleştirilmesi desteklenmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın gereklilikleri ve ülkelerin kalkınmak için nasıl bir hedefte gitmesi gerektiği güncel bir konu değildir. Birleşmiş Milletlerin 1987 yılında yayımlamış olduğu ve sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kentleşme için önemli konuların tartışıldığı ve kararların alındığı Brundtland Raporu olarak bilinen Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)

isimli raporun Sürdürülebilir Kalkınma Konseptini aşağıdaki yargılar oluşturmaktadır (WCED, 1987):

1. Yaşam kalitesinin artırılması ve daha iyi bir hayat için temel ihtiyaçların karşılanması,
2. Daha uzun süreli sürdürülebilirlik için yaşam standardını sağlarken doğayı koruma bilincinde asgari tüketiminin ekolojik sınırlarda kalmasının sağlanması,
3. Toplumların insan gereksinimlerinden eşit fırsatların sağlanması ve üretim potansiyelinin artırılması,
4. Demografik varlığın ekolojik üretkenlik potansiyelini değiştirerek harmoni içinde gelişiminin sağlanması,
5. Düşüncesiz gelişimden toplumun büyük bir bölümünün ayrıştırılabilmesi,
6. Dünya üzerindeki hayatı destekleyen doğal sistemin (atmosfer, su, toprak, yaşamformları) tehlikeye atılmaması,
7. Birikmiş bilgi ve teknolojik gelişim ile dünyanın kaynaklara eşit ulaşımının sağlanması,
8. Yenilebilir enerji kaynaklarının karmaşık ve birbirine bağlı ekosistemin bir parçası olduğunu bilerek, bu kaynaklardan istifade ederken azami sürdürülebilir verimliliğin bütün ekolojik sistemdeki etkilerinin hesaba katılması gerekliliği,
9. Gelecek kuşakların da kullanmaya hakkı olduğunu bilerek yenilenemez enerji kaynaklarının tümüyle tüketilmemesi ve gelecek kuşaklara bırakılması için yasaklamaların getirilmesi,
10. Gelecek kuşaklara bırakılması gereken canlı türlerinin korunması,
11. Üretim sonrası oluşan atıkların hava ve su gibi doğal kaynakları kirletilmesinin azaltılması,
12. İnsan gereksinim ve isteklerini karşılarken sürdürülebilir kalkınmanın: kaynakların istismarını, yatırımların yönünü, teknolojik gelişime yönelimini değiştirme süreci olduğunun bilinmesi.

Yukarıdaki kavramlardan da anlaşıldığı üzere BM 1987 yılı raporuyla aslında işbu yıldan daha önce ağırlıkla Sanayi Devrimi neticesinde kümülatif ve büyümekte olan küresel sorunların çözümlenebilmesi ve Dünya kaynaklarının gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için kapsamlı kararlar almıştır. 2015 yılına gelindiğinde BM 2030 Binyıl Kalkınma Hedefleri, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve COP21 Paris Konferansı kararlarında da ülkelerin kalkınma politikalarının nasıl olması gerektiği

hakkında konu araştırmalarının yerini koruduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 5.9. Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile küresel endekslerin karşılaştırılması.

Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	HDI	GCI	EPI	CCPI	GCRI	SSI
1 Yoksulluğu sonlandırmak						
2 Açlığı sonlandırmak			✓			✓
3 İyi sağlık ve refah	✓	✓	✓		✓	✓
4 Kaliteli eğitim	✓	✓				✓
5 Cinsiyet eşitliği	✓					✓
6 Temiz su ve gıda güvenliği	✓		✓			✓
7 Ödenebilir ve temiz enerji		✓	✓		✓	
8 Yeterli iş ve ekonomik büyüme		✓				✓
9 Endüstriyel yenilik ve altyapı		✓				
10 Azaltılmış eşitsizlikler						✓
11 Sürdürülebilir kentler ve topluluklar						✓
12 Duyarlı tüketim ve üretim			✓	✓		
13 İklim hareketi			✓	✓		
14 Su altındaki yaşam			✓	✓		
15 Karadaki yaşam			✓	✓		
16 Barış, adalet ve güçlü kurumlar	✓	✓			✓	
17 Hedefler için ortaklıklar						

COP'nin ilki olan, küresel sorunlara ve beraberinde getirdiği iklim değişikliği sorunlarına çözüm aramak için gelişmiş ülkelerin önderliğinde COP1 Berlin toplantısı ilk kez 1995 yılında yapılmıştır. Bu taraflar arası ilk toplantıda Dünya ülkelerinin her birinin iklim değişikliğinin etkilerini azaltıcı acil önlemler alması gerekliliği savunulmuştur. Akabinde Kyoto sözleşmesi devreye girmiştir. Ancak ilk toplantı kararları içinde yer alanyeryüzü ortalama sıcaklık artışının sanayi dönemi sonrası ile kıyaslandığında 1,5 derece altında tutulması hedefi zaman içerisinde başarılammış ve bu hedefin 2 derecenin altındakalmaya çalışma girişimleri ile 2015 yılındaki COP21'de revize edilmiştir. Küresel ve ülkesel ölçekte yapılan bu antlaşma ve ölçümlerin neticesinde ilgili raporlarda da belirtildiği üzere yerelin deneyimleri ve bunların paylaşılması sürdürülebilir kalkınmanın başarılabilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında yerel ölçeğe en iyi ışık tutabilecek kent ve altındaki ölçeklerde sürdürülebilirliği ölçme üzerinde yerellik bakış açısı ile araştırmaya devam edilmiştir.

5.3. Bölüm Değerlendirmesi

Endekslerin üzerinde uygulandığı çalışma alanında, karşılaştırılabilir niteliksel veya niceliksel, ya da her ikisi birlikte, sunduğu araştırma verileri ve sonuçlarına olan kurumsal ve özel sektör ilgisinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Sıklıkla araştırmalara konu olan endekslerin daha çok küresel bir değerlendirme aracı olarak kullanılması eğilimi sürdürülebilirlik değerlendirme yaklaşımında da mevcuttur. Kent gibi işleyiş dinamikleri karmaşık bir yapıya sahip bileşenlerin, birbiri ile tepkimelerinden oluşan sonuç veya çıktıların öngörülmesindeki zorluklar arasında başta kendine özgü bileşen varlıkları, kendine özgü ilişkiler zinciri yatmaktadır. Bu bölümde ele alınan sürdürülebilir kentleşmeyi ölçmeye yardımcı olabilecek endeksler ve bu endekslere ait göstergelerin, alt göstergeleri genel bakış açısı da değerlendirilmiştir. İncelemeye konu endekslerin öz itibarı ile insan ve insan refahı için gerekli konulara ağırlık verdiği tespit edilmiştir. İnsan refahını geliştirmek için gereken insan-çevre ilişkisi, insan-ekonomi ilişkisi, insan-riskler ilişkisi kapsamında konuların genel olarak ele alındığı gözlemlenmiştir. İnsan refahı, günümüz dünyasının metalar ve yoğun tüketim alışkanlıkları üzerine kurulu yapısında, büyük ölçüde ekonomik temellere sıkı bir şekilde bağlıdır. Ekonomik gelişim ve kalkınma endeksler kapsamında incelendiğinde iş imkânlarının yanında iş gücünün varlığının önemli bir değerlendirme konusu olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilir bir ekonominin yalnızca doğayı korumak üzerine ve geri dönüşümü canlandırmak üzerine olmadığı anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir ekonominin kaygılarından biri de ekonomik aktivitenin bir şekilde canlı kalmasını sağlayacak girişimler olarak da ele alınabileceği anlaşılmaktadır. Ekonomi ve insan birlikteliğinde sürdürülebilirlik arayışlarında iş ve yaşama alanı dengesinin kurulmaya çalışıldığı bu konuda teknolojik altyapılardan faydalanılmaya çalışıldığı ve yenilikçilik girişimleri ile bu ulaşımın kolaylaştırılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Artan Dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak sürdürülebilir kalmasını sağlamak sadece devlet politikalarının değil aynı zamanda özel sektör girişimcilerinin de amaçları arasında yer almaya başladığı anlaşılmaktadır.

Ekolojik boyut açısından incelendiğinde girişimlerin asgari kaynak tüketimi ve tasarruf konusunda yoğunlaştıkları görülmüştür. Ekonomik ve ekolojik yaklaşımlar olarak özellikle eldeki imkanların ve varlıklardan yararlanılan faydayı nasıl artırılacağı konusunda hem çevreci hem de yatırımcı girişimlerin olduğu gözlemlenmiştir. Sürdürülebilirlik daha önce bu çalışmada bahsedildiği gibi her üç boyutuna (sosyal,

ekonomik, çevresel/ekolojik) cevap verebilen olgular için kullanılmaktadır. Kentsel gelişime ışık tutabilecek endeksler merkeze en yakın olarak insanı koymaktadır. İnsan varlığının sürekliliğini sağlamak birincil ilke olarak açıkça görülebilmektedir. Çalışma kapsamında incelenen endekslerin ilgi ve araştırma alanları özetlenecek olursa:

İnsani Gelişim Endeksinin (HDI), insan hakları ve eşitlik konularına,

Küresel Rekabet Endeksinin (GCI), ekonomi ve iş gücünün sürekliliği konularına,

Çevresel Performans Endeksinin (EPI), doğal kaynak ve unsurların canlı kalması ve sağlıklı doğal yaşam alanlarının sürekliliği konularına,

İklim Değişikliği Performans Endeksinin (CCPI), Sera Gazı salınımları ve küresel ısınmanın durdurulması konularına,

Küresel İklim Risk Endeksinin (GCRI), ölüm ve kayıpların tespiti ve bunların ekonomiye olan etkileri konularına,

Sürdürülebilir Toplum Endeksinin (SSI), dengeli ve eşit olarak neredeyse bütün sürdürülebilirlik boyutları alt konularına hassasiyet gösterdikleri gözlemlenmektedir.

Ancak SSI'nın gösterge ve hedefleri incelendiğinde büyük bir oranla 1987 Ortak Geleceğimiz raporu sürdürülebilirlik hedefleri ile örtüştüğü tespit edilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere sürdürülebilirliğin tanımından yarım asra yakın bir süre sonra dahi küresel sorunların çözümünde geçmiş çözümler hâlâ güncelliğini korumakta, bu da göstermektedir ki günümüzde dahi dünya sürdürülebilir gelişim ve kalkınma sorununu hâlâ çözememiştir.

Sürdürülebilir kentleşmenin ilkeleri incelendiğinde sosyal ekolojik ve ekonomik dengenin sağlanması konusunda yine ülkelerin güncel ve küresel en etkili referans olarak BM 2030 için gündemlerine aldığı gözlemlenmiştir. Sürdürülebilirlik boyutlarının ele alınışları her zaman eş değer veya dengeli olamayabilmektedir. Endeksler incelendiğinde genel olarak boyutların sosyo-ekonomik, sosyo-ekolojik, hatta kültür olarak ele alınabilmektedir. Anlaşıldığı üzere sürdürülebilirlik, üzerine kurulduğu kolonlarını ihtiyaç ve duruma göre evrilmeye çalışmaktadır. İnsan göstergesi sosyal boyuta, gezegen göstergesi çevresel/ekolojik boyuta, kar göstergesi ekonomik boyuta denk gelmektedir.

Suya ve hava kalitesine verilen önem, artan nüfus ve kentleşme oranı ile paralellik göstermektedir. Temiz su kaynaklarının azalması ile başta Afrika olmak üzere az gelişmiş ülkelerin yer aldığı coğrafyalarda suyun hayati öneminin arttığı gündem konularında yer almaktadır. İncelenen endeksler ve göstergeleri bağlamında sıralamanın üstünde küresel

ölçekte öne çıkan ülkelerin gelişmiş ve batı ülkeleri olduğu tespit edilmiştir. Teknolojik, ekonomik ve sosyolojik açıdan bu kentlerin ileri seviyede olmasının ve yenilikçilik girişimlerine liderlik etmesinin, sürdürülebilir kentleşmede oldukça etkili olduğu da söylenebilmektedir. Gelişmiş kentlerin gelişim politikalarında “güvenlik”, “ulaşım sistemlerinin verimliliği” “eşit haklara ve imkanlara sahip vatandaşların olması” “uluslararası tanınırlık ve rekabet gücüne sahip olması” konularında yoğunlaştıkları gözlemlenmiştir. Çevre üzerine geliştirilen politikaların genel çerçevede “çevreyi korumak”, “doğal kaynakları sürdürülebilir tüketmek”, “atık azaltmak ve geri dönüşüme destek vermek” gibi mevcut doğayı ve doğal kaynakları koruyucu girişimlerde bulundukları gözlemlenmiştir. Kentleşme ve kentsel alan her ne kadar kompakt tasarlanmaya çalışılsa da hızla yayıldığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte kent ekolojisinin yapılaşmayla küçüldüğü, doğal alan ve kaynakların artan nüfusa ve kentleşmeye daha çok hizmet verebilme gereksiniminden daha çok geliştirilmeye tabi olmaları gerektiği açıktır.

6. DİYARBAKIR-SUR'UN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ, GELİŞME STRATEJİSİ İÇİN ÖNERİLER

Fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak kent yerleşimlerindeki yapıların süre içerisinde bozulması sonucu güncel kanun ve yönetmeliklerine göre onarılarak yeniden kullanılabilir olması amacıyla dönüştürülmesi işlemleri kentsel dönüşüm olarak tanımlanabilir. Kentsel dönüşüm projeleri Türkiye’de olduğu gibi dünyada da kentsel yenileme amacıyla uygulanmaktadır. Dünyada bu kapsamda başlangıç olarak 1. ve 2. Dünya Savaşları’nda zarar gören yıkılan, yakılan kentsel yapıların yenilenmesi amacıyla yapılan kentsel dönüşüm projeleri gösterilebilir. Türkiye’de ise 20.yy ın ikinci döneminde başlayan hızlı kentleşme süreci ile kentlerde önü alınamaz şekilde artan gecekonduların ve kaçak yapıların ortadan kaldırılması, bunların yerine çağdaş ve yaşanılabilir yapıların yapılması amacıyla 1990’lardan başlayarak kentsel dönüşüm projeleri uygulamaya başlanmıştır. Ülkemizde başlangıçta yerel belediyelerinin sayılı bölgesel alanda uygulamaya çalıştığı kentsel dönüşüm projeleri 2000’li yılların başında ortaya konulan yasal düzenlemelerle hızlanmıştır.

Türkiye 1950’li yıllarla başlayan kentsel dönüşüm süreci, Diyarbakır’da 1980’li yıllarda planlaması yapılan kentsel dönüşüm, 2008 yılında ilk olarak uygulamaya başlanmıştır. Diyarbakır Sur içinde yapılan kentsel dönüşüm projesinin amacı yaşanılabilir bir alan oluşturmak, sayısı giderek katlanarak artmış olan gecekondu ve kaçak yapıları ortadan kaldırmak ve yerine çağdaş ve yaşanılabilir konutlar yapmaktır. Ayrıca kentsel dönüşümün bir diğer ve belki de en önemli amacı birçok medeniyete ev sahipliği yapan Diyarbakır’daki tarihi, kültürel ve antik eserlerin yeniden onarılarak korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Bu dönüşüm için Sur içinde kentsel dönüşüm projesi kapsamında surların içinde kalan riskli alanlar, riskli yapılar ve rezerv alanlar 2008 yılında belirlenmiş, 2012 yılında bazı nedenlerle durmak zorunda kalmış, 2015 yılındaki güvenlik/ terör olaylarındaki gelişmelerden sonra 2016 yılında ikinci kez uygulamaya konulan Suriçi Kentsel Dönüşüm Projesi yeniden uygulamaya başlanılmıştır.

Bu kapsamda Diyarbakır Suriçi Bölgesi’nde birçok tarihi, turistik, kültürel, dini ve antik eserler ile sivil mimariye ait çok sayıda konut, işyerinin eskime, yıpranma ve çürümeden dolayı içinde yaşanılmayacak durumda olması, başta riskli yapılar olmak üzere Sur ilçesinin tamamında kentsel dönüşümünün zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Söz konusu kentsel dönüşüm projesi ile kentlerde yalnızca gecekondu ve kaçak yapıların yenilenmesi amacıyla yapılamayacağı, bunun yanında kentlerde sosyal ve ekonomik

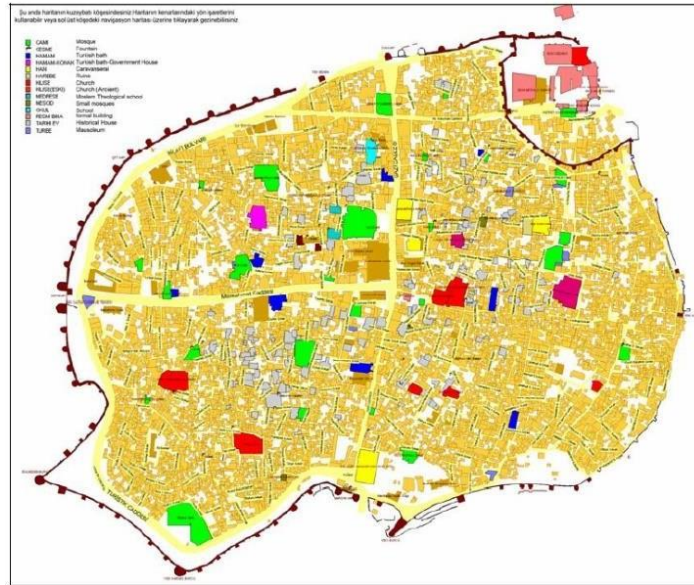
canlanmayı sağlamak amacıyla da uygulanabileceğini ortaya koymak bu çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

6.1. Diyarbakır Adı, Konumu, İdari Yapısı ve Kentleşmenin Gelişimi

6.1.1. Diyarbakır Adı, Konumu, İdari Yapısı

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Gaziantep'ten sonra ikinci büyük kenti olan Diyarbakır, eski yerleşim ve yeni yerleşim olmak üzere iki bölgeden oluşmaktadır. Eski Diyarbakır diye adlandırılan bölge surlarla çevrilmiş olup, dört ana kapıdan oluşmakta ve Anadolu'da ayakta kalan benzer yapıların en büyüğü ve en sağlamıdır. Şehre ait en önemli tarihi yapılar bu ilk yerleşim yeri içindedir (Görsel 6.1.). Cumhuriyet dönemiyle birlikte artan nüfus sonucu planlı biçimde kentin gelişmesi surların dışına taşmıştır. Surların dışında kurulan “Yeni Kent”, “Eski Kent” ile şehirde çeşitli karşıtlıklar meydana gelmiştir.

Diyarbakır; Doğu Anadolu ile Mezopotamya arasında geçiş kuşağı üstünde bulunduğundan, eskiden beri önemli kervan yollarının buluştuğu bir kavşak noktası olmuştur. Günümüzde ise Diyarbakır-Elazığ, Diyarbakır-Şanlıurfa, Diyarbakır-Mardin ve Diyarbakır-Bitlis gibi önemli yolların birleşim yerinde bulunmaktadır. Bütün Anadolu şehirlerinde olduğu gibi şehrin ekonomisi de büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağlı olmasının yanında bölge nemli bir sanayi merkezidir.

Görsel 6.1. Diyarbakır Sur İçi haritası (URL-26, 2021)

Diyarbakır, ilk kurulumundan Osmanlı dönemi de dahil geçen zamanda, çoğunlukla savaşlarla, bazen de anlaşmalarla, sık sık hakimiyet değiştirmiştir. Kente hâkim olanların

her seferinde ilk olarak sur duvarlarının onarılmasıyla ilgilendikleri duvar ve burçların üzerine yerleştirilen kitabelerden anlaşılmaktadır (Parla, 1990). Diyarbakır, doğal afet ve savaşlara rağmen XIX. yüzyıla kadar sur dışına taşmamıştır (Parla(a) C., 2004). Zaman içerisinde değişik adlarla anılan kente, bilindiği kadarıyla, ilk kez Amedi adını verenler Asurlulardır (Beysanoglu, 1987). Bölge adını taşıyan Diyârbekir =Diyarbakır ve merkezi teşkil eden Amid adlarının kaynağı tam olarak bilinmemekle birlikte bu konuda çeşitli fikirler bulunmaktadır. Söz konusu fikirler yorumlandığında, ilk çağlarda, “Amida” adı verilen merkez adının geçen süreçte “Amid” şeklinde değiştiği konusunda fikir birliği olduğu görülmektedir (Darkot, 1966). Amid adının kullanılması Türklerin bölge hakimiyetiyle de devam etmiş, bazı Türkçe kaynaklarda bu durumdan Amid veya Kara Hamid şeklinde bahsedilmiştir (Barkan, 1953-1954). Kara kelimesinin kullanılmasının başlıca nedeni, ilk yerleşim yerini çevreleyen surların siyah bazalttan yapılmış olmasındandır.

Diyarbakır merkez yerleşiminin neolitik devirde insanlar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmaya başlanıldığını “Çayönü” kazıları göstermiştir. Çayönü, çevresindeki kireçtaşı kayalıkları, kayalıklardaki antik çağa ait kalıntıları, mezarları ve daha pek çok yönüyle Diyarbakır, bölgesinde tarih öncesine ait birkaç kazı merkezinden birisidir (Çambel & Braidwood, 1988).

Bölgede yapılan kazılarda ilk bölge insanları vadilerde değil, dağlık yerlerdeki mağaralarda oturdukları anlaşılmıştır (Alpman, 1988). Diyarbakır bölgesine M.Ö I. bin başlarından itibaren Sami kökenli Arami kabilelerin yerleştiği ve bunu takiben bölgeye Asurların hâkim olarak, M.Ö. IX. yüzyıldan sonra, Diyarbakır’ı Asur devletinin bir eyaleti haline getirdikleri görülmektedir (Sevin, 1988). İlerleyen süreçte bölge Romalıların eline geçmiş ve bu tarihten sonra uzun bir süre Roma - İran hakimiyeti mücadelesine sahne olmuştur (Togan, 1946).

Bizans imparatoru Constantinus II (337-362) şehrin etrafını 349 yılında bir sur ile çevirerek müdafaasını sağlamak istemiştir (Toynbe, 1960). Bizans döneminin duvarla birbirinden ayrılmış iki büyük bölümlü ve iç kaleli kenti, Arapların Diyarbakır’ı aldıkları 638 yılından sonra uzunca bir süre iki ana yolla bağlı dokusunu korumuştur (Parla(a) C.

, 2004). Bununla birlikte şehir tekrar hareketlenmeye başlamıştır. Bu dönemlerde savaşlaryüzünden tahrip olan surların yıkılan veya zarar gören bölümleri onarılmıştır. Ancak bölgenin sürekli çekim noktası olması nedeniyle zaman içinde Sasanlı hükümdarları ile Bizans arasında Diyarbakır bölgesinde çeşitli ve tekrarlanan savaşlar

olmuştur. Busavaşlar nedeniyle şehir birkaç defa hakimiyet değiştirmiştir.

En son Bizans egemenliğinde iken 639'da İslam orduları, El-Cezire'yi fethetmiş ve Halid b. Velid, Diyarbakır'ı teslim almıştır. Bu tarihten sonra Diyarbakır uzun bir dönem İslam devletleri Emeviler ve Abbasiler'in elinde kalmış ve bu dönemde Arap-Bizans mücadelelerinde önemli bir rol oynamıştır. Halife Hazreti Osman döneminde El-Cezire bölgesi, buralara yerleşen Arap kabilelerinin kullandıkları isimlere göre Diyar-i Mudar, Diyar-i Bekr ve Diyar-i Rebia adlar ile üç komutanlık haline getirilmiştir. Rakka, Diyar-i Mudar'ın; Amid, Diyar-i Bekr'in; Musul Diyar-i Rebia'nın merkezi olmuştur. Önceleri yukarı Dicle bölgesine verilen Diyar-i Bekr, daha sonra ilin ve XIX. yüzyıl sonlarından itibaren de ilin ve şehrin adı olmuştur (Beysanoglu, 1987).

Abbasi hâkimiyeti döneminde Halife Mu'tez 868'de İsa b. Seyh b. Selil-i Seybani'yi Diyarbakır'a komutan olarak atamış, Halife Mühtedi zamanında (869-870) ayaklanarak Diyarbakır yöresinde Seyhoğulları devletini kurmuştur. Sultan Melikşah bölgeyi 1083 yılının sonlarında kuşatmış, 4 Mayıs 1085'te şehir Selçuklular'ın eline geçmiştir (Sevim, 1973).

Diyarbakır 1093-1097 yılları arasında Suriye Selçukluları hâkimiyetinde kalmıştır. Ancak saltanat mücadelesinden galip çıkan Berkyaruk kısa bir süre sonra bölgeyi tekrar Büyük Selçuklu İmparatorluğuna bağlamıştır (Sevim(a), 1965). Hısn-keyfa Artuklular'ı bu bölgede 1183-1232 tarihleri arasında hüküm sürmüş ve bazen Eyyubiler'e ve bazen de Anadolu Selçuklularına itaat etmişlerdir (Köprülüzade, 2016). Diyarbakır 1232 de bir aralık, Eyyubiler'in idaresine geçmiş ancak bu oldukça kısa sürmüş ve 1240 yılında Anadolu Selçuklu idaresine girmiştir (Berthold, 1987).

Osmanlı idaresinde Amid, büyük bir eyaletin merkezi haline getirilmiştir. Yavuz'un 22 Eylül 1520'de vefatı üzerine yerine Kanuni Sultan Süleyman padişah olunca Kanuni'nin Hüsrev Paşa'ya verdiği ilk buyruklardan biri, Amid iç kalesinin genişletilmesi olmuştur. İç Kale'ye on altı burçlu ve iki kapılı (Saray ve Küpeli Kapıları) bir bölüm daha eklenerek kapladığı alan iki misline çıkarılmıştır. Kanuni pek çok defa Amid'e gelmiş şehrin ünlü Hamravat Suyu onun buyruğu ile getirilmiştir. Padişah IV. Murat 21 Eylül 1635'te Diyarbakır'a gelmiş 4 Kasım 1635'te ayrılmıştır (Beysanoglu, 1987).

Fetihden sonra yapılan camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, onarılan binalar, açılan yeni ticaret merkezleri şehri yaşanabilir bir hale getirmiş, ticaret hayatını canlandırmıştır. Bu arada Diyarbakır'da "Yeniçerilerin Diyarbakır ayaklanması", "1895 yılı I. Ermeni Olayı", "Vali Halid Bey Olayı", "Milli İbrahim Paşa'ya karşı iki ayaklanma"

gibi bazı olaylar cereyan etmiştir (Beysanoğlu, 1987).

Diyarbakır'ın Osmanlı fethinden sonra her sahada büyük bir canlanma gösterdiği ve önemli bir merkez haline geldiği söylenebilir (Göyünç, 1975).

I.Dünya Savaşı ile beraber Diyarbakır'da büyük bir kıtlık başlamış, daha sonra Muş, Van, Bitlis işgal bölgelerinden göç eden aç ve perişan halkın şehre dolması, bu sefaleti daha da artırmıştır. Ayrıca harp sebebiyle Diyarbakır 2. Ordu merkezi olmuştur. Başkomutanlık, Rus ordularının ilerleyerek Diyarbakır ve yöresini almalarını önlemek, Rus cephesinin sol kanadına saldırarak Erzurum'u geri almak düşüncesiyle Trakya'da bulunan 2. Ordu'nun Doğu cephesine sevkini kararlaştırmıştır.

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde büyük yerleşim birimleri arasında bulunan Diyarbakır, Dicle havzasının yukarı kısmında ve Dicle nehrinin sağ tarafındaki verimli alanda, rakım olarak yüksek bir konumda yer almaktadır. Bölge; eski ticaret yollarının kesiştiği yerde, gerek sosyo-ekonomik, gerekse stratejik açıdan çok önemli bir konumda yer almaktadır. Diyarbakır, surların çevirdiği eski kent dokusu ile yeni yerleşim yerlerinin yer aldığı kentleşme ve bunların yakın çevrelerinde kendilerine bir yer oluşturan gecekondü bölgelerinin yer aldığı bir şehirdir. Şehir mevcut şeklini dördüncü zaman'da ortaya çıkan tektonik olaylar sonucu almıştır. Denizden yüksekliği 650 metre olan şehir, batıda Karacadağ'a kadar uzanan bazalt platonun doğu kıyısındadır ve Dicle Nehri'ne hâkim bir noktada kurulmuştur (Beysanoğlu(a), 1990). Kuzeyinde Güneydoğu Toroslar, güneyinde Tur Abdin Dağları ve batıda Karacadağ ile kuşatılmış olup etrafını çevreleyen yükseltilerin arasındaki düz bir alanda bulunmaktadır. Kaynağını Diyarbakır'ın yaklaşık 90 kilometre kuzeyindeki Birklinçay'dan alan Dicle Nehri'nin suladığı şehir, tarihin her döneminde ziraat ve hayvancılık noktasında bereketli olmasıyla ön plana çıkmıştır. Yine eski bir volkanik dağ olan Karacadağ'ın sönmüş lav kütlelerinden meydana gelen bazalt püskürükler, şehrin fiziksel gelişimi üzerinde belirleyici olmuştur. Eski zamanlardan beri Trabzon, Musul ve Bağdat ticaret yolu üzerinde yer alan önemli bir ticaret merkezi olan Diyarbakır, bugün de Anadolu'nun doğusundaki birçok yolun kavşak noktasındadır ve coğrafyamızın en büyük yerleşim birimleri arasındadır (Göyünç(a), 1968). Ticaret ve ulaşım hatları üzerinde bulunması buranın tarih boyunca önemli ve rağbet edilen bir yerleşim merkezi olmasını sağlamış, bu vesile ile eski çağlardan günümüze uzanan yüzlerce yıllık süreçte her zaman hareketli bir şehir olmuştur (Günkut & Kejanlı, 2010).

Bölge altın, gümüş, bakır, demir ve kurşun madenleri açısından zengin olması

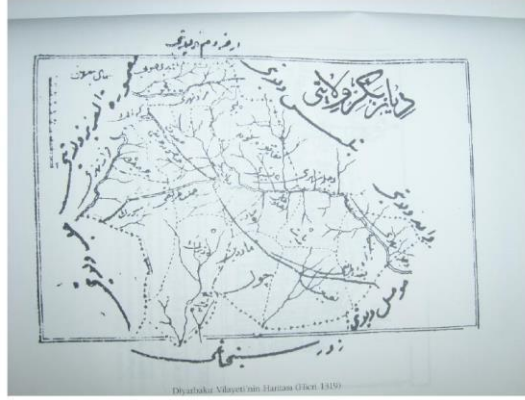
nedeniyle dikkat çekmiş, bulunduğu coğrafyanın merkezi olması dolayısıyla her dönemde devlet ve hükümdarların kontrol altına almak istediği yerler arasında özel bir yer olmuştur (Taş, 2004). Bünyesinde birçok kültürü de barındırmış olması bakımından bölgedeki şehirlerin hepsinden daha eski ve köklü bir tarihe sahiptir.

Coğrafi açıdan cazip bir konuma sahiptir ve tarihsel süreçte insanların ilgisini her zaman çekmiş, burada her dönemde güçlü surlara sahip kaleler ve korunaklı yerleşimler inşa edilmiştir. Yine şehrin her dönemde merkez olma özelliğinin, şehirden güneybatı ve doğu istikametlerinde ilerlenip Akdeniz ve Basra Körfezi'ne kolayca gidilebilmesi; Harput, Sivas ve Samsun üzerinden Karadeniz'e çıkılabilmesi ya da Bitlis ve Van Gölü havzası takip edilmek suretiyle Azerbaycan'a ya da İran'a ulaşılabilmesi ile yakın ilgisi vardır. İran ile Anadolu'yu, Mezopotamya ile Kafkasya'yı birbirine bağlayan konumu ile şehir önemli ticaret yollarının ve ulaşım hatlarının kavşak noktasında yer almaktadır ve bundan dolayı da söz konusu yolları ve hatları kullanmak durumunda olan herkesin uğrak yeri olmuştur. Bu yollara sahip şehir coğrafi önemini açık bir biçimde ortaya koymaktadır (Taş, 2004). Coğrafi olarak yerden yüksek olduğunu ve etrafının büyük kısmını adeta bir hilal gibi kuşattığını belirttikleri Dicle Nehri'nin üzerinde bulunduğunu vurguladıkları şehir, İslâm coğrafyacıları tarafından dünyayı tarif etmek için kullanılan yedi iklimin dördüncüsünde yer almakta ve "Siyah Taştan Bina Edilmiş Eski, Güçlü ve Erişilmez", "Demir İşlemeyen, Ateşin Zarar Vermediği Siyah Taştan Surlardan Yapılmış" bir kalesi vardı (Şeşen, 2017).

Diyarbakır şehri, etrafını bir baştan bir başa çevreleyen surlar içerisinde gelişmek zorunda kalmıştır. Diyarbakır Kalesi, İç kale ve Dış kale olmak üzere Diyarbakır şehrinin sınırlarını da belirlemektedir. Şehre dört ana kapıdan (Dağ Kapı - Urfa Kapı - Yeni Kapı ve Mardin Kapı) girilmektedir. Şehrin etrafının surlarla çevrili olması güvenlik açısından büyük faydalar sağladığı gibi, Diyarbakır'ın oldukça düzenli bir şekilde gelişmesini de sağlamıştır. Diyarbakır daha ziyade, dış kale denilen kısımda gelişmiştir. İç kale ise yönetim örgütlerinin bulunduğu merkezi yeri oluşturmaktadır. Her ne kadar İç Kale'de birkaç mahalle var ise de, Diyarbakır şehrinin mahallelerinin büyük bir bölümü Dış Kale içerisinde (Görsel 6.2.) (Tekin, 1997).

Görsel 6.2. Diyarbakir Suriçi'nin 1970'lerdeki görünüşü (Tekin, 1997)

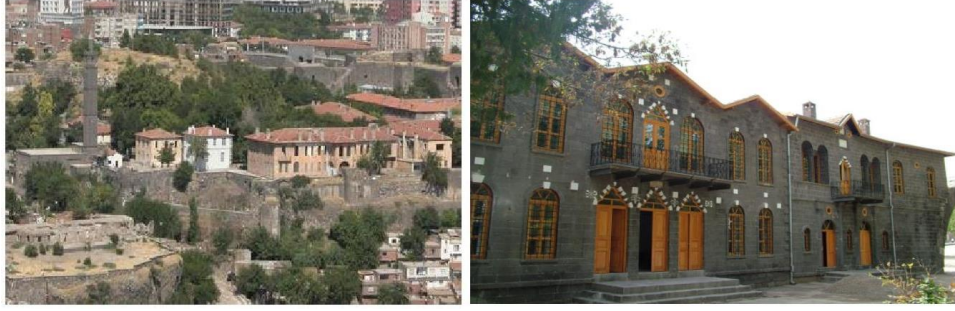

Görsel 6.3. 19.yy. sonu ve 20.yy. başında Diyarbakir'in idari sınırları

Kentler çeşitli alt bileşenlerin bir araya gelmesi sonucu oluşur. Fiziki anlamda kenti meydana getiren alt birimlerin başında mahalleler gelmektedir. Ya dini bir yapının etrafında toplanma, veyahutta aynı din, mezhep ve ırktan olanların bir arada yaşama isteğiyle oluşan mahalleler (Tablo 6.1.) şehrin fiziki yapılarını belirleyen unsurlardır. Diyarbakir kentinin Osmanlılar tarafından fethinden sonra şehir dört mahalleye ayrılmış ve her bir mahalle şehir giriş kapılarının adı ile anılmıştır (Mardinkapı, Dağkapı, Urfakapı, Yenikapı).

Tablo 6.1. Sur'daki altı mahallenin nüfusu ve değişimi (Kaynak: TÜİK)

Mahalle Adı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Cemal Yılmaz	2.580	2.476	2.393	2.104	2.081	1.976	1.822
Cevat Paşa	3.740	3.418	3.350	3.256	3.297	3.070	2.754
Dabanoğlu	4.361	3.968	3.964	3.705	3.908	3.735	3.452
Fatih Paşa	6.557	6.135	5.989	5.153	5.096	4.829	4.590
Hasırlı	7.361	6.879	6.712	5.696	5.599	5.416	5.128
Savaş	3.162	2.934	2.776	2.409	2.402	2.295	2.178
Toplam	27.761	25.810	25.184	22.323	22.383	21.321	19.924

Görsel 6.4. İçkale ve İçkalede Bulunan Müze Müdürlüğü Binası (URL-30, 2022)

Albert Gabriel'e göre İçkale bölgesi (Görsel 6.4.) şehrin yerleşim olarak ilk bölgesidir. İçkale'nin dört farklı yöne bakan dört kapısı vardır; Bunlardan Fetih ve Öğrün adını taşıyan kapıları dışarıya açılırken, Saray ve Küpeli adını taşıyan kapıları ise şehre açılmaktadır (Gabriel, 1940). Romalıların IV. yy.ın ortasında kenti Roma Mezopotamya'sının başkenti yapmaları kentin idari ve ticari faaliyetlerle büyümesine, doğu surlarının yapılmasına, surların bugünkü, kent çevresinde devamlığı olan biçimini almasına neden olmuştur. Diyarbakır surları onu esaslı bir şekilde inceleyen Albert Gabriel'in verdiği bilgilere göre 1940 yılında (Görsel 6.5.) surların kuşattığı saha doğudan batıya 1700, kuzeyden güneye 1300 m'yi bulmaktaydı. Diyarbakır Sur içi yerleşiminin kapladığı alan 1,5 km²'dir. Surlarla çevrili olan şehir, İzzetpaşa, İnönü, Melik Ahmet, Yeni Kapı ve Gazi ana caddeleriyle dörde ayrılmış durumdadır. Dört ana ve asal servisleri karşılayan iki ana yol aksı, merkezde kesişerek Helenistik kökenli Roma kent planının ana hatlarını oluşturmaktadır. Değişimler sonucu günümüze sadece iki yol aksı ulaşmıştır. Doğu-batı uzunluğu yaklaşık 1040m, kuzey-güney uzunluğu ise 1400m' dir. Cumhuriyet döneminde kentin hava alması bahanesi ile 1932 yılında Dağ kapı semtinde başlatılan yıkım Fransız Arkeolog Albert Gabriel tarafından engellenmiştir. Çift kapı, Tek kapı ve Urfa kapının orta geçidi sonradan açılmıştır. Kent, Roma Döneminde ticari fonksiyonunu ve ticaret yollarını denetleme görevini almıştır. Roma ve Bizans dönemlerinde dışardan gelen nüfusun yerleştirilmesi için yeni iskân alanları açılmıştır. Su ve kanalizasyon şebekelerinin inşası gibi altyapı işlerinin tamamlanması ve kentsel fonksiyon alanlarının tanımlanması kentin tipik bir Roma-Bizans kenti olmasını sağlamıştır. Kent, Bizans ve İslam Dönemlerinde bir kilise, cami ya da pazaryeri çevresinde dar sokaklarla birbirine bağlanan tipik bir orta çağ kenti gibi konumlanmıştır. Orta çağ İslam kentlerinde görülen cami veya mescitlerin çevresinde gelişen mahalle ve sokak dokusu Diyarbakır Sur içi'nin genel karakterini oluşturmuştur.

XI. yy. dan itibaren Diyarbakır, Süryanice, Ermenice, Kürtçe, Arapça ve Türkçe'nin konuşulduğu kozmopolit bir kent olmuştur ve bu yapı kentin kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. XIII-XV. yy arasında, Akkoyunlular yönetiminde 75 yıl başkentlik yapan Diyarbakır tekrar gelişme sürecine girmiş, kente birçok yapı kazandırılmış, içme suyu getirilmiş, çini atölyeleri kurulmuştur.

XVII. yy. ın görkemli ve zengin Diyarbakır'ını Evliya Çelebi seyahatnamesinde anlatmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünün başlangıcı, veba salgınları, gayrimüslimlerin İstanbul'a göçü Diyarbakır'ın da çöküşünü hazırlamıştır. Özellikle 1863'de eyalet sisteminden il sistemine geçilmesi, Diyarbakır'ın hem alan hem artı değeri kontrol etme çevresini daraltmış; 1858 arazi kanunnamesi ile özel mülkiyet, büyük toprak sahibi ailelerin ortaya çıkması kırsal kesimin kentsel üretimle olan ilişkilerini zayıflatmıştır.

1916 yılındaki imar faaliyetleri döneminde Geleneksel Diyarbakır evlerinin kullanımında bir dönüşüm yaşanmıştır. Artan nüfus nedeniyle ortaya çıkan kiralık ev sorunu, Diyarbakır geleneksel konutlarının avlu etrafındaki bağımsız odalarının kiraya verilmesi ile giderilmeye çalışılmıştır. Birkaç ailenin ortak kullanımına açılmasında belirgin fiziksel bir bozulma olmamasının nedeni; geleneksel Diyarbakır konutlarının geniş ailelere yönelik tasarlanarak yapılması, birkaç aileye hizmet edebiliyor olmasındandır.

Görsel 6.5. Diyarbakır Suriçi haritası (Gabriel, 1940)

1950'lerde dünyada nüfusa bağlı yaşanan hareketlilik Diyarbakır'a da yansımıştır. Kentte bu dönemde yeni gelişme alanlarının yapılaşmaya açıldığı gibi ilk gecekondu alanları da hızlı şekilde oluşmaya başlamış, sur içindeki geleneksel konutlar zamanla el değiştirmiş, eski sahipler mevcut yerlerinden ayrılarak sur dışına çıkmışlardır. 1950 ile 1955 yıllarındaki planlamayla sur dışında yerleşim özendirilmiş ve bölgede yaşanan tahribat nispeten giderek azaltılmıştır. Bu yıllardan sonra sur dışında ortaya çıkan hızlı

yerleşme, askeri bölgelerin sınırlaması, havaalanının çeperlenmesi ve doğal engellerle tıkanınca Sur içindeki küçük alana yığılma yine artmıştır. Bunun tabii sonucu olarak geleneksel yapılar yıkılmış ve yerlerine çok katlı yapılar yapılmaya başlanılmıştır.

1960'lı yıllardan sonra Sur içinde konut edinemeyen daha düşük gelirli kırsal kökenli nüfus, sur ile geleneksel evlerin bitim sınırları içinde kalan alanlarda yine avlulu köy evlerine benzer gecekondular yapmışlardır.

Sur içi konut yerleşmelerindeki fiziksel parçalanma ve bozulma, kat ilaveleri, yıkıp yerine çok katlı binaların yapılması, bölgede bulunan anıtsal yapılarla geleneksel evlerin sayısının azalmasına ve sokak dokusunun bozulmaya başlamasına neden olmuştur. Tarihi bir kent niteliğinden çok Sur içi kent dokusu ticari önemini ve canlılığını arttırarak sürdürürken aynı zamanda bir çöküntü alanı haline gelmiştir. Sokak dokusuna giriş kapıları hariç biçimde yüksek duvarla kapalı, planlamada merkezi sayılabilen bir avlu etrafındaki odalar ve eyvandan oluşan; yerel malzeme olan bazalt taşından yapılmış, tek veya iki katlı şekilde inşa edilmiş olan geleneksel Diyarbakır evlerinin büyük bir kısmı son yıllarda yoğun olarak fiziksel bozulmaya uğramıştır. Öncelikle gayrimüslimlerin (Süryani-Ermeni) kenti terk etmeleri evlerinin sahipsiz kalmalarına neden olmuştur. Bu evlerin yeni sahipleri tarafından bilinçsiz kullanımı, varlıklı Diyarbakır ailelerinin moderne uyum sağlamak adına modası geçmiş, konfordan yoksun geleneksel konutlarını kiracıların tutum ve davranışlarına terk edip sur dışına taşınmaları 80'li yıllarla birlikte artan iç göç sonucu konutların tümü hızla el değiştirmiş ve fiziksel ve yapısal bozulmalar artmıştır.

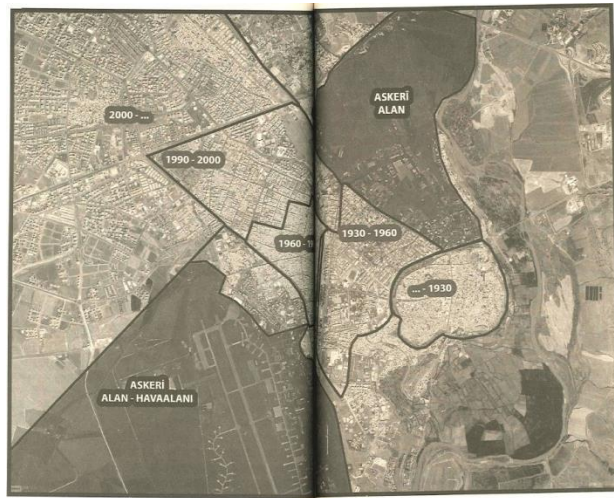
Kentleşmenin Gelişimi

Diyarbakır kentinde;

- İlk plan Cumhuriyetin ilanıyla birlikte hazırlanmış, 1932 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu planı 1959 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli hazırlanan nazım imar planı, 1962 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli hazırlanan imar planı ve 1965 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli imar planı ile 1984 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı 1985 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli İmar Planı takip etmiştir. 1985 yılı imar planı yürürlükteyken, 1988 yılında 38 sayılı koruma kurulu kararı ile Diyarbakır sur içinin sit alanı ilan edilmesiyle yasa gereği hazırlanan 1/1000 ölçeğinde hazırlanan koruma amaçlı imar planı 09.11.1990 tarih ve 609 sayılı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı ile yürürlüğe girmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde Diyarbakır Sur içi yerleşmesinin arazi kullanımında bu planların rolü büyük önem taşımaktadır. İmar planlarında

konut durumu;

- 1932 yılında hazırlanan plan döneminde sur içinde evler yapılmıştır.
- 1959 yılında hazırlanan nazım imar planında konut alanlarının yer seçimi ile ilgilikararlar bulunmamıştır.
- 1965 yılında hazırlanan uygulama imar planı kararlarında sur içinin güneydoğu ve kuzeydoğu bölümlerinde yapı bulunmayan alanlara konut yapımı önerilmiştir.
- 1984 yılında hazırlanan nazım İmar planı ile 1985 yılında hazırlanan uygulama imar planında konut alanlarının yer seçimi ile ilgili herhangi bir öneride bulunulmamıştır.
- 1990 yılında yürürlüğe giren koruma amaçlı İmar planı kararlarına göre ise, Sur içinde önerilen konut alanları iki alt bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; koruma amaçlı İmar planında geleneksel dokunun yoğun olduğu bölgeler, geleneksel dokunun az yoğun olduğu ve anıtsal yapıların, sivil mimarlık örneklerinin mekânda dağınık ve seyrek olarak yer aldığı bölgeleri ifade etmiştir. Koruma amaçlı imar planının hazırlandığı 1990 yılına kadar Sur içi, kentle ilgili daha önce hazırlanan plan kararlarına göre gelişme gösterirken, bu planlarda verilen kararlar Sur içinde fiziki bir değişim yaratmıştır. Aynı zamanda bu bölge, toplumsal bir değişime de tanıklık etmiştir. Toplumsal ve fiziki çevredeki bu değişimler Sur içi bölgesinde yoğunlaşma baskısına yol açarken tarihi çevrenin tahribini de beraberinde getirmiştir. Böyle bir süreç içerisinde hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planının amacı ise, tarihi dokuda daha fazla tahribat olmasını önlemek olmuştur (Görsel 6.6.).

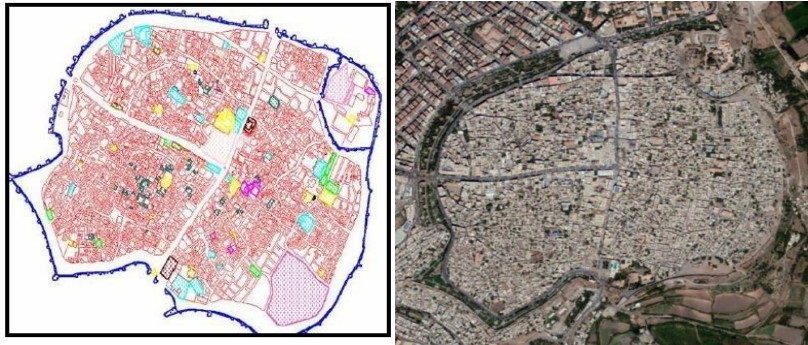
Görsel 6.6. Yıllara göre Diyarbakır kentsel gelişim süreci (Atlı, 2014)

Koruma amaçlı imar planında surların içten ve dıştan yeşil bir kuşakla çevrenmesi kararı, çevre düzenleme projesinin uygulanması amacına yönelik projesine aykırı olarak yapılmış olan kaçak yapıların yıktırılmasına karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren ilgili belediye tarafından sur diplerindeki sura yaslanmış niteliksiz yapılar yıktırılmış, aynı zamanda da surları içten dolaşan doğu yolları yapılmıştır (Ağaryılmaz, 1991).

6.1.2. Diyarbakır'ın Mimari Gelişim Süreci

Geleneksel yerleşme düzenleri, geniş bir zaman yelpazesinin içinde toplumun sosyokültürel yapısını tam anlamıyla yansıtan, doğal ve yapılı çevre ile bütünleşen organik bir gelişme sonucunda oluşmuştur. Diyarbakır ilinin geleneksel mimarisinin de bu organik gelişme düzeni ile oluştuğu görülmektedir. Şehrin “Suriçi” bölgesi, Diyarbakır ilinin geleneksel mimari kimliğini yansıtan özelliğe sahiptir. Yüksek sur duvarlarıyla kuşatılan tarihi kent, Dicle Vadisi üzerinde oldukça yüksek ve geniş bir bazalt düzlüğe kurulmuştur. Kentin doğusunu sınırlandıran iç kale kesiminin ilk yerleşme yeri olarak çekirdeği oluşturduğu, içindeki höyüğün ise Diyarbakır'ın ilk yerleşme alanı olduğu yönünde tezler öne sürülmektedir. Yarım çember şeklindeki bir sura çevrili olan bu bölüm, 4. yy'da Dış Kale'nin yapılmasıyla şehrin yönetim merkezi rolünü üstlenmiştir. Kent bu tarihten sonra, surlar, camiler, kiliseler, mescitler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, evler ve köşkler ile canlı bir kentsel yaşama sahip olmuştur.

Diyarbakır ili geleneksel mimarisinin şekillenmesinde topoğrafik özellikler, iklim, malzeme ve sosyo-kültürel etmenler etkili olmuştur. Şehrin geleneksel mimarisinin biçimlenmesinde diğer önemli bir etmen de şehri çevreleyen surlardır. Şehrin surlarla çevrilmiş olması, güvenlik sebebiyle sur dışına genişlememesi ve yerleşim birimlerinin bu dar alan içinde gelişme zorunluluğu geleneksel mimari kimliğinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır (Görsel 6.7.).

Görsel 6.7. Diyarbakır Sur içi planı ve 2011 yılı uydu görüntüsü

Surlar, kentin genişlemesini sınırlamış ve sur içindeki yerleşimin yoğunlaşmasına yerleşim birimlerinin dar bir alanda konumlanması, evlerin birbirine bitişik şekillenmesine neden olmuştur. Sıcak- kuru iklim özelliğine sahip olan Diyarbakır ilinin geleneksel mimarisinde; ısı alan dış cephe yüzeylerinin küçültülmesi amacıyla bina kütleleri komşu binaya mümkün olduğunca bitişik yapılmış ve bu durum sonucunda avlulu mekân örgütlenmesinin meydana gelmesine neden olmuştur. Parselasyonda farklı geometrik biçimler olmasına karşın avluyu çevreleyen yapı kütleleri birbirine dik ya da az sapmalarla kesişmektedirler. Yerleşim bakımından yapı kütleleri genellikle kuzey-güney, doğu-batı doğrultusundadır. Böylelikle en düzensiz parselin içinde bile, birbirine dik yapı kütleleri küçük sapmalara karşın ana yönler bakar (Bekleyen, 1995).

İklim, geleneksel Diyarbakır evlerinin planlanmasını etkileyen en önemli unsuru oluşturmaktadır. Şehrin yer aldığı bölgede yazlar çok sıcak ve kurak, kışlar çok soğuk ve yağışlı geçmektedir. Bu nedenle evlerin tasarımı, güneşten yaz aylarında en az, kış aylarında ise en fazla yararlanmak üzere yapılmıştır. Bu iklimsel faktör evlerde yazlık, kışlık ve mevsimlik bölümlerin oluşumunu geliştirmiştir. Diyarbakır geleneksel mimari yerleşkesi genelden özele doğru giden bir düzen içeresindedir. Bu dokunun öğelerini meydanlar, sokaklar ve konut alanları oluşturmaktadır. Konutlar da kendi mimari dokusu içeresinde farklı verilere göre avlu etrafında konumlandırılmışlardır (Görsel 6.8.).

Görsel 6.8. Ziya Gökalp Evi ve Cahit Sıtkı Tarancı Evi (Özkaynak, 2021)

Avlulu planlama tiplerinin bitişik konumlanması, özgün sokak dokusunun biçimlenmesini de oluşturmuştur. İçe dönük mekânsal organizasyonlar ile oluşan avlulu evlerin yüksek duvarlarının oluşturduğu sokak dokusu yaz aylarında gölgelik alanların oluşumunu sağlamaktadır. Sokaklar gölgeleme öge özelliği ile yaz aylarında serinletici etki yaratmaktadır.

Geleneksel evleri oluşturan mekânlarının büyük bir kısmı avlu içine baktığı için sokağa yönelen mekân sayısı çok azdır. Bazı evlerde sokağa yönelen mekânların karşılıklı olarak genişletilmesi ile sokağa taşan odaların alt kısımları sokakta kabaltı olarak

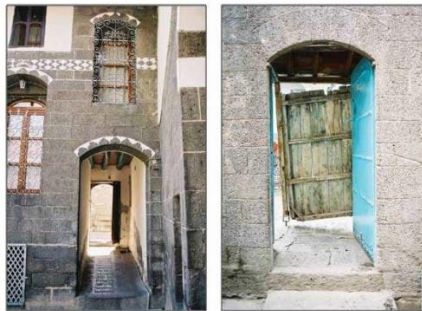
adlandırılan geçitler oluşturur. Oluşturulan kabaltılar da yaz aylarında serinletici etki oluşturan alanlardır (Görsel 6.9.).

Görsel 6.9. Sur İçi sokak dokusu ve kabaltı çeşitleri (Özkaynak, 2021)

Diyarbakır geleneksel mimarisinde kullanılan ana malzeme, sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ'ın Dicle kıyısına kadar püskürtmüş olduğu lavlardan oluşan bazalttaşıdır. Geleneksel mimari yapılarda gözenekli ve gözeneksiz olmak üzere iki tür bazalt taşı kullanılmıştır. Gözenekli olan bazalt taş, işlenme kolaylığının yanı sıra doğal klima işlevi de görmektedir. Yazın güneşin çekilmeye başladığı zamanlarda avluya ve eyvana dökülen su, taşın gözeneklerine dolarak doğal bir serinlik yaratır. Gözeneklerdeki suyun, sıcaklığın etkisiyle buharlaşması sonucu çevreye serinlik yayılır. Avluda, eyvanda ve evin iç kısmında zemin döşemesi olarak gözenekli bazalt taşının kullanımı ile mikro iklimatik ortam oluşturularak mekânlarda iklimsel konfor sağlanmaktadır. Gözeneksiz taş ise daha çok taşıyıcı sistemde, sütunlarda ve havuz yapımında kullanılır. Böylelikle bina kabuğunun doğal iklimlendirme aracı olarak kullanımı sağlanmış olur.

Ana yapım malzemesi olan bazaltın yanı sıra tuğla, kerpiç, kalker ve ahşap gibi malzemeler de geleneksel yapılarda yapım elemanlarında kullanılmıştır. Kubbe, tonoz yapımında tuğla, saçak kenarlarında ve çatılarda ise kiremit kullanımı mevcuttur. Tavan ve döşeme kirişlerinde, genellikle kavak ağacı kullanılmıştır. Kullanılan kavak ağacının uzunluğu, bir bakıma odaların boyutlarını belirlemiştir. Kapı, pencere doğramalarında ise ceviz veya çam ağacı kullanılmıştır (Görsel 6.10.).

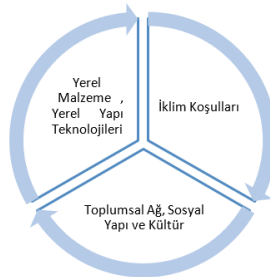
Görsel 6.10. Sokak-Avlu İlişkisi

Diyarbakır Konutları

Diyarbakır geleneksel konutlarında yaşam, zemin katta avlu çevresinde odaklanmıştır. Zemin kat günlük yaşamın geçtiği odalar ve servis birimlerinin bir açık avlu çevresinde konumlandığı birimlerden oluşur. Çoğu evde bodrum kat mevcuttur. Bodrum kat genellikle birkaç basamak yükseltilmiş eyvanın altında yer almaktadır. Bodrum kat yazın serin, kışın sıcak olma özelliği ile kiler ve depolama amaçlı olarak kullanılmaktadır. Başoda ve diğer odaların yer aldığı üst kat gezemeğe açılır ve bir merdivenle avluya bağlanır. 3 katlı yapı yok denecek kadar azdır. Diyarbakır geleneksel evlerinin Bodrum+Zemin+1.Kattan oluştuğuna dair bir genelleme yapılabilir. Toplumsal yaşama biçimi, inanış ve gelenekler sonucunda bölgede yapılan evler dışa açılımını kısıtlamış ve kendi içine dönük bir yaşama evrilmiştir. Avlu ve onu besleyen çevresindeki mekânların planlaması bu yüzden içe dönük olarak inşa edilmiştir. Mahremiyetin sağlanması ve aile yaşantısının gereği konutlar dış görünüşleri önemlerini yansıtmayacak biçimde içe dönük olarak şekillenmiş, konut dokusunu ancak dar ve kıvrıntılı sokaklar parçalamaktadır. Doğu kültürünün geçmişten beri sahip olup getirdiği sadelik ile batı kültürünün her dönem sahip olduğu gösterişli cephesi arasında kalan zıtlık ilişkisi bölgede iklimle birleştirilerek özgün bir değer ortaya çıkmasına neden olmuştur. Batının gösterişli dış cephe karakterine sahip olmasının nedeni konut sahibinin topluma mesaj iletme isteği yatarken, doğunun sadelik ilkesinin temelinde ise mahremiyet düşüncesi öncelik haline gelmiştir. Bölgenin sıcak iklimsel verileri sonucu mekânsal formun açık, yarı açık ve kapalı birimler gibi farklı oluşum ve biçimlenmelere sahip olduğu gözlenmektedir.

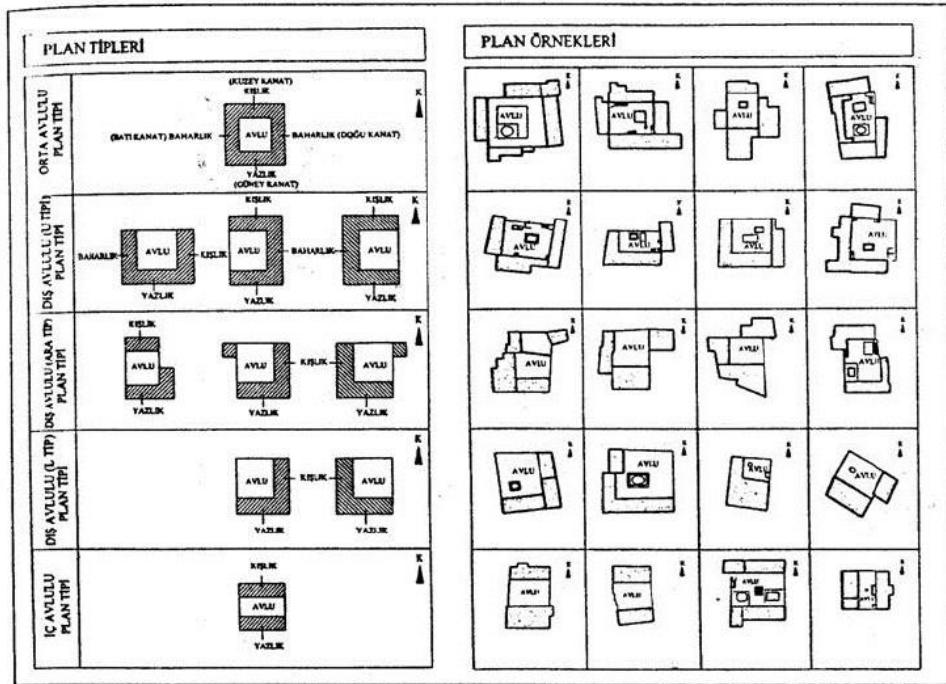
Diyarbakır Konut Mimarisinde Geleneksel Plan Tipolojisi

Bölgelere ve kentlere göre geleneksel konutların tasarım ve biçimi farklılık gösterir. Bu farklılık değişken koşulların bir sonucudur. Başka bir deyişle, her bölgenin koşullarına uyum gösteren bir tasarım ve biçimlenmeden söz edilebilir. Yerel mimarinin oluşmasında başlıca 3 etken güçten (Şekil 6.1.) söz edilebilir;

Şekil 6.1. Yerel Mimari Unsurlar

Diyarbakır geleneksel evleri sözü edilen bu özelliklerle biçimlenmiştir. Sur içindeki Diyarbakır, yoğun ve sıkışık yapısıyla dikkat çeker. Bu yoğunluk bir yönüyle doğu karakterli organik yapılaşmayı, bir yönüyle de Roma döneminden bu yana Sur içinde sıkışmış bir kenti ifade eder. Roma döneminden kalan ve günümüzde de yer yer hala kullanılan kanalizasyon ağı, mimari dokunun eskiden de sıkışık olduğunu gösterir. Sokaklar ve evler kaçınılmaz olarak bu sıkışık dokudan payını almıştır. Evler genel olarak düzensiz bir geometri ile birbirinden ayrılır ya da birbirine yaklaşır. Ancak parseller ne kadar düzensiz olursa olsun, evleri çevreleyen avlu duvarları, birbirleriyle olabildiğince dik açıyla birleşmektedir. Eski Türk evinin genel karakteri, birimleri birbirine bağlayan bir ortak birimin bulunmasıdır. Bu ortak birim, bölgelere göre sofa, eyvan ya da avlu şeklinde değişiklik göstermektedir. Özel karakteri ise odaların ortak birim çevresindeki farklı dizilişleri ile belirginleşir. Diyarbakır Geleneksel evleri Türk evi ortak alanına benzeyen, fakat üstü açık bir ortak alana (avlu) sahip olan ve başka kültürlerden de etkilenmiş geleneksel konutlardır. Türk evi kuruluşunda değişmeyen ilke olan "planın ortak alan çevresinde gelişmesi" dikkati çeker. Bu evlerde de ortak avlu çevresinde bulunan ve içinde odaların yer aldığı kitlelerin konumları değişkenlik gösterir. Bu değişkenlik farklı plan tiplerinin oluşmasına neden olmuştur (Dalkılıç & Bekleyen, 2011).

Görsel 6.11. Diyarbakır konut plan tipleri (Dalkılıç & Bekleyen, 2011)

İklimin etkisi ve avlunun biçimlendirdiği 5 plan tipi konutlardaki yönlendirme koşullarına göre biçimlenmiştir (Görsel 6.11.) Diyarbakır'da geçmiş 1500'lü yıllara dayanan geleneksel evler, surların çevrelediği eski kentte yer almaktadır. Geleneksel evlerdeki kapı ve duvar yazı tarihlerinden ulaşılan tarihler ile Diyarbakır evlerinin beş asırlık geçmişinden söz edilebilmektedir. 1500'li yıllarda yapıldığı varsayılan İskender Paşa Konağı, daha sonra Behram Paşa Konağı ve 1606 tarihli Cemil Paşa konakları dönemin sosyal ve kültürel yapısıyla ilgili bilgi vermektedir. Başlangıcı 16.yy'da, en son örneklerinin 20.yy' da yapıldığı geleneksel Diyarbakır evleri dönemin koşullarına göre oluşmuş ve biçimlenmiştir.

16. yy' da Osmanlı egemenliğine geçen kentte anıtsal yapılar sur içi kent dokusu içine yayılarak, şehrin strüktürünü belirleyen sokak ve mahallelerin oluşumunu sağlamıştır. Sur içi kent dokusunu belirleyen konutlar, iklim, topografya ve kullanıcı gereksinimleriyle ortaya çıkmış ve özgünlüğünü 1940'lı yılların sonuna kadar koruyabilmiştir (Beysanoglu, 1987). Geceleri kapıları kapanan bir orta çağ kentini andıran Sur içi bu tek tipleşen hayatını 1940'lı yıllara kadar aynı şekilde taşımıştır.

Kent bütününde mekân hiyerarşisi içinde ele alınan kamusal mekânlar olarak anayol, ara yol ve karşılaşma noktaları (meydancıklar, camii avluları vb), Diyarbakır'da organik bir biçimde gelişmiştir. Konutlara ulaşımı sağlayan sokak, genellikle bir at arabasının geçebileceği darlıktadır. Diyarbakır evlerinde çoğunlukla avluya doğrudan girilmemektedir. Sokak aralığı, giriş aralığı, geçit gibi adlar ile anılan birim, avlu ile sokak arasında yer alır. Daha sonra buradan avluya geçilir (Karaman, 1995).

Diyarbakır kentinde farklı din ve kültürlere sahip Müslüman ve gayrimüslim insanlar birlikte yaşamışlardır. Gayrimüslim halk genellikle kuyumculuk gibi işlerle uğraşmış, zenginliklerinin yansıması olarak daha büyük evler yapmışlardır. Kültürel değerlerin mekân üzerindeki belirleyici olma etkisi bu toplumların yapılaşmış çevrelerinde somut ürünler şeklinde günümüzde de izlenebilmektedir. Hatta bu toplumların yöre değiştirdiğinde farklı yapı üretme koşulları olmasına karşın aynı mekân geleneğini sürdürdükleri görülmekte, diğer bir deyişle mekân gelenekleri doğadeğişimleri karşısında dayanıklılık göstermektedir. Diyarbakır'ın soylu aileleri, kültür, sanat, edebiyattan yana okumuş ve toplumda bir adım ileride seçkin kişiler olmuşlardır. Oda sayısı bu grupta artmış, avlu genişlemiş veya selamlık eklenmiştir. Yaşamları aşirete, tarıma dayalı olanların evleri diğerlerine oranla daha büyük olup bu durum kapılarından bilinmektedir. Geleneksel Diyarbakır evlerinde mekân organizasyonu birimleri

Diyarbakır Sur içi yerleşmesi, konut alanları, yönetim ve ticaret bölgelerinden oluşmaktadır. Yerleşmede genelden özele giden bir hiyerarşi vardır. Bu hiyerarşik kurgu meydan ya da meydancık, sokak ya da çıkmaz sokak, avlu (Görsel 6.12.) ve konut dizgelerinden oluşmuştur (Bekleyen(a) & Yıldırım, 1999). Mekân organizasyonunu avlular, odalar, eyvanlar veservis mekânlarının bir düzen içerisinde bir araya gelmesi oluşturmuştur.

Görsel 6.12. Diyarbakır mimarisinde cephe örneği (URL-27, 2022)

Odalar

Geleneksel Diyarbakır evlerinde odalar çok amaçlı olarak düzenlenen mekânlardır. Her oda, her eylemi içinde barındırmaktadır. Fonksiyonlarına göre geleneksel kullanımda başoda, koltuk oda, ara oda diye adlandırılır. Sıcaklık farkına göre yaz ve kış odaları ortaya çıkmıştır. Yaz odaları genellikle kuzeye bakar, güneş almaz ve kapıları genellikle eyvana açılmaktadır. Oda düzenleme ilkeleri hemen hemen her evde aynıdır. Seki-altı (pabuçluk) ve seki-üstü olmak üzere oda iki bölümden oluşmaktadır. Bu ayırım oturma biçiminden ileri gelmektedir (Görsel 6.13.) (Yılmaz, Kejanlı, Özyılmaz, Aluclu, & Baran, 2006).

Görsel 6.13. Başoda örneği / C.S.Tarancı evi ve odada yüklük örneği

Genellikle yer tahta döşemedir. Üzerine halı, kilim konulup minder üstüne oturulur. Oturma yerinde temizliği sağlamak için odaya girişte seki-altında ayakkabı çıkarılır ve

bir basamak yüksek olan seki-üstüne geçilir. Oturmak için yerin yükseltilmiş bölümü olan sedir kullanılmaktadır. Sedir oda çıkmazında yan yana pencerelerin açıldığı duvar boyunca uzanır. Sedir dışarıyı seyretme, sohbet etme, iş işleme, dinlenme yeridir.

Isınma ve yemek pişirme gereksinimini karşılamak üzere odanın uygun bir duvarında mutfaktaki gibi ocak oluşturulmuştur. Bu duvarın kalınlığından yararlanılarak ocak çevresinde nişler, yüklükler düzenlenmiştir. Odanın en önemli ögesi yüklüktür. En az eşyayla yaşama alışkanlığı gereği, gece yatarken, yere serilen döşek, yorgan ve yastıklar, duvarlarda ahşap malzemeyle kaplanarak oluşturulmuş yüklük olarak adlandırılan dolaplara kaldırılır. Bu gelenek göçebe kültürünün bir uzantısıdır. Yüklüğün alt bölümü yıkanma yerine ayrılmıştır. Konumuna göre oda, çoğunlukla eyvana ve avluya pencereyle açılır. Sokak cephesine açılan örneklerde vardır. Sokağa açılan pencereler ailenin dış dünyayla ilişki kurduğu açıklıklar olmakla birlikte gerek toz, güneş, rüzgâr ve soğuk gibi etkenleri dışlamak üzere ve gizlilik ilkesi gereği dışardan kafesli ya da kapaklıdır. Odalar genel olarak yüksek tavanlı ve ferahdır. Pencereler bir sedir yüksekliğinden sonra açılır. Odalar bol pencereli ve aydınlıktır. Bu pencereler çoğunlukla sabit çerçeveli, alçıdan süslemelerle bezeli olarak yapılmıştır. Oda sayısı, ailenin yapısı ve ekonomik durumuna göre çoğalır.

Avlu

Diyarbakır geleneksel konut mimarisinde avlu en önemli mekândır. Avlu geleneksel yaşamdaki önemini güncel yaşamda da sürdürmektedir. Yaşam, avlunun çevresinde kurulmuştur. Evlerin diğer mekânları avlu etrafına dizilmiştir. Avlu burada kontrolü elinde tutmakta, tüm eylemler buradan öbür mekânlara aktarılmaktadır (Görsel 6.14.) (Yılmaz, Kejanlı, Özyılmaz, Aluclu, & Baran, 2006).

Görsel 6.14. Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi Avlusu (URL-28, 2022)

Plan tipleri avluya göre biçimlenmiştir. Avlunun bir tarafında bahçe, kurna, havuz, kuyu, su haznesi, çardak, tulumba yer alır. Avlu gece serinleyen havayı çekip, gündüz ısınan odalara yöneltmekte, odaların ısı konforu seviyesini istenen düzeyde tutmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca sık sık sulanan avlularda taşların girintileri içinde toplanan sular etrafa serinlik vermektedir (Görsel 6.15.)

Görsel 6.15. Çeşitli Avlu Örnekleri

İç-dış karşıtlığı avlulu evlerde, içteki mekânların konutun dışına göre daha bezemeli oluşu, içe bakan yüzeylerin dışa bakan yüzeylere göre daha çok açıklıklı ve avluya bütünleşen bir şekilde ele alınması gibi özellikleri ile kendini göstermektedir.

Eyvan

Diyarbakır geleneksel konut mimarisinde avludan sonra önemli birim eyvandır. Odalar arasında kalan üstü kapalı üç taraftan çevrilmiş mekân olan eyvan, dışa kapalı olup, avluya açılmakta ve avludan bir basamak yüksektir. Zemin ve birinci katlarda yer alan eyvanlar tek açıklıklı, derin mekân iken, geç dönemlerde yapılan üst katlarda ise eyvan sütunlar üzerine oturan iki ya da daha fazla kemer açıklığı ile parçalanmıştır. Zeminde olan eyvan doğrudan avluya açılır ve ortasında havuz, şadırvan gibi suyla ilgili bir öge bulunur (Görsel 6.16.).

Görsel 6.16. Çeşitli Eyvan Örnekleri

Yaz günleri bu eyvanda ve havuz başlarında geçirilir. Eyvan açık havada oturma yeri olarak değerlendirilir. Eyvanlar, genellikle kuzeye yönlendirilmiştir. Eyvanlar mevsimlik kullanımlarına göre yazlık ve kışlık olarak ayrılmıştır. Kuzeye bakan eyvanlar uzun yaz günlerinde kullanılmak üzere daha büyük yapılmıştır. Güneye yönlendirilen kış eyvanları ise daha küçüktür. Eyvanın bir veya iki yanında odaların yer aldığı, bazen oturma, dinlenme işlevli, bazen üretim işlerinin yapıldığı bir yer olmuştur. Açık birim avlu, kapalı birim odalar arasında yer alan eyvan, yarı kapalı bir mekândır.

Mutfak

Mutfakta ocak ve baca dışında tasarım ögesi bir şey yoktur. İşlevlerine uygun olarak genellikle kuzey yönünde konumlanmış ve yüzü bir kemerle avluya bakmaktadır. Mutfak bağlantısı avluya genellikle kemer ile olduğundan önü açıktır. Kış ayları çok soğuk olduğundan eldeki malzemenin ayıklama, doğrama, temizleme işleri odalarda yapılır, daha sonra pişirmek için buraya getirilir. Zengin evlerindeki mutfakların boyutları daha büyük ve sayısı da fazladır.

Mutfağa genellikle avludan ve düzayak girilir. Mutfak, avluya açılan tek kemerli bir eyvana benzer. Konuta ait iç duvarlarda yer yer kapaksız gömme biçiminde yapılmış dolaplar bulunur. Yemek pişirme ve mekânı ısıtmak amacıyla kullanılan içe dönük oyuklar konut inşa edilirken planlanarak yapılmış öğelerdir (Bekleyen(a) & Yıldırım, 1999). Mutfaklarda su donanımı yoktur ancak, içinde kuyu bulunan örneklerle de karşılaşılır. Harem ve selamlığı olan evlerde sadece harem bölümünde bulunan mutfaktaki taş ocak üzerinde pişirilen yemekler, döner dolap ile selamlık bölümüne verilmektedir.

Helâ

Tuvaletler planlamada zemin kata konulmakta, sokağa yakın olan avlu duvarının bir kenarında yapılırken, bunun yanında merdiven altlarında da konumlandırılmıştır. Birinci katta konumlanacaksa merdiven başlarında sokağa çıkma yapacak biçimde düzenlenmiştir. Sokağa yakın yapılmasındaki amaç kanalizasyon boyunu kısa tutup, helâyı kuyudan uzak tutmaktır. Zemin kat avlusunda yer alan helâlar avlu içinde veya kapı arası, sokak arası denilen geçitte düzenlenmiştir. Evlerin çoğunda özgün planlı helâlara rastlanılmaktadır.

Kiler

Eski Diyarbakır evlerinde erzak deposu olarak kiler kullanılmıştır. Kiler, avlu

kotundan aşağıda, bir kısmı toprağa gömülü olduğu için oldukça serindir. Avluya bakan çok sayıda küçük açıklıkları olduğu için devamlı hava alır. Kilerlerin büyüklüğü ve buradaki küplerin sayısı evin zenginliğini göstermektedir. Küpler kilerde “mahfer” adı verilen ahşap muhafazalarına yerleştirilmektedir. Ayrıca bu mahalde yakacak malzemelerle kullanılmayan eşyalar da kiler içinde depolanmaktadır (Görsel 6.17.).

Görsel 6.17. Kiler

Damlar

Diyarbakır geleneksel evlerinin hepsi yığma yapı olup, yörede bolca bulunan bazalt adı verilen taştan inşa edilmiştir. Bazalt taşı siyah renkte olup, erkek ve dişi olanları vardır. Erkek bazalt taşı sık gözenekli, dayanım gücü daha yüksek olduğundan duvarlarda, sütun ve sütun başlıklarında kullanılmıştır. Dişi bazalt taşı gözenekli bir yapıya sahip olup daha çok evlerin avlusunun yer döşemesinde kullanılmıştır. Avlular yıkanırken taşın deliklerine yerleşen su, evi serin tutmaktadır. Ayrıca erkek taş oranla daha yumuşak bir yapıya sahiptir. Bu yüzden süslemelerde de dişi bazalt taş daha çok kullanılmıştır. Diyarbakır eski evlerinde kullanılan bazalt taşın Mardin ve Urfa evlerinde kullanılan taş göre daha az işlenebilmesi Diyarbakır evlerine ait bir karakter ortaya çıkarmıştır. Süslemelerde ayrıca tuğla, alçı gibi değişik yöntemler uygulanmıştır (Arseven, 2013).

Evlerin avluya bakan tüm cepheleri ince yonu taşındandır. Cephedeki siyah bazalt taşın keskin özelliği, kemerli pencereler, beyaz motifler, sütunlar ile hafifletilerek, cepheye hareket kazandırılmıştır (Oral, 1993).

Odalar, bol pencereli ve aydınlıktır. Birçok odada, tepe penceresi olarak adlandırılan küçük pencereler yer alır. Tepe pencerelerinde renkli cam kullanılmıştır. Diyarbakır geleneksel evleri pencere, kapı, doğrama ve dam dışında tümüyle taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Tavan ve döşeme kirişlerinde kullanılan en yaygın ağaç kavaktır. Kavak bu bölgeye çevreden gelmektedir. Kapı, pencere ve dolap doğramalarında ceviz kullanımı yaygındır. Mekânların tavanlarında 20 – 25 cm çapındaki

ahşap kirişler dizilidir. Zengin evlerde bu direkler çeşitli renk ve işlemlerle bezenir. Ahşap kirişleme üzeri tahta kaplama yapılarak toprak ile doldurulmuştur. Toprak tabakası, çamurla sıvanır, tesviyelenir (Dalkılıç(a) & Aksulu, 2000). Evlerin dam örtüsü sıkıştırılmış killi topraktır. Geçmişte sıcak günlerde damlarda taht adı verilen tahta karyolalar kurulur, burada yatılmıştır. Bazaltın koyuluğunu hafifletmek için kalker bazaltla tekrarlanarak kullanılmıştır. Duvarlarda 1 sıra beyaz, bir sıra siyah, kemer taşlarında sütun gövdelerinde siyah, beyaz olarak kullanılmıştır.

Damlar genellikle toprak ile örtülüdür. Döşemelerde horasan sıvanın altında sıkıştırılmış toprak kullanılmıştır. Tali duvarlarda ahşabın taş duvarlarla temas ettiği bölümlerde çürümeye engel olmak için kerpiç kullanılmıştır. Avluya ve sokağa açılan pencereler, gezemekler değişik motifli parmaklıklarla süslenmiştir.

Gezemek

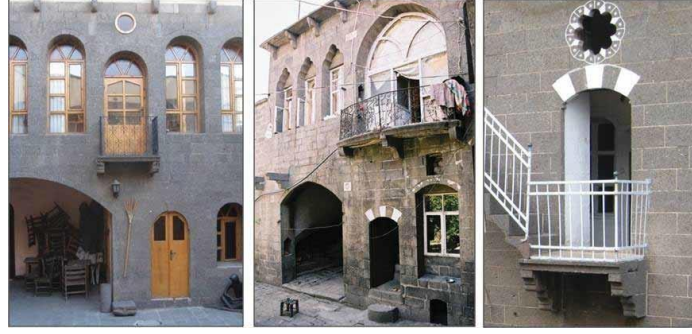
Gezemek, üst katların avluya bakan kısımlarında mekânların birbirleri arasında iç bağlantıyı sağlayan balkon biçimindeki açık çıkmalardır. Bingi taşları ile taşınır. Oldukça gösterişli süslü demir korkuluklara sahiptir. Gezemekler, bazen iç bina cephesinde boydan boya devam edecek biçimde yapılmıştır (Görsel 6.18.).

Görsel 6.18. Gezemekler

Balkon

Balkon, gelenekselde pek olmayan, yer yer karşılaşılan küçük çıkmalardır. Balkonlar avluya doğru yönelmiştir. Yapım tekniği gezemeklerle benzer özellikler gösterir (Görsel 6.19.).

Görsel 6.19. Balkonlar

Sokak Cepheleri

Diyarbakır sokakları evleri birbirine bağlayan, üstü açık koridorlara benzer ve bir ortaçağ kenti görünümündedir. Doğu-batı, kuzey-güney akslarından geçen yollarla dört parçaya bölünmüş Sur, bu bölümler içinde kalan parseller düzgün formlarda değildir. Düzensiz formdaki bu parseller nedeniyle sokaklar da geometrik bir düzende değildir. Daralıp, genişleyen, doğrusal olarak ilerlemeyen sokaklar organik formdadır.

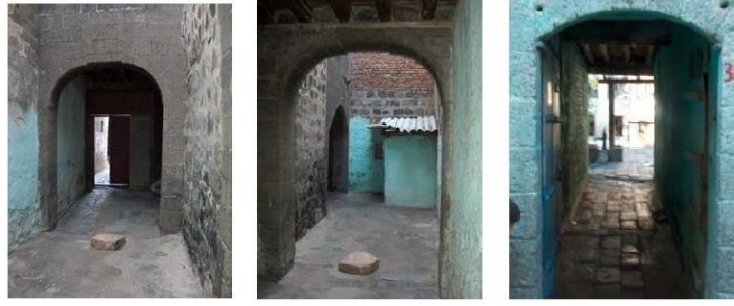

Görsel 6.20. Sokak Görünüşleri (Balcan, 2021)

Sur içinde sokak araları 80–350 cm arasında değişmektedir. Genellikle 200 cm.lik sokaklar daha fazladır (Görsel 6.20.). Dış çevre, sokak, meydan kısıtlanmamış çevredir. Sofa, avlu, bahçe ise kısıtlanmış ve özel olarak kurulmuştur. Diyarbakır sokaklarının ve evlerinin şekillenmesinde surlar önemli bir rol oynamaktadır. Kentin genişlemesini sınırladığı için sur içinde yoğunlaşma artmış, evler birbirine bitişik olarak inşa edilmiş, sokaklar daralmıştır. Bu tür bir sıkışıklık, taş döşeli sokakların şekillenmesinde ve mahremiyetin sağlanmasında, evlerin sokaklardan yüksek duvarlarla ayrılmasına neden olmuştur.

Geçit

Diyarbakır evi genel plan anlayışında bir geçitten geçilerek avluya varılır. Bu geçite kapı arası, sokak arası gibi isimler de verilmiştir. Evlerin çoğunluğu bu geçite sahiptir denilebilir (Görsel 6.21.).

Görsel 6.21. Geçit Örnekleri

Taşlık

Taşla döşenmiş avlu, sofa, merdiven altı vb. geleneksel evlerde odanın veya eyvanın hemen yanında konumlanan ayakkabıların çıkarıldığı bir geçiş mekânıdır.

Diyarbakır Mimarisinde Malzeme Kullanımı ve Mimari Özellikleri

Yöresel yerleşmelerin başlıca yapı türü olan evleri birbirinden ayırt eden temel karakteristik unsurların başında yerel malzeme kullanımı ve kullanım teknikleri oluşturur. Yerel malzemeler, kırsal mimari kimliğin oluşumunda yapıların en belirgin bileşenidir. Yerleşim yerlerinin yakın çevresinde bulunan yerel malzemeler, temin edilmesi kolay ve bol olması, ekonomik açıdan en önemli tercih nedenidir. Yöreden yöreye farklılaşabilen yerel malzemelerin çeşidinin en belirleyici etkeni, bölgenin jeolojik yapısıdır. Bölge jeolojisinin yapısına göre çeşitlilik gösteren yerel malzemeler yerleşim bölgelerinin özgün mimarisini oluşturan en belirgin unsur olmaktadır. Diyarbakır ilinin kırsal alanlarının yerel mimari yapılanmasında da bölgenin jeolojik yapı farklılıklarının mimari çeşitliliğe katkı sunduğu görülmüştür. Diyarbakır ilinin güneybatı bölgesinde bulunan Karacadağ'ın bazalt lavları bu bölgenin kırsal mimarisinde en temel yapı malzemesini oluşturmuştur. İlin diğer kırsal bölgelerindeki yerleşim yapılarında jeolojik özelliklerin farklılığı nedeniyle bazalt taşının kullanımı pek fazla görülmemiştir. Bu bölgelerdeki yerel yapılaşmalarda ise kalker taşı ve kerpiç yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.

Malzeme ve Teknik

Diyarbakır'da Osmanlı döneminde inşa edilen yapı türlerinde taş, tuğla, mermer, ahşap, alçı ve çini gibi malzemeler kullanılmıştır. Mimaride malzeme olarak o yörede en bol bulunan yapı gereci tercih edilmektedir. Anadolu mimarisinde ve Diyarbakır'da da ilk dönemlerden itibaren kullanılan taş, hemen her dönemde mimarinin ana malzemesi konumunda olmuştur. Diğer malzemeler yapının işlev ve önemine göre değişik yerlerinde uygulanmıştır.

Taşın Kullanımı

Ana kütlelerden kopan veya koparılan ve türlü yapı işlerinde kullanılan, sert ve katı maddelerin taş olarak adlandırıldığı ve tortul, metamorfik ve mağmatik olmak üzere üç gruba ayrıldığı bilinen bir gerçektir. Diyarbakır’da volkanik bir dağ olan Karacadağ’ın etkisiyle genellikle mağmatik taş cinsinden oluşturulmuş kesme taş malzemenin kullanıldığı görülmüştür.

Yapılarda yerel bir yapı gereci olan bazalt taşı kullanılmıştır. Bu taş delikli (dış bazalt taşı) ve deliksiz (erkek bazalt taşı) olmak üzere iki türdür. Genellikle duvarlarda ve zeminlerde delikli, bina cephelerinde, mimari elemanlardan sütunlarda, sütun başlıklarında ve havuzlarda deliksiz taş kullanılmıştır. Kara taşın yanı sıra bunun koyuluğunu ve verdiği kasvet duygusunu hafifletmek amacıyla kalker taşı (kireç taşı) ve “cıs” adı verilen yöreye özgü beyaz bezemeler kullanılmıştır.

Diyarbakır Kalesinin ana yapı malzemesi, yöreye özgü bir malzeme olan siyah bazalt taşı olup, sur duvarlarında, burçlarda dış ve iç duvarlarda, döşeme ve kemerlerde kullanılmıştır. Dış cephe yüzeyleri ince yontu, iç yüzeyler genellikle daha az işlenmiş kaba yontu taşlarla örülmüştür.

Diyarbakır’ın anıtsal mimarisinde bölgenin karakteristik yapı taşı olan bazalt ile yapılarda Suriye için karakteristik siyah-beyaz alterne taş kaplama yaygın olarak kullanılmıştır (Kuban(a), 2007). Diyarbakır’da taş ocakları bulunmamasından dolayı beyaz taşların, Ergani ocaklarından getirildiği sanılmaktadır (Tuncer(a), 1999). Diyarbakır camilerinde kullanılan iki renkli taş mahalli üslup olup Zengi sanatının etkisini göstermektedir.

Diyarbakır’da kullanılan ikinci taş türü kireç taşı olarak da bilinen kalkerdir. Rengi sarıdan griye kadar değişen pek çok çeşidi bulunan kalker, Anadolu’da en fazla bulunan taş çeşididir (Ögel, 1987). Güneydoğu Anadolu bölgesinde Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin’de bol miktarda bulunan kalker, çıkarıldığı zaman çok kolay işlenebilecek yumuşak bir yapıdayken havadaki oksijenle temas geçince giderek sertleşmektedir.

Diyarbakır’daki yapılarda Ergani bölgesinde yoğun olarak bulunan açık sarı renkli kalkerkullanılmıştır (Tuncer(a), 1999).

Diyarbakır konumundan dolayı yüzyıllar boyu çok sayıda yerli ve yabancı seyyahın ilgisini çekmiş ve eserlerine konu olmuştur. Kente gelen gezginler, kentteki eserler, Diyarbakır’da çok bol bulunan ve bu nedenle doğal olarak en temel ve yaygın yapı

malzemesi olarak kullanılan siyah bazalt taşla ilgili olarak da pek çok şey söylemişlerdir. Nasır-ı Hüsrev'in, Sefernâme adlı eserinde kentin yapıları ve geleneksel yapı malzemesi bazalt taşla ilgili olarak da şu düşünce ve duygular yer almaktadır: "Ulu Camii de bu kara taşla yapılmıştır." (Hüsrev, 1985).

17. yy'da yaşamış olan seyyah Kâtip Çelebi Diyarbakır kentinin kara taştan surlarla çevrili olduğunu ifade eder (Çelebi, 2009).

18. yy'ın ortalarında, Diyarbakır'ı ziyaret eden Carsten Niebuhr, kentin Kara Âmid diye adlandırmalarına neden olan yüksek bir duvar şeklinde kara bir kayalıkla çevrildiğini belirterek siyah bazalt taşına öykünür. Chesney'e göre, Surlar gibi ve hatta evler bile antik binaların kalıntılarıyla karışmış olarak lavlarla inşa edilmiştir. Evlerin alt katları taş ve üst katları balçıktan yapılmıştır (Chesney, 1850).

19. yy gezginlerinden Seyyah Jules Oppert'in, 1851-1854 yılları arasında yaptığı seyahat izlenimlerinde Diyarbakır kentini ve ana yollarını çok iç karartıcı bulduğu, buna her yerde kullanılan kara taşların neden olduğunu söylemektedir (Oppert, 1863).

1890-1897 yılları arasında Diyarbakır'a gelen Edmund Naumann, Diyarbakır'ın koyu gri bazalt taştan inşa edildiğini, kalenin, hanların ve bazı evlerin duvarlarının iri ve özenle işlenmiş taşlardan yapılmasının hayret verici olduğunu, taşların işlenmesinin olduğu kadar bu taşları üst üste koymanın da büyük bir emek gerektirdiğini ifade etmektedir. İran, Kafkasya ve Anadolu'yu gezen Charles Wilson'ın da önceki seyyahlar gibi kentin Kara Amid olarak anılmasında evlerinin siyah taşlı malzemeden yapılmasının rolü olduğunu, kentin oldukça yakınında, daha çok prizmatik taşların çıkarıldığı taş ocaklarının bulunduğunu ifade ettiği, belirtilmektedir (Parla(a) A. , 1895).

Tuğla malzeme Diyarbakır'daki yapıların dış mekânlarında sınırlı oranda yer almış, iç mekânlarında ise daha yoğun bir şekilde kullanılmıştır. 1856-57 yıllarında Diyarbakır gelen Robert Jones Garden, Diyarbakır camilerinin değişik renkli taşlardan inşa edilmiş olduğunu, bazılarının yine bu malzemeden inşa edilmesine rağmen, tuğlalarının renkleriyle farklılaştığı gözlemine yer vermektedir (Garden, 1999).

Diyarbakır Osmanlı dönemi yapılarından Fatih Paşa, Hüsrev Paşa, Behram Paşa, Melek Ahmed Paşa ve İskender Paşa camilerinde iki renkli düzgün kesme taş kullanılmıştır. Fatih Paşa Camii'nin bazı kısımları ise düzgün olmayan kesme taştan inşa edilmiştir. Fatih Paşa Camisi'nin son cemaat yeri ve önemli kısımlarında taş, diğer kısımlarda düzgün olmayan malzeme kullanılmıştır. Siyah ve beyaz taşlardan, düzenli olarak yapıldığı için, çok zengin bir görünüşü vardır. Diyarbakır'ın özellikle taş işçiliği

yönünden zengin yapıları içinde, başlı başına bir yer tutan Behram Paşa Camisi tamamen kesme taşlardan yapılmış bir yapıdır. Behram Paşa Camisinin son cemaat yeri iki renkli kesme taştan, diğer kısımları; doğu, batı, güney cepheleri ile kubbe kasnağı kesme taştan inşa edilmiştir. Melek Ahmed Paşa Camii'nin, kuzey ve güney cepheleri iki renkli siyah-beyaz taş sıralarından, doğu ve batı beden duvarları ise sadece siyah taşlarla oluşturulmuştur.

Diyarbakır'daki Osmanlı dönemi yapılarında mermer malzeme kullanımı sütunlarda ve minberlerde görülmektedir. Diyarbakır'da mermer yatakları olmadığından dolayı mermer ya da mermere yakın taş çeşitlerinin Gaziantep ve çevresindeki ocaklardan; Behram Paşa Camii minberinde kullanılan mermer malzemenin ise Akdeniz'in doğu sahilinde bulunan Tel-Aviv kentinin 80 km. güneyindeki Gazze'den getirildiği belirtilmektedir (Tuncer(a), 1999).

Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi türbelerinde diğer yapılarda da olduğu gibi bölgede çok bulunmasından dolayı bazalt taş kullanımı tercih edilmiştir. Bazı yapılar sadece siyah bazalt taş ile bazıları ise siyah-beyaz taşın karmaşık kullanımı ile oluşturulmuştur. Bazı yapılarda ise cephelerin siyah bazalt taş ile oluşturulduğu, kapı ve pencere kasalarının dilimlerinde beyaz taş uygulandığı görülmüştür.

Bazaltın koyu ve sevimsiz görünüşünü biraz hafifletmek amacıyla ve işlenmesi bazalta göre daha kolay olduğundan genellikle bezemelerin oluşturulmasında kalker taşı tercih edilmiştir (Dalkılıç(a) & Aksulu, 2000). Bazı zengin evlerinde, zemin döşemeleri renkli mermerle yapılmıştır. Bodrum ve zemin kat duvarları her zaman bazalttan yapılırken, bazı evlerde üst kattaki duvarlar arası tuğla dolgu ahşap karkas olarak yapılmıştır. Taş duvarlardaki derzler beyaz ve düzgün bir hat şeklinde yapılmıştır. Sütunlar gözeneksiz bazalt taşındandır. Eyvan açıklıkları, bu yuvarlak kesitli yapılan sütunlara oturtulmuştur. Yükseklikleri ve kalınlıkları eyvan kemerlerinin genişliği ve yüksekliğine göre değişik olarak yapılmıştır.

Ahşap Kullanımı

Diyarbakır'da yapılarda ahşap malzeme sınırlı oranda kullanılmıştır. Ahşap; pencere kapakları, doğramalar, kapılar ve dolap kapaklarının yapım malzemesidir. Diyarbakır'da ahşap malzemenin pek kullanılmaması yörede fazla orman bulunmamasından dolayı ve daha kalıcı olması dolayısıyla yapı gereci olarak taş tercih edilmiştir. Yapılarda kullanılan ahşap; gürgen, meşe ve kavak ağaçlarından elde edilmektedir. Diyarbakır ahşap sanatının önde gelen malzemesi olan kavağın daha çok

inşa tekniğinde kullanıldığı tahmin edilmektedir (Tuncer, 2000).

Diyarbakır'daki Osmanlı dönemi camilerinde ahşap malzeme, kapı ve pencere kanatlarında, minberlerde, mahfillerde ve Behram Paşa Camii'nin son cemaat yerinde kullanılmıştır.

Fatih, İskender, Behram, Melek Ahmed Paşa camilerinin kapı ve pencere kanatlarında, mahfillerinde ahşap malzemeye yer verilmiştir. Ayrıca Hüsrev Paşa, (Hadım) Ali Paşa, İskender Paşa, Melek Ahmed Paşa, Aziziye, Defterdar (Ragıbiye), Nasuh Paşa, Arap Şeyh ve Kurt İsmail Paşa Camileri'nin minberlerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

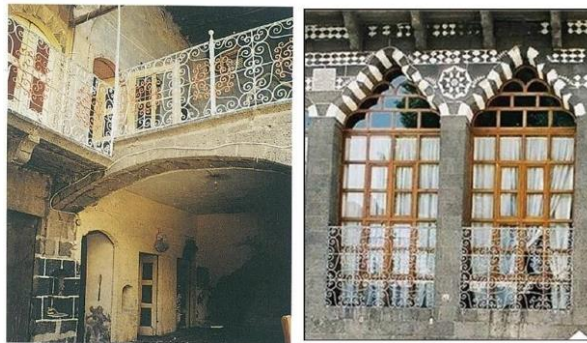
Behram Paşa Camii'nin geçme geometrik süslemeli ahşap kapı kanatları dikkat çekicidir. Behram Paşa Camii kuzeyinde bulunan 2 sıralı, yanlara da uzanan 5 kubbeli son cemaat yerinin dışta kalan ikinci revak kısmı ahşap tavanlıdır. (Hadım) Ali Paşa, Defterdar (Ragıbiye), Nasuh Paşa ve Arap Şeyh Camileri'nin kapı ve pencere kanatlarında, minber ve mahfillerinde ahşap malzemeye yer verilmiştir.

Tuğla Kullanımı

Tuğla malzeme Diyarbakır'da yapıların iç mekânlarında kullanılmıştır. Özellikle iç kale'deki yapılarda iç duvarlarda, pencere ve kapıların yuvarlak kemerinin üst kısmı tuğla malzeme ile örülmüştür. Burada tuğla malzeme küçük açıklıkların belirlenmesinde kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde yapılan ara duvarlarda ise saçak uçlarında ve avlu duvarının üstünde kiremit olarak kullanılmıştır.

Metal Malzeme Kullanımı

Demir vb. metal malzemeler genellikle pencere ve merdiven korkuluklarında kullanılmıştır. Farklı dekoratif bezemeli olanları vardır (Görsel 6.22.).

Görsel 6.22. Metal Malzeme Kullanımına Örnekler

Mimari İşçilik ve Süsleme

Diyarbakır'daki mimari süslemeler, bitkisel, geometrik, kalem işi, mukarnas ve yazı olmak üzere ele alınabilir. Diyarbakır'da Osmanlı döneminde ortaya konan yapılardaki süsleme türlerine genel olarak bakıldığında, bitkisel ve geometrik düzenlemelerin diğer gruplara göre daha çok uygulandığı göze çarpmaktadır. Bu süslemeleri kullanım yoğunluğuna göre sırayla, kalem işi, mukarnas ve dekoratif yazılar izlemektedir.

Diyarbakır'daki yapılardan camilerde bitkisel bezemeye çok fazla yer verilmemiştir. Camilerde daha çok geometrik bezeme, kalem işi ve mukarnas ile daha az yoğunlukta olmak üzere bitkisel bezemeye yer verilmiştir. Hanlarda ve türbelerde süsleme unsuru daha çok yapım gereci olarak taşın iki renkli olarak almaşık örgülü kullanımının sağladığı hareketlilik olarak elde edilmiş, mimari süslemeye belli oranda yer verilmiştir. Türbelerde de bezeme sınırlı oranda kullanılmış, daha çok kapı ve pencereler ile bunların üzerinde yer alan sütuncelerde kullanılmıştır. Medreseler, hamamlar ve kamu yapıları bezemenin en az kullanıldığı yapı grubunu oluşturmaktadır. Sivil mimaride de bezeme siyah-beyaz taş sıralarının almaşık örgülü kullanımı ve cıs tekniğiyle oluşturulmuş geometrik ve bitkisel örgelerdir.

Diyarbakır'daki Osmanlı mimarisinde yapıların süsleme programlarındaki geometrik kompozisyonların iç ve dışta çoğunluğu oluşturduğu gözlenmektedir. Bitkisel kompozisyonlar ise genelde iç mekân çinilerinde ve mihrap ile minberlerin bazı ayrıntılarında kullanılmıştır. Hanlarda pencerelerin üstlerini örten basık kemerlerde iki renkli taşlar ters-düz palmet motifleri oluşturacak şekilde yerleştirilmişlerdir.

Diyarbakır'daki bezemeler taş ve ahşaba uygulanmışlardır. Taş süslemelerde oyma, ajur (kafes oyma), kazıma ve boyama teknikleri kullanılmıştır. Ahşap, mimari süslemede kapı ve pencere kanatları, korkuluklar, sütun başlıkları, sütunlar, kirişler, konsollar gibi yapısal öğelerin yanı sıra mihrablar, minberler, vaiz kürsüleri ve rahlelerde kullanılmıştır. Dış mimariden çok, iç mekâna özgü kullanılan ahşap, genellikle ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacı üzerine künde-kari, kabartma, kafes oyma, kakma, boyama teknikleri ile uygulanmıştır (Öney, 1969-70).

Mimaride yer verilen bitkisel karakterli süslemeler Osmanlı döneminde daha çok natüralist kompozisyonlar şeklinde uygulanmıştır. Bitkisel nitelikli bezeme unsurları oldukça geniş bir yelpaze sunmakta olup, stilize edilmiş rumi, palmet, lotus, hatai ve kıvrık dallar, natüralist üslupta işlenen gül, karanfil, narçiçekleri ile simgesel bir anlam

taşıyan hayat ağacı işlenen belli başlı bitkisel motifleri oluşturmaktadır (Görsel 6.23.).

Geometrik karakterli süslemelerde, elemanların bir eksene veya noktaya göre kaydırılmasıyla ortaya çıkan kompozisyonlar kırık, eğri ve düz çizgilerle üçgen, dörtgen, sekizgen gibi kapalı şekillerin belirli bir sistem içinde birleştirilmesiyle meydana gelmektedir (Mülayim, 1982). Kompozisyonlardaki çeşitlilik motiflerin birleşme ve bağlanma tarzları ile sağlanmıştır. Diyarbakır'daki yapılarda belli başlı birkaç düzenlemenin tekrarlandığı dikkat çekmektedir. Bunlardan en başta gelenleri kırık çizgi sistemlerinden oluşan ve zencerek adı verilen düzenleme ile örgü uygulamalarıdır.

Görsel 6.23. Cephe Süslemeleri

6.2. Diyarbakır Sur İçi'nin Kentsel Dönüşümünde İzlediği Süreç

1990 yılının temel olgularından biri, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan nüfusa bağlı ortaya çıkan hareketliliğin meydana gelmesi ve kentlerde nüfusun hızlı bir şekilde artmasına bağlı gerçekleşen bölgesel anlamdaki yoğunlaşma ve yapılaşma baskısıdır. Yaşanan söz konusu bu durum yerleşme alanlarını etkilerken, Diyarbakır bölgede göç eden kesimlerin tercih ettiği yerlerin başında yer almıştır. 1945 yılından itibaren sur dışına taşmaya başlayan kent nüfusunun sur içi ve sur dışı toplamı;

-1950: 72267 kişi, -1960: 124718 kişi, -1970: 238504 kişi, -1980: 374264 kişi, -1990 yılında kentin toplam nüfusu 600640 kişiye ulaşmıştır (Kejanlı, 2004).

Şehir nüfusunun ilk etapta Sur İçi'nde yaşaması, burasının çeperlerinin belli olması ile zamanla bölgenin olumsuz anlamda dönüşümü önüne geçilemez hal almıştır. Bölgede yoğunluk artmış ve tek avlulu mimari planlamaya kaçak eklentiler eklenmiştir. Yeterli kapasiteye sahip alt yapı sisteminin bulunmaması nedeniyle kale içi kentsel sit alanı bu yoğun göçlerle boğuşmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarla başlayan birçok kent merkezinde olduğu gibi Diyarbakır Sur İçi'nde de yaşanan geleneksel ticaret alanlarının kent merkezlerine sıkışmasıyla ticari faaliyetler yoğunlaşmıştır. Bu durum kaçak yapılaşma sürecini hızlandırmıştır. Diyarbakır'da ticari merkez 1990'lı yıllarda bu aşırı yoğunlaşma

sonucu bölgesinin kuzey-güney doğrultusunda yer alan Gazi Caddesi kentin ana ticaret eksenini olmuş ve yatayda dağılmaların başlamasına neden olmuştur. Sur içi bölgesinin çeperlerinin surlarla çevrili olması nedeniyle bölge ticaret alanı merkezde sıkışmıştır. Bunun doğal sonucu olarak sur içi bölgesinde ticaret işlevinin sokak aralarına dallanarak girmesi ile bölgedeki yoğunluk artmıştır. (Görsel 6.24.)

Görsel 6.24. Diyarbakir Sur İçi'nde ticaretin yayılma alanları

Sur duvarlarının kentsel gelişimin önünde engel olması ile en hareketli ticaretin bu bölgede sıkışması sonucu Sur İçi'nin tarihi dokusunun tahribatı artırmıştır. 1990 yılında kentsel sit alanı ilan edilen Sur İçi bölgesi için koruma amaçlı imar planının hazırlanarak uygulamaya girmesiyle bölgenin korunmasında yasal zemin oluşturulmuştur. (Görsel 6.25.)

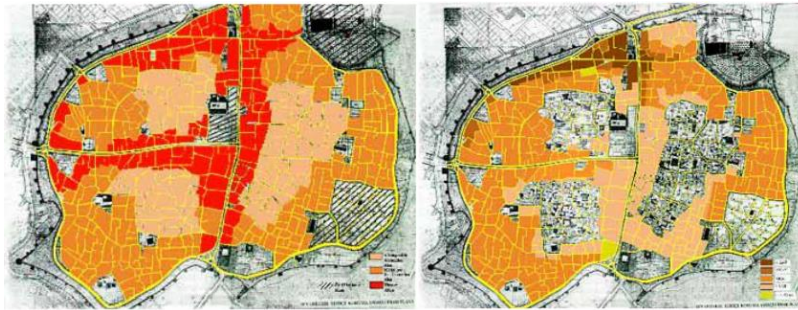

Görsel 6.25. 1990 Yılında Hazırlanan 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı
Kaynak: Diyarbakir Büyükşehir Belediyesi

6.3. Sur İçi Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Kararları

1990 yılında Sur İçi dokusunun korunmasına yönelik hazırlanan koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girmesiyle başlayan süreç yeni yaptırımların da yasal dayanağını oluşturmuştur. Bölgedeki yeni yapılaşmalar koruma planında belirlenen çerçeve içinde uygulanmaya başlamıştır. Koruma amaçlı imar planı kararlarına göre kale içi; konut, ticaret ve özel planlama alanları olarak 3 ayrı işlev alanı şeklinde ele alınmıştır. (Görsel 6.26.) Konut alanları, mevcut konut dokusuna göre ele alınarak, geleneksel dokunun yoğun olduğu, geleneksel dokunun olmadığı ya da az olduğu iki ayrı alt bölge olarak ele alınmış ve bu ayırma göre plan kararları geliştirilmiştir. Ticaret alanları ise, dört alt bölge olarak ele alınmış ve bu ayırma göre yapılaşma kararları verilmiştir. Farklı bölgelerde yer alan üç alan ise konut, eğitim, kültür ve turizm ile ticaret ve kültür işlevleri verilerek özel planlama alanı olarak belirlenmiş, yapılaşma kararları Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun sorumluluğuna bırakılmıştır.

Yoğunluk ve kat adedi olarak iki alt bölgeye ayrılan konut alanlarında; geleneksel dokunun yoğun olduğu bölgelerde iki kat, geleneksel dokunun az yoğun olduğu ve anıtsal yapıların, sivil mimarlık örneklerinin mekânda dağınık ve seyrek olarak yer aldığı bölgelerde ise dört kat olarak belirlenmiştir. Ticaret alanlarında ise; geleneksel ticaret dokusunun hâkim olduğu ya da etkilendiği bölgede üç kat, geleneksel doku özelliklerinin tahrip olduğu bölgede bitişik düzen dört ve beş kat, mevcut yapı niteliği betonarme, iyi nitelikli ve işlevi turizm, konaklama, eğlence, büro hizmetlerini sunan ve anıtsal yapılardan uzak bulunan bölgede ise bitişik düzen altı katlı yapılanma kararı verilmiştir. (Görsel 6.26.)

Görsel 6.26. Koruma Amaçlı İmar Planında Belirlenen İşlev Alanları / Koruma Amaçlı İmar Planında Verilen Yoğunluk ve Kat Adedi Kararı

Ulaşım alanları sura paralel olarak geçen batı çevre yolunu doğu kesimde de devam ettirerek sur içi ringi tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu karar çevresinde özellikle sur içinin

güneydoğu kesiminde birçok alanın işlev değiştirerek konuttan yeşil alana dönüşeceği planlanmıştır. Geleneksel dokunun yoğun olduğu bölgelerde, dokuyu bozmayacak akslar yakalanmaya çalışılmış, geleneksel dokunun bozulduğu bölgelerde ise ulaşılabilirliği artırıcı kesitler oluşturularak ticaret alanlarını besleyecek aksları tek yönlü trafiğe açacak kararlar verilmiştir.

Koruma amaçlı imar planının hazırlanması aşamasında sur içi bölgesinde Koruma Planlama Grubu tarafından yapılan tespitlere göre, 161 anıtsal ve sivil mimarlık yapısı daha tescile önerilmiştir. Bu yapılardan 14 anıtsal ve 58 sivil mimarlık yapısı olmak üzere toplam 72 adet yapı, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca tescile değer görülmüş, 1992 yılında bu yapıların tescili yapılmıştır. Bu tescillerle birlikte, korunması gerekli yapı sayısı toplam 267'ye ulaşmıştır. (Görsel 6.27.)

Sur İçi bölgesinin korunması için hazırlanan koruma amaçlı imar planının uygulanması birçok farklı kişi ya da kurumun bir arada çalışmasını zorunlu kılmıştır. Planlayıcı ya da planlama grubu tarafından hazırlanan koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girdiği dönemlerde koruma, Kültür Bakanlığının bünyesinde çalışan ve Türkiye’de belirli bölgelerde kurulmuş olan Koruma Kurullarının denetimleri ile yapılırken, yerel yönetimler uygulamadan sorumlu kurum olmuştur. Koruma yasasında yer almadığı için halkın burada dolaylı bir denetimi söz konusu olamamıştır.

Görsel 6.27. Koruma Amaçlı İmar Planında Verilen Ulaşım Kararı /
Sur İçi Bölgesindeki Tarihi Yapıların Tescil Durumları

6.4. Sur İçi Bölgesi Kentsel Uygulamalarında Güncel Durum

2015 yılı sonlarında başlayıp 2016 yılı mart ayında biten terör olayları sonucunda Sur İçi bölgesindeki birçok ev, işyeri, tarihi ve turistik yerler kullanılamayacak derecede tahrip olmuş, yanmış ve yıkılmış, Sur ilçesinin birçok yeri adeta harabeye dönmüştür (Sami, 2017).

2015 yılında yaşanan çatışmalar sebebiyle 675 adet binanın tamamen yıkıldığı, 823 binanın ağır hasar gördüğü, 714 binanın az hasar gördüğü, 597 adet korunmaya değer yapının da hasar gördüğü, toplamda 2809 yapının hasar gördüğü Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ifade edilmiştir (Karaaslan M., 2018). Kısaca bu olaylarda Sur ilçesinde bulunan 6 mahalle tamamen kullanılamayacak duruma gelmiştir. Bu mahallelerde yaşayan insanlar için Sur bölgesinde halkın sorunlarının çözümüne ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanlığının bünyesinde irtibat büroları kurulmuş, çeşitli çalışmalara başlanılmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde 25 Mart 2016 tarihli Resmî Gazete’de, 2016/8659 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yeniden kentsel dönüşümün yasal zemini açıklanmıştır. Buna göre sürecin, 21 Mart 2016’da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından alınan “acele kamulaştırma” kararı çerçevesinde işlediği söylenmektedir (Eşin, 2018). Bu proje kapsamında 80’den fazla birimin kamulaştırıldığı 50’den fazla birimin yıkımının gerçekleştirildiği ve 100 birimin de kamulaştırma işlemlerinin pazarlık aşamasına getirildiği belirtilmektedir (ÇŞB, 2015).

Yaşanan terör olaylarından dolayı Sur için bazı bölgelerin yaşanılmayacak derece zarar görmüş olması, ayrıca kaçak yapılar, gecekondular, plansız, düzensiz yapılaşma sonucu ilçenin bozulan tarihi, turistik, dini yapıların yeniden onarılması ve yaşanılabilir hale getirilmesi için Suriçi Bölgesinin tamamını kapsayan kentsel dönüşüm ihtiyacı duyulmuştur. Bu kapsamda Sur ilçesinde mağdur olan ailelere yönelik 1500 konutun yapıldığı belirtilmiştir. Yetkililer Diyarbakır Sur İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesi uygulamasında vatandaşlara metrekareye karşılık konut verildiğini belirtmiştir. Örneğin; Surların içinde 100 metrekare konutu olan bir vatandaş, istediği TOKİ konutu da 100 metrekare ise herhangi bir borçlanma olmadan konut sahip olabilecek, önceki konutu nitelsiz, dayanıksız ve riskli olmasına rağmen kentsel dönüşüm sonrası hak sahibi vatandaşlara sıfır bir konut teslim edileceği bildirilmiştir. Bu durumda hak sahibinin borçlanması söz konusu olmamıştır. Kentsel dönüşümden önce 100 metrekare konutu bulunanlar TOKİ’nin yaptırdığı konutlardan 120 metrekarelik konut talep etmesi durumunda fark olan 20 metrekare için borçlanma yapılacağı aktarılmıştır. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında her bir hak sahibine bir konut verme imkânı olduğu belirtilmiştir. Örneğin hak sahibi bir vatandaşın 3 katlı konutu/binası varsa bu amaçla yapılan konutlardan 3 konut verileceği duyurulmuştur (Hürriyet, 2019).

Diyarbakır Sur İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesi uygulaması kapsamında Suriçindeki Alipaşa-Lalebey ve Cevatpaşa-Fatihpaşa Mahallerinde yapılan çalışmalar ile

bu mahalleler gecekondulardan temizlenerek, sur çevresindeki iki mahallede yer alan çoğu gecekondu 1596 konutun yıkılmasından sonra ortaya çıkan alanın; kent park, yeşil alan ve şehrin diğer ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi planlanmıştır (Çatalbaş, 2012).

2016 yılında yeniden uygulanmaya konulan Diyarbakır Sur İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında TOKİ tarafından buradan farklı bölgelerde hak sahiplerine konut yapılmıştır. Bu konutlardan 795 tanesi tamamlanmış ve hak sahiplerine kura ile teslim edilmiştir. Olayların yaşandığı bölgede 1500 konutun yapılacağı belirtilmiştir. Bu konutlar, Diyarbakır'ın mimarisine özgü şekilde, bazalt taşlarıyla inşa edilmiş, isteyen hak sahiplerine bu konutlardan da verileceği belirtilmiştir (Emlakta Son Dakika, 2019).

TOKİ tarafından Diyarbakır'ın Sur dışında farklı bölgelerde kentsel dönüşüm kapsamında yapılan konutlar için vatandaşlara üç seçenek sunulduğu belirtilmiştir (Hürriyet(a), 2019).

- 1- Evinin arsasında yeni inşa edilecek konutu.
- 2- TOKİ'nin inşa ettiği/edeceği konutlardan biri.
- 3- Hak sahiplerine evlerinin karşılığında verilecek ücret.

Hak sahipleri kendi seçimine bağlı kalarak bunlardan birini tercih etmiştir. Bunun yanında zarar gören tescilli ev, cami, kilise gibi kamusal yapılar içinde ayrı bir değerlendirme söz konusu olmuştur. Bu tür yapılar devlet tarafından karşılıksız bir şekilde onarılarak aslına uygun hale getirildikten sonra hizmete sunulmuştur.

2016 yılında Bakanlar Kurulu tarafından acele kamulaştırma kararı alındıktan ve kamulaştırma işlemleri tamamlandıktan sonra koruma amaçlı imar planına uygun olarak inşaat süreci başlamıştır. Yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen 2016 yılında acele kamulaştırma kapsamında başlanan kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında orijinal yapısıyla uyumlu olmasa da Melik Ahmet Caddesi üzerinde bulunan işyerlerinin dış cephelerinin yenilendiği, binaların boyandığı, Hazreti Süleyman Camii ve İçkale bölgelerinin çevre düzenlemelerinin tamamlandığı, Ali Paşa Mahallesinde geleneksel Diyarbakır evleri ve mimarisini tam olarak yansıtmaya da müstakil evlerin inşasına başlandığı, bazı tarihi yapılarla ilgili restorasyon süreci başlatıldığı görülmektedir (Eşin, 2018).

Son gelişmelerle birlikte Diyarbakır İli, Sur İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesinin uygulanmaya başladığı, bu kentsel dönüşüm projesiyle sadece konut yapılmadığı aynı zamanda Diyarbakır'ın tarihi, kültür ve inanç turizmiyle bir destinasyon merkezi haline

getirilmeye çalışıldığı ifade edilmiş ve 2016 yılında başlanan kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında yeni yapılan evlerin surların boyunu aşmayacağı belirtilmiştir. Çalışmalar günümüzde etaplar halinde devam etmektedir (Görsel 6.28.).

Görsel 6.28. Diyarbakir Sur Hava Fotoğrafı (GoogleEarth, 2020)

6.5. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Bağlamında Diyarbakir-Sur Evleri

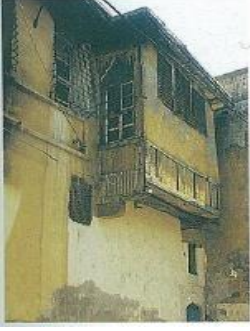
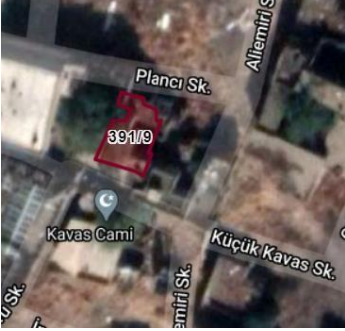
Günümüzde çevreye verilen zararların dönüşü olmayan boyutlara ulaşması, bu konuda çalışan bilim insanı, kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli önlemler önerilmeye ve alınmaya başlanılmıştır. Çevre bakımından verilen zararlarda büyük paya sahip yapı ve inşaat sektöründe de çeşitli önlemler alınmaktadır. Sürdürülebilir mimari tasarım kriterlerinin çıkış amacı esasında bu konuda önlem alma ve uygulamada yapılan yanlışların tekrarlanmaması üzerinedir. Yıllar boyunca ortaya konulan ve süreçte geliştirilmiş olan geleneksel yerleşmeler, çevre ile uyum içerisinde düşünülmüş, çevresel değerler korunarak tasarımlar yapılmış ve çevrenin verileri iyi değerlendirilerek inşaa edilmiştir. Bundan dolayı inceleme alanı olarak geleneksel Diyarbakir-Sur evleri seçilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde inceleme yapılan Sur evi hakkında bilgiler verilerek, sürdürülebilir tasarım kriterleri bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır.

Sur Evi (391 ada, 9 Parsel)

Diyarbakir Sur Merkezinde bulunan, Savaş Mahallesi'nde yer alan iki katlı bir yapıdır. Parsel alanı yaklaşık olarak 130 m² dir. Plancı sokak ile Küçük Kavas sokaklarına cepheleri vardır (Tablo 6.2.). Kareye çok yakın dörtgen avluyu 3 kanat çevirir. İki katlı güney kanat 2 gözlü bir eyvandan oluşur. Üst kat yukarıya tek gözlü eyvan ile oda olarak yansır. Zemin katta geniş bir mutfak vardır. Doğu yöndeki sağırılıkta bir depo vardır. Kuzeybatı köşesindeki kapıdan arkasındaki kilere geçilmektedir.

Kuzeydoğu köşede, doğu duvarına yaslanarak avludan yükselen merdiven ile ufak bir eyvana ulaşılır (Tuncer(a), 1999).

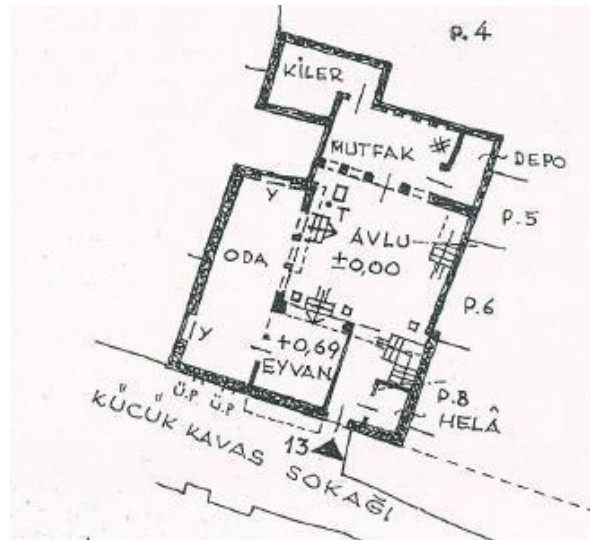
Tablo 6.2. Sur Evi Bilgileri

		Adı: Sur Evi İli: Diyarbakır İlçesi: Sur Mahallesi: Savaş Mahallesi Ada: 391 Parsel: 9
Giriş Kapısı ve Üstünde Sokağa Taşan Cumba	Ada Parsele Ait Google-Earth Görünümü	

6.6. Ekolojik Tasarım Kriterlerine Göre Sur Evleri İncelemesi

6.6.1. Arazi yapısına uygunluk ve yönlenme

Düz bir arazi üzerine konumlandırılmış olan yapının girişi güneydendir. Böylece doğal bir kaynak olan güneş enerjisinden kazanç sağlanmıştır. Kullanım yoğunluk durumuna göre odaların bir kısmı kuzeye bir kısmı güneye yönlendirilmiştir (Görsel 6.29.). Güney cepheye oranla kuzeye konumlandırılan odaların ısınma ihtiyacı daha fazladır. Bu durum ekolojik anlamda olumsuz bir duruma neden olmaktadır. Güneye bakan odalarda doğal ısı kazancı elde edilmektedir. Yapı ayrıca doğu ve batı cephelerinde bulunan parsellerle bitişik olması nedeniyle dış ortam havası ile temas eden yüzey alanı düşüktür, böylece o yönlerdeki ısı kayıpları daha azdır.

Görsel 6.29. Sur Evi Sokak İlişkisi

6.6.2. Form Özellikleri

Yapı iki katlı olacak şekilde tasarlanmış ve inşaa edilmiştir. Bitişik nizam tasarlanması sonucu dış hava ile temas eden toplam yüzey alanı azaltılmış, böylece yüzeylerde oluşacak ısı kayıpları engellenmiştir. Yapı bütünlüğüne bakılırsa kareye yakın zemin kat planı, toplamda kübik bir kütle ile ortaya çıkmaktadır. Yapının dışa dönük açıklıkları iç ortama göre daha azdır (Görsel 6.30.). Dış yüzeydeki sağır cephe düzeninin iç avluya bakan kısımda olmaması aslında yapının içe dönüklüğünün daha ağır bastığının bir göstergesidir.

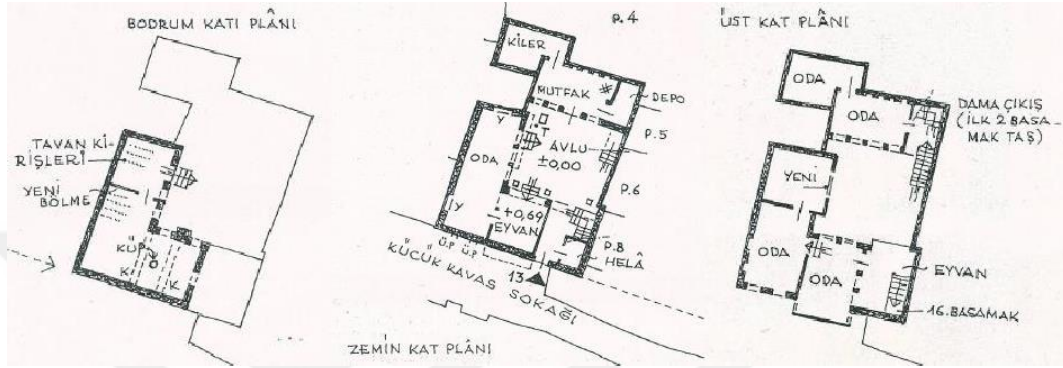
Görsel 6.30. Sur Evi Form Özelliği

6.6.3. Mekân Organizasyonu

Yapının zemin katında; giriş tarafındaki Küçük Kavas Sokağına sırası ile giriş holü, bunun sağında girişe en yakın yere konumlandırılmış hela, sol kısımda avluya açılan eyvan, eyvandan ve avludan beslenen bir oda planlanmıştır. Giriş holünün geçilmesi ile avluya ulaşılmaktadır. Avlu kotu genelde zemine göre alt kottadır. Zemin kat planı kuzey bölümünde yine avludan beslenen mutfak ile devamında sağır cepheli kiler, diğer kısımda ise bir adet depo konulmuştur (Görsel 6.31.). Üst kata çıkış merdiveni ise girişe yakın bölgede bulunmakta olup giriş holündedir. Avludan beslenen ikinci merdiven odalar arasındaki geçiş sayısını azaltarak bağımsız bölüm sayısının artmasını sağlamaktadır. Günlük kullanım açısından düşünüldüğünde odaların ve mutfağın güneyde ya da güneye cephe veren yerlerde konumlandırılması ile ısıtma ihtiyacının tasarıma girdi vermesi ekolojik tasarım kriterleri bakımından olumlu bir özelliktir.

Üst kata çıkıldığında birbirinden geçişli üçlü oda ile yine birbirinden geçişli ikili bir oda gruplamaları bulunmakta olup toplamda beş odalı bir planlama mevcuttur. Güneyde bulunan cumba ile oda alanı arttırılmış, sokak cephesine açıklıkların bulunması doğal aydınlatma, ısıtma ve avluya doğru oluşabilecek hava akımı bakımından da olumlu bir

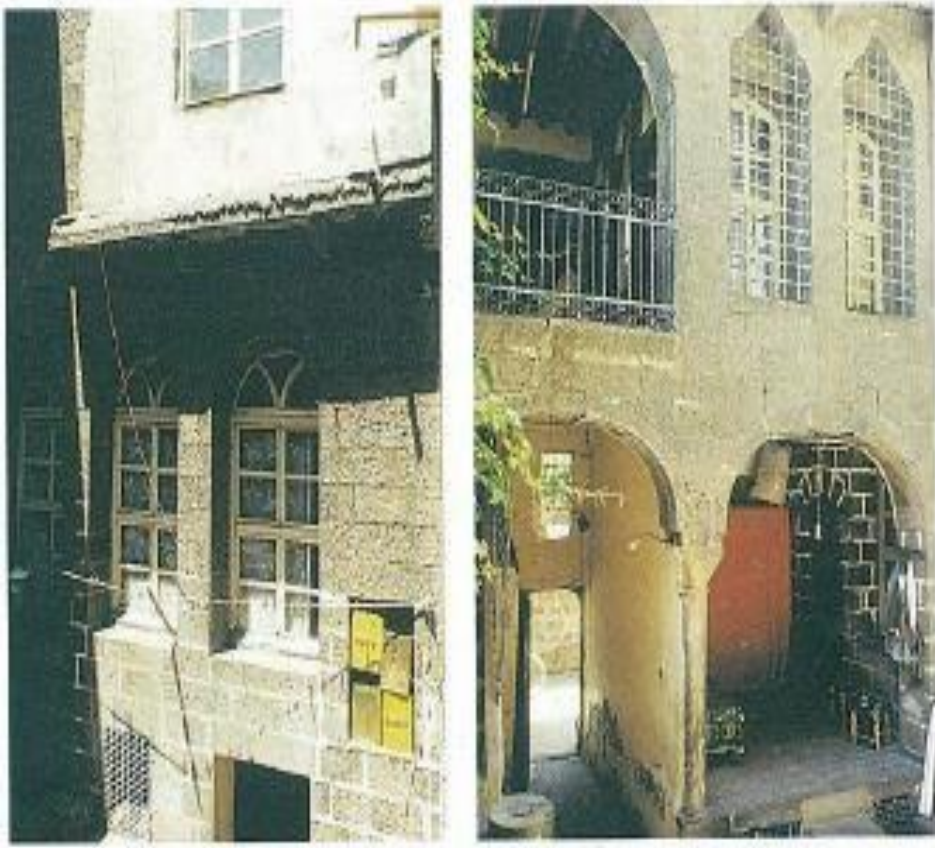
planlama denilebilir (Görsel 6.30.). Kuzey tarafında bulunan odaların aydınlatılması avlu vasıtasıyla sağlanmaktadır. Kuzeye yönlendirilen odaların ısıtma ihtiyacının daha fazla olacak olması sürdürülebilir tasarım bakımından olumsuz bir özelliktir denilebilir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde toplamdaki oda sayısının çoğunluğunun güneye yönlendirilmesi, odalardaki ısıtma ihtiyacını azaltmakta olup, bu sürdürülebilir tasarım bakımından olumlu bir özelliktir.

Görsel 6.31. Sur Evi Kat Planları

6.6.4. Bina Kabuğu Optik ve Termo-fiziksel Özellikleri

Sur evlerinde yapıya sokak cephesinden bazen düz bazense basık kemer altında bulunan kapı ile girilmektedir. Giriş kısmına yerelde kabaaltı denilmektedir. Dış duvarları yerel malzeme olan bazalt taşıdır ve ahşap kirişlerle desteklenmiştir. Ahşap ve taş yerel malzeme olup temin edilmesi ve nakliyesi kolaydır, üretiminde harcanan enerji yöre dışı malzemelerle karşılaştırıldığında daha azdır. Her iki malzeme de bu özellikleri bakımından değerlendirildiğinde ekolojik ve sürdürülebilir malzemelerdir. Yapının dış duvarlarında sürdürülebilir yapı malzemeleri kullanılmıştır. Yapının giriş katında dışarıya açılan pencere ya da açıklık sayısı oldukça azdır. Bu yapıda ve diğer yapılarda eğer açıklık yapılmışsa bunun ölçüleri de oldukça küçüktür. Yapının üst katında güney yönde cumba çıkması yapılmıştır (Şekil 4). Cumbada bulunan açıklıklar ile güney yönünün ısı kazancı bakımından olumlu etkileri arttırılmıştır. İç kapılar ve pencereler ahşap kasalıdır. Yapının kapı ve pencerelerinde yerel ekolojik ve sürdürülebilir malzemeler kullanılmıştır. Yapının üst örtüsü toprak damdır. Üst örtüde kullanılan malzemelerde yerel malzemeler olup üretim ve temin edilmesi enerji sarfiyatı bakımından azdır, bu sebeple yapının üst örtüsünde de sürdürülebilir yapı malzemeleri kullanılmıştır (Görsel 6.32.).

Görsel 6.32. Sur Evi iç - dış cephe düzeni

6.6.5. Yapım Tekniği ve Kullanılan Yapı Malzemeleri

Yapı, bölgede genel olarak görülen yığma tekniği ile yapılmış iki katlı bir yapıdır. Bodrum katı kısmidir, yani tüm zemin kat planı alt kota indirilmemiş, bir kısmı zemin kot altında çözülmüştür. Yapının duvarları 20 cm'lik iki sıra kaba yonu taş arasına dolgu moloz taş olacak şekilde yapılmıştır. Dış duvarlarda kullanılan malzemeler; ahşap ve taş yerel malzeme olup temin edilmesi ve nakliyesi kolaydır, üretiminde enerji harcanmamaktadır. Her iki malzemede bu özelliklerinden ötürü sürdürülebilir malzemelerdir. Yapıda odaların zemin kaplama malzemesi ahşaptır. Yapının giriş kapısı ahşaptan yapılmıştır. Ahşap ekolojik, aynı zamanda sürdürülebilir bir malzemedir. Üst örtü samanla karıştırılmış çamurdan yapılmıştır. Üst örtüde kullanılan malzemeler de yerel malzemeler olup üretim ve temin edilmesinde enerji sarfıyatı azdır. Bu bağlamda yapının üst örtüsünde de yerel ve sürdürülebilir malzemeler kullanılmıştır denilebilir.

6.7. Sur Evi Sürdürülebilir Tasarım Kriterlerine Göre Analizi

Yapı üzerinde yapılan incelemelerle aşağıdaki tabloda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır (Tablo 6.3.).

Tablo 6.3. Sur Evi Sürdürülebilir Tasarım Kriterlerine Göre Analizi

Sur Evi	Genel Değerlendirme
Arazi Yapısına Uygunluğu ve Yerleşim Özellikleri	Yapısal yönlenme bakımından bulunduğu bölge düşünülmüş ve ekolojik olarak doğru yönlendirilmiştir.
Form Özellikleri	Bitişik nizam olarak inşa edilmiş ve dış hava ile temas eden yüzey oranı azaltılmıştır. Dış hava ile temas eden yüzey oranı az olduğu için ekolojik bakımdan olumlu özelliğe sahip bir yapıdır.
Uygun Mekân Organizasyonu	Mekân yönlendirmeleri bakımından hem kuzey hem güney yön kullanılmıştır. Güney yöne konumlandırılmış mekanların kuzey yöne konumlandırılan mekanlara oranla daha yoğun kullanılması, ekolojik bakımdan bütünlükte olumlu bir tasarım ve uygulama durumudur.
Bina Kabuğu Optik ve Termo-fiziksel Özellikleri	Bina kabuğunda yerele ait ve ekolojik malzemeler kullanılmıştır. Genel olarak saydam kısımların yönlendirilmesinde ise ısı kazancı açısından olumlu özellik gösteren güney cephe kullanılmıştır. Bu durum ekolojik bakımdan olumlu bir özelliklerdir.
Yapım Teknikleri ve Kullanılan Yapı Malzemeleri	Yapım tekniği olarak yerel işçiliğin kolaylıkla uygulanabileceği özellikte yapılmıştır ve kullanılan malzemeler yerel ve ekolojiktir.

6.8. Örnek Sur Evi Özet Bilgileri

Son yüzyıl ile insanoğlunun yaşadığı doğadan kopuş, yerele ait doğal, sosyal ve kültürel verilerin hızla azalma, mimari tasarımı tek tip hale sokar duruma gelmiştir. Bunun tabii sonucu olarak karşımıza bir bölgenin karakteristik özelliklerine bağlı kalmadan inşa edilen, kısaca o yere ait olmayan yapılar tasarlanmaya ve inşaa edilmeye başlanmıştır. Bulunulan doğal çevreye ait verileri ve doğal kaynakları yapısal anlamda yorumlamamak, çevre sorunlarının katlanarak arttırmakta, mimarinin doğaya müdahalesini etik bir sorun haline getirmektedir.

Yapılı çevrenin üretiminde ve kullanımında gereken enerjinin boyutu düşünüldüğünde mimarlık, sürdürülebilirlik tartışmaları içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Buradan hareketle mimarın tasarımsal yaklaşımını sürdürülebilirlik kaygıları ile birleştirerek tasarım yapması zorunluluktur. Burada söz konusu ölçek; Sur Evindeki tekil bir tasarımda görüleceği gibi bir bütün olarak kentsel tasarım ve kentsel dönüşümde de aynı bakış açısının korunması üzerine olmalıdır.

Sürdürülebilir mimarlık, ekolojik problemlere çözüm üreten güncel yapısal tekniklerin ve estetiğin bir araya gelmesi ile oluşur. Sürdürülebilir mimarlık, yerel veriler değiştikçe kendisini güncelleyebilen, kişilere bağlı kalmadan yeniden tanımlanabilen genel geçer kabuller üzerine kurulu olmalıdır. Günümüzde çevre kavramı dikkate

alınarak binaların tasarım ve uygulama yöntemleri yeniden sorgulanıp değerlendirilmektedir. Geleneksel mimari verilerden yararlanılarak, bunları güncel teknolojisi ve kullanıcı beklentilerine uyarlamak, mimarın esas amacı olmalıdır. Sürdürülebilir tasarım yaklaşımıyla tasarlanan ve uygulanan binalarda daha kaliteli, daha sağlıklı ve daha doğal bir yaşam sürdürmek tasarımın bütünleşik sonucu olmalıdır.

6.9. Sur için Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi Önerileri

Kentlerin kültürel, fiziksel, politik, sosyo-ekonomik ilişkiler ağıyla sürekli devam eden ve güncellenen bir yapıda olduğu kabul edilmektedir. Kentlere yapılan herhangi bir müdahale biçimi doğrudan ya da zamanla dolaylı olarak insanı etkilemektedir. Günümüzde küresel iklim değişikliği ve kentsel planlamaya etkisi bağlamında sürdürülebilirlik, yeşil kentsel dönüşüm olarak anılmaktadır. Sürdürülebilir yeşil kentsel dönüşüm kavramı; kentlerin yaşanabilirliğini ekonomik olarak destekleyen, afet bölgesi altında gelişen yerleşim alanlarında insanların yaşam koşullarını iyileştirme, yoksul kesimlerin iyileştirilmesini hedefleyerek, kentlerin çevresel performansını, karbon emisyonunu azaltıp iyileştirerek, fiziksel yapılaşmaya yön veren bir süreci ifade etmektedir (Sev(a), 2009).

Yapılan konferanslarda sürdürülebilirlik yaşanabilir çevre oluşturulması amacını benimseyerek ekolojik temele dayandırılmış, gelecek kuşaklara aktarılacak kentsel alanların bırakılmasıdır. Yaşanan çevre sorunları hızla büyümesi sonucu kentlerde oluşan olumsuz etkenlerine karşı günümüzde artık yaşam kalitesi yüksek, ulaşım sistemleri ve karma kullanımlar belirlenen stratejilerle birlikte sürdürülebilir planlamalar oluşturulmaktadır.

Yaşanan çevre sorunları ağırlıklı olarak kentlerde görülmektedir. Günümüzde yaşanan kentsel gelişme dinamiklerine bağlı olarak ekolojik kaygılar gün geçtikçe artmaktadır. Yaşanan olumsuzluklarla sürdürülebilir kentsel yenilemeye ilginin arttığı görülmektedir. Kentsel ölçekte gelişmeye dair her eylem, çevre odaklı tartışmaların her sürecinde doğrudan veya dolaylı biçimde ilgilidir. Sürdürülebilirliğin etkili olduğu alanları çevre ile sınırlandırmak yanlıştır. Sürdürülebilirlik aynı anda toplumsal ve ekonomik gelişme kavramları ile de iç içedir. Âtıl bırakılan alanlar olmaktan kurtarılan yaşanabilir kent düşüncesi ile sağlıklı kent düşüncesi yakından ilişkilidir. İnsanın sağlıklı barınma ve çalışma koşullarına kavuşması ile yaşam kalitesi yüksek yaşanabilir kentler, tüm kentliler için aranan temel amaç konumundadır.

Sürdürülebilir kentler, toplumsal ve ekonomik çıkarların sağlanması amacı ile süreklilik içinde değişimi sağlamak, enerji kullanımı ve çevre ile ilgili duyulan endişelerle uygun hale getirildiği kentlerdir. Bu doğrultuda kentsel sürdürülebilirlik; kullanılacak olan kaynakların sınırlı olduğu düşüncesini kabul eden, geleneksel ekonomik kalkınmanın ön gördüğü ekosistemler tarafından karşılanamayacak boyutta sınırsız tüketim anlayışına karşın, sürdürülebilir kalkınma kavramına dayanmaktadır (Demiral, 2005).

Sürdürülebilirlik kavramının kentsel alanlara yönelik hedeflerine bakıldığında genel olarak bileşenlere dayandığı görülmektedir. Bu bileşenler;

Toplu taşıma araçlarının yaygınlaştırılması ile bireysel araç kullanımının azaltılması,

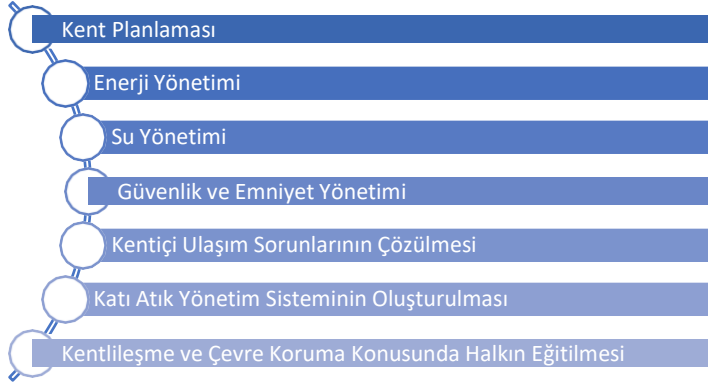
Geri dönüşüm kullanımlarının benimsenmesi, Ekolojik ayak izlerinin azaltılması,

Kentsel toplumsal, kültürel, ekonomik altyapı olanaklarından, üretim, tüketim ve atık zincir dengesini sağlamak ve/veya enerji sistemlerinde yenilenebilir enerjileri kaynaklarını kullanan eş düzeyde yararlanılması gibi ekonomik, toplumsal ve çevresel bileşenleri kent nüfusunun toplumsal adalet ilkesi kapsamında yararlanmaktır (Özcan(a), 2006).

Dünyada yaşanan hızlı nüfus artışı ile ortaya çıkan çevre kirliliğinin yalnızca çevresel değil, sosyal ve ekonomik boyutları da bulunmaktadır. Sürdürülebilir kent kavramları alt başlıklarda; sürdürülebilir kent, sürdürülebilir kentsel gelişme, yaşanabilir kent, yeşil kent ve ekolojik planlama ile kentlerdeki yaşanan olumsuzlukların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Wright'a göre "Mimar bir yapıyı çalışmadan önce doğayı çalışmalıdır." Mimarın asıl kaynağı yapısallıktan çok doğallıktır. Doğal olmak için doğa çalışılmalı, üzerine yapılacak her şeyde doğanın bütünlüğü bozulmamalıdır. Mimar yapısının nasıl şekilleneceğini, ne kadar sürede ve kimler tarafından kabulleneceğini doğayı çalışarak ancak çözebilir (Çiğın & Yamaçlı, 2019). Buradan hareketle Diyarbakır kentinde sürdürülebilir kentsel gelişmenin uygulanabilirliği için geliştirilen öneriler aşağıda açıklanan ana başlıklar şunlardır: (1) Kent Planlaması, (2) Enerji Yönetimi, (3) Su Yönetimi, (4) Güvenlik ve Emniyet Yönetimi, (5) Kent İçi Ulaşım Sorunlarının Çözülmesi, (6) Katı Atık Yönetim Sisteminin Oluşturulması, (7) Kentleşme ve Çevre Koruma Konusunda Halkın Eğitilmesi (Tablo 6.4.).

Tablo 6.4. Diyarbakır Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Uygulanabilirliği İçin Geliştirilen Öneriler

Kent Planlaması

Kentin gelişimini ve değişimini etkileyen önemli süreçlerden birisi planlamadır. Kent planları hazırlanırken toplumdaki farklılıklara hitap edecek biçimde olmalı ve tüm planlama süreci bu ana esas üzerine oturtulmalıdır. Bunun için planların, tüm halkın katılımına ve denetimine açıklığı arttırılmalı ve ekolojik ilkelere dayanan bir planlama dizgesinin kurulması sağlanmalıdır (Tekeli(c), 1991). Bu çalışmalar yapılırken sürdürülebilir ve ekolojik planlama, kent planlamasının bütünü içinde ele alınmalıdır.

Doğal ekolojik alanların, tarım arazilerinin, yeşil alanların, tarihsel ve kültürel değerlerin kentsel ranta hizmet eden uygulamalardan korunması ancak kentsel alanların rant sağlamak amacıyla parçalanmasının önüne geçmekle sağlanabilir.

Kentsel planlamanın iyi şekilde yapılabilmesi için kentsel gelişmesinin izlenmesi ve planlamada karar verme süreçleri teknik ve bilimsel verilerle yapılmalıdır. Bu konuda yerel şehir plancılarından ve ilgili meslek odalarından destek sağlanmalıdır. Yerelde bulunan üniversite ile iş birliği içinde gelişme ve planlama araştırmaları desteklenmelidir. Kentli ve kentteki kurumlar arasında iş birliği geliştirilerek, halk doğaya saygılı yaşam biçimi konusunda eğitilmelidir.

Anıtsal ve sivil yapıların korunması çalışmaları yaşanan olaylar nedeniyle her ne kadar ertelenmiş olsa da Koruma Planı ve öncesinde yapılan planlar zamanla gerçek niteliğine uygun hale getirilebilir. Yaşanılan terör olayları, yapılan yanlış uygulamalar, hızlı artan nüfus ve değişen sosyo-kültürel çevre kent dokusu ile tarihi doku tahrip olmuş ve kaçak yapılaşma önlenememiştir. Buna karşı kent planlamasında bölgesel yaklaşım ele alınmalı ve bunun uzun vadeli olacak biçimde etaplar halinde yapılması gerekmektedir.

Sur İçi bölgesinde yaşayan kesim, yapılan dönüşüme kadar genel olarak yoksul

yerel halk olmuştur. Bu nedenle bölgedeki kentsel planlama ve kentsel koruma çalışmalarında hedeflenen başarı için her dönem yerel insanların söz konusu çalışmalara katılımı sağlanmalıdır. Kentin ticaret merkezinin kale içi olduğu açıktır. Burasının her geçen gün daha yoğun bir şekilde büyümeye devam edeceği, daha fazla nüfusu çekmeye ve daha çok yerleşme alanına ihtiyaç duyacağı, bölgedeki ulaşımın daha fazla yoğunlaşacağı kesindir. Bölgede uygulanmakta olan ve bundan sonra uygulanacak yeni bir koruma amaçlı imar planı hızlı şekilde ve yine etaplar halinde devreye sokulmalıdır. Sur içi için alınacak her türlü politik kararlarda yerel halk, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerindeki konunun uzmanı profesyonel insanlarla çalışılmalı ve sorunlar birlikte çözümlenmelidir.

Kentsel tasarım kararları ve planlamaları ile sosyal ve ekonomik yapıyı iyileştiren, istihdam ve ekonomik değer getiren yaklaşımlar belirlenmeli, bu kullanımların uygun biçimde bölgede dağılımı sağlanmalıdır. Koruma amaçlı imar planlarında tarihi kent merkezinin konumu, işlev ve yoğunluğu, çevre ilişkileri, ulaşım bağlantıları gibi temel kararlar ile gelişim yönleri iyi irdelenmelidir. Alanın sur ile çevrili olması, giderek büyüyen ticaret hacmi ve yapısı, tarihi kent dokusunun varlığıyla uygun olmayan yoğun yapılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Hâlihazırda uygulanmakta olan kentsel strateji planları ile ticari faaliyetlerin yükü ve fonksiyonuna alternatif farklı güzergâhların oluşturulabileceği yeni gelişme aksları yapılmalıdır. Böylece, bölgede faaliyet gösteren ticaret birimleri daha az yoğunlukta ve daha nitelikli ve fonksiyonlu yapılaşmalara sahip olacağı değerlendirilebilir.

Terör olaylarının yaşandığı ve sonrasındaki dönemlerde kaybedilen tarihi dokulara rağmen, yakın dönemlere kadar koruma uygulamalarında gereken bilinç yeterince gelişmemiştir. Ancak, her ne olursa olsun geleceğe bırakılması gereken tarihi dokunun korunması için gerekli bilincin ve yasal altyapının oluşmaya başlaması, günümüzde ve gelecek adına olumlu gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

Enerji Yönetimi

Enerjinin ve kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlamak üzere yürütülen eğitim, etüt, ölçüm, izleme, planlama ve uygulama faaliyetleri enerji yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramında enerji, ihtiyaç duyulan enerji miktarının artması, buna bağlı olarak enerjiye ulaşılmasının kolaylaştırılması anlamına gelir. Bilinmelidir ki güvenli şekilde sağlanan enerji, uygun maliyet ve çevresel etki arasında

dengeyi kurmaktan geçmektedir.

Kullanılan teknolojik ve akıllı sistemler, kullanıcı ve üst yönetim sistemleri arasında bağlantıyı sağlar ve sürdürülebilir kentsel dönüşümün tümünde önemli tasarruf potansiyeli meydana getirir. Bu noktada akılda tutulması gereken ise doğal kaynakların giderek azalmakta olduğu gerçeği ile mevcut enerji ve enerji kaynaklarını tasarruflu kullanmanın artık zorunluluk olduğunun unutulmamasıdır. Enerjinin etkin biçimde ve verimli şekilde kullanılması, enerji israfının önlenmesi, enerjiye harcanan maliyetlerin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve doğal çevrenin korunması için enerji kaynaklarının, enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması yönündeki yaptırımı da düşünülecek olursa, enerji tasarrufuna gidilmesi ve bir enerji yönetim sistemi oluşturulması kaçınılmazdır.

Enerji yönetimi kapsamında yapılması gereken ana başlıklar şunlardır;

Enerji yönetimi konusunda yerel hedef ve enerji politikası oluşturulmalıdır.

Tüketim alışkanlıklarının iyileştirilmeli, gereksiz ve bilinçsiz kullanımın önlenmeli, halkın ulaşabileceği biçimde bilgi ve bilinç düzeyini artırıcı eğitim programları düzenlenmelidir.

Önce bölgesel daha sonra genel anlamda enerji etütleri yapılmalı, projeler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Ortalamanın üzerinde enerji tüketen ekipmanlar düzenli şekilde izlenmeli, bakımları zamanında yapılmalıdır.

Enerji ihtiyacının ve enerji verimliliği artırıcı uygulama planlarının, fayda-maliyet analizleri hazırlanmalıdır.

Enerji tüketim ve maliyetleri periyodik olarak izlenmeli, değerlendirilmelidir.

Gerekli sayaç, ölçüm cihazları zamanında temin edilerek, montaj ve kalibrasyonları yapılmalıdır.

Enerji kesintisi durumunda uygulanmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının devreye sokulmaları planlanmalıdır.

Su Yönetimi

Doğru bir su yönetimi için beş temel unsurdan bahsedilebilir. Bunlar: su temini, su arzı, su kalitesi, su miktarı ve geliştirilmesi gereken ekonomik araçlardır. Ekonomik araçlar su kaynağının durumu ve içeriğine göre değişiklik göstermekle birlikte suyun etkin ve verimli kullanımını desteklemelidir.

Belediyeler için en iyi çalışma ortamının oluşturulması, güçlü teknik ekibin ve deneyimli personelin birlikte çalışması gerekmektedir. Tasarruf konusunda kentlinin donanımlı teknik ekiple birlikte elde edebileceği başarı, ilk olarak su tasarrufunun sağlanması olabilir. Teknolojik verilerle takip edilerek su tasarrufunu ödüllendirmek, çevre dostu yapılar sayesinde suyun geri dönüşümünü ve tasarrufunu sağlamak veyağmur sularını değerlendirmek günümüzde artık zorunluluktur. Enerji nasıl sonsuz miktarda değilse su da aynı şekilde sonsuz değildir. Bu bilincin sağlanması sürdürülebilir kentsel dönüşümler için oldukça önemlidir.

Bütüncül bir su yönetimi için, halkın ilgili kurumlarla su yönetim modeli çalışmalarına katılması ve ilk kullanıcı olarak destek vermesi gerekmektedir. Su yönetimine halkın katılımının sağlanması ve yerelde yaşanan çevre sorunlarının yerel ölçekteki yapılanmalarla çözülmesi için gerekli bilincin oluşturulması gerekmektedir. Su yönetiminden sorumlu tüm kurum ve kuruluşların var olan ya da yapılacak yapılanmaların işlerliğinin artırılması gerekmektedir.

Halkın su yönetimi konusunda farkındalığını arttırmak için çeşitli etkinlikler yapılmalı, okullarda bu konuda çeşitli yarışmalar düzenlenmeli, kısa sürede ve geniş sayıda insana ulaşılması adına teknolojik bilişim araç ve gereçleri kullanılmalıdır. Su yönetimi konusunda su kalitesinin izlenmesi, toplanması, suya bağlı enerjinin üretilmesi, tarımsal sulamada bilinç düzeyinin oluşturulması, artırılması ve bu konuda yereldeki ilgililerle iş birliği içinde bulunulması gerekmektedir.

Güvenlik ve Emniyet Yönetimi

Güvenlik ve emniyet yönetimi, acil durumlarda, gerekli bilgilerin zamanında alınarak, değerlendirilmesi ve kriz durumunun en az kayıpla atlatabilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması sürecidir. Güvenlik ve emniyet yönetiminin diğer anlamı da kriz yönetimidir denilebilir. Kriz yönetimi; karşılaşılan ve kriz olarak nitelendirilen durumun ortadan kaldırılması için planlı, programlı, sistematik ve etaplar halinde uygulanan faaliyetler topluluğu olarak tanımlanabilir.

İnsan için esas ihtiyaç listesinin başında bulunan güvenlik, gün geçtikçe zorlaşmakta, güvenli yaşama sahip alanların azaldığı kentler ve kent sakinleri için büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Günümüz teknoloji verileri ile oluşturulan akıllı yazılım tabanlı güvenlik sistemleri ile güvenlik yönetimi kentlerde birleştirilebilmektedir. Bu teknoloji nimeti ile kontrol edilen alanlarda meydana gelebilecek güvenlik zaafalarına

kısa sürede müdahale edilmektedir. Böylece kritik öneme sahip altyapılar, büyük enerji santralleri, limanlar, havaalanları, kurumsal binalar için etkin ve verimli bir güvenlik çözümleri elde edilmiş olunur. Genel anlamda güvenlik ve emniyet yönetimi kent için aşağıda maddeler halinde verilmiş konularda çalışmaktadır;

Asayiş ve güvenliğe katkı sağlamak.

Meydana gelen olayları aydınlatmak, suç ve suçlularla etkin mücadele etmek.

Trafik dahil her türlü düzenlemede teknolojik imkanların kullanılabilmesiamacıyla mevzuata uygun olarak sağlanan görüntü, ses ve konum verilerini işleme almak.

Trafik akış ve yoğunluğunu izlemek.

Ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı hızlı ve etkin ek tedbirler geliştirmek.

Gerçekleşen olayların çözümüne yönelik geriye dönük kayıtları incelemek ve hukuki delilleri temin etmek.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polis-halk ilişkilerini zedelemekten yasadışı olayları önlemek ve toplulukların provokasyona yönlendirilmelerine engel olmaktır.

Kent İçi Ulaşım Sorunlarının Çözülmesi

Gelişmiş teknolojilere dayanan “Akıllı Kentsel Ulaşım” sistemleri; giderek büyüyen küresel insan nüfusu, oldukça hızlı gelişen ve büyüyen kentleşme, iklim değişikliği ve mevcut kaynak koruma konularında yaşanabilecek sıkıntılara çözümler getirebilir.

Kentlerin sürdürülebilirliğinin artırılması için yapılması gerekenin ne olduğu araştırıldığında ortaya çıkan ilk başlık büyük bir çoğunlukla ulaşımdır. Şehirlerin hızlı, güvenli, konforlu, verimli ve ucuz bir toplu taşıma ağına sahip olmadan sürdürülebilir olması hayaldir. Trafîği işlemeyen bir şehirde üretimin kesintisiz şekilde devamlılığını beklemek gerçeklikle bağdaşmaz.

Ulaşım ağında enerji tüketmeyen araçların kullanılması ve mevcut altyapının bu çerçevede oluşturulması veya dönüşümünün sağlanması gelecek için zorunluluktur. Trafikte mevcutta bulunan kent içi araç hızının yavaşlatılması, yayalara ve bisiklet sürücülerine öncelik veren bir ulaşım planlaması yapılmalıdır. Toplu taşımanın yaygınlaştırılması, bisiklet kullanımının desteklenmesi, özel araç kullanımına sınırlar getirilmesi gibi çözümlerin öncelikli olarak uygulamaya geçirilmesi ve bu tür uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir kent, sürdürülebilir ulaşım politikasıyla gerçekleştirilebilir. Kent içi araç trafiğinin artması, hava ve gürültü

kirliliğinin artmasına, kentin yaşam kalitesinin giderek daha da bozulması anlamına gelmektedir. Sürdürülebilir kentsel planlama için kentin her bölgesinde mahalle parklarının, mahalle yürüyüş yollarının oluşturulması, var olan mahalle parklarının kalitesinin artırılması gerekmektedir.

Katı Atık Yönetim Sisteminin Oluşturulması

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre evsel atıkların oluştukları kaynakta toplanması ve aktarma istasyonlarına kadar taşınması ilçe belediyelerinin uhdesinde olup, aktarma istasyonlarından itibaren ortaya çıkan bu atığın değerlendirilmesi ve bertarafı ilgili büyükşehirin sorumluluğundadır.

Kentler, artan gelir olanakları ve tüketim toplumu anlayışına bağlı olarak tüketim eğilimlerinin sürekli arttığı alanlardır. Bunun tabii sonucu olarak kentlerde çöp üretimi giderek artmakta, çöp alanları yetersiz kalmaktadır. Bu durumun giderilmesinde ekolojik açıdan öncelik, tüketim toplumunun verimsiz kaynak kullanım kalıplarını değiştirmek ve olabildiğince çöp yaratmaktan kaçındırıcı önlemleri almaktır. Katı atık üretiminin ücretlendirilmesi, böylelikle kentlerde daha bilinçli bir kitlenin oluşturulması, geri dönüşümü kolay ve çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi, geri dönüşüm bilincinin artırılması, bu konuda yapılan uygulamalarının güçlendirilmesi, bilgisayar, elektrik ve elektronik atıkların geri dönüşümünün sağlanması, tehlikeli atıkların toplanması bunlardan esas olanlarıdır.

Kentsel anlamda alınabilecek önlemlerin temelini mahalle düzeyinde oluşturulabilecek atık toplama bilincinin oturtulması ile katı atıkların ilk elden çıkmadan ayrıştırılarak toplanmasıdır. Atık maddelerin ve gereksiz tüketimin azaltılması ancak çevreye duyarlı tüketim ürünlerine talebi arttırmakla sağlanabilir. Geri kazanımın yaygınlaştırılması, verimli hale getirilmesi ve atık depolama sahalarına organik madde girişlerinin azaltılması için çöpün kaynağında ayrıştırılması ve buna göre toplanması gerekmektedir.

Atık yönetim amaçları kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Belediye atık toplama hizmetlerini düzgün ve verimli şekilde yürütmekle sorumludur.

Atıkların toplanmasında konteynerden ziyade poşet kullanımının fazla olması atıkların sokaklarda açıkta durmasına, koku ve çöp sızıntı suyu sorunlarına neden olmaktadır.

Mahalle ve sokaklarının dar olması atık toplama ve taşıma faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.

Atık azaltma veya atık alanlarına gönderilen atıkların organik içeriklerinin azaltılmasına yönelik çalışma yapılmalıdır.

Atıklar için düzensiz depolamanın önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Hafriyatlardan çıkan toprak, inşaat ve yıkıntı atıklarının boş arazilere kontrolsüz dökümünün önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, denetimler sıklaştırılmalıdır.

İl genelinde verimli atık yönetimi için; kentin kalabalık ve çekim noktalarına konteynırların yerleştirilmesi, halkın farkındalığının artırılması, özel sektör ile iş birliğinin yapılması, denetim ve izleme mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.

Geri dönüştürülebilir özel atıklar ile ilgili broşürler basılarak eğitimler verilmelive kamuoyuna duyurular yapılmalıdır.

Kentleşme ve Çevre Koruma Konusunda Halkın Eğitilmesi

Toplunun çevre konusunda bilinçlendirilmesi için yapılabilecek etkinliklerin tümü, yerel yönetimler tarafından yürütülebilir. Yerel yönetimler, bir yerleşim yerindeki çevre sorunlarının çözümü konusunda alanında yetkili kuruluşlar olarak çeşitli görevler üstlenmişlerdir. Bu görevler arasında halkın eğitimi ve bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sadece öğrencilerin ya da halkın değil, ayrıca çalışan personelin hizmet içi eğitim programlarıyla çevre konusunda bilinçlenmesi de gerekmektedir.

Sürdürülebilir bir kent kavramının geliştirilmesi için yerel halkın eğitilmesi önemlidir. Eğitimle kent halkına güçlü bir ekolojik yapı bilinci kazandırılabilir ve bu yolla çevresel etkinliklere katılım arttırılabilir. Ortaya çıkan kirliliğin azaltılması, ağaç dikilmesi, mevcut kent ekosisteminin iyileştirilmesi, kamusal mekanların temizlenmesi, mevcut kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması gibi hareketler ile bu katılım sağlanabilir. Kentteki işsizler kamu alanlarının kalitesinin yükseltilmesinde istihdam edilebilir. Cadde ve meydanların, parkların temizlenmesi, kültürel mirasın korunması için gerekli veri toplama/araştırma işlerinin yapılması ve hatta caddelerde çeşitli gösterilerin yapılması için bu kişilerden yardım alınabilir (Lobo, 1994).

Sürdürülebilir ve çevreci bir toplum modeli için belediyeler, meslek odaları, üniversiteler ve STK'ların iş birliği ve aynı amaç için hareket etmeleri çok önemlidir: Bu dörtlü yapı yerel belediyeler aracılığıyla bir araya getirilebilir. Konusunda uzman kişilerin oluşturacağı bu topluluk ile yerel halkın “kent yönetimi ve kent planlaması”

konusunda eğitilmesi sağlanabilir.

Çevre sorunları en çok o çevrede yaşayan insanları etkilediği ve yaşadıkları çevreyi en iyi orada yaşayanlar bildiği için çevre koruma ve geliştirme çabaları ile ilgili yapılan tüm faaliyetlere halkın katılımı desteklenmelidir. Yerel yönetimlerin çevre eğitimi ile halkı bilinçlendirme çabaları çevre için yapılabilecek en önemli çalışmadır. Çevre eğitimi ile bireylerin çevre bilinci ve çevreye karşı sorumluluk duygusu artar, böylece de çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlamalarına vesile olur.

6.10. Sur için Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejileri Analizi

Diyarbakır-Sur yerleşiminin kentsel gelişme stratejileri, sürdürülebilirlik bakımından, dünyada farklı yerlerde ve farklı biçimlerde uygulanmış olan örnek çalışmalar üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamındaki sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri farklı yerlerde yapılan ve örnek kabul edilebilecek somut çalışmalar üzerinden yapılmıştır. İngiltere’de Elephant&Castle Yenileme Projesi, Almanya’da Freiburg-Vauban Yenileme Projesi, Japonya’da Hiroşima-Danbara Kenti Yeniden İnşa Projesi, Kolombiya’da Medellin Kentsel Yenileme Projesi, Çin’de Xintiandi Kentsel Yenileme Projesi ile İsveç’teki Hammarby Kentsel Yenileme Projesi çalışmaları üzerinden söz konusu Sur bölgesi incelenmiştir. Araştırmaya esas teşkil eden Diyarbakır Sur için incelenmiş olan her proje; girdileri ve çıktıları bakımından benzerlikler ve farklılıklar taşımaktadır. Araştırma ayrıca ilerde yapılacak çalışmalara temel teşkil etmesi açısından mimar, şehir plancıları ve hatta sosyolog ve kent psikologlarına yönelik bir ilktir.

Diyarbakır-Sur Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi İçin Öneriler kentsel dönüşüm ve gelişim bakımından örnek teşkil etmesiyle geçmişte yapılan çalışmalarla bir bütünlük sağlar, gelecekteki çalışmalara yol gösterici niteliğindedir. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejileri ele alınış bakımından belirli bir bütüne giden halkalar şeklinde planlanma özelliği de taşımaktadır.

Sürdürülebilirlik Açısından Kentsel Gelişme Stratejilerinin Değerlendirilmesi

Bölgenin sürdürülebilirlik açısından kentsel gelişme stratejilerinin incelenmesi amacıyla değerlendirmeye esas olan parametreler belirlenmiş ve bunlar çalışmanın bir önceki bölümünde detaylı olarak incelenmiştir. Bu bölümde üst başlıkların gruplandırılmaları ve sonuçları üzerinde incelemelerde bulunulmuştur Sürdürülebilir

kentsel gelişme stratejileri için girilen veriler; Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Sürdürülebilirlik, Kent Planlaması, Enerji Yönetimi, Su Yönetimi, Güvenlik ve Emniyet Yönetimi, Kent İçi Ulaşım Sorunlarının Çözülmesi, Katı Atık Yönetim Sisteminin Oluşturulması, Kentlileşme ve Çevre Koruma Konusunda Halkın Eğitilmesi'dir.

Sürdürülebilirlik açısından ele alınan başlıklar ilişki bakımından çeşitli alt kategorilere ayrılabilir (Tablo 6.5.).

Diyarbakır Sur Sürdürülebilir Kent Planlaması süreci Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı liderliğinde ele alınan bir çalışmalar bütünüdür. Bu kapsamda birçok bakanlık, genel müdürlük ve özel sektör bileşenleri ortak hareket etmekte, yerelde bulunan değerler ve kaynaklar korunmaktadır.

Tablo 6.5. Sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri alt gruplandırılması

Diyarbakır nüfusunun özellikle kent merkezi konumundaki Sur İçi bölgesinde giderek artması bakımından incelendiğinde ekonomik ve sosyal yapı ile fiziki mekân arasında denge kurulması açısından planlamalar yapılmaktadır. Ortaya çıkan olumsuz etkileri azaltmaya yönelik Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; sürdürülebilir kent formunun, sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının geliştirilmesi, ekonomik, kültürel, sosyal ve mekânsal gelişmelerin yaşamsal destekleyici sistemler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, hava, su toprak, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, hassas ekosistemler üzerindeki baskıların ortadan kaldırılması, doğal kaynakların kullanımında ekolojik dengenin gözetilmesi, biyolojik çeşitlilik ile yerel kültürün korunması ve bu çerçevede yaşanılabilir kentler yaratmak (Tablo 6.6.) olarak ekolojik planlama vizyonunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6.6. Sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri çekirdek yapılanma şeması

Her geçen gün nüfusu artmakta olan Diyarbakır, sanayi, ticaret ve turizm sektörlerinin kavşak noktası olması ve coğrafi anlamda merkezi konumda bulunması, Sur'un nüfusunun katlanarak devam edeceğinin açık bir delili niteliğindedir. Artan nüfusun tarihi değerlerle birlikte yaşayan Sur merkezinde yoğunlaşması, kentli nüfusun gereksinimlerini karşılamamanın ancak planlı gelişme ile mümkün olduğunu gören Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2016 yılında yaşanan terör olayları sonrasında sürdürülebilir kent planlamasına hız vermiştir.

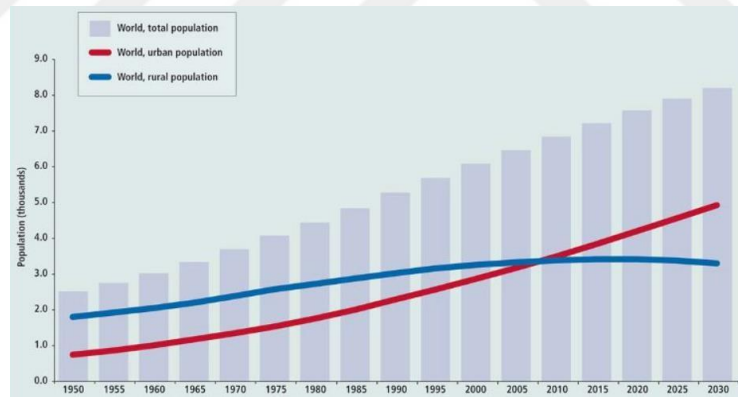
Kentin kontrolsüz gelişme eğiliminde olan düşük metrekare ve yüksek katlı konutları kontrol altına almak, giderek artan baskılarını azaltmak, bölgedeki sürdürülebilir yaklaşımı hedefleyen planlı kentsel mekânlar yaratmak amacıyla Bakanlık, sürdürülebilir kent planlamasının gerçekleştirmek adına yerel yönetim ve halkla birlikte hareket etmektedir. Sürdürülebilir kent planlaması çalışmasının çekirdeğini oluşturan sürdürülebilir kentsel alan oluşturmak, nitelikli konut alanları, ticaret alanları, merkezi iş alanları, turizm alanları, yeşil alanlar ve düzenli dağılımlı teknik ve sosyal altyapı (eğitim, kültür, sağlık, rekreasyon vb.) alanlarından oluşan kaliteli yaşam alanlarına sahip bir planlama çalışması yapılmak istenilmektedir. Sürdürülebilir kent planlaması yaklaşımı ile ekolojik dengenin korunması ve iyileştirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, toprak, su ve havanın kalitesinin arttırılması, flora ve fauna varlığının korunması, enerji etkinliği ve verimliliği, yeşil alan sürekliliği ve kültürel yapılanmalarla bölgenin cazibe merkezi haline gelmesi hedeflenmiştir. İlgili bakanlık tarafından konut, ticaret, çevre, enerji, su ve atık yönetimi, ulaşım, organik üretim ve kültür başlıkları altında vizyon bileşenleri belirlenmiş, her bileşen altında yapılması planlanan uygulamalar belirtilmiştir.

Diyarbakır-Sur Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeyi Oluşturan Değerlerin Analizi

Sürdürülebilirlik kavramı ile kentsel gelişme birlikte ele alındığında, çevre ve doğal kaynaklara zarar vermeden kalkınmada insan faaliyetleriyle ilgili politika ve stratejiler üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

İnsanoğlu doğada var olan kaynakların kullanımında plansız ve bilinçsiz davranmaktadır. Kentsel dönüşümün yaşanmakta olduğu günümüzde planlamanın özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küresel iklim dengesine kentlerin olumsuz etkisinin anlaşılmasına başlaması, tanım ve içeriği halen tartışılmalı olsa, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Jenks & Dempsey, 2005).

Kırsaldan kente göçün 1950'li yıllardan itibaren artan bir ivme ile devam ettiği Şekil 6.2.'de görülmekte, grafikte 1950 – 2030 yılı projeksiyonu öngörülerek tahminleme yapılmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kentleşme hızı daha yüksek ve kentleşme süreçleri daha hızlı gerçekleşmektedir. Bu durum kentlerde belirli bölgeler üzerinde aşırı yığılmalara ve çok boyutlu sorunlara sebep olmaktadır. Yapılan tahminlere göre; 2030 yılında Türkiye nüfusunun yüzde 90'ının kentlerde yaşaması beklenmektedir.

Şekil 6.2. Dünyanın Kentsel ve Kırsal Nüfusu, 1950-2030 (Kaynak: BM)

Diyarbakır Suriçi bölgesi, 04 Kasım 2012 tarihli ve 28457 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında Riskli Alan ilan edilmiştir. Zengin kaynak ve güçlü potansiyellerine rağmen süreçte sosyo-ekonomik olarak az gelişmişlik sorunu ile karşı karşıya olan kentte, yaşam kalitesinin ve toplumun refah seviyesinin artırılması öncelikli hedef konumundadır. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm olgusu; canlandırma ve geliştirme hedefleri, sosyal, ekonomik ve mekânsal gelişme müdahaleleri ile kalkınma araçları arasında gösterilmektedir.

Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm yerinde yerelle birlikte kurgulanmış, geliştirilmiş, sürdürülebilir çözüm için halk katılımının esas alınmış, sorunların çözülmesi için dönüşümün sosyal ve ekonomik boyutları da planlama ve uygulamalara dâhil edilmiştir. Yaşanan terör olaylarıyla hızlı kentsel boşalma yerini ters yönde göçle gelen nüfusun ihtiyacı olan sosyal uyum ve ekonomik iyileştirmeye yönelik yatırımlar planlanmış, iş olanakları ve çalışma alanları oluşturulmaya özen gösterilmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yapılan planlama ve yapım aşamalarında aşağıdaki ana başlıklar çalışmaların bütününe kapsamaktadır.

Diyarbakır Sur için yerele ait özgün öncelikleri dikkate alan, uygulanabilir ve yaşanabilir kent ölçütlerine dayanan bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının oluşturulabilmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Vatandaş katılımı, mümkün olduğunca yerinde dönüşüm, sosyo-ekonomik kalkınma, istihdam politikaları, paydaşlar arası eşgüdüm ve koruma/kullanma dengesinin kurulması ilkeleri dikkate alınarak kent bütünü ölçeğinde dönüşüme ilişkin sosyo-ekonomik analizler yapılmış, bu analizlere dayalı olarak bir halk katılımı mekanizması kurgulanmış, katılımcı süreç sonunda kent bütününde kentsel dönüşümü yönlendirecek bir ana plan kurgulanmıştır.

Bölgede uygulanacak kentsel dönüşüm projesi ve acil müdahale planı, koruma amaçlı imar planının uygulama süreci, tamamlanmak üzere olan ulaşım ana planı ve ilgili diğer planların eşgüdüm içerisinde yürütülmesi ve bunun sağlanması için ilgili tüm paydaşların katılımıyla bir bütünleşik çalışma oluşturulması hedeflenmiştir.

Terör olaylarından sonra Sur bölgesinde yaşamsal tehdit oluşturan ve acil müdahale gerektiren yapılar ivedilikle tespit edilmiş ve gerekli müdahaleler yapılmıştır.

Kentsel dönüşüm sonrasında gerçekleştirilecek yapılaşma süreçlerinde depreme dayanıklı yapıların yapılabilmesi için yapı denetim ve mühendislik hizmetleri süreçleri gözden geçirilerek tüm süreç üst yönetici olan Bakanlık tarafından denetlenmektedir.

Diyarbakır Sur sürdürülebilir kentsel dönüşüm, yenileme ve planlama çalışmalarının gerçekçi, etkin ve verimli olabilmesi için yapılan araştırma ve ortaya konulan bulgular üzerinden aşağıda başlıklar halinde olumlu ve olumsuz edinimlere ulaşılmıştır. Bu kapsamda, elde edilen olumlu ve olumsuz yanlar şunlardır;

Olumlu Yönler:	Olumsuz Yönler:
Konuyla yetkili Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı görev ve yetki alanının geniş olması	Çevre ve şehircilik alanlarının bölgede tam sağlanamamış olması.
Çevre ve Şehircilik konularının bir çatı altında toplanmış olması.	Çevre ve şehircilik altyapı yatırımlarının yüksek maliyetli olması.
Bölgenin sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginliğin sürekli gündemde tutulması.	Bazı alanlarda kurumlar arası yetki ve sorumluluk çakışması yaşanması.
Politik ve idari kararlılık.	Bakanlık birimleri içerisinde iletişim eksikliği.
Şehirleşmede hem politika yapma hem de uygulama fırsatına sahip birçok kurumla işbirliğinin olması.	Yerel yönetimlerle iş birliği, veri ve bilgi paylaşımı konularında yaşanması muhtemel aksaklıklar.
Ülke genelinde yaygın il müdürlükleri teşkilat yapısına sahip olunması.	Şehircilik alanındaki farklı kurumların birbiriyle entegrasyonu ve iletişimde eksiklikler bulunması.
Denetleme ve yaptırım uygulayabilme yetkisinin Bakanlıkta olması.	Alınan kararların mevcut bölge ve duruma göre değil genel ölçekte olması.
Tecrübeli, donanımlı ve yetenekli Teknik kapasiteli insan kaynağının varlığı.	Bölge insanının gelir düzeyinin düşük olması.
Mekânsal dönüşüme ihtiyaç duyulan alanların düzenlenmesi.	Bölgeye ait beklentilerin yüksek olması.
Kent planlaması ile bölgede denetim ve kontrol hizmetlerinin, zamanında ve etkili bir şekilde yürütülmesi.	Bölge ile ilgili yapılan olumsuz haberler.
Kültürel miras öğelerinin korunması ve günlük hayata kazandırılması.	Küçük arsaların varlığı ve çok hisseli mülkiyetin olması.
Yerel ekonominin canlandırılmasına yönelik politika ve stratejilerin belirlenmesi.	Bölgenin çok hızlı gerçekleşen çarpık yapılaşma ve kimlik sorunu yaşaması.
Kentin kültürel mirasına yönelik kent hafızasının canlı tutulması.	Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin varlığı.
Kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, yaşatılması ve yeni nesillere aktarılması.	Ülke gerçeği olan deprem ve afet riskinin sürekli gündemde bulunması.
Kentin siyasi, sosyal, kültürel Merkez olması nedeniyle medya tarafından ilgi ile izlenmesi	Kent ölçeğinde nüfus dağılımının orantısız olması ve belirli alanlarda nüfusun yoğunlaşması.
Kentin mekânsal değişim ile sanatsal etkinlik, organizasyonlarla kültürel açıdan canlandırılması.	Tarihi, kültürel ve doğal değerlerinyeterince korunamaması.
Diyarbakır'ın yerel ulusal ve uluslararası ölçekte tarihi, doğal ve kültürel değerleriyle ortaya çıkartılması.	Turizm potansiyelinin harekete geçirilememesi.
Bölgenin ve kentin zengin tarihi, kültürel varlıklara ve doğal güzelliklere sahip olması.	
Toplumda çevre ve şehircilik bilincinin artırılması.	Çevre bilincinin yetersiz olması.
Kentin bölgenin en büyük üniversitesine ev sahipliği yapması.	
Huzur ve güven ortamının tesisiyle bölgede yatırım ve hizmet potansiyelinin artması.	Gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmanın olması.
Uluslararası havalimanının olması, kara ve demir yolları ile erişimin kolaylığı.	
Kanun ve yönetmeliklerle inşa edilen yapılarla doğal-afetlere karşı oluşabilecek zararların azaltılması.	Ulusal mevzuatta bulunan açıklıklar.
UNESCO tarafından Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı Alanının tarihi değerden biri olarak tescillenmesi.	

Bütün bu olumlu ve olumsuz veriler ışığında şehri oluşturan büyük alt sistemler arasında (ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel) iletişim, etkileşim ve ortak dönüşüm süreçlerinin hızla geliştiğinden söz edilebilir. Doğal çevre alanlarının geçmişten günümüze ulaşan değerlerinin zarar görmeden iyileştirilmesi, kentsel dönüşüm ile uzun vadede konfor şartlarıyla refah seviyesinin artırılması, bu durumun atmosfere vereceği kötü etkilerin azaltılmasına yöneliktir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm esasında bölge için tüm değerlerle birlikte geniş alanlarda yapısal dönüşüm süreçlerine daha fazla önem vermektir. Buradan hareket edilecek olunursa sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile mevcut kentsel alanların geçmişten gelen ya da gelemeyen durumlar karşısında gelişme veya değişim ve dönüşümü bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, bölge özelinde değerlendirildiği zaman; Sürdürülebilir Kentsel Tasarım, Enerji, Lokasyon ve Ulaşım, Sağlık ve Konfor, Su Verimliliği ve Yerel Malzemeler gibi ana başlıkları içermektedir. Geniş çaplı ekonomik kaynak ile planlı ve kesin hükümlerin verilmesi gereken kentsel dönüşümün uzun soluklu yaşayabilmesi ve sürekliliğinin olması için aşağıda (Tablo 6.7.) kapsamı çizilen hususlara dikkat edilmelidir.

Tablo 6.7. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde tümevarım/tümdengelim yaklaşımı

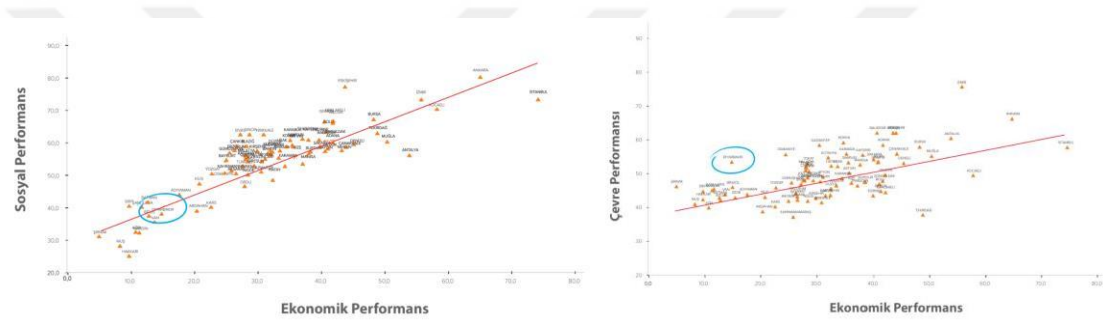

Diyarbakır Sur sürdürülebilir kentsel dönüşüm projesi, dönüşüm için gerekli ana finans kaynaklarını kendi iç kaynaklarından ortaya çıkarabilir. Dönüşüm sonucunda üretilen tüm değerlerin kamu önderliğinde herkesçe adil yararlanılması ve kullanılması; bölgenin sahip olduğu tarihsel değerler bütünü ile kültürel birikime dayalı sosyoekonomik değerleri ve fiziksel kullanılabilirliği de beraberinde ortaya çıkaracağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm için rol model esas amaçsa mutlaka yerele bağlı, şeffaf ve tüm bileşenler bakımından kontrol edilebilir olmalıdır. Burada, kamunun varlığı ve önderliğiyle dönüşümün her aşamasında sivil toplum kuruluşları, akademik yaklaşımlar, uzman ekipler, girişimci ve halk birlikte hareket etmelidir. Dönüşüm için alt

gruplara değil, çalışmanın bütününe ait tüm bileşenlerce sahip çıkılmalıdır. Kentsel dönüşüm sonucu için bir uzlaşmalı çalışmalar bütünlüğünün varlığının kabul edilmesi kesindir denilebilir.

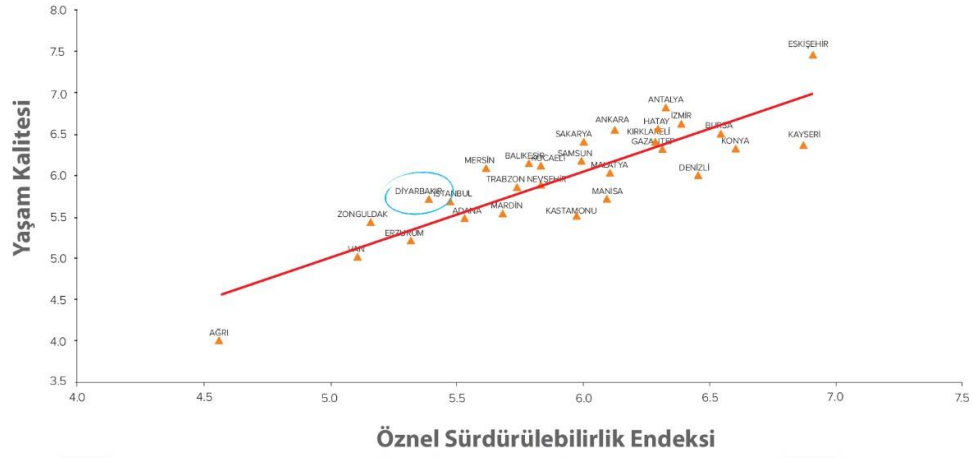
Toplumu değiştirmek, yaşamı değiştirmek, eğer ele geçirilen mekânın üretimi gerçekleşmiyorsa bir anlam ifade etmemektedir (Lefebvre, 1973). Kentsel dönüşüm modelleri hem mekânın hem de kullanıcının değişimi ile ilgili sorumluluk yüklüyorsa, Tekeli'nin (Tekeli(d), 2003) ifade ettiği gibi yapısal bir değişimden söz etmek mümkündür denilebilir. Bu yönüyle uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm sonucu oluşacak ürün ulusal anlamda diğer uygulanacak tüm dönüşümler için öncü olması bakımından son derece büyük öneme sahiptir.

Şekil 6.3. Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması (Boğaziçi Üniversitesi, 2011)

Boğaziçi Üniversitesi ile MasterCard tarafından yapılan Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması'nda (Boğaziçi Üniversitesi, 2011) Diyarbakır; (Şekil 6.3.) dahil yirmi dokuz ili kapsayan sürdürülebilirlik endeksi hesaplanmıştır. Endekste ekonomik, sosyal ve çevresel alt endeksler çeşitli alt bileşenlerle birlikte ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Söz konusu araştırmada Türkiye'nin her bölgesini temsil eden 29 ilde iş dünyasından toplam 3000 kişi ile anket çalışması yapılarak illerin iktisadi, sosyal ve çevresel boyutları değerlendirilmiştir.

Yaşam Kalitesi - Sürdürülebilirlik Endeksi

Şekil 6.4. Yaşam Kalitesi/Sürdürülebilirlik Endeksi (Boğaziçi Üniversitesi, 2011)

Şekil 6.4.'ten anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlikte en başarılı sayılan iki il, Eskişehir ve Kayseri, grafikte farklı başarı öykülerini anlatmaktadırlar. Eskişehir'in bünyesinde barındırdığı üniversiteler ile sağlam bir sosyal ortam sunarken, Kayseri ise daha baskın biçimde iş hayatının baskınlığı ile yüksek bir performans sergilemiştir. Bu veriden hareketle Diyarbakır iller arasında ortalamanın altında bulunmaktadır. Üniversitenin varlığı yanında tarihi ve turistik değerleri kentin sosyal ortamını oluşturmaktadır. İş hayatının, sosyal hayata oranla düşük olması, kentin gelişmeye ihtiyacının olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortaya çıkan verilerden hareketle illerin değerleri hesaplanmıştır. Söz konusu 29 il içerisinde yer alan Samsun, Malatya, Diyarbakır, Mardin, Nevşehir, Kastamonu, Trabzon, Erzurum, Van, Zonguldak ve Ağrı illeri 2003 tarihli ve 6286 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2004 Ekonomik Program'ı içerisinde 49 il ve 2 ilçeden oluşan Kalkınmakta Öncelikli Yörelere olarak tanımlandığından birinci kategoriden çıkarılmıştır. Bu illerin yerine iktisadi performansına yer verilerek 25 ilden oluşan birinci kategori oluşturulmuştur. Bu iller Kayseri, Bursa, Eskişehir, Konya, Gaziantep, Denizli, İzmir, Antalya, Manisa, Kocaeli, Sakarya, Ankara, Mersin, Hatay, İstanbul, Muğla, Tekirdağ, Kırklareli, Balıkesir, Adana, Yalova, Bilecik, Bolu, Aydın ve Isparta'dır. Çalışmada, öznel değerlendirmede ekonomik, sosyal ve diğer göstergeler bazında iller değerlendirilmiştir. Söz konusu bu çalışma ile güncel TÜİK verileri çalışmada karşılaştırılmıştır.

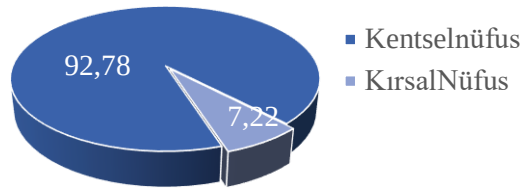
TÜİK verilerine göre; Diyarbakır nüfusu 2011 yılında 1.570.943, 2015 yılında 1.654.196 ve 2019 yılında 1.756.353 kişidir (Tablo 6.8.). Nüfus yoğunluğu km2 başına 117 kişi ile Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Tablo 6.8. İllere göre nüfus artışı ve artış hızı verileri; 2018,2019 (Kaynak: TÜİK)

İllere Göre Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı, Yabancı Nüfus: 2018, 2019									
İl	Toplam		Cinsiyet		Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		Yabancı Nüfus		Nüfus Yoğunluğu (km2)
	2018	2019	Erkek	Kadın	2017-2018	2018-2019	2018	2019	
Toplam	82 003 882	83 154 997	41 721 136	41 433 861	14,7	13,9	1 211 034	1 531 180	108
Ankara	5 503 985	5 639 076	2 793 850	2 845 226	10,8	24,2	138 238	174 912	230
Antalya	2 426 356	2 511 700	1 265 171	1 246 529	25,9	34,6	75 822	102 643	121
Bursa	2 994 521	3 056 120	1 530 956	1 525 164	19,5	20,4	44 798	48 595	293
Diyarbakır	1 732 396	1 756 353	886 190	870 163	18,9	13,7	876	1 133	117
İstanbul	15 067 724	15 519 267	7 790 256	7 729 011	2,6	29,5	432 243	597 440	2 987
İzmir	4 320 519	4 367 251	2 174 319	2 192 932	9,5	10,8	29 022	33 331	364

Çalışmada Diyarbakır ekonomisi; tarım ve hayvancılık başta olmak üzere ulusal ve uluslararası turizm, ticaret ve küçük çaplı sanayiye dayanmaktadır denilmektedir. Diyarbakır ili ekonomik sürdürülebilirlik modelinde 36. sırada yer alırken, çevresel sürdürülebilirlik alt modelinde 32. sırada yer almıştır. Sosyal sürdürülebilirlik alt modelinde 26. sırada yer alan Diyarbakır, çalışmanın ana modeli olan sürdürülebilirlik sıralamasında ise 81 il içinde 72. sırada yer almıştır. Bu verilerin günümüze uyarlanması için aşağıdaki grafik verileri (Tablo 6.9.) Türkiye Kır/Kent Nüfus Dağılımı üzerinden yorumlama yapılmıştır.

Tablo 6.9. Türkiye Kır/Kent Nüfus Dağılımı 2019. (Kaynak: TÜİK)

Ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme ile ortaya çıkan sorunların aşılabilmesi için politika oluşturma zorunluluğu Tablo 6.9.'dan çıkartılabilecek temel sonuçlardan biridir. TÜİK 2019 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun yüzde 92,78 kentlerde yaşamakta olup, sürdürülebilir kentsel yenileme, dönüşüm ve planlama çalışmalarının yapılma zorunluluğu kaçınılmazdır.

sağlık ve eğitim alanları başta olmak üzere arttırması, zamanla devre dışı kalan başta yerel olmak üzere ulusal kaynakların şehre geri döndürülebileceği anlamlarına gelmektedir. Mevcutta bulunan kamu ve özel sektör iş kolları, okullar, üniversitenin varlığı, kentte daimî kentli ihtiyacının sürekliliği bakımından temel olup, bunlar dönüşümün öncüleri konumundadırlar.

Kentteki bu daimî grubun varlığı ve tüketim kapasitesi, hareketliliği 2016 ile her ne kadar belirli bir süre durağan hale gelmiş olsa da yaşanan olaylar sonucu ortaya konan kentsel dönüşüm ile yeniden canlanmanın önemli dayanaklarından birisidir. Özellikle kent merkezinin batı ucunda ortaya çıkan yeni konut gelişimi yüksek gelir sahibi avukatlar, doktorlar, yerel yöneticiler ve tüccarlar gibi kesimlerle mütevazı ama düzenli gelir sahibi devlet memurlarına yönelik olmuştur (Genç F. , 2014). Konut piyasasında yaşanan hareketliliğe ek olarak, kentlinin talepleriyle kentte yeni kafe, restoran, iş merkezleri, büfeler ve alışveriş merkezleri inşa edilmiştir.

Diyarbakır sürdürülebilir kentsel dönüşüm çalışmalarını esas temelden etkileyen ana başlık ise kentin tümünü kapsayan kırsal ve kent merkezinde yaşanan siyasal anlaşmazlıklar ve terör örgütü ile yaşanan askeri çatışmalardır. Böyle bir durumdan ilk etkilenen etmen kaçınılmaz bir biçimde yerel ekonomidir ve sonuçta bundan da hareketle yerel halktır. Kentte yaşanan çatışmalar ve sokağa çıkma yasakları kentin kalbi konumundaki Sur içinde tüm şiddetiyle yaşanmış, halkın buralardan göç etmesine kadar uzanmıştır. Kentin sahip olduğu doğal kaynakların sınırlı olması, bunun ekonomik anlamda yerinin belirliliği sonucu gelişmenin ekonomik karşılığı ancak bölgesel anlamda yapılan ve yapılması planlanan ekonomi politikalarına bağlıdır. Sürdürülebilirlik adına yapılan kentsel dönüşüm ile eğitim, sağlık, kültür, kamu idaresi gibi mevcut hizmetlerin geliştirilip daha yüksek seviyelere çıkartılması sağlanarak, Diyarbakır'ın geçmişte olduğu gibi gelecekte de bölgesinin gerçek anlamda cazibe merkezi olması hedeflenmiştir.

Genel anlamda sürdürülebilirlik, enerji etkin ve iklim değişikliklerine cevap verebilen ve buna karşı çözümleri olan, kentsel çevrenin dönüşümünün planlanması ve bunun için tasarım aşamasında iklim, coğrafi konum, bitki örtüsü, güneşlenme gün sayısı ve etkin rüzgâr yönü gibi unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bütün bu yerel karakteristik özelliklerle birlikte yapılan kentsel dönüşüm sürdürülebilir olması ve çalışma kapsamında daha az enerji harcanması beklenmektedir. Özetlemek gerekirse kentsel dönüşüm kapsamında yeşil tasarım stratejilerinin ve yenilenebilir enerji teknolojilerinin sürdürülebilir enerjiyi ile etkin biçimde kullanılması, iklim değişikliğine

dayanıklı kentlerin meydana gelmesi için bir zorunlu hedef haline gelmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı öncülüğünde yapılan proje hızla ilerlemekte, tamamlandığında Suriçi bölgesinin yapılaşması çok daha modern bir görünüm kazanacak olup, ticaret, turizm ve rekreasyon alanları bakımlarından bölgede gözle görülür derecede olumlu bir canlanma olması beklenmektedir. Bölgenin dönüşüm için başlangıç noktası kabul edilen ve çalışmaların bitirilmiş olduğu İçkale’de yaşanan değişim ortadadır. Buradan hareketle Suriçi’nin bir bütün olacak şekilde ve öncelikli olarak kültürel turizm bakımından önemli çekim merkezi haline gelmesi çok da uzak bir gelecekte yaşanılacak bir durum değildir. Tüm yapılan çalışmalarda hareket edilen nokta geleneksel mimari konut yapılanması ve sokak dokusunun yeniden yaşatılmasıyla başta Diyarbakır Surları ve kente ait yapılaşma olmak üzere tarihi dokunun da korunması ve geleceğe aktarılmasıdır.

Sonuç olarak, yerele özgü, yerelle birlikte hayata geçirilen, oldukça kapsamlı bir çalışmalar bütünüünün oluşturulması ve tüm kurumlar arası iş birliğinin bütüncül olarak sağlanması sürdürülebilir kentsel dönüşümün sağlanabilmesi açısından son derece büyük öneme sahiptir. Bu anlayış biçimiyle en alt birimden en büyük kentsel dönüşüm için geliştirilecek planlama, uygulama ve değerlendirme süreçleri, ulusal çalışmalar bakımından başarıya ulaşmada büyük katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

6.11. Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye, Amerika ve Avrupa ülkelerinde uygulananlara bakıldığında zaman gelişmelerin yavaş olduğu, buna bağlı olarak geç sanayileştiği ve kentleştiği için kentsel dönüşüm projelerinin zorunluluğunu daha geç ele almış ve geç uygulamaya geçmiştir. Bütün yavaş ilerlemelere ve geç kalınmışlığa rağmen kentsel dönüşüm konusunda Türkiye, özellikle yasal düzenlemeler ile mevzuat bakımından kısa zamanda önemli yol katetmiştir. Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimine bakılırsa genel anlamda 1950-1980 arası dönem, 1980-2000 arası dönem ve 2000 sonrası dönem olarak gruplandırılabilir.

Türkiye için yapılan gruplandırmada Diyarbakır tarihi geçmişi ve kültürel zenginliği ile her dönem önemini korumuştur. Kentin merkezi olan Suriçi Bölgesi için yapılan kentsel dönüşüm projesi Diyarbakır’ın ilk kentsel dönüşüm uygulaması olarak kabul edilmektedir. Projenin Türkiye’deki diğer kentsel dönüşüm projelerinden ayrılmasındaki temel özellik bu projenin tarihi ve kültürel doku üzerinde, özellikle kentsel

sit alanında gerçekleştiriliyor olmasıdır (Karaaslan M., 2018). Ayrıca tarihi Surların devamı ve müstemilatı olarak kabul edilen Hevsel Bahçelerinin UNESCO tarafından dünya kültür mirasına alındığını belirtmek gerekir (Dağtekin, 2018).

Diyarbakır Sur kentsel dönüşüm projesinde amaçlanan kentin sahip olduğu sivil mimari eserlerin zamanla eskimesi sonucu yıkılmalarını ve yok olmalarını engelleyerek yapıların yenilenmesini sağlamak, kentin geçmişten gelen tarihi ve kültürel yapısının korunması ve devamlılığının sağlanmasıdır. Diyarbakır'ın merkezi konumunda olan Sur ilçesi, sahip olduğu alan bakımından küçük olmasına rağmen tarihi, dini, kültürel vb. değerler bakımından kent için önemli bir yere sahiptir. 1980 dönemiyle başlayan başta güvenlik nedeniyle kırsaldan büyük göçleri bünyesine alan kent, başta Sur ilçesi nüfusu kısa sürede hızla artmıştır. Bu artış ile gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma da önüne geçilemez biçimde yükselmiştir. Sur ilçesinin bozulan zengin tarihi dokusu ve tahrip edilen mimari yapısını engellemek ve kenti eski durumuna kavuşturmak için kentsel dönüşüm projesi uygulamak kent için zorunluluk haline gelmiştir.

Görsel 6.33. Suriçi'nin 2013/2016/2022 yıllarında değişimine ait uydu görüntüsü

2015 yılı sonlarında başlayan ve 2016 yılı mart ayına kadar devam eden güvenlik/terör olayları sonucunda tarihi surların içinde bulunan birçok ev, işyeri, tarihi ve turistik yerler kullanılamayacak duruma gelmiş (Görsel 6.33.). Sur bölgesi büyük bir yıkım alanına dönüşmüştür 2015 yılında başlamış olan çatışmalar sebebiyle ortaya çıkan bilanço toplamı (Görsel 6.34.) Bakanlık tarafından açıklanmış, ortaya çıkan durum sonucunda 25 Mart 2016 tarihli Resmî Gazete'de 2016/8659 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yeniden kentsel dönüşüm yapılacağı duyurulmuştur.

Görsel 6.34. 2016 yılı uydu görüntüsü üzerinden yıkılan alanlar (TMMOB, 2017)

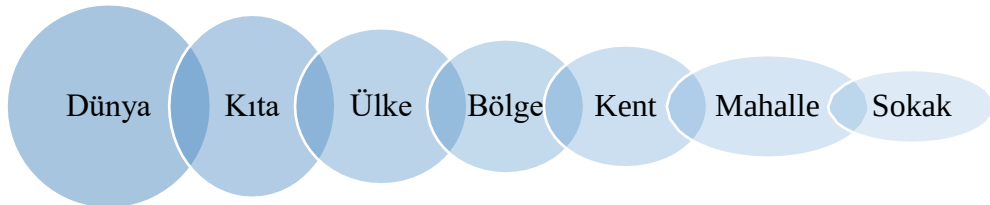
Yaşanan terör olaylarından dolayı bölgenin büyük kısımlarının müdahale edilmeden yaşanılmayacak derecede zarar görmesi, kontrolsüz olarak inşa edilmiş olan kaçak yapılar, gecekondu, plansız, düzensiz yapılaşmaların sayısı da oldukça fazladır. Sonuçta bölgenin bozulan tarihi değerleri, turistik kaynakları, birçok dini yapıların yeniden onarılması ve yaşanılabilir hale getirilmesi için ancak bölgesinin bütününe içine alacak bir kentsel dönüşüm uygulamasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktadan hareketle uygulanan kentsel dönüşüm için alınan kararlar genel anlamda hızlı, etkili, yerinde ve doğrudur. Sürecin bütününe bakıldığı zaman yaşanan bütün olumsuzluk ve aksaklıklara rağmen Diyarbakır İli Sur İlçesi Kentsel Dönüşüm Projesinin uygulanmaya başladığı, bununla birlikte söz konusu bölgeye sadece konut yapılmadığı, yalnızca yapısal iyileştirmelerin olmadığı, bunun yanında uygulama ve dönüşüm ile kent; tarihi, kültürel değerleri ve inanç turizmiyle eskiden olduğu gibi yeniden eski haline getirildiği, bunun için merkezi ve yerel yönetimlerin hızlı ve yapıcı kararlar aldığı tüm çevrelerce açık şekilde anlaşılabılır.

7. TÜRKİYE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ UYGULAMA MODELİ: TÜSKED-PUM

7.1. Sürdürülebilir Kentsel Dokuyu Oluşturan Öğeler

Günümüzde kentler, çeşitli nedenlerle çevre kalitesi ve sosyal yaşam koşullarında bazı olumsuzluklarla karşı karşıyadır. Geçtiğimiz yüzyıl özellikle son çeyreğinde yaşanan hızlı yapılaşmaya bağlı kontrolsüz gelişen kentleşme sonucunda oluşan kentsel dokuların yeniden bu kez, sosyal ve ekonomik koşullar da dikkate alınarak, yeni bir yaklaşımla yenilenmesi gündeme oturmuştur (Couch(a), 1990). Hızlı, plansız ve belli bir programa dahil olmadan büyümenin neden olduğu dar gelirli kentli kesimin konut sorunu, Türkiye ve gelişmekte olan ülkelerin uzun yıllardan beri en önemli sorunlarından biridir. Kentsel yaşam kalitesini etkileyen yalnızca binalar değil; aynı zamanda binalarında tanımladığı veya sınırlandırdığı kentsel bölgeler, alt yapı sistemleri, açık alanlar ve bitkisel dokudur. Bu girdileriyle birlikte fiziksel bağlamdaki endişeler, yerel kültüre ve iklime duyarlı projelere sahip çevrenin üretilmesine neden olmaktadır.

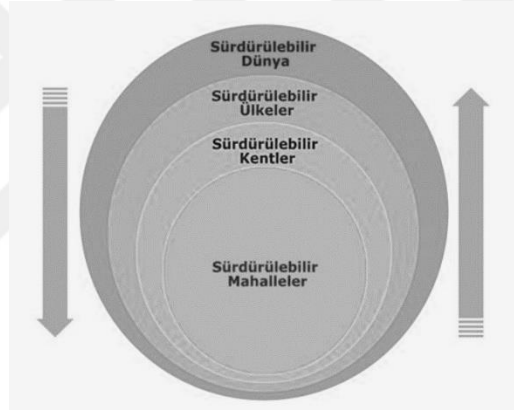
Sürdürülebilir kentsel gelişme ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm; sürdürülebilir kalkınmanın bir bileşenidir. Wheeler’a (Wheeler S., 1998) göre sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı şu temel konuları içermelidir: Büyümenin denetlenmesi ve arazi kullanım planlaması, kentsel tasarım, konut, ulaşım, çevre koruma ve restorasyon, enerji ve malzeme kullanımı, yeşil mimarlık ve yapılaşma, eşitlik ve çevresel adalet, ekonomik gelişme ve nüfus. Kentsel gelişme ile sürdürülebilir kentsel dönüşüm bir döngüsellik içerisindedir. Söz konusu bu döngü yerel sokak ölçeğinden başlayarak dünya ölçeğine kadar birtakım bileşenlere sahiptir (Şekil 7.1.). Bu bağlamda bakıldığında zaman ilk aşamada gündeme gelen sürdürülebilir kentsel dönüşüm, kent ve çevresinin yeni gelişmelerde doğanın ve kentsel kimliğin nasıl korunabileceğini ve kalitenin nasıl artırılabilirliğini göstermek açısından yönlendiricidir.

Şekil 7.1. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bileşenleri

Kasioumi (Kasioumi, 2010), 1980'lerin sonunda ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma kavramının kentsel tasarımın çevresel sürdürülebilirlik söylemlerinde yer almasını önermiştir. Oktay'ın da (Oktay D. , 2004) belirttiği gibi, çağdaş kentsel tasarımın bir yönü kentin yerel, çevresel, ekonomik ve sosyal nitelikleri sürdürebilme yeteneğine katkıda bulunan, çevreye zarar vermeyen gelişme yaklaşımı olan sürdürülebilir kalkınmadır.

Kentlerde güncel sürdürülebilir kalkınma konularıyla, sürdürülebilir kentsel dönüşüm çalışmaları son yıllarda daha yaygın hale gelmiştir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm konusunda araştırma yapan kurumlar, lisansüstü programlar, akademik kurslar, sempozyumlar ile dünya çapında akademik yayınlar ortaya çıkmıştır (Şekil 7.2.). Dünya'nın artık sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri için yerele ait olan, iklim ile kültür aralığında çalışan yeni kavramlara ve çözümlere ihtiyacı vardır.

Şekil 7.2. Küreselden yerele sürdürülebilirlik ilişkisi (Zeinal & Huber, 2012)

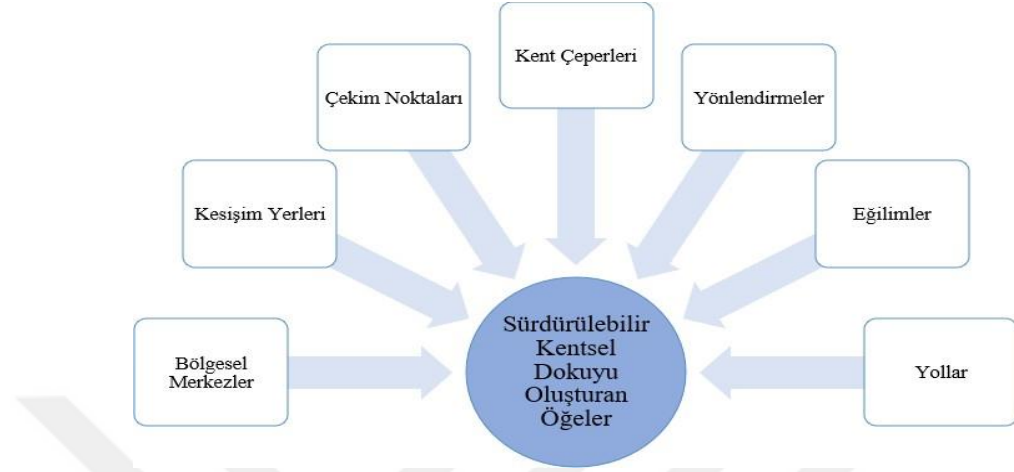
Thomas'a (Thomas, 2008) göre kentleri; sağlıklı, canlı ve sürdürülebilir hale getirmek için sürdürülebilir kentsel tasarım yaklaşımları kullanılmalıdır. Sürdürülebilir kentsel tasarımın günlük sürdürülebilirlik seçenekleri kolaylaştırdığı ve böylece kent sakinleri arasında refahı ve sağlığı desteklediği düşünülmektedir. Sürdürülebilir uygulamalar ile geliştirilen kent, mevcut kaynakları koruyarak kimyasal uygulamalar azaltılıp, sonuç olarak çevre kalitesini artırılır. Sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm yaklaşımı ile aynı zamanda uygulama ve bakım giderleri düşürülerek ekonomik kazanç sağlanmış, toplam bakım maliyetleri azaltılmış olur. Bu tip çalışmalarla kentsel dönüşüm, kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin olası bir yolu olarak değerlendirilebilir.

Jabareen (Jabareen, 2006), "Sürdürülebilir Kentsel Formlar: Tipolojileri, Modeller ve Kavramlar" başlıklı bilimsel çalışmasında sürdürülebilir kentsel formlar ve tasarım kavramlarını tanımlamıştır. Sürdürülebilir kentsel formlar ile ilgili yedi tane tasarım kavramı belirlemiştir. Bu kavramlar: Kompaktlık, sürdürülebilir yapıya sahip ulaşım, yoğunluk, karma arazi kullanımları, çeşitlilik, pasif güneş tasarımı ile yeşillendirme. Ayrıca, söz konusu çalışmada dört tip kentsel form: neo geleneksel kalkınma, kentsel çevreleme, kompakt şehir ve eko-kenti önererek kent formlarının sürdürülebilirliğe katkısını değerlendirmiştir.

Schiller ve Evans (Schiller & Evans, 2006) "Kentsel Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi: Yeni Bir Gelişme Mikro ve Tasarım Nitelikleri" başlıklı araştırmalarında kentsel mekânları nitelemek ve değerlendirmek için bir yöntem geliştirmişlerdir. Değerlendirmeleri mikroklimatik nitelikler ile ilgili kentsel tasarım kalite göstergelerinden geçirgenlik, canlılık, çeşitlilik, okunabilirlik ve sağlamlık, sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır. İç mekân faaliyetleri ve çevresel koşulların da sürdürülebilirlik sürecine katkıda bulunduğunu iddia etmektedirler. "Sürdürülebilir Kentsel Sokak Tasarımı ve Değerlendirmesi" başlıklı araştırmasında, Bevan (Bevan, 2007), kentsel sokaklarda sürdürülebilir tasarım rehberlerinin geliştirilmesi için fırsatları belirlemiştir. Kentsel sokaklara uygun sürdürülebilir çözümler tarif edilmekte ve çok sayıda görsel örnekler sonuç olarak verilmektedir.

Kentleri daha yaşanabilir hale getirmek için benzer ve farklı girişimler ve teoriler vardır. Bu teoriler sanayi devrimi sonrasında yoğunlaşmış ve birbirlerinden etkilenmiştir. Sürdürülebilir Kentsel Dokuyu Oluşturan Öğeler (Şekil 7.3.) sırasıyla şöyledir: Bölgesel Merkezler, Kesişim Yerleri, Çekim Noktaları, Kent Çeperleri, Yönlendirmeler, Eğilimler, Yollar. Bütün bu girdilerle birlikte kentsel çevre ve insan sağlığı diğer bir deyişle kentsel kalitenin birbirleriyle ilişkisini söylemek yanlış olmaz. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde son dönemdeki kentsel gelişimler, genellikle hem çevre hem de insan sağlığı için uygun değildir. Birçok araştırma sürdürülebilir kentsel tasarımı dünyadaki özellikle yeni şehirlerin karşılaştığı pek çok soruna bir tepki olarak görmektedir. Konut sektöründe çevre dostu olarak etiketleyerek projelerini satmak isteyen yatırımcılar sürekli artmaktadır. Ama çevre dostu olarak etiketlenen projeler gerçekten çevre dostu ya da sürdürülebilir midir? Sürdürülebilirlik sertifikasyon ve değerlendirme yöntemleri daha önce değinildiği üzere genellikle tek bir binayı ele almaktadır. Kentsel yerleşimlerin çevresel etkilerini azaltmak için yeni yaklaşımlar

gereklidir. Buna ek olarak kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirliğini test etmek için derecelendirme sistemi ya da değerlendirme araçlarına ihtiyaç vardır.

Şekil 7.3. Sürdürülebilir Kentsel Dokuyu Oluşturan Öğeler

7.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişimi Etkileyen Faktörler

İnsan yaşadığı çevreyi etkilemekte ve bulunduğu çevreden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedirler. Toplumların sürdürülebilirliği, yaşadıkları çevrelerin, kentlerinsürdürülebilirliğine de bağlıdır. Ürönlere ve hizmetlere kolay erişimin olması, yüksek kazanç sağlayan iş olanaklarının bulunması, sağlık hizmetlerinin daha gelişmiş olması, eğitim imkânlarının zenginliği, su ve enerji kaynaklarının korunması adına kapsamlı hizmetin ve altyapının olması, alternatif ulaşım olanaklarını barındırması; kentsel yaşamın avantajları (Tablo 7.1.) olarak görülebilir.

Tablo 7.1. Sürdürülebilir Tasarım İlkeleri (Kim & Rigdon, 1998)

SÜRDÜRÜLEBİLİR TASARIM		
İLKELER		
Kaynakların Korunumu	Yaşam Döngüsü Tasarımı	İnsan İçin Tasarım
STRATEJİLER		
Enerjinin Korunumu	Yapım Öncesi Evre	Doğal KaynaklarınKorunumu
Suyun Korunumu	Yapım Evresi	Kentsel Tasarım / AraziPlanlaması
Malzemenin Korunumu	Yapım Sonrası Evre	İnsan Konforuna YönelikTasarım

Ancak kentte yaşamın avantajlarının yanında kentsel sorunlar ile kentte yaşamın birçok olumsuz etkisi de vardır. Türkiye'deki kentler ekonominin motorları olsalar da gelişmekte olan çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kentsel sorunlar şunlardır:

Küresel Isınmanın Etkilerinin Kentlerde Daha Fazla Hissedilmesi

Toprak ve Suyun Kirlenmesi,

Hava / Gürültü Kirliliğinin Fazla Olması,

Aşırı Enerji Tüketimi

Yoğun Kentleşme Kaynaklı Arazi

TüketimiDoğal Kaynakların Azalması

Plansız ve Kontrolsüz Kentsel Yayılma / Çarpık Yapılaşma

Kentsel Çöküntü Alanlarının Kontrol Edilememesi

Güvenlik / Kazalar

Trafik Sıkışıklığı ve Zaman Kaybı,

Otopark Problemi

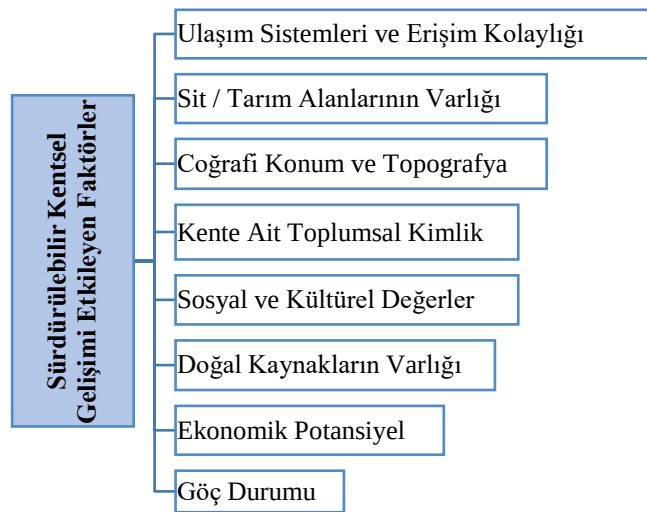
Toplu Taşımanın Yetersizliği

Kamu Hizmetlerinde Aksaklıklar,

Arsa Spekülasyonu

Sosyal Sorunlar (Aşırı Göç ve İşsizlik)

Aşırı büyümüş kentlerde iş olanaklarının kısıtlılığı ve kaynak yetersizliği gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bütün olumsuz durumlar karşısında sürdürülebilir kentsel dönüşüm projelerinde kent gelişimini etkileyen faktörler (Şekil 7.4.) dikkate alınmalı ve çözümler üretilmelidir. Bu faktörler; Kente Ait Toplumsal Kimlik, Coğrafi Konum ve Topografya, Sosyal ve Kültürel Değerler, Doğal Kaynakların Varlığı, Ulaşım Sistemleri ve Erişim Kolaylığı, Ekonomik Potansiyel, Göç Durumu ve Sit Alanlarının Varlığı'dır.

Şekil 7.4. Sürdürülebilir Kentsel Gelişimi Etkileyen Faktörler

7.3. Sürdürülebilir Kentsel Kimlik Bileşenleri

Kent yalnızca yapıların, insanların ve altyapı sistemlerinin oluşturduğu bir toplam değil, hepsinin bir arada karmaşık bir şekilde iç içe yaşadığı süreçler demetidir (Gullberg, 2010). Toplumların tarihleri, tarihe eklenen kültürleri ve içinde yaşadıkları coğrafya kentlerin şekillenmesinde etkili olan unsurlardır. Bu toplumların yaşantısı ve bu yaşantı sonucu ortaya çıkan ilişkiler kentlerin yapılarını oluşturmaktadır. Var oldukları coğrafya, kültür ve zaman bileşenleriyle birlikte kentte yaşayanların gelenek görenekleri, tarihi yapılar ve yapılarda ortaya konulan mimari üsluplarla kent kimliği şekillenmektedir.

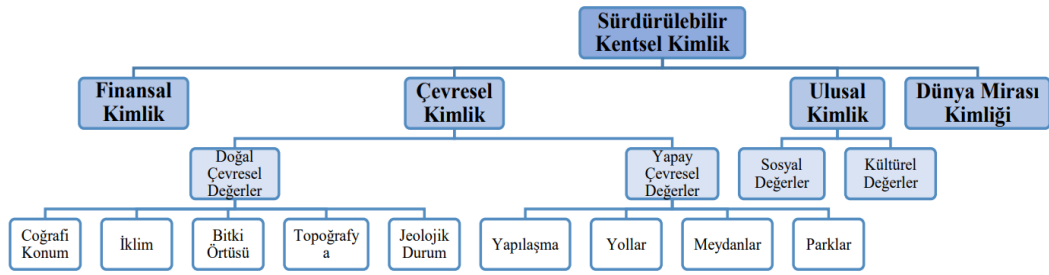
Kent kimliği kentlerin tasvir edilmesini ve bir kentin başka kentlerden ayırt edilmesini sağlayan niteliklerin tamamıdır. Kent kimliğini belirleyen ise bu niteliklerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda meydana gelen sistemin karakteristiğidir (Gündüz & Taner, 2001). Kentlerin birbirinden ayrılmasını sağlayan en mühim özellik, zamanla edindikleri ve sahip oldukları kendilerine has karakterleridir. Bahse konu olan karakter, bulunduğu coğrafyadan, içerisinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir sistem içerisinde devamlı değişerek ve gelişim göstererek kentin etiketini meydana getirmektedir (Şahin, 2010).

Kentler kendi kimliklerinin yanında toplumun kimliğini de yansıtmaktadır. Kentte meydana gelen her değişim; toplumu, toplumda meydana gelen her değişim de kent kimliğini etkilemekte, bu karşılıklı etkileşim sonucu kent kimliği özgünlüğünü korumakta ya da kaybedebilmektedir. Bu sebeple toplumlar sahip oldukları kent kimlik değerlerini kaybetmekte ve birbirine benzeyen kimliksiz kentler meydana gelmektedir.

Günümüz kentin şekillenmesinde büyük rol oynayan küreselleşme hareketleri aynı zamanda toplum yapısının ve fiziki mekânın değişimine de yol açmıştır. Tüketim odaklılığı gerektiren bu değişim süreci toplumları hızlı tüketen, sahip oldukları değerleri muhafaza edemeyen ve zamanla kimliklerini yitiren bir yapıya dönüştürmüştür. Küreselleşme ile cazibe noktası haline gelen kentler, özgün değerlerini kullanarak küresel dünyada kendilerine yer bulmaya çalışmışlardır. Bu noktada kültürün, kimliğin ve tarihi çevrenin korunup geliştirilmesi gündeme gelmeye başlamıştır. Küresellik bağlamında yeniden yapılanma sürecinde, kent mekânlarının sahip olduğu kültürün ve tarihi çevrenin devamlılığını sağlamak, kentsel dönüşüm müdahalelerinin kentsel kimlik ile etkileşimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple kültürü meydana getiren mekânlar olan kentlerden hareketle, kültürü koruma ve geliştirme arayışı içine girilmektedir.

Kültürün yansıdığı ve aynı zamanda kültürü yansıtan kent mekânlarının kimliği

(Şekil 7.5.), insanlık tarihi boyunca hiç durmayan bir oluşum ve aktarım içinde olan değerlerin sürekliliği açısından önem taşımaktadır. Kentlerin fiziki ve mimari kimliklerine yapılan bazı müdahaleler nitelsiz çevrelerin meydana gelmesine sebebiyet vermekte ve kültürün sağlıklı bir şekilde aktarımını doğurmaktadır. Bu noktada kültürün yansımaları olan kentsel mekânın barındırdığı kimliğin nitelikleriyle birlikte iyi analiz edilmesi, kentlere yapılacak olan müdahalelerle nitelikli fiziksel mekânların oluşturulması, kültürel sürekliliğin ve kent kimliğinin devamı açısından gereklidir.

Şekil 7.5. Sürdürülebilir Kentsel Kimlik Bileşenleri

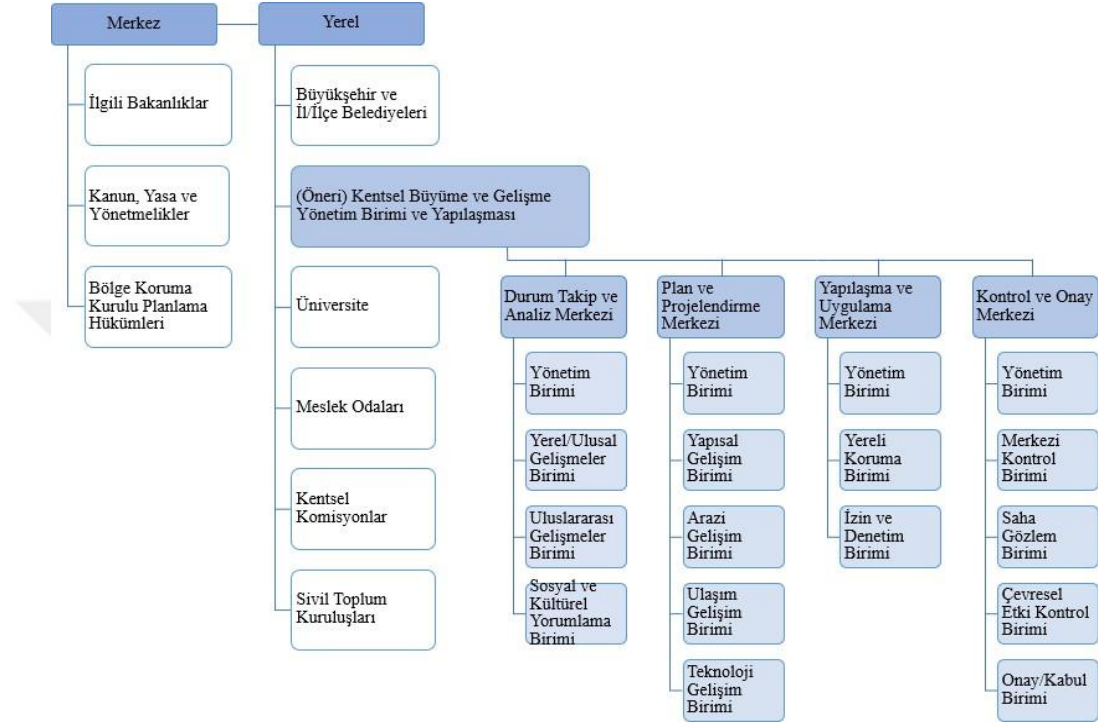
7.4. Sürdürülebilir Kentsel Büyüme-Gelişme Aktörleri, İdari Yapılaşma

Afet riski altında bulunan alan ve yapıların dönüştürülmesinde birden fazla idare yetkili hale getirilmiştir. 6306 sayılı Kanunun “Tanımlar” başlığı altındaki Madde 2’de Bakanlık olarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının, idare olarak; yerel belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyelerin, bu sınırlar dışında il özel idarelerinin, büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerinin ve Bakanlık tarafından yetkilendirilmesi hâlinde büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyelerinin dönüştürme uygulamasında görev alacağı düzenlenmiştir. Bu sayılanlara ek olarak, Toplu Konut İdaresi Başkanlığının (TOKİ) kentsel dönüşüm sürecinde uygulamalar yapabileceği görülmektedir. Uygulama dışında, karar alma sürecindeki idarelerinde uygulamalarda yetkilendirildiği görülmektedir.

Tablo 7.2. Sürdürülebilir kentsel dönüşümü etkileyen kurum ve kuruluşlar

Kamu Kurumu	Merkezi Yönetim	Yerel Yönetim
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İl Müdürlükleri	Büyükşehir Belediye Başkanlığı İlçe Belediye Başkanlığı
	Koruma Bölge Kurulu	
Özel Kurum	Ülke Geneli ya da Yerel İnşaat, Mimarlık, Planlama Yapan Firmalar	
Meslek Odaları		
Sivil Toplum Örgütleri		
Yerel Halk		

Afet riski taşıyan alanların dönüşümü sürecinde yetkili idareleri aşağıda görüleceği üzere iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; Karar Sürecinde Yetkili İdareler ve Uygulama Sürecinde Yetkili Olan İdarelerdir (Tablo 7.2.). Öneri gruplama ise Şekil 7.6.'da gösterilmiştir.

Şekil 7.6. Sürdürülebilir kentsel büyüme ve gelişme aktörleri ve idari yapılaşma

Merkez (Karar Sürecinde Yetkili İdareler)

Afet riskinin önlenmesine amacıyla alınacak kararlar, üç başlıkta toplanabilir. Bunlar sırasıyla; riskli alanın ilan edilmesi, riskli yapı kararının verilmesi ve rezerv yapı alanlarının ilgili idarelerce belirlenmesidir.

Riskli alanın ilan edilmesi, bir hazırlık süreci sonunda Bakanlar Kurulunca alınacak kararla mümkün olabilmektedir. Hazırlık sürecinde, Bakanlık, ilgili büyükşehir belediyeleri, büyükşehir olmayan illerde il/ilçe belediyeleri ve il özel idareleri tarafından yapılan hazırlık çalışmaları sonrasında, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının resmi görüşü alınarak, riskli alan belirlenmiş olur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının resmi görüşü alınarak belirlenen söz konusu bu riskli alanlar; Bakanlığın, Bakanlar Kuruluna yapacağı teklif üzerine riskli alan ilanı kararının verilmesi sonucunda riskli alan ilan edilmiş olmaktadır. Bakanlar Kurulu ülke genelinde riskli alan ilan etmeye yetkili idaredir.

Riskli yapıların tespit edilmesinde ise hak sahibi yapı malikleri ön plandadır. Hak sahibi maliklerin bu yöndeki talepleri süreci başlatmaktadır. Riskin tespit edilmesi, Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş kurum, kuruluş ve özel şirketlerce yapılmaktadır. Yapı üzerinde tüm hak sahibi maliklerce karar alınarak risk tespitinin yapılmaması durumunda ise Bakanlık, malikler ya da kanuni temsilcilerinden risk tespitlerinin yapılmasını veya yaptırılmasını isteyebilmektedir. Risk tespitinin yapılan tebliğe rağmen yapılmaması durumunda risk tespitleri Bakanlık ya da ilgili idareler tarafından yapılabilir ya da yaptırılabilir. Bununla birlikte Bakanlık risk tespitinin yapılmasını ilgili yerel idareden de isteyebilir. Risk tespiti sonucunda ortaya çıkan kararlara karşı, belirli süre içerisinde itiraz yolu açıktır. Ortaya çıkan itirazlar, Bakanlığın talebi üzerine üniversitelerce, ilgili bölümlerin öğretim üyeleri arasından seçilen komisyonla, Bakanlıkta görevli kişiler arasından seçilen teknik heyet tarafından gerekçeli karara bağlanır. Ayrıca bakanlıkça lisans verilerek yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşların kararlarına karşı yapılan itirazları karara bağlamak üzere bir teknik heyet oluşturulur.

6306 sayılı Kanunu kapsamında 2. maddesinde rezerv yapı alanı; kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ'nin veya idarenin isteğine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığı uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanlar olarak tanımlanmıştır.

Yerel (Uygulama Sürecinde Yetkili İdareler)

Riskli alanlar ile yapıların dönüştürülmesinde, Bakanlık, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir olmayan illerdeki belediyeler ve il özel idareleri, Bakanlığın yetki vermesi durumunda büyükşehir ilçe belediyeleriyle TOKİ bu konuda yetkili idarelerdir. Sırasıyla sayılan bu idareler, dönüştürme alanlarındaki arsa tapu kayıtları üzerinde gerekli düzenleme ve düzeltmeleri yapma yetkisine sahiptir. Uygulama süreci boyunca harita, plankote, plan ve projelerin hazırlanması yetkisi Bakanlığa aittir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bu doğrultuda karar alarak parselasyon düzenlemesi de yapabilir.

Uygulama sürecinde, uygulama teknik altyapısının hazırlanmasına yönelik Bakanlık yetkili olmakla birlikte TOKİ, Büyükşehir Belediyeleri, Bakanlıkça yetkilendirilen büyükşehir ilçe belediyeleri, büyükşehir dışında kalan belediyeler ve il özel idareleri de uygulama sürecinde yetkiye sahiptirler.

Uygulamanın inşa aşamasında, riskli yapılarda ve riskli alanlarda esasında hak sahibi maliklerin tercihleri dönüşümün ilerlemesinde belirleyici olmaktadır. Maliklerin

ortak bir kararda anlaşmaya varamamaları durumunda, bu konuda yetkilendirilmiş olan idarelerin kamulaştırmaya gitmeleri sonrasında uygulama konusunda her türlü karar alma yetkisine sahip olacakları açıktır. Ancak yürütülen riskli alan çalışmalarında karar alma yetkisi ilçe belediyelerine verilmiş olduğundan; malikler yerine ilçe belediyeleri, hak sahipleri ile uzlaşma yapmaktan proje hazırlamaya kadar tüm aşamaları gerçekleştirmektedir. İlçe belediyeleri bu aşamalarda özel inşaat şirketlerini de proje ortağı olarak görevlendirmekte veya inşaatları özel şirketlere arsa payı karşılığında yaptırmaktadır.

7.5. Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli:TÜSKED-PUM

Kenti oluşturan alt sistemler arasında (ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel) bir etkileşimli birliktelik ve ortak evrim süreci vardır. Bu birliktelik ve ortak evrimsel süreç, çevresel alanların gelişim olanaklarından ödün vermeden uzun vadede refah seviyesinin artırılması, bunun da atmosfer üzerindeki zararlı etkilerinin azaltılmasına yöneliktir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm çok boyutlu yapısal dönüşüm süreçlerine daha fazla önem vermektir. Basitçe söylemek gerekirse, sürdürülebilir kentsel gelişim öncelikle kentsel alanlarda gelişme ile ilgilidir, sürdürülebilir kentsel dönüşüm ise kentsel alanlarda gelişme veya değişimi ile ilgilidir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, şehirleri sürdürülebilirlik için bir olanak kaynağı olarak anlamayı, çeşitli paydaşlar arasında aktif iş birliğini teşvik etmeyi, farklı bakış açılarını, bilgi ve uzmanlık organlarını entegre etme ile birlikte teşvik etmeyi içerir. Söz konusu tüm bileşenlerin proje modelinde uygulanabilmesi alt etaplar halinde sağlanabilir. Bunlar Şekil 7.7.'de gösterildiği gibidir.

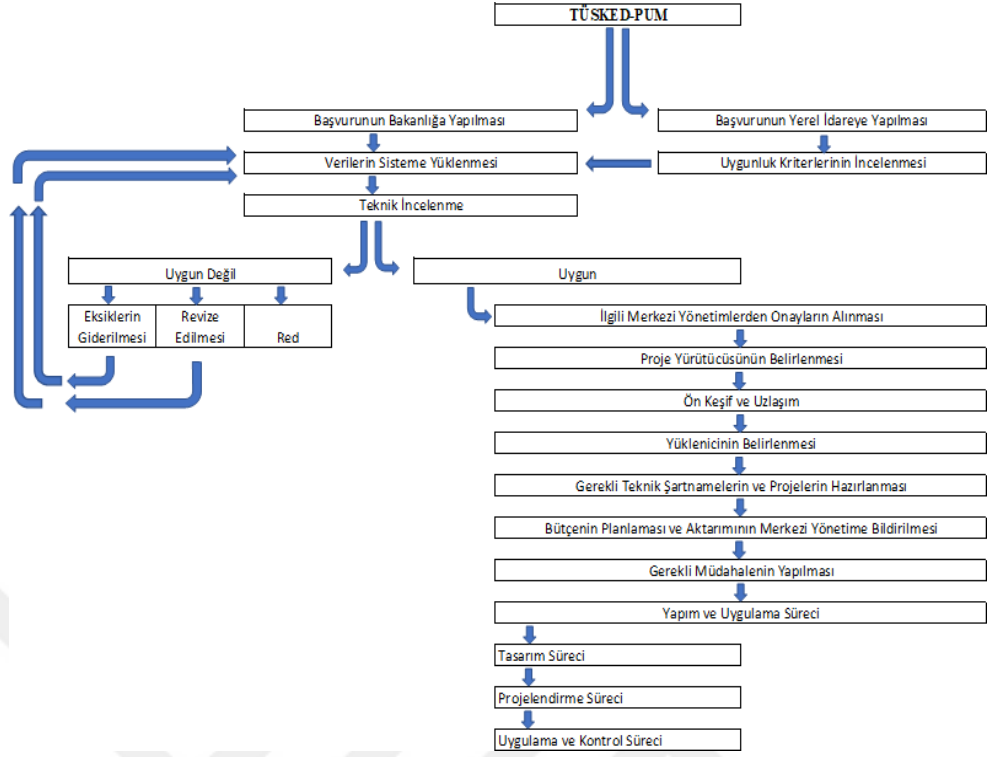
Proje Uygulama Modelinde genel yaşam döngüsü kontrolünün sağlanması için projenin uygulanmasında çalışan ekipte gerekli faktörlerin oluşması gerekmektedir. Aşağıda kısaca özetlenmiş olan bu faktörler;

Uygulanması planlanan projeyi etaplar halinde takip etmek.

Proje bileşenleri için gerekli olan koordinasyonu sağlamak.

Olası riskleri tahmin etmek, zarar boyutunu hesaplamak ve minimize etmek. Ortaya çıkan ya da çıkabilecek değişim ve dönüşümler için planlama yapmak.

Proje uygulama bütünlüğünde ortaya çıkan duruma göre yenileme planlaması oluşturmak.

Şekil 7.7. TUSKED-PUM modeli uygulama süreci

Bütün bu bileşenlerin birlikte değerlendirilmesiyle projenin kazanımları artırılabilir. Durumun kentsel dönüşüm bağlamında ele alınması da aslında konunun biçimine göre değişkenlik arz ederken özünde aynı prensipleri içermektedir.

Ülkemizde kentsel dönüşüm çalışmaları bağlamında, sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri doğrudan altı bakanlığı ilgilendirmektedir. Bu bakanlıklar, konu kapsamında önem durumlarına göre aşağıda verilmiş ola Tablo 7.3.’de gösterilmiştir.

Tablo 7.3. Bakanlıkların konu kapsamında sıralaması ve ilişkili üst başlıklar

Bakanlık Adı	İlişki Başlık
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Yasal Düzenleme
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültürel Varlıklar
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Enerjinin Korunumu
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Ulaşılabilirlik
Maliye Bakanlığı	Kaynak Aktarımı
Tarım ve Orman Bakanlığı	Çevresel Etki

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, “radikal” değişim ve “çok boyutlu” sürdürülebilir kentsel yapıların itici güçleri olarak iki boyutta tanımlanabilir. Değişimin temel etkenleri yönetim ve planlama, yenilikçilik ve rekabetçiliği, yaşam tarzı ve tüketimi içerir. Bunlar, kentsel bağlamlarda değişimi meydana getirmek için bir araya getirilen süreçler

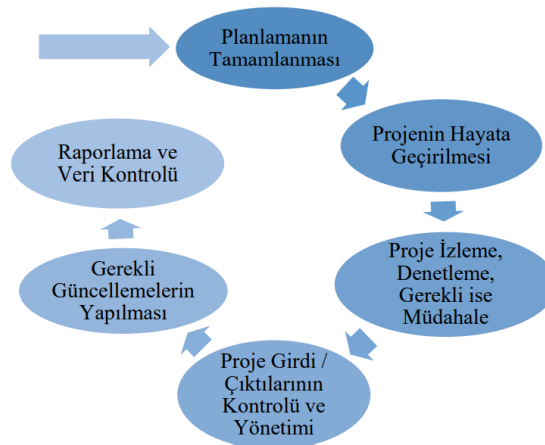
olarak kabul edilebilir. Sürdürülebilir kentsel yapılar için bunlar arasında kaynak yönetimi, iklimsel etkilerin azaltılma ve uyarılama, ulaşım ve erişilebilirlik, binalar, mekânsal çevre ve kamusal alan bulunmaktadır. Bu çerçevenin farklı unsurları arasındaki etkileşimler özellikle önemlidir ve fiziksel yapılardaki değişiklikler ekonomik akışkanlıklar, sosyal yönler ve çevresel etkiler ile yakından bağlantılıdır. Bununla birlikte, süreçler ve yapılar arasındaki ayrım, sürdürülebilir kentsel dönüşümün karmaşıklığı ile yol gösterici olabilir [Cormick, 2013].

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve ilişkili bakanlıklar ve bu noktada bakanlıkların ilişki durumları geniş bir alanda incelenebilir. Dönüşümün sürdürülebilirlik bağlamında bir hiyerarşisinin olması hem kaçınılmazdır hem de iş ve işlemlerin hızlı ve etkin şekilde yürütülmesini hızlandırmaktadır. Tablo 7.4.'te bakanlıklar bütününde ortaya çıkan etkinlik durumu verilmiştir.

Tablo 7.4. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde bakanlıklar arası hiyerarşi

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı
Maliye Bakanlığı	

Büyük yatırım ve sermaye gerektiren kentsel dönüşümün yaşayabilmesi ve sürekliliğinin olması için kısacası birkaç on yıl sonra (binalar eskidikçe, altyapı yetersiz kaldıkça) başa dönmek için Şekil 7.8.'de sıralanmış olan proje uygulama modelinde genel yaşam döngüsü hususlarına dikkat edilmelidir. Bununla birlikte modelin alt bileşenleri aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

Şekil 7.8. TÜSKED-PUM genel yaşam döngüsü

7.5.1. Tasarım Aşamasında TÜSKED-PUM

Amaç: Yaşanması muhtemel bir afet anında yıkılma ve ağır hasar görme ihtimaline karşı içinde yaşayan insan ve diğer canlıların, can güvenliği bakımından risk içeren yapıların tespiti, bu yapılardan tahliyelerin yapılması ve bu yapıların oluşturduğu kentsel alan ya da tüm kenti içine alacak şekilde sürdürülebilir, sağlıklı ve güvenli yapıların yapılmasını sağlamak amacıyla bir ilişkiler ve planlamalar bütünü barındıran (Tablo 7.5.) sürdürülebilir kentsel dönüşümüne yönelik tasarım ortaya koymaktır.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, hâlihazırda uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri göz önüne alınarak geliştirilmiş, tasarım, projelendirme, uygulama aşamalarına ait ortaya çıkan eksiklikler giderilmiş ve TÜSKED-PUM modeli oluşturulmuştur. TÜSKED-PUM modeli ile minimum zaman kaybı hedeflenmekte ve üretim ve tüketimin mümkün olduğunca minimize edilmesi ve yenileme, tadilat ve yapımla ortaya çıkacak atıkların mümkün olduğunca geri kazanılması fikrine dayanmaktadır. Burada göz önüne alınması gereken bir nokta da eğer dönüşüm yapılacaksa bu dönüşümün ister küçük ölçekte ister kent ölçeğinde olsun mutlak olarak sürdürülebilirlik temeline sahip olması gerektirir.

Tablo 7.5. TÜSKED-PUM tasarım-projelendirme-uygulama/kontrol aşamaları

<u>Konsept Tasarım</u>	<u>Uygulama Dokümanları</u>
-Alana ait rölemler çıkarılır, yerinde incelenir.	-Tasarım geliştirme aşamasında hazırlanan asma tavan, duvar, döşeme, plan, kesit ve görünüşler detaylandırılarak uygulama çizimleri haline getirilir.
-İhtiyaç programı oluşturulur.	-Sistem ve nokta detay çizimleri yapılır.
-Konsept geliştirmeye yönelik eskiz çalışmaları yapılır.	-Standart / özel üretim malzemelere ait çizimler yapılır.
-İmar mevzuatları ve diğer bağlayıcılar değerlendirilir.	-Teçhizat, aydınlatma, aksesuar seçimleri yapılır.
-Avan proje çizimleri yapılır.	-Uygulama çizimleri onayları verilir.
-İş programı ve bütçe analizleri yapılır.	
-İş programı onayı verilir.	
<u>Şematik Tasarım</u>	<u>Uygulama Fiyat Teklifleri</u>
-Konsept tasarım üzerinde belirlenmiş bilgiler projeye yansıtılır.	-Projedeki tüm imalatlar için piyasadan fiyat teklifleri alınır.
-Eskizlerin tam olarak anlaşılmasını sağlayacak şekilde plan, kesit ve görünüş çalışmaları yapılır.	-Teklifler karşılaştırılır ve seçim yapılır.
-Teknik ve tasarım özelliklerini açıklayan bir rapor hazırlanır.	-İmalatlar üzerinde çalışılır ve uygulamaya hazır hale getirilir.
-İç / dış konsept görselleri hazırlanır.	-Shop drawing çizimleri yapılır.
-İlgili muhataplardan gerekli yorumlamalar alınır.	-Nihai bütçe belirlenir / sağlanır.
-Ön maliyet tahminleri yapılır.	-İş büyüklüğü ve anlaşmaya göre tekliflerin değerlendirilmesi yapılır.
-Plan, kesit, görünüş çalışmaları onayı verilir.	-Shop drawing onayları verilir.
-Bütçe kontrolü yapılır.	
<u>Tasarım Geliştirme</u>	<u>İnşaat Yönetimi</u>
-İlgili bürolarca yapılan proje çizimleri koordinasyonu yapılır.	-İmalat ve montaj sürelerinin belirlendiği iş programı hazırlanır.
-Malzeme karar verme ve geliştirme üzerinde çalışılır.	-Atölyelerde yapılan imalatların kontrolleri yapılır.
-Ön maliyet revizyonları yapılır.	-Şantiyede yapılan imalat ve montajların kontrolleri yapılır.
-Yüklenici seçimleri yapılır.	-Gerektiğinde yardımcı olacak ilave çizimler üretilir.
-Modelleme ve 3d çalışmaları geliştirilir.	-Eksik listeleri oluşturulur.
-Ön maliyet kontrolü yapılır.	-İş teslimi yapılır.
-Proje kontrolleri sağlanır.	-Şantiye toplantıları yapılır.
	-Hakediş ya da diğer ödeme şekillerine göre ödemeler yapılır.
	-İş tesliminde geçici ve kesin kabuller yapılır.

TÜSKED-PUM modelinin esas tasarımı aşamasında ortaya konulmalıdır. Eğer sürdürülebilirlik şartı tasarımı aşamasında konulmuşsa modelde diğer aşama olan projelendirme aşamasına geçilmesi gerekmektedir. Diğer bölümde anlatılacak olan modelin projelendirme aşaması sistematik şekilde ilerlemekte ve alt bileşenleri kapsamaktadır.

Tablo 7.6.'de görüldüğü üzere modelin tasarımı aşamasının sürdürülebilir, esnek, atık oluşturmeyen, ihtiyaç halinde güncellenebilir, yerel ait özellikleri barındıran ve geri dönüştürülebilir malzemelerden üretiminin kolay olacak şekilde dizayn edilmesi modele ait devamlılığın artırılması açısından kritik öneme sahip başlangıç aşamasıdır. Söz konusu bu alt bileşenlere uygun şekilde tasarlanmış bir kentsel dönüşümün geri dönüştürülebilirliği ve yerelde sahiplenebilirliği kolay hale gelmektedir. Tasarım aşaması tamamlandıktan sonra projelendirme aşamasında tercih edilecek malzemelerin geri dönüştürülebilir ve yüksek kaliteli ürünlerden oluşması uygulama aşamasının da kolay ilerlemesinin yolunu açmaktadır.

Tablo 7.6. TÜSKED-PUM modeli aşamaları ve alt bileşen özellikleri

Aşamalar	Alt Bileşen Özellikleri
Tasarım Aşaması	Sürdürülebilir Bir Tasarım
	Esnek Bir Tasarım
	Atıksız Bir Tasarım
	Güncellenebilir Bir Tasarım
	Yerel Bir Tasarım
	Geri Dönüştürülebilir Malzemeli Bir Tasarım
Projelendirme Aşaması	Ekolojik ve Sürdürülebilir Bir Proje
	Çoklu Kullanıma Sahip Bir Proje
	Kullanıcı Odaklı Bir Proje
	Minimum Gereksinimli Bir Proje
	Geri Beslemeli Bir Proje
Uygulama ve Kontrol Aşaması	Atık Oluşturmeyen Bir Dönüşüm
	Minimum Bakım ve Tadilatlı Bir Dönüşüm
	Esnek Bir Dönüşüm
	Kolay Kabulenebilir Bir Dönüşüm
	Geniş Katılımlı Bir Dönüşüm
	Geri Dönüştürülebilir Malzemeli Bir Dönüşüm

Sürdürülebilir şehirler için hedeflere ulaşmak, etkili stratejik planlama, politika araçlarının entegrasyonu gibi farklı yaklaşımların analiz edilmesi ve uygulanması ile elde

edilebilir. Kilit paydaşların katılımı önemlidir. Bunun için oluşturulan çabalar sektörleri birbirine bağlamalı ve ilgili paydaşların güçlendirilmesi, katılımının ve işbirliğinin sağlanması için bunların kentsel ve ulusal politika koşullarına uyarlanmalıdır. Politikaların, uygun dengelere karar vermede iddialı ama politik ve ekonomik açıdan gerçekçi olması, politikaların hızla değişen kentsel koşullar için esnek bir şekilde geliştirilmesi ve hızla ortadan kaldırılması da dâhil üç temel politika sorununu tanımlamaktadır.

Şehirler ve belediyeler, ekonomik büyümeyi uzlaştırma, yerel ve küresel çevreyi koruma ya da restore etme konusunda zor kararlarla karşı karşıya kalmaktadır. Yenilikçi ve temiz teknoloji, sürdürülebilir kalkınma için gerekli olduğu gibi küresel ekonomide kentsel rekabetçiliği teşvik etmenin anahtarı olarak kabul edilir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, insan, çevre ve ekonomik sermayenin sürdürülebilir yönetimi sağlanmalı ve kentsel sistemleri eko-etkinliğe dönüştürmek için sanayiciler, hükümet, belediye ve üniversiteler arasındaki ortak faydaya dayalı çalışmalar yapılmalıdır. İlişkilerinin nasıl teşvik edileceğine odaklanılarak birlikte çalışma ve yönetme güdüsünün gelişmesi için araştırmalar yapılmalıdır.

Kentsel ortamda sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim ile ilgili araştırmalar önemlidir ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm yönetim stratejilerinin planlanması ve uygulanmasını etkin bir şekilde desteklemek için geliştirilmesi gerekmektedir. Aşırı tüketime olumsuz etkileri özellikle kentsel alanlarda belirgindir. Kentliye özgü gelişmiş bir yaşam kalitesi tanımlamak ve sürdürülebilir yaşam tarzları vizyonları oluşturmak, daha fazla sürdürülebilir şehirlerin tasarlanması ve yönetilmesi için zorunludur.

Sağlam kaynak yönetimi ve iklim değişikliğine karşı adaptasyonu hafifleten yapıların tasarımı kentler için kritik zorluklardır. Kentsel sistemler çok fonksiyonlu olmalı ve çevresel, ekonomik, rekreasyonel ve estetik değerleri bütünleştirebilmelidir. Kilit alanlar arasında kentsel enerji sistemlerinin yenilenebilir kaynaklara dayandırılması bulunmaktadır. Enerji ve malzeme verimliliğinin artırılması, su arzının, kalitesinin ve yeterliliğinin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak, atık yönetimini sürdürülebilir malzeme ve enerji kullanımına dönüştürmek zorunlu hale gelmiştir.

Taşımacılık sektörü, önemli çevresel ve sosyal etkilerden sorumludur. Sürdürülebilir kentsel ulaşım araştırması ve uygulaması, kirlilik, yol güvenliği gibi çeşitli sorunlara ve çeşitli önlemlere ve etkilerine odaklanmıştır. Bununla birlikte, kentsel bağlamda sürdürülebilir kentsel ulaşım oluşturmak için, enerji güvenliğini, çevresel ve

sosyal etkileri, erişilebilirlik sorunlarını, kentsel koşulları ve adil ekonomik kalkınmayı eşzamanlı olarak ele alan daha entegre bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapı ve inşaat sektörü için zorluk, oturanların iklim değişikliğine katkılarını azaltmalarına, yenilenebilir enerjiyi kullanmalarına, aşırı malzeme tüketimini azaltmalarına ve yeniden kullanım ilkelerini uygulamalarına yardımcı olan uygun fiyatlı, çekici, verimli, konforlu ve sürdürülebilir binalar oluşturmaktır. Önerilen stratejilerin verimliliği aynı zamanda, yalnızca binalarla değil, binaları, ulaşımı ve altyapıyı bütünleştiren bölge ya da bölgeler arasında çalışmanın yanı sıra yapı çevre bağlamında insan davranışı ve tüketiminin anlaşılmasını da gerektirir.

Kentsel gelişim planlaması, kent deneyimi ve şehir merkezlerinin yeniden canlandırılması, kentsel tecrübe içinde sürekli ve misafirperver bir insan ağının yaşanabilirliği, bu ağın geliştirilmesi için parçalanmış kentsel peyzajların birbirine bağlanması bakımından mekânsal çevreye giderek daha fazla odaklanmaktadır. Bu, mevcut yeşil alanların (parklar ve bahçeler gibi) korunmalarını ve mavi özelliklerin (göletler ve kanallar gibi) korunmasını, yeni yeşil ve mavi yapıların sağlıklı ortamlar yaratan ve sosyal ortamı teşvik eden yenilikçi yollarla şehirlere entegre edilmesini kapsamaktadır. Kamusal alan ve sosyal etkileşimlerin sürdürülebilir kentsel dönüşümde daha merkezde bulunması gereken esas başlıktır.

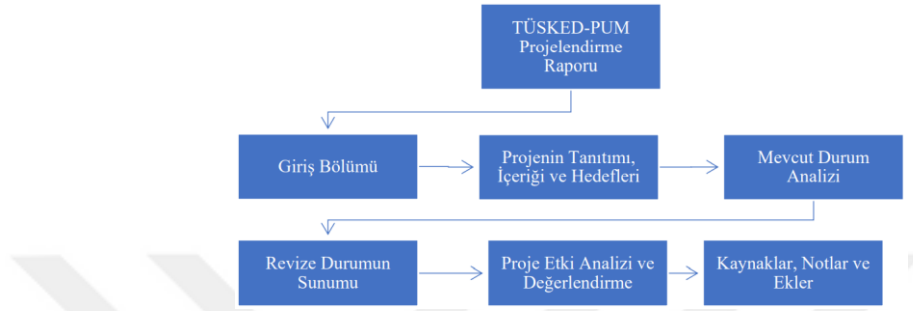
7.5.2. Projelendirme Aşamasında TŪSKED-PUM

Amaç: Sürdürülebilir kentsel dönüşümüne yönelik yapılan tasarımın detaylı çalışmalar sonucu projelendirilmesi, raporlanması ve uygulama aşamasına geçilmesi için yapılması gerekli altlıkların oluşturulmasıdır. Sürdürülebilirlik adına projelendirme aşaması mevcutta yapılan çalışmaların taranması, bunların olumlu ya da olumsuz taraflarının analiz edilmesi bağlamında önemli ve yapılan hataların tekrarlanmaması adına değerlidir.

TŪSKED-PUM'un projelendirme aşamasında belirli rapor formatının olması ve bu raporun hazırlanmasında kılavuz olarak kullanılması bakımından rapora ait hususlar aşama halinde aşağıdaki şekilde yer almaktadır. Söz konusu öneri rapor formatı ve ana başlıkları genel hatları ile Şekil 7.9.'da şematik olarak verilmiştir.

Türkiye'de hâlihazırda gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin birbirlerinden kopuk olan yapısı, bu çalışmaların bir arada ele alınabileceği bir modele olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Her ne kadar kentsel dönüşümüne ihtiyacın belirli şehirler ölçeğinde

konuşuluyor olması diğer şehirlerin ihtiyaç halinde nasıl bir yaklaşıma sahip olacakları, yapılanla yapılacak olanın kıyaslama imkânını ortadan kaldırmakta, uygulamada söz sahibi ilgili Bakanlıklar tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda kaynakların ekonomik kullanılamaması ve zamandan israf edilmesi gibi problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Şekil 7.9. TÜSKED-PUM proje rapor formatı ve ana başlıklar

Bu esaslar doğrultusunda aşağıdaki başlıklarda Türkiye için sürdürülebilir kentsel dönüşüm projelendirmede iklim değişikliğine cevap verebilen, genel geçerliliği kabul edilebilecek ve kıyaslamayı mümkün kılan sistematik bir projelendirme modelinin ortaya konulması ve bu amaçla bir yol haritasının oluşturulması amaçlanmaktadır. Dünyada kentsel dönüşümde iklime duyarlı ve yerelle bütünleşik çözümler öneren önceki bölümlerde değinilmiş farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ancak bu yaklaşımların temel ilkeleri bir arada değerlendirildiğinde bir kısmının bütün dünyada uygulanabilecek kapsayıcı ilkeler olduğu görülürken, kimi çalışmaların ise yapılan bölgeye yani yerele özgü nitelikler gösterdiği görülmüştür. Daha sürdürülebilir kentlere ulaşmak için şehir plancıları tarafından sürdürülebilir kentleşme kriterleri sistemli bir şekilde ele alınmalı; yapılacak kentsel dönüşüm projelerinin planlanacak alanın sorun ve olanaklarına göre kriterler tespit edilmelidir.

Her ülkenin ve her kentin kendine özgü kentsel dönüşüm yaklaşımına ihtiyacı vardır ve genel prensipler o yerin iklim koşulları, arazisi ile sosyal/toplumsal özellikleri, proje ölçeği, paydaş kitlesinin/kentlinin talepleri, sivil toplum kuruluşlarının ve devlet kuruluşlarının görüşleri dikkate alınarak uygulamaya geçirilmelidir. Bu doğrultuda Türkiye için yerel ekonomik, çevresel ve kültürel şartları içeren farklı bir model geliştirilmesi gerçeği ortaya çıkmaktadır. Türkiye sürdürülebilir kentsel dönüşümü yani kısaca TÜSKED-PUM olarak nitelendirebileceğimiz bu model önerisi ile kompakt kent ve eko-kent ilkelerinin Türkiye şartlarına uygun olanlarının bütünleşik olarak bir modelde

bir araya getirilmesi hedeflenmiştir.

TÜSKED-PUM sistemi; kentsel yoğunluğa cevap vererek gelişme olanaklarına sahip, sürdürülebilir toplu taşıma sistemiyle iş, konut ve kentsel donatılara erişimin mümkün olduğu, enerjinin ve doğal kaynakların etkin kullanıldığı bir sürdürülebilir kentsel dönüşüm biçimidir. Model, çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı en aza indirmenin yanında, ulaştırma sektöründe enerji kullanımını en az seviyede tutan, en üst düzeyde faydanın elde edilmesini öngören ve iklim değişikliğine neden olan sera gazlarının azaltılarak kontrol altına alınmasını sağlayan bir model olarak ele alınmaktadır. Modelde doğal çevre, optimum nüfus yoğunluğu, etkin ulaşım sistemi ve tarihi belleğin korunduğu dönüşüm dengeli bir biçimde ve birlikte yer almaktadır. Özellikle nüfus yoğunluğu yüksek kentlerde sürdürülebilir kentsel dönüşüm modeli oluşturmak, yerel halkın projeyi benimsemesi, getirilen projeye ait altyapının son derece yüksek kalitede olmasını, ulaşımın kesintisiz bir şekilde devamlılığını ve iyi idare edilmesini gerektirmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm projesinde altyapı ve ulaşım yönetimi öncelikli bir konu olmakta, nüfusun yoğun olduğu bir bölgede altyapı ve ulaşım ilişkin sorunların acil çözümü büyük önem arz etmektedir. Metre kare olarak bakıldığında birim alandaki insan veya bina miktarı yani kentsel yoğunluk; bir kentin sürdürülebilirliğinin devamlılığını ve söz konusu çalışmanın gidişatını her anlamda etkilemektedir.

TÜSKED-PUM sisteminin bir diğer önemli unsuru insanların pek çok servise kolaylıkla erişebilecekleri, araç trafiğinin etkisinin kentsel anlamda asgariye çekilmesidir. Bunun yerine toplu taşıma araçlarının kullanıldığı, farklı zaman dilimlerinde kullanım imkânı sunan, sosyal karşılaşmaları maksimum düzeyde mümkün kılan, canlı, güvenli ve akışkan bir kent merkezi ve alt merkezleri bünyesinde barındırmasıdır.

TÜSKED-PUM sisteminde kentsel alanda toprağa saygı duyulmaktadır. Bunun anlamı mevcut kaynakların defalarca kullanılması, örneğin yeni bir bina yaparak değerli kent toprağının harcanması yerine mevcut binalarda fonksiyon değişikliği ve düzenlemeler yaparak tekrar kullanıma sunulmasıdır. Kentsel alandaki terk edilmiş endüstri bölgeleri ile geri kalmış kentsel bölgelerde dönüşüm ve yenileme programlarının uygulamaya konulması, insanların şehir merkezlerine geri dönmelerini sağlar. Bu sayede mahalle kültürü tekrar oturtularak yabancılaşıma ve bireyselleşmenin engellenmesi ve böylece yerel kimliğin korunması amaçlanmaktadır. Böyle bir yerleşmede bulunan her imkân yeşil ve ortak kullanımlı bir alana çevrilir. Parklar, bahçeler, meydanlar, trafikten

arındırılmış sokaklar serbestçe toplumun erişimine açık olur. Modelin uygulanması ve devam ettirilebilmesinde kentli katılımı ve yönetim önemli unsurlardır. Bütün bu projelendirme aşamasında TÜSKED-PUM modeli aşağıdaki alt açılımları da kapsamaktadır.

Sürdürülebilir, ekolojik/yerel ve geri dönüşüme sahip malzemeler ile yapılan kentsel dönüşüm projeleri.

Mevcut kentsel peyzaj ve kentsel biyo-çeşitliliğin korunarak geliştirilmesi ile yapılan kentsel dönüşüm projeleri.

Yerelde bulunan tüketim malzemeleri ve mümkün olan en kısa mesafeden elde edilecek malzemeler ile yapılan kentsel dönüşüm projeleri.

Kültürel mirasın korunarak geleceğe aktarılmasını sağlayan, yerel kimlik ve belleği koruyan kentsel dönüşüm projeleri.

İklim değişikliği ile yaşayabilen stratejik gelişimlere açık kentsel dönüşüm projeleri.

Sürdürülebilir ulaşım sağlanarak kent merkezi, alternatif rotaların oluşturulması ve ulaşımın kolaylaştırılmasıyla kamusal alanların yeniden canlandırılması ile yapılan kentsel dönüşüm projeleri.

Enerji verimliliği esas olan, karbondioksit salınımının minimumda olduğu, yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip kentsel dönüşüm projeleri.

Akıllı şehir sistemleri ve hızlı bilgi paylaşımı kentsel dönüşüm projeleri.

Afet anında insan yaşamının ve kaynakların devamlılığı esasına dayalı kentsel dönüşüm projeleri.

Sağlıklı birey / sağlıklı toplum hedefleyen kentsel dönüşüm projeleri.

Sürdürülebilir kentsel yönetim, müdahale ve iyileştirmelere sahip kentsel dönüşüm projeleri.

Sıfır atık yaklaşımının olduğu kentsel dönüşüm projeleri.

Türkiye'deki kentlerde söz konusu stratejilerin yerel şartlar da göz önüne alınarak uygulanması gereklidir. TÜSKED-PUM modeline ait projelendirme kriterleri kentlerde yerele özgü uygulanabilecek nitelikteki olup detaylı bir biçimde tarif edilmiştir. Söz konusu kriterlerin ele alınmalarında yerel düzeyde çeşitli farklılıkların olması kaçınılmazdır. Örneğin; yerel düzeyde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını öngören kriter A kentinde güneş enerjisini içerirken, B kentinde bu kaynak jeotermal enerji olmakta ve C kentinde ise rüzgâr enerjisinden beslenmeyi gerektirmektedir.

Kısacası bu genel kriterler, sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri için kentlerde yol haritası niteliğinde ele alınmalı, ancak kentlerin kendi sorun ve olanakları doğrultusundakriterin uygulanma şekli ve ölçütler belirlenmelidir.

7.5.3. Uygulama ve Kontrol Aşamasında TÜSKED-PUM

Amaç: Model içeriğinde yapılan tasarım ve projelendirme sonrası ortaya konulan en uygun verilerle uygulamanın sahada gerçekleştirilmesidir. Uygulama aşamasının belki de en önemli hususu eldeki sürdürülebilir tasarımla ortaya konulmuş olan projenin uygulamasının etaplar halinde yapılması, projenin revize gerektirmesi halinde gerekli güncellemelerin zamanında yapılabilir olmasıdır. Uygulamanın tek düze olmaması için kontrol aşamasının da bu noktada üzerinde önemli durulması gerekmektedir.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm için günümüz mevcut planlama süreci yerleşmelerin fiziksel yapısı ve arazi kullanım planlaması boyutunda kalmaktadır. Bu tip planlama yaklaşımı bürokratik, zaman alıcı, tekdüze ve durağan olmaktan çıkamamaktadır. Bunların yanında halkın katılımının yeterli olmaması, toplumun birçok kesiminin planlama sürecinin dışına itilmesi ve fiziksel durumun ağır basması sonucu kentsel dönüşüm yerel tarafından sahiplenilmemektedir. Bu nedenlerden dolayı var olan kentsel dönüşüm uygulamalarının dışında, ülke gerçekleri ile tutarlı yeni bir planlama anlayışı TÜSKED-PUM modeliyle geliştirilmiştir. Söz konusu model ile genel anlamda bilimsel araştırma sürecinin eşleştiği görülmektedir (Tablo 7.7.). Bilimsel yöntem ile TÜSKED-PUM süreci karşılaştırıldığında, sürecin bilimsel yöntemle örtüşebilen ve etaplamar halinde uygulanabilir olduğu görülmektedir.

Tablo 7.7. Bilimsel yöntem ile TÜSKED-PUM sürecinin karşılaştırılması

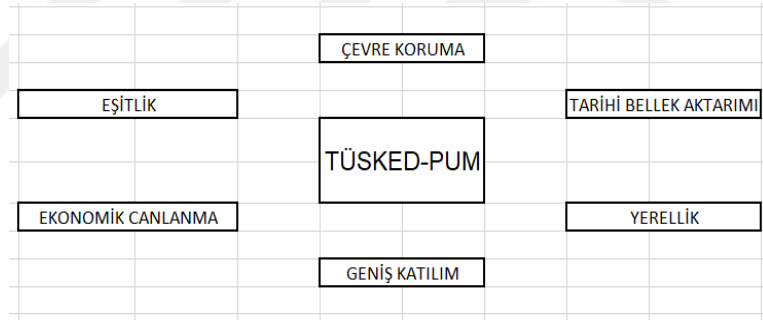
BİLİMSEL YÖNTEM SÜRECİ	TÜSKED-PUM SÜRECİ
- Problemi Belirlenme ve Tanımlama - Kaynak Taranması - Hipotez Yazılması - Araştırma Yöntem ve Model Belirleme - Verilerin Toplanması ve Analizi - Sonuç ve Raporlama	- Problem Tanımı - Araştırma - Verilerin Analizi - Üst Ölçekli Planlama - Detaylı Planlama - Uygulama

Yukarıda aşamaları verilen doğrultuda yapılmış tez çalışması, kentlere dönük olarak önerilen TÜSKED-PUM modeli, genel geçer bilimsel yöntemin bir tekrarından ibaret değildir. Diğer taraftan önerilen yöntem, bilimsel sürece uygun olmakla beraber, hâlihazırda uygulanmakta olan klasik yöntemin aşamalarında uygulama sürecini

belirleyen araçların yeniden tanımlanmasından ve sürekli güncellenmesinden oluşmaktadır.

Günümüzde ağırlıklı olarak çevresel kaygılarla ortaya çıkan ve ilk hareketin yapıldığı sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri gelişme ve buna paralel olan sürdürülebilir kentsel gelişme kavramları, planlama yöntemine ancak söz konusu araçların yeniden tanımlanabilmesi ile girebilir. Genel anlamda değerlendirildiği zaman TÜSKED-PUM modeli ile bu bağlamda önerilecek olan yöntemin ana dayanak noktasını da çevresel kaygılara dayalı olarak getirilen çözüm önerileri oluşturmaktadır.

TÜSKED-PUM modeli; sürdürülebilir dönüşümün ve buna bağlı gelişmenin soyut varlığını uygulamaya döndüren; sürdürülebilir gelişmenin nihai bir ürün olmadığından hareketle, sürdürülebilir kentsel gelişme için, kentle birlikte yaşayan bir çerçeveye sahip olan; etaplamar halinde uzun zaman dilimine yayılan, ekonomik, sosyal ve çevresel değerleri bütüncül hale getiren niteliklere sahiptir. Model aşağıdaki şekilde (Şekil 7.10.) gösterilen ana çeperlere sahiptir.

Şekil 7.10. TÜSKED-PUM çeperleri

Bununla birlikte modelin kurgusu kentsel dönüşüm ile sürdürülebilir bir gelişme yaratılabileceği öngörüsünden hareketle, kentlere dönük olan 6 önemli çeperle çalışmaktadır. Söz konusu çeperler Çevre Koruma, Tarihi Bellek Aktarımı, Yerellik, Geniş Katılım, Ekonomik Canlanma ve Eşitlik'ten oluşmaktadır.

Uygulama süreci ve çeperleri tanımlanan, kentlere dönük, sürdürülebilir kentsel dönüşümün sağlanmasını olanaklı kılacak TÜSKED-PUM modelinin ülkemiz gerçeklerinden hareketle oluşturulan amaçları ise aşağıda sıralanmıştır;

Yalın ve somut bir model sunmak,

Kentlileri sürdürülebilir dönüşüm doğrultusunda bilinçlendirmek,

Kentsel dönüşüm sürecinde başvuru kaynağı bir rehber olmak ve karar sürecini

düzenlemek,

Kontrolsüz kentsel yayılmanın önüne geçerek, doğal, tarihi, kültürel çevrenin korunmasını ve sürdürülebilir dönüşümü sağlamak, doğal yaşam alanlarını ve biyolojik çeşitliliği korumak,

Uzun vadeye sahip, stratejik, bütüncül ve esnek bir planlama oluşturmak,

Mevcut form doğrultusunda kentsel mekânların en üst düzeyde ve karışık işlevli kullanımını sağlamak,

Tüm kentsel gruplar için ortak noktaları belirlemek, sosyal eşitliği sağlamak,

Kentsel hizmetlerden toplumun tüm kesimlerinin faydalanmasını kolaylaştıracak politikalar izlemek,

Geniş düzeyde katılımı sağlamak, planlamanın hem karar verme hem de uygulama sürecinde tüm kentlileri sorumlu kılmak, böylece kentsel bilincin oluşmasına ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yardım etmek,

Etaplar halinde izlenebilir ve değerlendirilebilir planların uygulanmasını sağlamak,

Kentlerin sahip olduğu saklı kalmış güçleri ve yenilikçi nitelikleri, kent ekonomisine dahil edecek plan kararları üretmek.

TÜSKED-PUM daha önce yapılmamış olanı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ülkemizde uygulanabilirliğinin sağlanması ve yaygın hale gelmesi için devlet kontrolünde, yerel yönetimlerden beslenen, bütçesel olarak kesintilerin olmaması adına merkezi bütçe desteklenmesi modelin devamlılığı bağlamında önemli girdilerdir. TÜSKED-PUM kapsamında yapılan dönüşüm projeleri bütüncül olarak ortaya konulan sistemlerinin verimliliğinin takibi, kentli tarafından kullanımı, sonuçta ortaya çıkan sürdürülebilirliğin gelecekte yapılacak olan modellere örnek teşkil etmesi bakımından da önemlidir. Ortaya çıkacak enerji kaybının azaltılması ve sağladığı enerji tasarruflarının somut olarak ortaya konulabilmesi için denetiminin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kontrolünde, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı destekli ve gözetimli olması, minimum beş yıl süreli takip edilmesi öngörülmektedir.

Modelde ortaya konulan dönüşüm projesi sonrasında uygulamada yaşanan her bir girdinin güncelliğinin, izleme ve değerlendirmesinin verilerle yapılabilmesi için bu beş yıllık dönemde kontrol altında tutulması gerektiği planlanmıştır. Burada amaç TÜSKED-PUM'u süreç boyunca teknolojik verilerle güncellenebilir, yenilenebilir ve sürdürülebilir

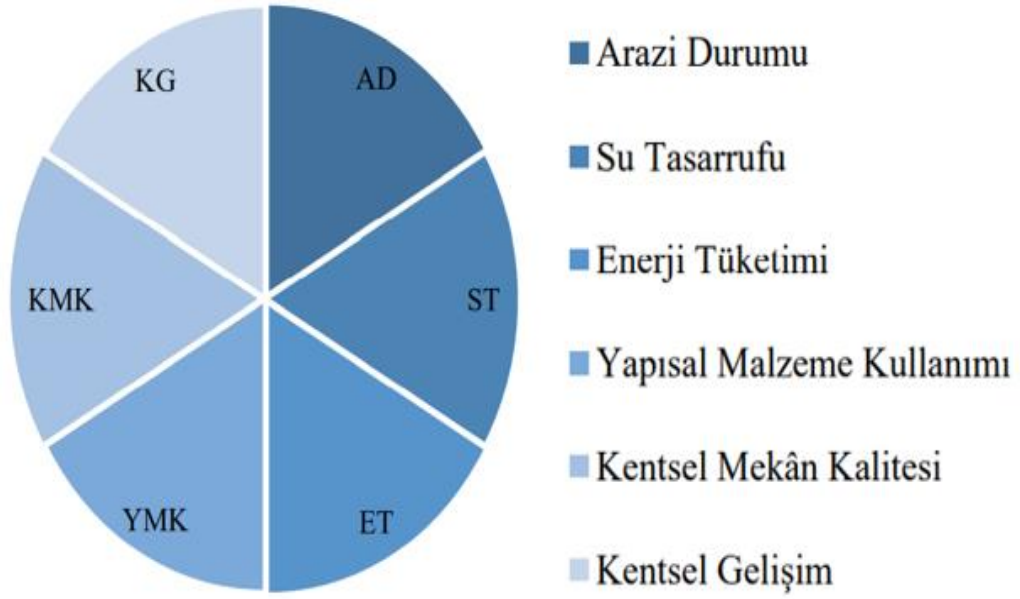
hale getirmek, dönüşümün değişim ve gelişime ayak uydurabilir hale getirmektir.

TÜSKED-PUM proje uygulama modeli esasında beş temel alt bileşene sahiptir. Bu bileşenler Tablo 7.8.'de gösterilmiş ve seçim, kayıt, inceleme, sertifikalandırma ve izleme/denetim şeklinde olması planlanmıştır.

Tablo 7.8. TÜSKED-PUM modeli işlem adımları önerisi

TÜSKED-PUM Süreci	
1. Seçim	Uygulanan dönüşüm projesinin sertifika kapsamında hangi dönüşümtipine uygun olduğu kararlaştırılır.
2. Kayıt	Dönüşüm proje tipi seçildikten sonra sertifikalandırmaya ait tasarlanan internet sayfasına dönüşüm yapılan yere ait bilgiler, kullanımda ortaya çıkacak dönüşümün amacı, dönüşüm için kullanılan sistem bilgileri de dahil olmak üzere detaylı bilgiler girilir ve kayıt yapılır.
3. İnceleme	Sisteme bilgileri girilen dönüşüm projesi, merkezde bulunan bu konuda uzmanlar ile teknik denetçiler tarafından incelenir. Yapılan değerlendirme ve teknik inceleme sonunda projenin tüm yönleriyle değerlendirildiği “Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Raporu” ortaya konulur. Raporun olumlu olması durumunda diğer adım olan sertifikalandırma etabına geçilir. Olumsuz raporun ortaya çıkması durumunda rapor; dönüşümün tekrar gözden geçirilerek iyileştirilmesi için başvuru sahibine sunulur. Rapordaki aksaklıkların giderilmesi için sekiz aydan uzun olmamak üzere süre belirlenir.
4. Sertifikalandırma	Olumlu çıkan “Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Raporu” sonucudönüşüme ait projenin değerlendirilmesi tamamlanmış olur ve alacağı derece kesinleştirilerek sertifika belgesi oluşturulur.
5. İzleme/Denetim	Dönüşüm projesinin sahip olduğu sistemler ile ortaya çıkan veriler yıllık olarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kontrolünde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca takip edilerek gözlemlenir.

TÜSKED-PUM; arazi durumu, su tasarrufu, enerji kullanımı, malzeme kullanımı, kentsel yaşam kalitesi ve kentsel donatılar olmak üzere altı ana başlıkta değerlendirme yapılmıştır. Ana başlıklar kapsamında alt değerlendirmeler yapılmış ve bunlar için kısaltma şeklinde kodlar oluşturulmuştur. TÜSKED-PUM sistemi, dönüşümün alt değerlendirme ölçütlerinden her birinin uygulanması esasına dayanmaktadır. Bu değerlendirme ölçütleri (Şekil 7.11.) şunlardır;

Şekil 7.11. TÜSKED-PUM değerlendirme kriterleri

1. Arazi Durumu: TÜSKED-PUM sisteminde “arazi durumu” ölçütü; sekiz alt değerlendirme ölçütünden oluşmuş ve söz konusu bu ölçütler Tablo 7.9.’da sıralanmıştır.

Tablo 7.9. Arazi Durumu (AD) alt bileşenleri

Arazi Durumu (AD)	
AD1	Kentteki Konumu (Merkez-Kenar-Ayrık)
AD2	Mevcut topoğrafya kullanımı
AD3	Kentsel alanların iyileştirilmesine katkısı
AD4	Bitişik ya da ayrık nizam şeklinde planlanması
AD5	Doğal yaşam alanlarının korunması
AD6	Ulaşım ve otopark sistem çözümü
AD7	Mikro & Makro büyüme yaklaşımı
AD8	Rüzgâr yönünün uygulamada kullanılması

2. Su Tasarrufu: Su, insanlar gibi tüm canlılar için hayatın devamlılığında vazgeçilmez bir kaynaktır. Suyun geçmişte olduğu gibi günümüzde de gereksiz yere harcanması ve bilinçsizce tüketilmesi su kaynaklarını azaltmakta, canlıların temiz su erişilebilirliği zorlanmaktadır. Gelecek için öngörülen temiz su kaynaklarının bitmemesi adına su kaynaklarının en doğru ve en verimli biçimde kullanılması ülkemiz için öncelikli hedefler arasında olmalıdır. “Su Tasarrufu” ölçütü beş alt değerlendirme ölçütünden oluşmuş ve bu ölçütler Tablo 7.10.’da sıralanmıştır.

Tablo 7.10. Su Tasarrufu (ST) alt bileşenleri

Su Tasarrufu (ST)	
ST1	Suyu verimli kullanılmasını sağlayan teknik altyapı ve üstyapı
ST2	Kentsel yeşil alanlarda tüketilebilecek en az biçimde su ve bakım isteyen bitkilerin seçilmesi
ST3	Çeşitli temiz yüzeyler oluşturulması sonucu yağmur sularının toplanarak yeniden kullanılması
ST4	Kentsel atık sularının çeşitli sistemlerle arıtılarak uygun yerlerde yeniden kullanılması
ST5	Su tüketimi konusunda kentlinin sürekli duyarlılığını sağlayan bilgilendirme sistemlerinin kurulması

3. Enerji Tüketimi: Dünyamızda son yüzyılda hızlı nüfus artışı, artan kentleşme ve sanayileşme ile çevre kirliliği artışı hızlanarak katlanmış, artık insan dahil tüm canlı yaşamı devamlılığı için tehlikeli seviyelere ulaşmıştır. Söz konusu bu tehlikeli seviyenin etkileri özellikle kentsel alanlarda fazlaca hissedilir duruma gelmiştir. Mevcut kentlerin giderek artan bu yükü kaldırması ancak sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile sağlanabilir. Kentte bulunan her kişi için kentsel dönüşüm planlamasının gündelik verilerle değil, ancak kentli ölçeğinde olmasıyla dönüşüm başarıya ulaşabilir. Enerji tüketiminin her geçen gün artması dönüşüm için olumlu olmasının yanında kontrol edilebilirlik bağlamında kent için genel kararların alınmasını güçleştirmekte, bu durum da dönüşümde dikkate alınması gereken girdilerden bir diğerini oluşturmaktadır.

Dönüşüm yapılacak bölge büyüklüğü enerji tüketim ölçeğinde her ne kadar önemli olsa da aslında enerjinin verimli kullanılması adına mikro ölçekte alınan kararlar her zaman ön plana çıkmaktadır. Burada ifade edilmek istenen aslında enerji tüketimi karşısında enerji verimliliğinin sağlanması için alınan her türlü karar küçük ölçekte alınabilir gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Dönüşüm uygulanacak yerdeki yapılar için ısı yalıtımı, ses ve gürültü kontrolünün sağlanması uygulamanın başarıya ulaşmasına direk katkıda bulunan değerlerdir.

Dikkate alınması gereken bir girdi de enerji tüketiminde daha çok yenilenebilir kaynakların kullanılmasının önceliklendirilmesidir. “Enerji tüketimi” beş alt değerlendirme ölçütünden oluşmuş ve bu ölçütler Tablo 7.11.’de sıralanmıştır.

Tablo 7.11. Enerji Tüketimi (ET) alt bileşenleri

Enerji Tüketimi (ET)	
ET1	Güneş hareketine duyarlı yönlenme
ET2	Cephelerde dolu boş oranı
ET3	Rüzgâr enerjisi kullanımı
ET4	Yerel yapı malzeme kullanımı
ET5	Güneş panellerinden enerji üretimi

4. Yapısal Malzeme Kullanımı: TÜSKED-PUM’da diğer bir alt kriter ise yapısal malzeme kullanımı değerlendirme ölçütüdür. Yapısal malzeme seçiminde ilk kriter maliyet olarak her ne kadar dikkat çekecek nitelikte olsa da özellikle son dönemlerde çevreye olumsuz girdi ya da çıktı etkisi olmayan malzeme tercihi öne çıkmaktadır. Dönüşümde kullanılacak her türlü malzemenin doğal malzemelerden tercih edilmesi, mümkün olduğunca fazla miktarda geri dönüştürülebilen malzemelere öncelik verilmesi önemlidir. Kullanılacak malzemenin en kısa sürede erişilebilirliği yani yerel olması da uygulamanın sürdürülebilirliği bağlamında etkili bir konuma sahiptir. “Yapısal Malzeme Kullanımı” ölçütü altı alt değerlendirme ölçütünden oluşturulmuş ve bu ölçütler sırası ile Tablo 7.12.’de verilmiştir.

Tablo 7.12. Yapısal Malzeme Kullanımı (YMK) alt bileşenleri

Yapısal Malzeme Kullanımı (YMK)	
YMK1	Malzeme bütünlüğünün sağlanması
YMK2	Kalite ve maliyet birlikteliğini malzeme bazında korunması
YMK3	Malzeme yaşam döngüsünün yapılması
YMK4	Yapı malzemeleri kullanımında yerellik
YMK5	Geri dönüşümlü yapı malzemelerinin tercih edilmesi
YMK6	Çevreye duyarlı doğal malzemelerin kullanılması

5. Kentsel Mekân Kalitesi: Kentli başta dinlenme olmak üzere çalışma gibi bazı aktiviteleri iç mekânlarda geçirdiği gibi bunların dışında kalan eğlenme, seyahat etme, çeşitli sosyal etkinliklere katılma gibi eylemler için zamanının büyük bölümünü dış mekânlarda geçirmektedir. Yapısal anlamda bakıldığında zaman iç mekân konforu ne ise dönüşüm uygulamalarında dış mekân kalitesi ve konforu da aynı niteliğe sahip olmalıdır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde zaman kentsel dönüşümün sürdürülebilirlik açısından

kentlinin iç mekânlarda konforlu bir yaşama sahip olması ile dış mekanlardaki kalitenin sağlanması kentte yaşayan herkesin ruhsal ve fiziksel anlamda sağlıklı olmasında direk etkili durumdadır. “Kentsel mekân kalitesi” ölçütü beş alt değerlendirme ölçütünden oluşturulmuş ve söz konusu ölçütler Tablo 7.13.’de sunulmuştur.

Tablo 7.13. Kentsel Mekân Kalitesi (KMK) alt bileşenleri

Kentsel Mekân Kalitesi (KMK)	
KMK1	Kentsel mekân kalitesinin sağlanması
KMK2	Kentte ait mekânsal bütünlüğün sağlanması
KMK3	Kentsel kimliği ortaya konulacak uygulamaların yapılması
KMK4	Kentliye alternatif kaliteli kentsel mekanların sunulması
KMK5	Ruhsal ya da fiziksel anlamda zararlı malzemelerin kullanılmaması

6. Kentsel Gelişim: Kentsel gelişim alt kriteri, sürdürülebilir kentsel dönüşüm için projelendirme aşamasında dikkate alınmalı ve tasarım bu noktadan itibaren her aşamasında güncellenerek değerini korumalıdır.

TÜSKED-PUM sisteminde, dönüşüm yapılacak alan tüm boyutlarıyla ele alınmalı, buna alternatif olabilecek seçenekler de oluşturulmalıdır. Ülkemizin jeolojik yapısı mevcut kentsel dönüşüm yapılacak alanla sınırlı kalınamayacağı gerçeğini ortaya koymakta, bu kentsel gelişim kriteri için kentsel gelişim seçeneklerinin sunulması gerekliliğini doğurmaktadır. Dönüşümde yapılacak her müdahalede göz önünde bulundurulması gereken gerçek, ülkemizde sıkça rastlanılan deprem, sel ve heyelan olması durumları için yapılacak uygulamanın bu doğrultuda oluşturulması gerektiğidir.

“Kentsel gelişim” ölçütü yedi alt değerlendirme ölçütünden oluşturulmuş ve söz konusu bu ölçütler Tablo 7.14.’de sıralanmıştır.

Tablo 7.14. Kentsel Gelişim (KG) alt bileşenleri

Kentsel Gelişim (KG)	
KG1	Kolay ulaşılabilirlik
KG2	Alternatif bölgelerin oluşturulması
KG3	Doğal afetlere karşı koruma
KG4	Mevcut durumla uyumluluğunun arttırılması
KG5	Dönüşümle ortaya çıkan verilerinin güncellenebilmesi
KG6	Teknolojik adaptasyon
KG7	Kentsel kimliğin bütüncüllüğünün korunması

Yukarıda bahsedilmiş olan ana kriterlere ait alt açılımlar dönüşüm projesinin bileşenleri olup bunların etaplar halinde uygulanması sonucu sürdürülebilir kentsel dönüşüme esas proje uygulaması ortaya çıkacaktır. Bütün ana başlıklarla birlikte ortaya konulan alt açılımlar zaman içerisinde güncellenebilir durumdadır ve geliştirilmeye açıktır. Bu konuda yapılan her iyileştirme gelecekte yapılacak dönüşüm projesi için sürdürülebilir olmada hedeflenen bir uygulamalar bütünlüğü niteliğinde olacaktır.

TÜSKED-PUM sisteminde uygulama yapılan yere, kentin alan ve nüfus olarak büyüklüğüne, koruma durumuna, kısmi ya da bütüncül olarak uygulanma bağlamı gibi farklılıklara göre uygulama yapılması öngörülmüştür. Proje modelini oluşturan ana başlıklarla birlikte alt başlıkların bütünün parçaları olmaları bakımından ele alınması, aslında ortaya çıkan uygulamanın her zaman değerlendirilebileceğini göstermektedir. Tablo 7.15.'de uygulamaya esas kriterler ile alt kriterlerin listesi bütüncül olarak verilmiştir. TÜSKED-PUM kapsamında uygulanan dönüşüm projelerinin aşamaları da genel anlamda şu şekildedir;

Tablo 7.15. Değerlendirme ölçütlerine genel bakış

Alt Değerlendirme Ölçütleri		
ARAZİ DURUMU	AD1	Kentteki Konumu (Merkez-Kenar-Ayrık)
	AD2	Mevcut topoğrafya kullanımı
	AD3	Kentsel alanların iyileştirilmesine katkısı
	AD4	Bitişik ya da ayrık nizam şeklinde planlanması
	AD5	Doğal yaşam alanlarının korunması
	AD6	Ulaşım ve otopark sistem çözümü
	AD7	Mikro & Makro büyüme yaklaşımı
	AD8	Rüzgâr yönünün uygulamada kullanılması
SU TASARRUFU	ST1	Suyu verimli kullanılmasını sağlayan teknik altyapı ve üstyapı
	ST2	Kentsel yeşil alanlarda tüketilebilecek en az biçimde su ve bakım isteyen bitkilerin seçilmesi
	ST3	Çeşitli temiz yüzeyler oluşturulması sonucu yağmur sularının toplanarak yeniden kullanılması
	ST4	Kentsel atık sularının çeşitli sistemlerle arıtılarak uygun yerlerde yeniden kullanılması
	ST5	Su tüketimi konusunda kentlinin sürekli duyarlılığını sağlayan bilgilendirmesistemlerinin kurulması
ENERJİ TÜKETİMİ	ET1	Güneş hareketine duyarlı yönlenme
	ET2	Cephelerde dolu boş oranı
	ET3	Rüzgâr enerjisi kullanımı
	ET4	Yerel yapı malzeme kullanımı
	ET5	Güneş panellerinden enerji üretimi
YAPISAL MALZEME KULLANIMI	YMK1	Malzeme bütünlüğünün sağlanması
	YMK2	Kalite ve maliyet birlikteliğini malzeme bazında korunması
	YMK3	Malzeme yaşam döngüsünün yapılması
	YMK4	Yapı malzemeleri kullanımında yerellik
	YMK5	Geri dönüşümlü yapı malzemelerinin tercih edilmesi
	YMK6	Çevreye duyarlı doğal malzemelerin kullanılması
KENTSEL MEKÂN KALİTESİ	KMK1	Kentsel mekân kalitesinin sağlanması
	KMK2	Kentte ait mekânsal bütünlüğün sağlanması
	KMK3	Kentsel kimliği ortaya konulacak uygulamaların yapılması
	KMK4	Kentliye alternatif kaliteli kentsel mekanların sunulması
	KMK5	Ruhsal ya da fiziksel anlamda zararlı malzemelerin kullanılmaması
KENTSEL GELİŞİM	KG1	Kolay ulaşılabilirlik
	KG2	Alternatif bölgelerin oluşturulması
	KG3	Doğal afetlere karşı koruma
	KG4	Mevcut durumla uyumluluğunun artırılması
	KG5	Dönüşümle ortaya çıkan verilerinin güncellenebilmesi
	KG6	Teknolojik adaptasyon
	KG7	Kentsel kimliğin bütüncüllüğünün korunması

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel dönüşüm temel olarak; zamanla işlevini yitirmiş, eski kullanım değeri ve yoğunluğunu barındırmayan kent bütününe ya da kentsel alanların, kaçak yapılaşma alanlarının, afet riski kapsamında değerlendirilebilecek yerleşim bölgelerinin, önemini ve değerini kaybetmiş tarihi alanların yeniden gündeme gelmeleri ve işlevlendirilmeleri için yapılan çalışmalar bütünüdür denilebilir. Bu tür alanlarda kentli için yaşama, çalışma ve sosyal ihtiyaçların karşılanabilmesi, çeşitli ve farklı taleplere cevap verebilecek durumda olması, sürdürülebilir uygulamaya dönük bir model çerçevesinde değerlendirilmesi bazı kriterler üzerine projelendirmeye mümkün olabilir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm projelerinde temel olarak;

Doğal çevrenin korunması temeline dayalı üretilen, ekoloji esaslı planlama, Kentli için yaşam ve çalışma hayatının mutluluk içerisinde sürdüğü, ekonomik, sosyal ve kültürel seviyelerin yüksek olan mimari mekanlara sahip yapısal ve çevresel tasarımlar,

Ortaya çıkan atıkların geri dönüşümüne sahip, enerji verimliliğine en üst seviyede hâkim ve zararlı atıkların tümüyle yok edildiği mühendislik projeleri,

Yerel bazda, yerele ait olacak şekilde yeni kazançlar elde etmek için ekonomik ve işlevsel modele sahip projeler,

Devlet kontrolünde, özel sektör tarafından üretilen çok katmanlı ve katılımcıya sahip, zamana ve mekâna göre bütüncül olarak ele alınabilen, çok hızlı değişkenlere cevap verecek kentlerin inşa edilmesine dayanmaktadır.

Ülkemizde kentsel dönüşüm çalışmalarına bakıldığında zaman bunların; yapısal, içerik, uygulama ve ortaya çıkan ürün bağlamında ele alınmadığı ve tüm bileşenleri içerisinde barındıran bütüncül bir çalışma modelinden yoksun olduğu, dönüşümün beraberinde getirdiği ve dönüşüm sonrası ortaya çıkan sorunların çözümünde eksik kaldığı görülmektedir. Bu eksikliklerin kaynağı alt bileşenlerden kaynaklanmamakla birlikte yasal boşluğun da olmaması merkezi yönetimin yükünü aslında hafifletmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta Türkiye’de kentsel dönüşüm çalışmalarının henüz tam bir zemine oturtulamamış olması ve dünyadaki olumlu örneklerle kıyasla henüz yeni yeni geliştiriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm konusunda söz sahiplerince değişik fikirler bulunmasına rağmen, tüm bileşenleriyle birlikte, kentsel dönüşümde sürdürülebilirliği sağlayacak bir model ortada bulunmamaktadır. Tüm sorunların kentsel dönüşüm ile yok olacağı inancının yanında konuyu baştan sona kadar sihirli bir dönüşüm aracılığı ile yapılabileceği gibi bakılması da

ayrı bir tartışma, sonu gelmeyecek kısır bir döngüdür. Türkiye’de, konuyla ilgili yerel idareler, politikacılar, akademisyen ve çeşitli meslek odaları ile sivil toplum kuruluşlarından, dönüşümün yapılacağı yerdeki yerel halka kadar tüm bileşenlerin farklı beklenti, arayış ve anlayışta oldukları açıktır. Sürdürülebilir amaçlı dönüşümü sağlayacak projelerin tasarım aşamasından uygulamanın sonuna kadar olan her etabında amaçsal farklılaşma durumu, konuyu daha da karışık hale sokmakta ve çözümü öteleyerek örnek olabilecek bir model çalışma olma durumundan çıkartmaktadır. Sürdürülebilirlik bağlamında dönüşüm çalışmalarının ortaya konulamaması süreci uzatmakta, yapılan çalışmanın nihai hedeflenen amaç için yapılmasına da engel teşkil etmektedir.

Özetlemek gerekirse sürdürülebilir kriterler doğrultusunda yapılacak kentsel dönüşüm projelerinde;

Mevcut kentsel doku ve kültürünün korunması, Ekolojik değerlerin korunması,

Kentli için yüksek kaliteli yaşam alanlarının oluşturulması, Yeşil alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunarak artırılması, Ulaşım sisteminin geliştirilmesi,

Özel araç kullanımının azaltılması, CO2 salınımının azaltılması,

Sosyal alanların kolay erişilebilir olması ve sayının artırılması, Yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin şekilde kullanılması, Teknolojinin etkin şekilde kullanılması,

Uygulamadaki mevzuatın geliştirilmesi, mülkiyet sorunlarının çözülmesi, Dönüşümle ortaya çıkan Sosyolojik-Psikolojik etkilerin araştırılması, Kentsel gelişme için alternatiflerin oluşturulması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında sunulmuş olan model, günümüzde Türkiye’de yapılmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarının gelecekte yer alması adına, bütüncül ve örnek olamayacak çalışmaların, sürdürülebilirlik temeline dayalı, uygulamada hızlı, etkin ve basamaklar halinde nasıl yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Belirlenen alt bileşenler tüm kentsel dönüşüm çalışmalarında temel teşkil edecek şekilde kullanılabilecek olup, uygulanabilir ve aktif bir çalışma yönteminin oluşturulması hedeflenmiştir. Söz konusu model ile tasarımdan uygulamaya kadar her adımda geri beslemeye sahip olması ve yerelden çok bütünsellik bağlamında fakat aynı zamanda yerel değerleri barındırmaktadır. Bu model çerçevesinde yapılacak kentsel dönüşüm uygulamalarının, sistematik bir biçimde başarılı ve sürdürülebilir uygulamalar olması, ortaya çıkacak ürün bakımından da örneklerin çoğalması anlamına gelir. Böylelikle çalışma tekil olmaktan çıkmakta ve bütünlük sağlayan uygulamalar silsilesinin her birine bağımsız olarak katkıda bulunur. Model ile kentsel dönüşüm çalışmalarının yalnızca fiziksel yenileme ile

mümkün olmadığının anlaşılması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilirliğin asıl hedeflenen olduğu bilincinin ortaya konulacak olması, sorunun bütün girdileriyle birlikte ele alınıp çözüme gidilmesi ve değerlendirilmesi gerekliliği, ancak sürdürülebilirlik esaslı dönüşüm modeliyle sağlanır.

Gelecekte modelin baz alındığı uygulamaların çoğalmasıyla model sürekliliği ve verimliliği üzerinde güncellemelerin yapılabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, model bünyesindeki aşamaların her biri için niceliğin yanında nitel çalışmalarla desteklenmesi uygun olur. Günden güne konumunu ve önemini daha da artırmakta olan sürdürülebilirlik, insanların onun hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarıyla kentsel dönüşüm beklentilerin modele girdi sağlaması da artı katkılar sağlar. Yerele ait uygulamaların çeşitlenmesi model için de vazgeçilmez bir gerçektir. Bu çerçevede dönüşüme muhatap olan yerel insanların görüş farklılıklarının olması modelin sahiplenildiğini de ortaya koyar. Modelin uygulanması ve süreçte ortaya çıkacak sonuçlara göre modelde gerekli değişim ve dönüşümlerin yapılması uygun olur. Bu yaklaşımla ortaya konulan model (TÜSKED-PUM) açık ve zayıf olan konularda mimari ve yerel ilişkisinin başarılı bir yolla kurulmasını sağlamaktadır. Ayrıca bütün bu verilerle birlikte değerlendirildiğinde ilk olma özelliğini barındıran Türkiye Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Projeleri Uygulama Modeli (TÜSKED-PUM), gelecekte yapılacak sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamalarına kaynak teşkil etmesi ve küresel ısınma sorunları için öncelik içermektedir.

KAYNAKÇA

- Abama, A. (1994). İmar Kanunu ve İlgili Mevzuat. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- AFAD, 2. (2022, Nisan 15). Türkiye Deprem Tehlike Haritası, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <http://deprem.afad.gov.tr/deprem-tehlike-haritasi> adresinden alındı
- Ağaryılmaz, İ. (1991). Diyarbakır Kenti Tarihi Yapısı, Sorunları ve Korunması İçin Temel Yaklaşımlar. Ankara: Diyarbakır I Tanıtın Adam Yazar Şevket Beysanoğlu'na 70. Yaş Armağanı, S.108.
- Ahunbay, Z. (1999). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon (İkinci Baskı). Türkiye: YEM Yayınları, 27.
- Ahunbay, Z. (2005). Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları, Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli. İstanbul,: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Subesi Yayınları.
- Akgül, D. (2012). Eko-kent Tasarım Kriterlerinin Sürdürülebilirliğe Etkisi, Malmö-Boo1ve Eco-Viikki Örnekleri Bağlamında Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, s. 4-142.
- Akkar, E., & Belge, Z. (2017). Daha Yaşanabilir Kentler İçin Mikro Ölçek Bir Yürünebilirlik Modeli. METU Journal of the Faculty of Architecture, Mimarlık Dergisi, 34 (1): 231-265.
- Algan. (2020, Aralık 28). Kentsel Gelişmede ekolojik sürdürülebilirlik, Uluslararası Kentsel Politikalar Konferansı. Uluslararası Kentsel Politikalar Konferansı - DAÜ (INCUP2017): <http://incup2017.emu.edu.tr/tr> adresinden alındı
- Alnaser, N., Flanagan, R., & Alnaser, E. (2008). Model for Calculating the Sustainable Building Index in the Kingdom of Bahrain. Journal of Energy and Buildings 40 2037–2043.
- Alpman, A. (1988). Eski Önyasya Hukukunda Adoption, S. 29. Ankara.
- Amirtahmasebi, R., Orloff, M., Wahba, S., & Altman, A. (2016). Regenerating Urban Land: A Practitioner's Guide to Leveraging Private Investment. The World Bank, s. 228.
- Anonymous. (1947). Plan to Rebuild Hiroshima: Australian Architect's Ambition. The West Australian, Monday December 22nd.
- Arnstein, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute

- of Planners, 35, 4, 216–44.
- Arseven, V. (2013). Ana Britannica Tonoza Mad., XXI, 1992, 85; Hasol, S. 451-452. İstanbul.
- Aşkın, F. (2014). Safranbolu Geleneksel Yerleşim Dokusunun Ekolojik Kent Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, s. 3-38.
- Athens Conference,. (1931). Nisan 15, 2021 tarihinde Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments: <https://www.icomos.org/fr/ressources/chartes-et-normes/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/425-la-charte-dathenes-pour-la-restauration-des-monuments-historiques-1931> adresinden alındı
- Atlı, M. (2014). Hepsi Diyarbakır, Herkesin Bildiği Kimsenin Bilmediği. İletişim Yayıncılık.
- Avrupa Konseyi. (1985). Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması için Sözleşme, Granada, 3 Ekim 1985. Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Subesi, Yapı Malzemeleri Katalogu, İstanbul, 1997.
- Avrupa Konseyi. (1992). Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, Granada, 3 Ekim 1985. Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Subesi, Yapı Malzemeleri Katalogu, İstanbul, 1997.
- Aydın, B. (2010). Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Anabilim Dalı, İstanbul, 9 s.
- Ayık, C., Ayatac, H., & Sertyeşilışık, B. (2017). A Gap Analysis on Urban Sustainability Studies and Urban Sustainability Assessment Tools. Architecture Research, 7(1), 1-15. doi: 10.5923/j.arch.20170701.01.
- Baily, S. (2003). Fresh start for the Elephant and Castle. Greater London Authority. Nisan 15, 2021 tarihinde www.london.gov.uk adresinden alındı
- Balaban, O. (2013). Neoliberal Yeniden Yapılanmanın Türkiye Kentleşmesine Bir Diğer Armağanı: Kentsel Dönüşümde Güncelin Gerisinde Kalmak. İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali, (der.) Ayşe Çavdar, Pelin Tan, Sel Yayıncılık, İstanbul, ss.51-78.
- Balcan, C. (2021). Erken Cumhuriyet Döneminde Mekân Üretim Süreci: Diyarbakır

- Örneği. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Baransü, B. (1989). Şehir Yenileme. İstanbul: Reyo Basımevi.
- Barkan, Ö. (1953-1954). (1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği,. İstanbul: İktisat Fakültesi Mecmuası, XV, S. 303-307.
- Bayram, A. M. (2006). Kentsel Dönüşüm Tartışmaları,. Bülten, Mimarlar Ankara Şubesi Yayını, 40, Mayıs-Haziran, ss. 7-11.
- Beder, S. (2000). Costing the Earth: Equity, Sustainable Development and Environmental Economics. New Zealand Journal of Environmental.
- Bekleyen(a), A., & Yıldırım, M. (1999). Diyarbakır'da Vernaküler Mimari: Köşkler, Diyarbakır: Müze Şehir. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, No:1271, Aralık. S. 226-231.
- Bekleyen, A. (1995). Eski Diyarbakır Evi Kitlemel Biçimini Etkileyen Asal Etmenlerin Belirlenmesi. Yapı, S. 163, Haziran, S. 68-74.
- Bennett, K. B. (2000). Coalfields Regeneration Dealing With The Consequences of Industrial Decline. The Policy Press, Bristol, UK.
- Berthold, S. (1987). İran Mogolları, (Çeviren: Cemal Köprülü), 54. Ankara.
- Betancur, J. (2007). Approaches To The Regularization Of Informal Settlements: The Case Of Primed in Medellin, Colombia. Global Urban Development, Volume 3, Issue 1, November.
- Bevan, T. (2007). Sustainable urban street design and assessment. Washington: Proceedings of the 3rd Urban Street Symposium.
- Beysanoğlu, Ş. (1987). Anıtları ve Kitabeleri İle Diyarbakır Tarihi, Cilt 1. Ankara: Nayir Matbaası.
- Beysanoğlu(a), Ş. (1990). Bütün Cepheleriyle Diyarbakır Tarihi, I. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Türk-İslam Şehri), S. 19.
- Bilgen, H., & Özcan, G. (1989). "İmar ve Şehir Planlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına Ve Şehir Planlamasına Etkileri. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 40.
- Blanco, C., & Kobayashi, H. (2009). Urban Transformation In Slum Districts Through Public Space Generation And Cable Transportation At Northeastern Area: Medellin, Colombia. The Journal of International Social Research, Volume 2 / 8

- Summer, 75–90.
- Boğaziçi Üniversitesi. (2011). Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması. Mastercard.
- Borja, J., & Castells, M. (1997). Local and Global: Management of Cities in the Information Age, London: Earthscan, Sassen S, 2000, Cities in a World Economy. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- British Standards Institute. (1998). Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings. BSI, London, BS 7913:1998.
- Burton, E. (2000). The Compact City: Just of Just Compact? A Preliminary Analysis, Urban Studies, 37 (11), 1969-2006.
- Calderon, C. (2012). Social Urbanism - Integrated and participatory urban upgrading in Medellin, Colombia. In R. J. Lawrence, H. Turgut & P. Kellett (der.), Requalifying the Built Environment: Challenges and Responses (pp. 179-198). Göttingen: Hogrefe Publishing.
- Carracedo García-Villalba, O. (2013). Regenerating neighborhoods through identity and community places Planning and developing strategies for resilient informal settlements. Tainan. Taiwan.: 7th Conference of the International Forum on Urbanism. IFOU.
- Cengiz, C. (2009). Kıyı Alanlarında Ekolojik Planlama Yalova Armutlu Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 27 s.
- Chesney, R. (1850). The Expedition For The Survey Of The Rivers Euphrates And Tigris, Vol.I., London.
- CIAM. (1933). Nisan 20, 2021 tarihinde Athens Charter: http://www.open2.net/modernity/4_2.htm adresinden alındı
- Cities of Our Environment, 2. (2016, Aralık 28). an-emission-impossible-world.blogspot.com adresinden alındı
- Clarke, G. (1992). Towards Appropriate Forms Of Urban Spatial Planning. Habitat International, Vol.16, Issue.2, P.149-165.
- Claudia N, & J. (2003). Janina, Mobility management at district level - The impact of car-reduced districts on mobility behaviour Institute of Transport Research, Germany. Karlstad, Sweden: Presented at the 7th European Conference on Mobility Management, 21-23 May.

- Couch(a), C. (1990). Urban renewal: Theory and practice. Macmillan.
- Couch, C., & Fraser, C. (2003). Introduction: the European context and theoretical framework. Urban Regeneration in Europe. Oxford, Malden, Iowa, Victoria, Berlin: Blackwell.1-17.
- Çakılcıoğlu, M., & Cebeci, Ö. (2003). Kentin Çöküntü Alanlarında Uygulamada Yetersiz Kalan İmar P. Yerine Alternatif Planlama Süreçleri' Kentsel Dönüşüm Sempozyumu. İstanbul: Haziran, Bildiriler Kitabı.
- Çallı, M. E. (2012). Kentsel Yenilemede Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İlgili İdari Yargı Kararları, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çambel, H., & Braidwood, R. (1988). 1987 Yılı Çayönü Kazıları, X. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Ankara.
- Çatalbaş, F. (2012). Suriçi bölgesi kentsel dönüşüm projesi ve Diyarbakır turizmine katkısı. Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dergisi,1, 45-58.
- Çelebi, K. (2009). Kitap-I, Cihannüma. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: 1, Tıpkıbasım, 436-437.
- Çetinkaya, Ç. (2013). Eko-Kentler: Kent ve doğa ilişkisinde yeni bir sistem tasarımı. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 1, 12-16.
- Çiftçi, S. (2016). Toplum Temelli Bir Yaklaşım Olarak Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm: Ankara Dikmen Vadisi Örneği, Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiğın, A., & Tokman, L. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Rolüyle Mimarlık. Eskişehir Teknik Üniversitesi yayınları; no. 3, Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yayınları;1, s:31.
- Çiğın, A., & Yamaçlı, R. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Rolüyle Mimarlık. Eskişehir Teknik Üniversitesi yayınları; no. 3, Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yayınları;1, s:71.
- Çınar. (2000). Bahçekent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kent Bilime Katkıları. Ankara Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 55, Sayı 1.
- Çoban, Ö., & Harman, S. (2016). Yavaş Şehir Ağına Üye Olan Şehirlerin İnternet Sitelerinde Yavaş Şehir Temasının Görünürlüğü Üzerine Bir Araştırma. İşletme Fakültesi Dergisi, 17(2): 235-253.

- ÇŞB. (2015). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-Alt Yapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Şube Müdürlüğü. Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğünün Görevleri. Ankara. Kasım 25, 2020 tarihinde <https://diyarbakir.csb.gov.tr/altyapi-ve-kentsel-donusum-sube-mudurlugu-i-2710/>, adresinden alındı
- Çubuk, M. (1998). Çağdaş Kentsel Kültür Mirası Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu, Sunuşlar, Sonuçlar ve Bir Değerlendirme. İstanbul, s.32.
- Dağtekin, E. (2018). Coğrafi işaret olarak Diyarbakır bazalt taşı ve tescili. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 66, 851-860.
- Dalkılıç(a), N., & Aksulu, I. (2000). Diyarbakır Kenti, Geleneksel Konut Mimarisi. Ankara: Gazi Sanat Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, S. 53, 66, 69.
- Dalkılıç, N., & Bekleyen, A. (2011). Geçmişin Günümüze Yansıyan Fiziksel İzleri: Geleneksel Diyarbakır Evleri, Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi,. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Ve Sanat Yayınları-3.
- Darchen, S., & Ladouceur, E. (2013). Social Sustainability in Urban Regeneration Practice: A Case Study Of The Fortitude Valley Renewal Plan in Brisbane. Australian Planner.
- Darkot, B. (1966). Diyarbakır, İslam Ansiklopedisi., C. III, İstanbul, 1988, S. 601; Diyarbakır”, Yurt Ansiklopedisi, C. III, İstanbul, 1982, 2238-2310; Türk Ansiklopedisi, Diyarbakır, C. XIII, Ankara, 1966, 378.
- de Pommereau, I. (2006). New German community models car-free living’, The Christian Science Monitor,,: <http://www.csmonitor.com/2006/1220/p01s03-woeu.html> adresinden alındı
- Demiral, B. (2005). Sürdürülebilir Kentler ve Bölge, Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler, (Ed. Özhan Ertekin). İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Department of the Environment, Department of National Heritage. (1994). UK: (PPG15) Planning Policy Guidance Note 15 Planning and the Historic Environment.
- Diler, G. (2012). Avrupa’nın İlk Yeşil Başkenti Stokholm. Ekoyapı, Nisan, 9.
- Domicelj, S. (1993). Gelişme ve Kentsel Koruma: Kentlerin Kültürel Rehabilitasyonu. İstanbul: Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu, Msgsü, S.19.
- Doratlı, N. (2005). Revitalizing historic urban quarters: A model for determining the most relevant startegic approach. European Planning Studies, 13(5):749-772.

- Dükkancı, U. (2013). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinin Gelişimi Ve Günümüzdeki Yasal – Yönetmelik Boyutun İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Emekli, G. (2011). EXPO 2020 Yolunda Öğrenen Kentler ve Kent Turizmi. Ege Coğrafya Dergisi, 3(1): 112-118.
- Emlakta Son Dakika. (2019). Diyarbakır’da konut projeleri birer birer tamamlanıyor! Kasım 25, 2020 tarihinde <https://www.emlaktasondakika.com/haber/genel/diyarbakirda-konut-projeleri-birer-birertamamlaniyor/142284/> adresinden alındı
- Eraydın, A. (2006). Mekânsal süreçlere toplu bakış. Değişen mekân. Ankara: Dost Kitabevi.
- Erder, C. (1975). Tarihi Çevre Bilinci (Birinci Baskı). Türkiye: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ergün, N. (2006). Gentrification Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği, İstanbul’da Soylulaştırma Eski Kentin Yeni Sahipleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erten, D. (2009). Uluslararası Yeşil Bina Sertifikalarına Bir Bakış: Türkiye için bir Yeşil Bina Sertifikası Oluşturmak için Yol Haritası. İstanbul: Fifth International Conference on Construction in the 21st Century (CITCV) “Collaboration and Integration in Engineering, Management and Technology, 20-22 Mayıs.
- Eryıldız, S. (1996). Kentsel Ekoloji. Mimarlık Dergisi, 25(1): 25-30.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 48, Haziran, s. 205-248.
- Eşin, A. (2018). Sur’da yaşam. Emo Kadın Bülteni, 6, 16-19.
- Feng, L. (2010). Adaptive Reuse of Historic Housing for Commercial Development: A Case Study of Xintiandi Redevelopment Project in Shanghai, Doktora Tezi. University of Florida, China.
- Fitch, J. (1982). Historic Preservation: Cultural Management of the Built World. New York: Mc. Graw Hill Book Company.
- Frey, W. (2011). Freiburg Green City: Approaches to Sustainable Urban Development. Herder: Freiburg Basel Wien, p. 102.
- Gabriel, A. (1940). Voyages Archeologiques Dans La Turquie Orientale. Paris.

- Garden, R. (1999). Description Of Diarbekr. London: Journal Of The Royal Geographical Society, C. 37, 1867, 182-193.
- Gauzin-Müller, D. (2002). Sustainable Architecture and Urbanism: Concepts, Technologies, Examples. op. cit., p. 156. Book; Book/Illustrated.
- Geenhuisan, M., & Nijkamp, P. (1994). Sürdürülebilir Kenti Nasıl Planlamalı? Toplum ve Bilim Dergisi, 64(65), 129-140.
- Genç, F. (2014). Politics in Concrete: Social Production of Space in Diyarbakır, 1999-2014, Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi.
- Genç, F. N. (2008). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 15(1), Ss. 115-130.
- Gibson, M., & Kocabaş, A. (2002). 7-15 mayıs Londra teknik gezi değerlendirme raporu, ŞK 508 London: Regeneration of a world city, yayınlanmamış araştırma raporu. MSÜ, İstanbul, s. 11.
- Glass, R. (1964). London: Aspects Of Change. London.
- Goodland, R. (1995). The Concept of Environmental Sustainability. Annual Review of Ecology and Systemaics, 1-24.
- Göksu, A. (2004). Kentsel Dönüşüm: Yeni Yaklaşımlar ve Yenilikçi Modeller. Mimarist Dergisi, 12, 81-87.
- Görgülü, Z., & Görgülü, T. (1994). A Method Research for Urban Renewal Works For The Areas Which Are Jointly Owned Parcels, Planning For A Broader Europe. İstanbul: VIII. AESOP Congress Proceedings, vol.4, 24-27 Ağustos, s.188.
- Göyünç(a), N. (1968). Onaltıncı Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 76.
- Göyünç, N. (1975). XVI. Yüzyılda Güneydogu Anadolu’nun Ekonomik Durumu. Ankara: Türkiye İktisat Tarihi Semineri, 5-10 Haziran 1973, 71-102.
- Gullberg, A. (2010). Hållbar Stadsutveckling–Underlag Till Formas Arbete Med Regeringsuppdraget Till Miljö-Och Kulturmyndigheter. Formas 30th.
- Guzowski, M. (2010). Towards Zero Energy Architecture: New Solar Design, Laurence King Publishing LTD: London, United Kingdom, pp. 52–67;: <http://www.werkstatt-stadt.de/en/projects/22/> adresinden alındı
- Gülersoy, N. Z. (1981). Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- Gülersoy, N. Z. (1984). Tarihsel ve Kültürel Çevre Korunması, Türkiye’ de Tarihsel

- Mimari Değer Koruma Anlayışının Gelişimi. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- Gülersoy, N. Z. (2003). Sit Koruma Ders Notları. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Gültekin, A., & Bulut, B. (2015). Yeşil Bina Sertifika Sistemleri: Türkiye İçin Bir Sistem Önerisi. Ankara: 2. International Sustainable Buildings Symposium, 28-30 Mayıs 2015.
- Gündüz, O., & Taner, T. (2001). Küreselleşme sürecinde Türk kentlerinin Kimlik sorunları ve İzmir Örneği. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, 1.Uluslar Arası Kentsel Tasarım Buluşması,. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Günkut, S., & Kejanlı, T. (2010). Diyarbakır Suriçi'nin Tarihi Gelişim Evreleri, Nebiler, Sahabiler, Azizler Ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu, 25-27 Mayıs 2009. Ankara: Bildiriler Kitabı, (349-362), S. 350.
- Gürler, E. (2003). Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul, ss.113-158.
- Harvey. (2013). Asi Şehirler. Çeviri: Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis.
- Hasandemir, T. (2013). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin, İstanbul Rezerv Konut Alanında, Stratejik, Mekânsal Planlama İlkelerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, s. 6-53.
- Herrle, P., & Wegerhoff, E. (2008). Architecture and Identity? Steppenwolf and the Carriers of Change. 11.
- Housing, C. I. (2000). Why bother with energy conservation Housing Express.
- Hürriyet. (2019). Sur'da TOKİ'nin 238 konutu için kura çekildi. Kasım 25, 2020 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/surdatokinin-238-konutu-icin-kura-cekildi-40646170/> adresinden alındı
- Hürriyet(a). (2019). 187 Hektarlık sur dönüşümü. Kasım 25, 2020 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/187-hektarlik-sur-donusumu-40039705/> adresinden alındı
- Hüsrev, N.-I. (1985). Sefername, (Çev. Abdülvahab Tarzî). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 13.
- ICOMOS. (1964). Nisan 18, 2021 tarihinde II.International Congress of Architects and Technics of Historical Monuments, Venice Charter: <https://www.icomos.org/fr/a->

- propos-de-licomos/mission-et-vision/historique/157-articles-en-francais/ressources/publications/411-the-monument-for-the-man-records-of-the-ii-international-congress-of-restoration adresinden alındı
- ICOMOS. (1993). Nisan 15, 2021 tarihinde Guidelines on Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites: <https://www.icomos.org/fr/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/187-guidelines-for-education-and-training-in-the-conservation-of-monuments-ensembles-and-sites> adresinden alındı
- ICOMOS. (1994). Nisan 18, 2021 tarihinde Nara Document on Authenticity: <https://www.icomos.org/fr/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/386-the-nara-document-on-authenticity-1994> adresinden alındı
- ICOMOS. (1995). ICOMOS Nouvelles, 1995-1, s.10; Koruma Etigi, ICOMOS Uluslararası Egitim Komitesi, Uluslararası Koruma Egitimi Sempozyumu. Soumenlina-Finlandiya, 12-17 Haziran.
- ICOMOS. (1998). Nisan 18, 2021 tarihinde Stockholm Declaration: <https://www.icomos.org/fr/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/190-la-declaration-de-stockholm> adresinden alındı
- ICOMOS Australia. (1999). Nisan 18, 2021 tarihinde Burra Charter for Places of Cultural Significance: <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/burra-charter-archival-documents/?highlight=Burra%20Charter%20for%20Places%20of%20Cultural%20Significance#BC1999> adresinden alındı
- ICOMOS, 1. (1987). Nisan 04, 2021 tarihinde Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas Washington Charter: <https://www.icomos.org/fr/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/173-charte-internationale-pour-la-sauvegarde-des-villes-historiques> adresinden alındı
- İlgüner, M., & Asplund, C. (2011). Marka Şehir. İstanbul: Markating Yayınları.
- İnanç, T. (2010). Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2000). İcraatlar, Yatırımlar ve Projeler, Tarihi Eser Onarımı Raporu. Nisan 15, 2021 tarihinde <http://www.ibb.gov.tr> adresinden alındı
- İşıkcevhahir, E. (2017). Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Kavramı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Işıldar(a), G., & Gökbayrak, A. (2017). Yeşil Binalarda Belgelendirme Ölçütlerinin Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine göre Değerlendirilmesi,. Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 7(1):46-57.
- Işıldar, G. (2012). 2011 Avrupa Yeşil Başkenti Hamburg: Eko-Kent Kriterleri ve Performans Göstergeleri Açısından İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi, s. 241-262.
- Jabareen, Y. (2006). Sustainable urban forms: Their typologies, models, and concepts. Journal of Planning Education and Research, 26(1), 38-52. <https://doi.org/10.1177/0739456X05285119> adresinden alındı
- Jacobs, M. (1991). The Green Economy. London, UK.: Pluto Press.
- Jenks, M., & Dempsey, N. (2005). Future Forms and Design for Sustainable Cities. Elsevier, Oxford.
- Jepson, E. (2001). Sustainability and Planning: Diverse Concepts and Close Associations. . Journal of Planning Literature, 15(4), 499-510.
- Kaptan, H. (1981). İstanbul Metropolitan Alanı İçinde Planlama Deneyimleri. Ankara: Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, s.63-83.
- Karaaslan, G. (2011). Sürdürülebilir Kent İçin Eko-Teknolojik Tasarım Bartın-Amasra Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın s. 5-35.
- Karaaslan, M. (2018). Diyarbakır Suriçi bölgesinin yeniden inşası ve hukuksal boyutu. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (23)39, 335-373.
- Karadağ, A. (2009). Kentsel Ekoloji; Kentsel Çevre Analizinde Coğrafi Yaklaşım. Ege Coğrafya Dergisi, 18(1-2): 31-47.
- Karakoç, M. (2011). Kent Mekânının Biçimlenmesinde İmar Mevzuatının Etkisi, Başbüyük Kentsel Dönüşüm Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karakurt, T. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 5(2). 9-11.
- Karakurt, T. E. (2013). Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Analizinin Modeli. Şehircilik, 20(1): 31-46.
- Karaman, O. (1995). Hatunoglu Kurt İsmail Hakkı Paşa'nın Diyarbakir Valiliği (1868 1876), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
- Kasioumi, E. (2010). Sustainable urbanism: An examination of environmentally

- responsible neighborhood developments in Europe and lessons for sustainable urban planning. Master Thesis. Massachusetts Institute of Technology. ProQuest Dissertations Publish.
- Kayalar, A. (2009). Soylulaştırma Projelerinin Çift Yönlü Simetrik Model Kavramları Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Sulukule Ve Fener-Balat Örnekleri, Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Kayasu, S., & Yaşar, S. (2003). Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramlar, Gözlemler. İstanbul: Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Ytü.
- Kejanlı, D. (2004). Anadolu'da Kale Kentler Ve Koruma Sorunları: Diyarbakır Kale Kenti, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş(a), R. (2004). Kentsel Dönüşümün Tüzel Altyapısı. Mimar-ist Dergisi, 4 (12), 73-76.
- Keleş(b), R. (1993). Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar. İstanbul: Kent Basımevi.
- Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri. İstanbul: 1.basım, İmge Kitapevi, Yorum Matbaa, 67.s.
- Keleş, R. (2013). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., & Hamamcı, C. (1998). Çevre Bilim. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2012). Çevre Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kellert, S. R., Heerwagen, J., & Mador, M. (2008). For a consideration of the importance of integrating nature in architecture and urban design. Biophilic Design: the Theory, Science, and Practice of Bringing Buildings to Life, John Wiley & Sons, Inc.
- KENTGES. (2010). Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Keskin, B. E. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler. Paradoks, 8(1): 81-89.
- Kibert, C. (2005). Sustainable Construction: Green Building Design and Delivery (1. Baskı). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Kılıç, S. (2006). Yeni Toplumsal Ekonomik Arayışlar Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma. Ankara: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 2.
- Kim, J., & Rigdon, B. (1998). Sustainable Architecture Module: Introduction to

- Sustainable Design, National Pollution Prevention Center for Higher Education. Michigan.
- Köprülüzade, M. F. (2016). Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar,. Gaziantep: Gaziantep University, Journal of Social Sciences 15(3):949-970.
- Kuban(a), D. (2007). Osmanlı Mimarisi. İstanbul: Mayıs, S. 573.
- Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kubba, S. (2010). LEED Practices. Certification, and Accreditation Handbook. 49-75.
- LAAP. (2002). Local Area Action Plan, Area 1. Southwark Neighbourhood Renewal Strategy Part 3, Southwark Alliance, Southwark Council, October, page, 38-39.
- Lawrence, R. (1987). Housing, Dwellings And Homes. Great Britain: Design Theory, Research And Practice, John Wiley+ Sons,.
- Lee, J. (2003). Enhancing Sustainability in Downtown by Triple-Value Adding to Urban Redevelopment Efforts, PhD thesis. University of Washington.
- Lees, L., & Davidson, M. (2005). New-Build Gentrification And London's Ri-Verside Renaissance. Environment And Planning A, 37, S.1168.
- Lefebvre, H. (1973). Writings on Cities. Blackwell Publishers, Londra.
- Lichfield, D. (1992). Urban Regeneration for the 1990s. London. London Planning Advisory Committee.
- Lıtfın, T. K. (2017). Eko Köyler. 1.basım, Alfa yayınları: Melisa Matbaacılık, Ankara, s. 33-34.
- Lobo, M. L. (1994). Ekokent, Ekolojik Yaklaşım (17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu: Kent ve Çevre: Planlamaya Ekoloji Yaklaşım, 4-5-6 Kasım 1993, Bursa), (Ed.Mehmet Çubuk). İstanbul: İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, s.2-10.
- Lovering, J. (1988). The Local Economy And Local Economic Strategies. Polixand Politics 19-3; 1988; Pp. 145-147.
- Maclean, K. (2014). The 'Medellín Miracle'. The politics of crisis, elites and coalitions, research Paper 24, Developmental Leadership Program.
- Madran, E. (2003). Kültürel Miras. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Subesi Bülteni, Sayı: 08.
- Mangen, S. P. (2004). Social Exclusion and Inner City Europe: Regulating Urban Regeneration. Palgrave Mcmillan, London (UK).

- Mengi, A., & Algan, N. (2003). Küreselleşme Ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Meydan, Y. (2016). Çevre Bilinci ve Eko-Kent Planlaması: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, s. 19-110.
- Montgomery, J. (1998). Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design. Journal of Urban Design, 3(1).
- Mullins, D. v. (2006). Housing Policy in the UK. London.
- Mullins, D., & Murie, A. (2006). Housing Policy in the UK. London. Mumford, L. (2013). Tarih Boyunca Kent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mülayim, S. (1982). Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler. Selçuklu Çağı. Ankara.
- Ng, M., Cook, A., & Chui, E. (2001). A sustainable urban regeneration strategy for Hong Kong. Planning Practice and Research, 16(2), 171- 183.
- Noon, D., Canham, J., & Eagland, M. (2000). Economic Regeneration and Funding, Urban Regeneration A Handbook. SAGE Publications, London, 61-86.
- Oktay, D. (2004). Urban Design for Sustainability: a Study on the Turkish City,. International Journal of Sustainable Development and World Ecology, 11(1): 24–35, .
- Oktay, E., & Özmen, A. (2009). Stratejik Kent Yönetimi Bağlamında Kent Bilgi Sistemlerinin Önemi. Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler Bildiriler Kitabı, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayını, No:351, Cilt 2, S. 913-922.
- Omann, I., & Spangenberg, J. (2002). Assessing social sustainability: The social dimension of sustainability in a socio-economic scenario. 7th Biennial Conference of the International Society for Ecological Economics in Sousse, Tunisia, 6-9 March.
- Oppert, J. (1863). Expédition Scientifique En Mésopotamie Exécutée Par Ordre Du Gouvernement De 1851 A 1854. Paris: Imprimerie Impériale, 50-56. .
- Oral, İ. (1993). Eski Diyarbakır Evlerinde Malzeme Ve Strüktür-Süsleme İlişkileri Üzerine Bir Araştırma, D.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Diyarbakır.
- Ögel, S. (1987). Anadolu Selçukluları Taş Tezyinatı. Ankara.

- Öney, G. (1969-70). Anadolu'da Selçuklu Ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri. İstanbul: STY, III, 135.
- Özcan(a), A. (2006). Türkiye'de Bütüncül Bir Kentsel Dönüşüm İçin Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK'lara) Düşen Görevler: STK'ların Yüklenebilecekleri Yeni İşlevlerin İrdelenmesi. Çanakkale: Üçüncü Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi (9-10 Aralık 2006), Bildiriler Kitabı, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayını, s. 265-274.
- Özcan, K. (2012). Sürdürülebilir Kent Modeli, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme. İstanbul: Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Melih Ersoy (Ed.), Ninova Yayıncılık.
- Özdemir, D. (2010). Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özden(a), P. (2008). Kentsel Yenileme. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özden, P. (2014). Kentsel Dönüşüm Projeleri (2004) (Küçük A.H., Kentsel Dönüşüm Boyutları Barcelona'da Raval Bölgesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ocak. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.
- Özkaynak, M. (2021). Akarsu Kıyı Yerleşimlerinde Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği. Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Palabıyık, H. (2005). Sürdürülebilirlik ve yerel yönetimler: Uygulanabilirliği ve ölçümü üzerine. Ankara: Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1: Reform. Nobel Yayınları.
- Park, E., Burgess, W., & Mckenzie, D. (1925). The City, London. The University Of Chicago Press.
- Parla(a), A. (1895). Charles Wilson, Handbook For Travels İn Asia Minor, Transcaucasia, Persia, John Murray. London.
- Parla(a), C. (2004). Osmanlı Öncesinde Diyarbakır: Kente Hakim Olanlar Ve Bıraktıkları Fiziksel İzler. Diyarbakır: 1. Uluslar Arası Oguzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu, 20-22 Mayıs 2004, Bildiriler, 247.
- Parla, C. (1990). Türk-İslam Sehri Olarak Diyarbakır, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 165-249.
- Pearce, A., Dubose, J., & Vanegas, J. (1996). Rehabilitation as a Strategy to Increase the Sustainability of the Built Environment. USA.
- Polat, S. (2005). Mimarlık ve Kentsel Yaşam Kalitesinin Sağlanmasında Dönüşüm Projelerinin Rolü: Bursa – Santral Garaj Bölgesi Örneği. Bursa: Uludağ

- Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Polat, S., & Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12(1): 61-76.
- Portalatin, M., Koepke, K., & Roskoski, M. (2010). *Green Building Rating Systems*. Houston, TX: IFMA Foundation.
- Quaid, A. (2002). The Sustainability Inventory: A Tool to Assist US Municipalities Advance Towards Sustainability, Local Environment. *The International Journal of Justice and Sustainability*, 7 (4), 447-453.
- Reyhan, H., & Leblebici, Ö. (2013). Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek. İstanbul.
- Roberts, P. (2000). The Evaluation, Definition and Purpose of Urban Regeneration. *Urban Regeneration A Handbook*, s.14.
- Rodwell, D. (2007). *Conservation and Sustainability in Historic Areas*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Rondinelli, D. A. (1993). *Development Projects As Policy Experiments: An Adaptive Approach To Development Administration*, Foutledge. London.
- Sami, K. (2017). Diyarbakır tarihi suriçi kentsel, mekânsal ve toplumsal yaşamda renkleri yok olan kültürel miras. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 53, 391-400.
- Sancakdar, O. (1996). *Belediyenin İmar Planını Yapması Değiştirmesi ve Hukuki Sonuçları*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Schiller, S., & Evans, J. (2006). Assessing urban sustainability: microclimate and design qualities of a new development. W, Weber (Der.),. Cenevre, İsviçre: The 23rd Conference on Passive and Low Energy Architecture Proceedings içinde. (s. 969-975).
- SDC. (2002). *Vision For Sustainable Regeneration, Environment & Poverty The Missing Link*, London. Kasım 05, 2020 tarihinde <http://www.sd-commission.org.uk/> adresinden alındı
- Seçkin, E. (2004). Mahalle Planlaması Ve Katılımın Önemi Üzerine,. İstanbul: Mimarist Dergisi, 2004/2.
- Sev(a), A. (2009). *Sürdürülebilir Mimarlık*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, YEM Yayınları.

- Sev, A., & Canbay, N. (2009). Dünya Geneline Uygulanan Yeşil Bina Değerlendirme ve Sertifika Sistemleri. *Yapı Dergisi Yapıda Ekoloji Eki: Ekolojik Mimarlıkta Somut Adımlar* (Nisan), 42-47.
- Sevim(a), A. (1965). Suriye Selçukluları I, 427. Ankara.
- Sevim, A. (1973). Diyarbakir Bölgesinin Büyük Selçuklu İmparatorluguna Katılması, Atatürk Konferansları 1971-1972, 299-307. Ankara.
- Sevin, V. (1988). Üçtepe Kazıları, İstanbul.
- Sezal, İ. (1992). Şehirleşme. Ağaç Yayınları, İstanbul. 22.s.
- Sezer, S., & Tüzün, G. (2002). Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal. Ankara: T.C. Çevre Bakanlığı, BM Kalkınma Programı.
- Sezgin, H. (2002). Avrupa Ortak Kültür Mirası Ve Türkiye - Kültürel Sorunlar ve Ortaklık Kosulları,10. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu. Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 25 Nisan.
- Sharifi, A. (2016). From garden city to Eco-urbanism: The quest for sustainable neighborhood development. *Sustainable Cities and Society*, 20, 1-16.
- Sharifiti, A., & Murayama, A. (2013). A critical review of seven selected neighborhood sustainability assessment tools. *Environmental Impact Assessment Review* 38, pp: 73-87.
- Shoup, D. (2011). The High Cost of Free Parking. APA Planners Press, updated edition.
- Sınmaz, S. (2013). Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri. *Megaron*, 8(2): 76-86.
- Sönmez, İ. (2005). Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler-Beklentiler-Riskler. *Ege Mimarlık*, 53: 16-21.
- Suher, H. (1999). Ülkemizde Metropolitanlaşma Sürecinde Kent Kimliği Sorunsalı, Metropolitan Alanlar Planlama Sorunları I. Sempozyum Bildirileri (15-16 Ekim 1998). Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayın No: Ytü. Mf. De-99.0499, S. 354- 360.
- Şahin, M. (2010). Kent Kimliği Ve Değişim Sürecinin Kayseri Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.
- Şehir Plancıları Odası. (2005). Nisan 04, 2021 tarihinde Kentsel Dönüşüm Kanunu Tasarısı Görüş Rapor: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=75&tipi=4&sube=0 adresinden alındı

- Şeşen, R. (2017). Ebü'l-Fidâ, (2017). Takvimü'l-Büldan. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Taş, K. Z. (2004). 1. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu, 20-22 Mayıs 2004-Diyarbakır. Diyarbakır: Bildiriler Kitabı, (Amida Kuşatması), 103-115.
- Tatar, H. (2015). Sürdürülebilirlik Ölçütleri Bağlamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İrdelenmesi Üzerine Bir Model: "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi I. Etap Hak Sahibi Konutları. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tekeli(a), İ. (2003). Değişen Kent Çeperleri, Saçaklanma, Kentsel Et ek, Kırsal Etek. Mimarist.
- Tekeli(b), İ. (1996). Habitat II'nin İçeriğinin Geliştirilmesi Üzerine Düşünceler, Habitat II Konferansı Yazıları. Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996 (a), 15.
- Tekeli(c), İ. (1991). Kent Planlaması Konuşmaları. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını.
- Tekeli(d), İ. (2003). Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 1-30. May., , YTÜ, S.2, İstanbul.
- Tekeli, İ. (1987). Kentsel Korumada Degisik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu. Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Tekeli, İ., Algan, N., & Türkeş, M. (2010). Türkiye Açısından Dünyada İklim Değişikliği. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Raporları, Sayı:22.
- Tekin, A. (1997). Diyarbakır, Anadolu Tarihinin Taşlara Yazıldığı Kent. Diyarbakır.
- Thomas, R. (2008). Sustainable urban design: An environmental approach. Spon-Press.
- Tiedell, S. T. (2005). Revitalizing Historic Urban Quarters. Architectural Press, Oxford.
- TMMOB. (2017). 2015-2017 Sur Raporu. TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu Şehir Plancıları Odası Raporu.
- Togan, Z. V. (1946). Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul.
- Topal, K. (2011). Çevre Sorunlarının Kaynağı Olarak Nüfus Artışı Mı? Tüketim Mı? Neo-Malthusyan Düşünceye Eleştirel Bir Yaklaşım. Türk İdare Dergisi, Sayı 470.
- Toprak, Z., & Yavaş, H. (2004). Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

- Anlaşmaları. İzmir: Birleşik Yayınları, (s. 197-253).
- Tosun, K. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri. Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Sayı 5.
- Town and Country Planning. (1990). Planning Regulations, Listed Buildings And Conservation Areas, England and Wales.
- Toynbe, A. (1960). Tarihte Diyarbakır. İstanbul: Kara Amid Dergisi, C. II,S: 6-7, 123.
- Tuna, N. (2003). İstanbul Suriçi’nde Kentsel Arkeolojik Kültür Mirası. İstanbul Dergisi, Sayı: 46, Temmuz 2003.
- Tuncer(a), O. (1999). Diyarbakır Evleri. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Kültür Ve Sanat Yayınları, S. 118, 156, 191.
- Tuncer, O. (2000). Diyarbakır Kent Kimliği. Ankara: Bütün Yönleriyle Diyarbakır Sempozyumu.
- UKDUS. (2004). Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu. İstanbul.
- UNCHS. (1996). Report of The United Nations. (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı). Conference on Human Settlements.
- UNEP. (2000). Sustainable Cities and Local Governance Report, A Sustainable City, United Nations. Centrefor Human Settlements/UNCHS, 2-12.
- UNESCO. (1972). Nisan 24, 2021 tarihinde The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage: whc.unesco.org/en/conventiontext adresinden alındı
- UNESCO World Heritage Centre. (2007). World Heritage – Challenges for the Millenium. Nisan 24, 2021 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/documents/127669> adresinden alındı
- UNFCCC, P. A. (2020, Aralık 28). UNFCCC, Paris Agreement, 2016. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/17853paris_agreement.pdf adresinden alındı
- UN-HABITAT. (2004). Think Piece: Achieving Sustainable Urbanization, 12th Session of The Commission on Sustainable Development, New York. Aralık 28, 2020 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1158>, adresinden alındı
- URL-01. (2021). Türk Dil Kurumu. Mart 01, 2021 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alındı
- URL-02. (2021).Yavaş Kentler. Mart 01, 2021 tarihinde

- <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=373&RecID=2656>, adresinden alındı
- URL-03. (2021). UNESCO Öğrenen Şehirler Küresel Ağı, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. Mart 01, 2021 tarihinde <https://unesco.org.tr/Pages/87/128/UNESCO-%C3%96%C4%9Frenen-%C5%9Eehirler-K%C3%BCresel-A%C4%9F%C4%B1> adresinden alındı
- URL-04. (2021). Tarihi Shikumen Evleri. Haziran 10, 2021 tarihinde <https://randomwire.com/shikumen-residences-in-shanghai/> adresinden alındı
- URL-05. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <https://urban-regeneration.worldbank.org/Shanghai>, adresinden alındı
- URL-06. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <https://www.gzt.com/arkitekt/bir-zamanlar-cin-4-farkli-ornekle-yerel-konut-mimarisi-3566266>, adresinden alındı
- URL-07. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <https://www.travelchinaguide.com/attraction/shanghai/shikumen.htm>, adresinden alındı
- URL-08. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <https://www.hidropolitikakademi.org/uploads/wp/2018/07/90.pdf>, adresinden alındı
- URL-09. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <http://artium.hku.edu.tr/en/download/article-file/25538> adresinden alındı
- URL-10. (2021). Haziran 10, 2021 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=381&RecID=2999> adresinden alındı
- URL-11. (2021). Haziran 16, 2021 tarihinde [http://www.solaripedia.com/13/95/845/vauban_map_\(germany\).html](http://www.solaripedia.com/13/95/845/vauban_map_(germany).html) adresinden alındı
- URL-12. (2021). Haziran 16, 2021 tarihinde <https://www.elephantandcastle.org.uk/about-elephant-and-castle/> adresinden alındı
- URL-13. (2021). Eylül 10, 2021 tarihinde <https://www.usgbc.org/leed-> adresinden alındı
- URL-14. (2021). Eylül 10, 2021 tarihinde <https://www.usgbc.org/leed-> adresinden alındı
- URL-15. (2021). Eylül 20, 2021 tarihinde <http://www.breeam.com/communities-> adresinden alındı

- URL-16. (2021).Eylül 20, 2021 tarihinde https://www.breeam.com/BREEAMInt2016SchemeDocument/#resources/output/10_pdf/a4_pdf/nc_pdf_printing/sd233_nc_int_2016_print.pdf adresinden alındı
- URL-17. (2021). Eylül 23, 2021 tarihinde <http://www.dgnb.de/en/council/dgnb/> adresinden alındı
- URL-18. (2021).Eylül 23, 2021 tarihinde <http://www.dgnb-system.de/en/certification/certification-process/> adresinden alındı
- URL-19. (2021). Green Star sertifika sistemine genel bakış. Eylül 23, 2021 tarihinde <http://www.gbca.org.au/about/>. adresinden alındı
- URL-20. (2021). Eylül 23, 2021 tarihinde <https://www1.bca.gov.sg/> adresinden alındı
- URL-21. (2021). Eylül 26, 2021 tarihinde <https://epdturkey.org/> adresinden alındı
- URL-22. (2021).Eylül 23, 2021 tarihinde <http://www.sdginde.org/assets/files/2017/2017-SDG-Index-and-Dashboards-Report--full.pdf>, adresinden alındı
- URL-23. (2021).Eylül 23, 2021 tarihinde http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_EN_Overview_Web.pdf adresinden alındı
- URL-24. (2021). Eylül 23, 2021 tarihinde <http://www.ibec.or.jp/CASBEE/english/> adresinden alındı
- URL-25. (2021).Eylül 23, 2021 tarihinde https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg3/WGIIIAR5_SPM_TS_V adresinden alındı
- URL-26. (2021). Eylül 23, 2021 tarihinde <http://diyarbakirbyyksehirbelediyesi.gov.tr> adresinden alındı
- URL-27. (2022).Nisan 15, 2022 tarihinde <https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/diyarbakir-vilayeti.html> adresinden alındı
- URL-28. (2022).Nisan 15, 2022 tarihinde <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/diyarbakir/gezilecek yer/caht-sıkı- taranci-muzes> adresinden alındı
- URL-29. (2021).Mart 01, 2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=MQlMrysgyPs> adresinden alındı

- URL-30. (2022, Nisan 15). <https://diyarbakir.ktb.gov.tr/TR-56905/ickale.html> adresinden alındı
- Uzmen, R., & Arar, A. (2020, Aralık 28). 21. Yüzyılda Enerji Kullanımı Ve İklim Değişikliği, Dışışleri Bakanlığı,. [http //www.mfa.gov.tr/21_-yuzyilda-enerji-kullanimi-ve-iklim-decisiklici.tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/21_-yuzyilda-enerji-kullanimi-ve-iklim-decisiklici.tr.mfa) adresinden alındı
- Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2006). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 3. Baskı.
- Warshaw, J., Levrant, S., & Grover, P. (2000). Conservation of the Historical Environment. A Good Practice Guide For Planners, Royal Town Planning Institute.
- WCED. (1987). Our Common Future, The Brundtland Report. Oxford: Oxford University Press.
- Weber, M. (2003). Şehir Modern Kentin Doğuşu. 2.basım, İstanbul Matbaa, Bakış Yayınları, 85 s.
- Wheeler(b), M. S. (2013). Planning For Sustainability Creating Livable, Equitable and Ecological Communities. New York: Routledge Publishing, (2nd Edition).
- Wheeler, M. S. (2003). Planning Sustainable And Livable Cities. The City Reader, 3rd Edition, (eds.) LeGates, R.T. ve Stout, F., Routledge Urban Reader Series, New York, 487-496.
- Wheeler, S. (1998). Planning Sustainable and Livable Cities. In R. T. LeGates & F. Stout (Eds.), The City Reader (p. 434-445), London: Routledge.
- Whitehead, M. (2003). Re-AnalysingTheSustainable City: Nature, UrbanisationandRegulation of Socio-EnvironmentalRelations in The UK. Urban Studies, 40 (7), 1183-1206.
- Wildenauer, A. (2012). DGNB Certification System Urban Districts. DGNB International System Development, Futurebuilt 2012, Oslo. Eylül 23, 2021 tarihinde https://www.arkitektur.no/foredragene-fra-futurebuilt2012?WAF_IsPreview=true&iid =323657&pid=FB-FB_Article-Files.Native-InnerFile-File&attach=1- adresinden alındı
- Wong, S. W., Bo Sin, T., & Van Horen, B. (2006). Strategic Urban Management in China: A Case Study Of Guangzhou Development District. Habitat International, Vol:30, Issue:3 September, P. 645-667.
- Yang, Y.-R., & Chang, C. (2007). An Urban Regeneration Regime In China, A Case Study Of Urban Redevelopment In Shanghai's Taipingqiao Area. Urban Studies,

China.

Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem. 21. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 4.

Yılmaz, A., Kejanlı, T., Özyılmaz, H., Aluclu, İ., & Baran, M. (2006). Binalarda Güneşten Yararlanmada Aktif-Pasif Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi. Şanlıurfa: V.GAP Ve Sanayi Kongresi, Nisan.

Zeinal, A., & Huber, F. (2012). A comparative study of DGNB, LEED and BREEAM certificate systems in urban sustainability. The Sustainable City VII, Vol. 1 121-132.

EKLER

Ek-1: TEKNİK TERİMLER

775 sayılı Gecekondu Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununda ve 30279 Sayılı Binalar ile Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliğinde Kullanılan Teknik Terimler Sözlüğü aşağıda verilmiştir.

Acele Kamulaştırma: Bazı olağanüstü şartların ortaya çıkması durumunda idarenin olağan kamulaştırma işleminde yapması ve beklemesi gereken bazı süreçleri sonraya bırakarak, kişilere ait taşınmazlara derhal el koymasına olanak sağlayan, olağan kamulaştırmanın dışında kendine has diye tarif edilebilecek bir kamulaştırma yöntemidir.

Açık Artırma ile Satış: Müzayede ya da açık artırma gibi yöntemlerle, taşınır ya da taşınmaz malların en yüksek fiyatı teklif eden kişiye satıldığı bir satış yöntemidir.

Alan Düzeltme: Tapu kaydına yanlış yazılan bilgilerin düzeltilebilmesi, parselasyon yapıldıktan sonra ortaya çıkabilecek küçük alan değişikliklerinin oluşması için tapu üzerinde yapılan veya yapılması gereken düzeltme işlemlerinin bütünüdür.

Alanın Sit Statüsü: Belli sınırlar içerisinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunabilmesini sağlamaya yönelik olarak özel bir hukuki statü oluşturulmasıdır.

Arazi ve arsa bedeli: bulunduğu şehir, kasaba ve bölgenin özellikleri, yapılmış ve yapılacak kamu hizmet ve tesislerinin durumu vesaire hususlar da göz önünde bulundurularak, ilgili belediye ve Vakıflar İdaresi arasında anlaşma yolu ile tespit edilen arsa veya arazinin değeridir.

Arsa Payı: kat mülkiyeti veya kat irtifakı kurulan binalarda her bir bağımsız bölüme bütün kat mülkiyeti yönünden düşen arsa hakkıdır.

Arsa: Üzerine bina yapılabilecek olan, parsellenmiş, belediye sınırları içinde bulunan toprak parçasıdır.

Asgari İş Tecrübesi: sahip olunan istihdam geçmişinin yeni başvurulacak yerde istenilmesi durumunda sunulacak olan, üzerinde önceki şirket isminin olduğu, kişiye ait unvan bilgileri ile istihdam tarihlerinin gösterildiği detaylı rapordur.

Ayni ve Şahsi Hak Sahipleri: Ayni hak; kişinin sahip olduğu bir hak için bunu başkasının kullanımına belli koşullar ile izin vermesi durumu, şahsi hak ise bir eşya üzerinde doğrudan doğruya egemenlik hakkına sahip olunması durumudur.

Bağımsız Bölüm: Tamamlanan bir yapıdaki başlı başına kullanılabilen bölümlerdir. Diğer bir ifadeyle yapının kat mülkiyeti kapsamına giren her bir bölümüne bağımsız bölüm adı verilir.

Bakanlık: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır.

Bedelsiz Olarak Devredilmek: Kamu idareleri envanterlerinde kayıtlı olan ihtiyaç

fazlası taşınırılarını diğerk kamu idarelerine bedelsiz olarak devredilmesidir.

Belde: Belediyesi bulunan yerleşim yeridir.

Belediye: Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel oluşumudur.

Bina: Kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü olan, insanların içine girebilecekleri, insanların oturmasına, çalışmasına, eğlenmesine, dinlenmesine veya ibadet etmesine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına uygun yapıdır.

Bina Sahibi veya Temsilcisi: Bina üzerinde mülkiyet hakkına sahip olan gerçek veya tüzel kişiyi veya varsa intifa hakkı sahibini, eğer her ikisi de yoksa binaya malik gibi tasarruf edendir.

Bina Tamamlama Sigortası: Başlanılmış ya da başlanılacak olan bir yapının bitirilebilmesi için yapılan sigortalama işlemidir.

Bütçe Sistemi: Belediye bütçesi ile muhasebe işlemlerine ilişkin esas ve usuller Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Büyükşehir Belediyesi: Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel oluşumudur.

Büyükşehir belediyesinin organları: Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanını kapsayan bütüncül yapıdır.

Çevre Katkı Payı: Çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla tahsil edilen paradır.

Dağıtım Payı Oranı: Uygulanacak proje içerisinde hak sahiplerinin, yatırımcıların, kamu kurumlarının, vb. projenin net bugünkü değerinden alacakları payları gösteren oranlardır.

Dağıtım Teklif Listeleri: Kentsel dönüşüm projesinde hak sahiplerine sahip oldukları değere karşılık verilecek bağımsız bölüm veya nakit paranın gösterildiği listedir.

Değerlendirme Kılavuzu: Yeşil binalar ile yeşil yerleşmelerin kriterlerini, başvuruların alınması ve değerlendirilmesini, belgelendirme usul ve esasları ile yeşil sertifika ve değerlendirme uzmanlarının niteliklerini içeren, Bakanlıkça yayımlanan dokümandır.

Değerlendirme Kuruluşu: Binalar ile yerleşmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarını değerlendirme kılavuzuna göre değerlendirerek, belgelendirilmesinden sorumlu, Bakanlık tarafından yetkilendirilen kuruluştur.

Elektronik Tebligat: Kişi, kurum ya da kuruluşa yapılacak olan herhangi bir bilgilendirme işlemine ait belgelerin e-Tebligat sistemi yolu ile mükelleflerin e-posta adreslerine tebliğ edilmesi şeklinde geręekleřtirilen eylemdir.

Enkaz Bedeli: Bir afet durumunda, afet bölgelerinde ve risk taşıyan binalarda ya da kentsel dönüşüm uygulanacak olan yapılarda hak sahiplerine yapılan ödemedir.

Ferağ Verme: Sahip olunan bir gayrimenkulün, sahibinin mülkiyet hakkını tapuda bir başkası üzerine geğirmesi veya gayrimenkul üzerinde başkasının lehine hak kurması, irtifak hakkı tanınması işlemidir.

Gecekondı: imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir.

Güçlendirme Kredisi: Güçlendirme imknına sahip yapılara verilecek kredidir.

Haciz: İcra takibi sürecinin kesinleşmesi ile borçlu olan kişinin hem taşınmayan hem de taşınır mallarına, alacaklının belirtmiş olduğu talep gereğince el konulmasıdır. Bu işlem devlet eliyle yapılır ve uygulanacak karar hem adli hem de idari makamlar tarafından verilir.

Harcama Yetkilisi: Belediye bütçesiyle denek tahsis edilen her bir harcama biriminin en üst yöneticisi harcama yetkilisidir.

Hasılat Paylaşımı: Bağımsız bölümlerin satış hasılatından belli oranda pay alma karşılığında; arsa sahibinin arsa teslimini, yüklenicinin ise yapılacak bağımsız bölümlerin inşasını sözleşme ile üstlendiği arsa temin yöntemidir.

Hibe Desteği: belirli bir projenin giderlerini karşılamak üzere kişi veya kurumlar tarafından geri ödeme şartı olmadan verilen mali ve ayni katkılardır.

İdare: Belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeleri, bu sınırlar dışında il özel idarelerini, büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerini ve Bakanlık tarafından yetkilendirilmesi hâlinde büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyelerini tarif etmektedir.

İdari Para Cezası: Mahkeme kararına gerek olmaksızın idari kurumlarca (Belediyeler, Valilik, Kaymakamlık, Emniyet, Sosyal Güvenlik Kurumu vs.) verilen, yaptırım olarak bir miktar paranın zorla ödenmesini gerektiren cezalardır.

İfraz: Tapuda tek parsel olarak kayıtlı bulunan bir gayrimenkulün, bir toprak parçasının maksimum değerine ulaşabilmesi için parsellere ayrılması, bir araziyi parsellere bölme işlemidir.

İhdas: Ortaya ıkarma, yeni bir şey yapma, oluşturma, bir iş kurma anlamlarından hareketle evveliyatı yol olmasına rağmen, imar planı gereği kapanan yolların imar planına uygun şekilde kullanılması amacıyla bir parsel numarası ile ilgisine göre belediye, köy, Karayolları Genel Müdürlüğü veya Maliye Hazinesi adına tapuya tescili işlemidir.

İhtilaf: Anlaşmazlık, aykırılık, uyuşmazlık, ayrılık, karışıklık, ikilik gibi anlamlara karşılık gelmektedir.

İhtiva Etmek: İçermek, kapsamak. İçine alma, içinde bulundurmaktır.

İhtiyati Haciz: borçlunun mallarını üçüncü kişilere devretmesi engellenmiş amacıyla bir para alacağının zamanında ödenmesinin garanti altına alınması için mahkeme kararı ile borçlunun mallarına önceden, geçici olarak el konulmasıdır.

İlçe belediyesi: Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe belediyesi olarak adlandırılır.

İmar Adası: Belirli yollarla çevrili imar planların meydana getirdiği parsellerin üzerindeki bir arada oluşumuna ada, imar adaları içerisindeki kadastro parsellerinin imar kanunu, imar planı ve yönetmelik esaslarına göre düzenlenmiş şekline ise İmar adası denilmektedir.

İmar Mevzuatına Aykırı Yapılaşma: Fen ve sağlık kurallarına, kat nizamına, taban alanına, komşu mesafelerine, imar yoluna, ön cephe hattına, bina derinliğine, imar planı bölgeleme esaslarına aykırı olan, komşu parsel veya imar planlarında yol, yeşil alan, otopark gibi kamu hizmet ve tesislerine giren, yapılaşmanın yasak olduğu yerde inşa edilen yapılardır.

İntifa Hakkı: Malikin sahip olduğu ve şartların oluşması durumunda başkasına devredildiği, kanunlarla güvence altına alınmış olan bir çeşit haktır.

İpotek: Taahhüt edilen ödemenin garanti edilebilmesi için bankalara, şahıslara ya da farklı tüzel kişilere karşı borçlanırken, borca karşılık rehin vermektir.

İstisna: Ayırık, aykırılık, kural dışılık. Bir kimse ya da bir şeyi diğer aynı durumda olanlardan ayrı tutmaktır.

İştirak: Ortak oluş, ortak olma, ortaklaşma, ortaklık, birliktelik, paydaşlık. Bir işte ya da oluşumda yer alma, birlikte olma durumudur.

İyileştirme: Bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını, yetersizliğini gidermek veya bozuk olan durumunu düzeltmektir.

Kamulaştırma: Devletin bedelini ödemek şartıyla gerçek ve tüzel kişilere ait bulunan taşınmaz mallara, kamu yararını gerekçe göstererek rızası dışında son vermesidir.

Kat İrtifakı: Arsa üzerinde başlanacak inşaaatı yönelik mülkiyet hakkıdır. Ara bir form olarak değerlendirilebilir.

Kat Mülkiyeti: İnşaatı tamamlanmış bir taşınmazın bölümlerinin (daire, ofis, iş yeri, mağaza, depo gibi) hangi amaçla kullanılacağına dair bağımsız mülkiyet ve kullanım hakkı veren belgedir.

Kat veya Hasılat Karşılığı: İnşaat işlerinde, arsa sahibi gerçek veya tüzel kişilerin müteahhide arsalarını vermesi, bunun karşılığında da arsa üzerine müteahhit tarafından

yapılan konut ya da işyerlerinin bir bölümünü alması durumudur.

Katılım Değeri: Kentsel dönüşüm yapılacak ya da yapılması düşünülen sınırlar içerisinde bulunan hak sahiplerinin arsa, bina ve enkaz değerlerinin genel toplamıdır.

Katılım Payı Oranı: Kentsel dönüşüm alanında bulunan ve hak sahibi olarak tespit edilen her bir gerçek kişi, tüzel kişi veya kurumun sahip olduğu katılım değerinin, toplam katılım değerine oranıdır.

Kayyım Tayin Edilmek: Yasalarla belirlenen bazı durumlarda, başkasına ait bir işi görmek veya bir malı idare etmek için bir kişinin tayin edilmesidir.

Kent Konseyi: Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı: Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya birkaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. Ancak, kamunun mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilebilmesi ve uygulama yapılabilmesi için ilgili belediyenin talebi ve Cumhurbaşkanınca bu yönde karar alınması şarttır. Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı Olarak İlan Edilecek Alanın üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5, en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir.

Kesin Hesap: Her yıl bütçesinin kesin hesabı, yönetim tarafından hesap döneminin bitiminden sonra finans bölümüne sunulur. Kesin hesap, ilgili kurum meclisinin bütçe toplantısında görüşülerek karara bağlanır. Kesin hesabın görüşülmesi ve kesinleşmesinde, bütçeye ilişkin hükümler uygulanır.

Komisyon: Yeşil binalar ile yeşil yerleşmelere dair sistemin kurulması ve işletilmesine ilişkin usul ve esasları belirleyerek izlenmesinden sorumlu, Bakanlık bünyesinde kurulan Yeşil Sertifika Komisyonudur.

Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimdir.

Mahallî İdareler: İl, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda

gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahsuplaşma: Belirli bir zaman içerisinde gerçekleşen, üretim ve tüketimin birbirinden düşülmesi sonucu kWh cinsinden net üretim veya net tüketim değerinin bulunması işlemidir.

Men Cezası: Yapılan bir davranış ya da yapılmayan bir görevden dolayı kişinin bir eylemi yapamaması durumudur.

Meslek Odası: Bağlı olduğu yasalara uygun davranması şartıyla, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki anlamda yapılan işlerini kolaylaştırmak, mesleğin çıkarlarını korumak, meslektaşların birbirleri ile iletişim kurmasını ve dayanışmasını sağlamak amacıyla kurulan kuruluştur.

Mezkûr: Az önce anılmış bulunan, az önce adı geçen, anılan anlamındadır.

Mikro Bölgeleme: En genel tanımıyla, mevcut veya yeni açılacak yerleşim alanlarındaki tüm tehlikeleri belirlemek, yerel zemin ve tehlike koşullarının yansıtıldığı haritaların üretilmesi amacıyla arazinin jeolojik açıdan modellenmesi ile ilgili her türlü araştırma, analiz ve sentezleri içeren çalışmalar bütünüdür.

Muvafakat: Resmi işlemlerde kullanılmak amacıyla alınan, gerçekleştirilmek istenen işlemin yapılmasında herhangi bir sakınca olmadığı veya ilişkili makam ya da kurumun bilgisi dahilinde olduğunun belirtildiği, onay, izin ve kabul edilme belgesidir.

Mülki Amir: Vali ve kaymakamlar ile bu unvanlara sahip olup İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatı ile iller kuruluşunda görev alanların genel adıdır.

Münferit: Tek, ayrı, kendi başına olan anlamındadır.

Müteahhit: İnşaatın tüm yapım sürecini baştan sona koordine eden, denetimlerin zamanında planlanmasını ve yürütülmesini denetleyen kişi, yüklenicidir.

Özel Mülkiyet: Kamunun olmayan, kişinin elinde bulunan taşınır ve taşınmazlarla ilgili mülkiyet durumudur.

Parselasyon: Kentleşmenin düzenli bir biçimde gelişmesini sağlamak için imar planlarına dayanılarak, ham araziler üstünde yapılan çalışmalardır.

Proje Net Bugünkü Değeri: Katılım değeri toplamının maliyet olarak ele alındığı uygulama imar/konsept projenin değerlendirilmesi çalışmalarında, bulunan değerler toplamı yapılacak projenin içinde bulunulan güne ait değeridir. Projenin tüm gelirlerinden giderlerin toplamının çıkartılması sonucu ortaya çıkan projenin net geliri, projenin net bugünkü değeri olarak tanımlanmaktadır.

Rayiç Bedel: Alınacak veya satılacak bir malın güncel durumdaki pazar değeridir.

Resen: Kendi başına, kendiliğinden, kimseye danışılmaksızın, bağımsız olarak anlamındadır.

Rezerv Yapı Alanı: Bu Kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni

yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ'nin veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanlardır.

Risk Yönetimi: Kamu ya da özel idarenin hedeflerine ulaşabilmek için her seviyede risklerini belirli bir yöntemle sistematik olarak, tespit etmesi, değerlendirmesi, risklerin etkilerini azaltmak için önlemler alması ve bu sürecin etkin işlemlerini sağlayacak şekilde uygulamasıdır.

Riskli Alan: Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Bakanlık veya İdare tarafından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşü de alınarak belirlenen ve Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan alandır.

Riskli Yapı: Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıdır.

Riskli Yapıların Tespiti: Teknik verilere dayanılarak yapılan, yıkılma ya da ağır hasar görme ihtimali bulunan binaların yetkili kuruluşlar tarafından incelenmesi sonucu, binanın riskli yapı olup olmadığının belirlenmesidir.

Sair Gelirler: Dışarıdan, harici gelen kazançlar anlamındadır.

Sözleşmelerin Feshi: Sonlandırma, kaldırma ve geçersiz kılma gibi anlamlara sahip olan fesih, karşılıklı imza altına alınmış bir sözleşmenin sonlandırılma halidir.

Şerh: Açma, ayırma, yarma anlamlarına gelmektedir.

Tahliye: Boş duruma getirme, boşaltma, serbest bırakma, salıverme demektir.

Tahsis İşlemi: Hazinesinin özel mülkiyetindeki taşınmazlardan kamu idareleri için gerekli olanlarının, mülkiyeti Hazine'de kalmak kaydıyla yasal düzenlemeler doğrultusunda ihtiyaç sahibi kamu idaresinin kullanımına verilmesidir.

Taksim: Parçalara ayırma, bölme, bölüştürmedir.

Tapu Devri: Konut, arsa, arazi ya da iş yeri gibi herhangi bir taşınmaza ait kullanım hakkının eski sahibinden yeni sahibine belirlenen bir bedel değerinde ve o bedel karşılığında resmi belgeler üzerinde geçişi ve kayıt altına alınması işlemidir.

Tapu Harcı: Konut, İş yeri, tarla, arsa, arazi ve bunun gibi tüm gayrimenkul unsurları için tapuda beyan edilen satış tutarının % 4'ü oranında hesaplanan ve devlete ödenen ücrettir.

Tapu Kütüğü: Tapu belgelerinin toplu olarak tutulduğu, yazıldığı ve kayıt edildiği belgeler toplamıdır.

Tapu Tescil İşlemi: Gayrimenkuller üzerinde bir hakkın tesis edilebilmesi için tapu siciline düşülen kayıtlardır.

Tasfiye: Katıksız bir duruma getirme, arıtma, temizleme anlamlarına gelmektedir.

Taşınmaz Devri: Konut, arsa, arazi ya da iş yeri gibi herhangi bir taşınmaza ait kullanım hakkının eski sahibinden yeni sahibine resmi belgeler üzerinde geçişinin yapılması ve bu işlemin kayıt altına alınmasıdır.

Tebliğ Tarihi: İlgili kişiye ulaştırılması gereken haberlerin duyurulduğunun açıklandığı tarihtir.

Tedbir Kararı: Mahkeme tarafından dava sonuçlanıncaya kadarki süreçte doğabilecek zararların önüne geçmek amacıyla davacıya sağlanan hukuki himayedir. Diğer bir ifadeyle davanın açılmasından kesin hükme kadarki süreçte bir hakkın elde edilmesinin zorlaşması, imkânsız hale gelmesi ya da bekleme sebebiyle zarar göreceğ olmasının öneme geçmek amacıyla mahkeme tarafından davacı yararına hukuki himaye sağlanmasına hükmedilmesidir.

Teknik Heyet: Laboratuvarlarda yürütülen idari ve teknik faaliyetlerde uzmanlara yardımcı olmak üzere görevlendirilen personel ya da personeller toplamıdır.

Teknik İnceleme: Belirli bir teknolojinin, ürünün veya politikanın faydalarını açıklayan yetkili bir kılavuz veya rapordur.

Terk: Ayrılıp gitme, bırakma, vazgeçme durumudur.

Terkin Etmek: Yazılı bir ifadenin üstü çizilerek silinmesi anlamındadır.

Tescil Dışı Alan: Tapulama harici kalmış, haritalarda TH harfleri ile gösterilen alan anlamındadır.

Tescil: Bir taşınmazı resmi olarak kaydetme, kütüğe geçirme, kayıt altına alma işlemidir.

Tevhit: Birkaç şeyi bir araya getirme, birleştirmedir. İki veya daha fazla sayıda parseli tek bir parsel halinde birleştirme işlemidir.

TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'dır.

Toplam Katılım Değeri: Kentsel dönüşüm sınırları içerisinde bulunan bütün hak sahiplerinin sahip oldukları bütün katılım değerlerinin toplamıdır.

Ulusal Yeşil Bina Bilgi Sistemi (YeS-TR): Yeşil binalar ile yeşil yerleşmelerin belgelendirme sisteminin çevrimiçi olarak işletilmesi için Bakanlıkça oluşturulan yazılım programıdır.

Vasıf: Nitelik, kalite anlamına gelir.

Veraset ve İntikal Vergisi: Veraset ve intikal vergisi kanunu ile düzenlenen bu vergi: miras vasiyet ve miras mukavelesi gibi ölüme bağlı tasarruflar ya da bağış veya herhangi bir tarzda olan karşılıksız kazandırmalar sonucunda ödenmesi gereken bir vergidir.

Yapı Denetim Kuruluşları: Bir inşaatın imar planına, fen/sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kalitede yapılması için başlangıcından bitimine kadarki süreçte arsa sahibi adına inşa faaliyetlerini yapan müteahhidi denetleyen kuruluşlardır.

Yapı Maliki: Binanın veya yapı eserlerinin sahibidir.

Yapı Tahliyesi: Riskli yapı olduğu tespit edilen yapıların yıkımını sağlamak için yapının kullanıcıları tarafından boşaltılmasıdır.

Yatırım Maliyeti: yapılacak kentsel dönüşüm projesinin tasarım ve uygulama aşamaları dahil, tüm aşamalarındaki tasarım, projelendirme, müşavirlik, mühendislik, inşaat yapımı vb. gibi tüm giderlerin toplamıdır.

Yenileme Alanları: belediyelerde belediye meclisinin ve il özel idarelerinde il genel meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenen alanları ifade etmektedir.

Yenileme: Eski bir yapıda yıkılmış, bozulmuş olan bölümleri aslına uygun bir biçimde onarma, restore etmek, düzeltmek ve eski şekline getirmek demektir.

Yerleşme: İçerisinde birden fazla bina bulunan en az imar adası ölçeğindeki alandır.

Yerleşme Sahibi veya Temsilcisi: Yeşil yerleşme belgesi için müracaat edilen alan içinde mülkiyet hakkı ve tasarruf yetkisi bulunanlar veya bu Yönetmelik kapsamındaki iş ve işlemler için yasal vekâletlerini verdikleri temsilcidir.

Yeşil Bina: Yer seçimi, tasarım, inşaat, işletme, bakım, tadilat, yıkım ve atıkların bertarafını kapsayan, yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilir, enerji verimli, doğayla uyumlu ve çevreye olan olumsuz etkileri asgari düzeye indirilmiş binadır.

Yeşil Sertifika: Değerlendirme kuruluşu tarafından yapılan değerlendirme sonrası, kuruluşça binaya veya yerleşmeye verilen belgedir.

Yeşil Sertifika Değerlendirme Uzmanı: Değerlendirme kuruluşu bünyesinde görev yapan ve binaların veya yerleşmelerin değerlendirme kılavuzuna göre değerlendirilmesinden ve puanlanmasından sorumlu olan yeşil sertifika uzmanlarıdır.

Yeşil Sertifika Uzmanı: Nitelikleri Bakanlık tarafından belirlenen ve Bakanlık veya Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum veya kuruluşlar tarafından verilen eğitimde başarılı olan kişilerdir.

Yeşil Yerleşme: Yer seçimi, tasarım, inşaat, işletme, bakım, tadilat, yıkım ve atıkların bertarafını kapsayan yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilir, enerji verimli, doğayla uyumlu ve çevreye asgari düzeyde zarar veren içerisinde binalar ile yaşamın sürdürülebilmesi için gereken alt ve üst yapıyı içeren yerleşmedir.

Yola terk işlemi: İmar planlarının uygulanması aşamasında park, yeşil alan, oyun alanı, ibadet yerleri, otopark ya da meydanlar gibi tesislerin kurulumu için mal sahiplerinin gayrimenkullerinin tamamını ya da bir kısmını kamuya terk etmesidir.

Ek-2: SORU ve CEVAPLARLA KENTSEL DÖNÜŞÜM

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na 6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında İletilen Sorular ve Verilen Cevapların Düzenlenmiş Hali aşağıda verilmiştir.

01- 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'un Temel Amacı nedir?

Kanun, afet riski altındaki alanlar ile riskli yapıların dönüşümünü sağlayarak, ülke genelinde, *sağlıklı, güvenli ve yaşanılabilir çevreler* oluşturmak maksadıyla çıkarılmıştır. Afetler neticesinde bir daha can kaybı yaşanmaması ve şehirlerin sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerine dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

02- 6306 Sayılı Kanun kapsamında muaf olunan tüm harç ve ücretler nelerdir?

6306 Sayılı Kanun kapsamında sağlanabilecek muafiyetlere ilişkin hükümler Kanun'un 7.nci maddesinin 9 uncu fıkrası ile 10 uncu fıkrasında yer almakta ve Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin 16.ncı maddesinin 9.uncu fıkrasında Kanun kapsamında yapılacak olan işlem, sözleşme, devir ve tesciller ile uygulamaların hangi harç, vergi ve ücretlerden muaf olduğu açıkça belirtilmektedir.

03- 6306 sayılı Kanun kapsamında Lisanslı kuruluş olmak için gerekli olan şartlar nelerdir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı tespiti lisans başvurusunda istenilecek belgeler <http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=177093> adresinde yayımlanmıştır.

04- Birinci Derece Deprem Bölgesinde Olmayan Binalar veya Eski Binalar, Kanundan Faydalanabilecek mi?

Ülke genelinde bütün binalar 6306 sayılı Kanun kapsamındadır. Binanın bulunduğu yere, yaşına, deprem bölgesine bakılmaksızın, "riskli" olarak tespit edilen bütün binalar Kanun hükümlerinden faydalanacaktır.

05- Dönüşüm Uygulamaları ile İlgili Olarak Dava Açma Hakkı Var mı?

Kanun uyarınca yapılan idarî işlemlere karşı tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde, idari yargıda dava açılabilir.

06- Riskli Binalar Nasıl Tespit Edilecek?

Riskli binaların tespiti, maliklerin tapu ve kimlik fotokopisi ile yapacakları müracaat üzerine, Bakanlıkça lisans verilen ve listesi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın resmi internet sitesi ile www.kentseldonusum.gov.tr adresinde güncel olarak yayımlanan kurum veya kuruluşlarca yapılacaktır.

07- Risk Tespiti Yaptırmak Zorunlu Mu?

Kanunda risk tespiti yaptırılması zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak, ülkemizde pek çok binanın; mühendislik hizmeti almadan yapıldığı, malzeme ve işçilik açısından teknik gerekliliklere uygun olmadığı, özellikle beton kalitesinin çok düşük olduğu ve deprem açısından risk taşıdığı belirlenmiştir. Bu yüzden, konutunda güven ve huzur içerisinde

yaşamak isteyen, oturduğu binanın riskli olabileceğinden şüphelenen her vatandaşın risk tespiti yaptırmayı uygun olacaktır.

08- Eski ve Yıpranmış Durumda Olan Binalar İçin de Risk Tespit Yapılacak Mı?

Kanun hükümlerinden faydalanılabilmesi için malikler tarafından Bakanlıkça lisans verilen kurum veya kuruluşlara risk tespitinin yaptırılması şarttır.

09- Kentsel dönüşümde hisseleri oranında 2/3 çoğunlukla karar alınması ne demektir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarında uygulama yapılan etap veya adada, riskli yapılarda ise bu yapıların bulunduğu parsellerde, yapılar yıktırılmadan önce, parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, ifraz, terk, ihdas ve tapuya tescil işlemlerine, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, yapının paydaşı olup olmadıkları gözetilmeksizin sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir. Bu karara katılmayanların arsa payları, Bakanlıkça rayiç değeri tespit ettirilerek ve bu değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılır. Bu suretle paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde, bu paylar, Bakanlığın talebi üzerine, tespit edilen rayiç bedeli de Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda Hazine adına resen tescil edilir ve yapılan anlaşma çerçevesinde değerlendirilmek üzere Bakanlığa tahsis edilmiş sayılır veya Bakanlıkça uygun görülenler TOKİ'ye veya İdareye devredilir.

10- Binanın Risk Tespitini Yaptırabilmek İçin Maliklerin 2/3 Çoğunluğu Gerekli Midir?

Binanın risk tespitini yaptırmak için maliklerin 2/3 çoğunluğu ile karar alınmasına gerek yoktur. Risk tespiti için maliklerden birinin müracaatı yeterlidir

11- Kanunda Geçen 2/3 Çoğunluk Maliklerin Sayısının 2/3 Çoğunluğu Mudur?

Kanunun geçen 2/3 çoğunluk, malik sayısının 2/3 çoğunluğu değil, sahip olunan hisseler oranında maliklerin 2/3 çoğunluğudur.

12- 2/3'lik Çoğunluk ile Alınan Karara Katılmayanların Hisseleri Ne Olacak?

2/3'lik çoğunluk ile alınacak karara katılmayanların bağımsız bölümlerine ilişkin arsa payları, rayiç değerinden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılacak. Paydaşlara satış olmaz ise, bu paylar, Bakanlıkça satın alınacak ve 2/3 çoğunluk ile alınan karar uyarınca değerlendirilecektir.

13- Yapılacak Uygulamalar Konusunda 2/3'lik Çoğunluk Sağlanamaz İse Ne Olacak?

Maliklere yapılacak tebligatı takip eden 30 gün içinde en az 2/3 çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, Bakanlık, TOKİ veya belediyeler tarafından acele kamulaştırma yapılabilecektir

14- Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan yapıda 2/3 çoğunluğun dışında kalıyorum. Dönüşüme katılmak istiyorum; ancak müteahhit yapım ücreti olarak

fazla para talep ettiği için yapım maliyetlerini karşılayamadığından çoğunluğun dışında kalarak hak mahrumiyeti yaşıyorum. Hakkımı nasıl arayabilirim?

Riskli alan, rezerv yapı alanı ve riskli yapı parsellerinin bulunduğu uygulama alanlarında maliklerin oybirliği ile anlaşma sağlanamaması halinde yapılacak uygulamalara sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilmesi kanunun emredici hükmüdür. 6306 sayılı Kanun kapsamında yapılacak uygulamalar konusunda malikler ile müteahhit arasındayapılacak sözleşmelerin özel hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, yapılacak uygulamalar konusunda maliklerin üçte iki çoğunlukla aldıkları kararın muhtevasına, müteahhit ile yapacakları sözleşmenin şartlarına ve malik ile müteahhit arasındaki diğer iş ve işlemlere Bakanlığımızca müdahale edilmesi mümkün olmayıp; maliklerin üçte iki çoğunluğu ile alınan kararın ve müteahhit firma ile yapılan sözleşmelerin bir mağduriyet ya da hak kaybı doğurduğu değerlendiriliyor ise yargı yoluna başvurulması mümkündür.

15- Risk Tespiti Yaptırmak İsteyen Bir Malike Diğer Maliklerin Engel Olması

Halinde Ne Yapılacak?

Riskli binaların tespitini, tahliyesini ve yıktırılmasını engelleyenler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulacaktır.

16- Riskli Yapının Tespit Masrafları ve Yıkım Masraflarını Kim Ödeyecek?

Riskli yapı tespitleri ve yıkım işlerinin masraflarını malikler karşılayacaktır. Riskli yapı tespiti ile yıktırma işlemlerinin Bakanlık veya İdare tarafından yapılması hâlinde, tespit işleminin masrafı ile yıktırmanın masrafları, ilgili tapu müdürlüğüne bildirilecek ve tapu müdürlüğüne, binanın paydaşlarının müteselsil sorumlu olmalarını sağlamak üzere tapu kaydındaki arsa payları üzerine, masraf tutarında müşterek ipotek belirtmesinde bulunulacaktır.

17- Riskli Bina Tespitine İtiraz Edebilir mi?

Riskli olarak tespit edilen binalar tapu müdürlüğüne bildirilecek ve tapu kütüğüne işlenecektir. Malikler, tapu müdürlüğüne yapılacak tebligattan itibaren 15 gün içinde, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri'ne verecekleri bir dilekçe ile riskli yapı tespitine itiraz edebilirler.

18- Riskli Bina Tespitine Yapılan İtirazları Kim İnceleyecek?

Riskli bina tespitine yapılan itirazları, 4'ü Üniversitelerce ve 3'ü Bakanlıkça belirlenen ve 7 üyeden oluşan Teknik Heyet inceleyecektir. Teknik Heyetin, riskli bina raporunu uygun bulması halinde rapor kesinleşecek ve yıkım süreci başlayacaktır. İtiraz sonucunda binanın riskli olmadığına karar verilmesi halinde tapuya konulan şerh kaldırılacaktır.

19- Riskli Yapılarda Elektrik, Su ve Doğal Gazın Kesilmesi Vatandaş Mağdur Etmeyecek mi?

Kanuna göre, riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara verilen elektrik, su ve doğal gaz hizmetleri durdurulabilecektir. Burada amaç, vatandaş mağdur etmek değil, tam aksine can güvenliği bakımından, vatandaşın riskli olan bir binada oturmasına engel olmaştır.

Yani, vatandaşın hayat hakkının gözetilmesi söz konusudur.

20- Ambar-depo olarak kullanılan, kapı numarası ve elektrik aboneliği olan bir yapı kentsel dönüşüme dâhil olabilir mi?

Riskli yapı tespiti; kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan yapılar ile hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılar hakkında yapılır. İnşaat halinde olup ikamet edilmeyen yapılar ile metruklukveya başka bir sebeple statik bakımdan yapı bütünlüğü bozulmuş olan yapılar riskli yapı tespitine konu edilemeyecektir. Bu kapsamda, yapı bütünlüğünü koruyan ve ambar-depo olarak kullanılmakta olan bir yapının 6306 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

21- Kerpiç yapılar kentsel dönüşüme dâhil olabilir mi? Kentsel dönüşüme dâhil olursa takip edilecek süreç nedir?

Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlarca, teknik gerekçeleri belirtilerek, ahşap, kerpiç ve taşıyıcı özelliği olmayan malzeme ile yapılan yapıların riskli olduğu yönünde rapor düzenlenmesi halinde, bu yapılar 6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı olarak kabul edilecektir.

22- Kentsel dönüşüme girmiş bir binada, dairenin mahkeme süreci devam etmektedir. Bu süreç kentsel dönüşüme engel midir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli olarak tespit edilen bir yapı ile ilgili olarak daha evvel açılan veya sonradan açılmış herhangi bir dava bulunması durumunda; bu davalarda örneğin yıkım ve satış işlemlerine yönelik engel teşkil edecek şekilde mahkemelerce verilmiş yürütmenin durdurulması, ihtiyati tedbir veya iptali kararı verilmediği sürece, sadece dava açılmış olması Kanun kapsamında yapılan işlemlerin yürütülmesine engel teşkil etmeyecektir.

23- Kentsel dönüşüme katılan bir binanın müteahhidiyim ve binada birkaç adet ipotekli daire var ve biz binayı yaptığımızda ipoteklilerin ipotekleri de bizim hisselerimizi de kapsayacağını tapudan öğrendik. Maliklerin ipoteklerinin bizim hisselerimizi kapsamaması için ne yapmalıyız? Yani ipotekleri nasıl kaldırmalıyız?

6306 sayılı Kanun kapsamındaki yapıların yıktırılmasından sonra bu taşınmazların sicilinde bulunan ayni ve şahsi haklar ile temlik hakkını kısıtlayan veya yasaklayan her türlü şerh, hisseler üzerinde devam eder. Bu haklar ve şerhler, tapuda, tevhit, ifraz, taksim, terk, tescil, kat irtifakı ve kat mülkiyeti tesisine ilişkin işlemlerin yapılmasına engel teşkil etmez ve bu işlemlerde muvafakat aranmaz. Yeni kat irtifakı ve kat mülkiyeti tesisi safhasında belirtilen haklar ve şerhler, muvafakat aranmaksızın sadece söz konusu haklar ve şerhlerden yükümlü olan malike düşecek bağımsız bölümler üzerinde devam ettirilir.

24- Binamız Kentsel dönüşüme girdi. Tapu da farklı nüfus müdürlüğünde farklı kapı numarası mevcuttur. Nereden ve nasıl düzeltme yapılabilir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı olarak tespit edilen binanın adres bilgilerine yönelik değişiklikler, adresin aslını gösteren belgeyle birlikte riskli yapının bulunduğu

ildeki Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüklerine, İstanbul İlinde İstanbul Büyükşehir Belediyelerine bağlı İlçe Belediyelerine müracaat edilmesi halinde gerekli değişiklikler yapılacaktır.

25- Riskli Binanın Yıkıtılması Süreci Nasıl İşleyecek?

Riskli bina tespitinin kesinleşmesinden sonra bu binaların yıkıtılması için maliklere 60 günden az olmamak üzere süre verilecek, bu süre içinde riskli binaların yıkıtılıp yıkıtılmadığı kontrol edilecek, yıkıtılmamış ise 30 günden az olmak üzere ek süre verilecek ve verilen bu süreler içinde maliklerce riskli yapıyı yıkıtılmaz ise, yıkıtma işlemleri mahallî idarelerin de iştiraki ile mülki amirler tarafından gerçekleştirilecektir.

26- Riskli Binanın Yıkıtılması İçin Maliklerce Bir Karar Alınması Gerekir Mi?

Riskli olarak tespit edilen ve itiraz süreci sonunda riskli olduğu kesinleşen binaların yıkıtılması Kanunun emredici hükmüdür. Yıkım konusunda maliklerce herhangi bir karar alınmasına veya anlaşma sağlanmasına gerek yoktur.

27- Riskli Binayı Tahliye Etmeyen Malikler veya Kiracılar Hakkında Ne

Yapılabilir?

Riskli binanın yıkıtılması için maliklere verilen süreler içerisinde riskli binayı tahliye etmeyen malik veya kiracılar ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri'ne bildirilir. Riskli yapıların tespiti, tahliyesi ve yıkıtma iş ve işlemlerini engelleyenler hakkında, işlenen fiil ve hâlin durumuna göre 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uyarınca Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur.

28- Riskli Bina Üzerinde İpotek Var İse Bina Yıkıtılabilir Mi Ve İpoteğin Durumu Ne Olur?

Kanun'a göre, riskli binaların sicilinde bulunan aynî ve şahsî haklar ile temlik hakkını kısıtlayan veya yasaklayan her türlü şerh (meselâ ipotek hakkı), riskli binayı yıkıtıldıktan sonra hisseler üzerinde devam edecektir. Bu yüzden, üzerinde ipotek olması riskli binanın yıkıtılmasına engel teşkil etmeyecektir.

29- Riskli Binanın Yıkılmasından Sonra Malikler Nasıl Anlaşacak?

Riskli binanın yıkıtılmasından sonra arsa hâline gelen taşınmazların malikleri tarafından değerlendirilmesi esas olacak ve yapılacak uygulamalara sahip oldukları hisseleri oranında maliklerin en az 2/3 çoğunluğu ile karar verilecektir.

30- Kanun Kapsamında Yapılacak Yardım ve Destekler Nelerdir?

Riskli alanlarda, rezerv yapı alanlarında veya riskli binalarda yaşayan vatandaşlarımıza talepleri doğrultusunda 18 aya kadar kira yardımı yapılacak ya da bankalardan kullanılacak kredilerde faiz desteği sağlanacaktır. Ayrıca, Kanun uyarınca yapılacak olan işlem, sözleşme, devir ve tesciller ile uygulamalar; noter harcı, tapu harcı, belediyelerce alınan harçlar, damga vergisi, veraset ve intikal vergisi, döner sermaye ücreti ve diğer ücretlerden ve banka ve sigorta muameleleri vergisinden muaf olacaktır.

31- Kira veya Faiz Desteğinden Kimler Faydalanabilir?

Anlaşma ile tahliye edilen, yıktırılan veya kamulaştırılan binaların; malikleri, kiracıları ve sınırlı ayni hak sahibi olarak bu binaları kullananlar Kanun kapsamındayapılacak yardım ve desteklerden faydalanabilir.

32- Kira veya Faiz Desteğinden Faydalanmanın Şartı Nedir?

Kanunda belirtilen yardım ve desteklerden faydalanabilmenin şartı riskli binanın anlaşma ile tahliye edilmesidir.

33- Kira veya Faiz Desteği Almak İçin Maliklerin 2/3 Çoğunluk ile Anlaşması ŞartMıdır?

Kira yardımı almak veya faiz desteğinden yararlanmak için maliklerin kendi aralarında anlaşma yapması şartı bulunmamaktadır.

34- Malikler Kira Yardımı İçin Hangi Evraklarla Nereye Başvuracak?

Riskli binadaki malikler;

- Bağımsız bölümü gösterir tapu belgesi,
- Arsa paylı tapular için, nüfus müdürlüğünden alınan adrese dayalı nüfus kayıt örneği veya üzerine kayıtlı olan son üç aya ait elektrik, su, doğalgaz veya telefon faturalarından birisi,
- Nüfus cüzdanı fotokopisi,
- Riskli bina tespit raporu inceleme formu,
- Konutun tahliye edildiğine dair yeni adresini gösterir adrese dayalı nüfus kayıt örneği, ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerine başvuracaktır.

35- Kiracılar Kanun Hükümlerinden Faydalanabilecek Mi?

Kanun kapsamında kiracılara taşınma masrafları dikkate alınarak bir defaya mahsus olmak üzere kira yardımı yapılabilir. Kiracıların konut satın almak istemelerihalinde Bakanlık ile protokol imzalayan bankalardan alınacak kredilere faiz desteğiverilebilecektir.

36- Kiracı veya Sınırlı Ayni Hak Sahipleri Kira Yardımı İçin Hangi Evraklarla Nereye Başvuracak?

Riskli binada kiracı veya sınırlı ayni hak sahibi olarak ikamet edenler;

- Nüfus cüzdanı fotokopisi,
- Kiracı veya sınırlı ayni hak sahibi üzerine kayıtlı su, elektrik, telefon, doğalgaz faturalardan birisi veya riskli binada oturduğunu gösteren nüfus müdürlüğünden alınmış adrese dayalı nüfus kayıt örneği,
- Konutun tahliye edildiğine dair yeni adresini gösterir adrese dayalı nüfus kayıt örneği, ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'ne başvuracaktır.

37- Kiracı veya Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olarak İşyeri İşletenler Kira Yardımı İçin Hangi Evraklarla Nereye Başvuracak?

Riskli binada kiracı veya sınırlı ayni hak sahibi olarak işyeri işletenler;

- Nüfus cüzdanı fotokopisi,
- Kiracı veya sınırlı ayni hak sahibine ait vergi levhası,
- İşyerinin tahliye edildiğine dair güncel vergi levhası, ile İstanbul, İzmir veBursa'da

Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü'ne, diğer illerde ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'ne başvuracaktır.

38- Malikler İçin Kaç Ay Kira Yardımı Yapılacak?

Aylık kira bedeli, her yıl Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Tüketici Fiyatları Endeksi oranında güncellenecektir. Kira yardımının süresi azami 18 aydır.

39- Bağımsız Bölümü Hisseli Olan Malikler Konut Kredisi veya Kira Yardımı Talebinde Bulunabilirler Mi?

Evet, bulunabilirler, ancak kredi veya kira yardımından hisseleri oranında faydalanırlar

40- 6306 Sayılı Kanun Kapsamında Hak Sahiplerince Kullanılacak Krediler Sadece Bankalardan Mı Temin Edilir? Katılım Bankalarından Da Fon Kullanılabilir Mi?

6306 sayılı kanun kapsamında hak sahiplerince bankalardan kullanılacak kredilere sağlanacak faiz desteğine ilişkin; Kararda geçen “Banka” ifadesi Bakanlık ile protokol imzalaması kaydıyla kredi sağlayacak mevduat ve katılım bankalarını, “Faiz” ibareleri de katılım bankaları tarafından 6306 sayılı Kanun kapsamında sağlanacak fonlar için kâr payını ifade eder.

41- Kanun Kapsamında Hangi Bankalardan Kredi Alınabilir?

Kanun kapsamında protokol yapılmış bankaların listesi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde ve www.kentseldonusum.gov.tr adresinde yayınlanmaktadır.

42- Riskli Binadaki Malikler Aynı Bankadan Kredi Kullanmak Zorunda Mı?

Riskli binadaki maliklerin hepsinin aynı bankadan kredi kullanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Malikler kredi için Bakanlığımız ile protokol imzalayan bankalardan istediklerine başvurabilirler. Ancak, malikler münferit olarak konut edinmek yerine, birlikte yeni bir bina yaptırmak istiyorlar ise aynı bankadan kredi kullanmaları gerekecektir.

43- Faiz Desteği Kredi Bitimine Kadar Devam Edecek Mi?

Faiz desteği, kredi süresince devam edecektir. Ancak, hak sahipleri tarafından geri ödemesi yapılmayan krediler için faiz desteği ödemeleri durdurulacaktır.

44- Konut İçin Bankalardan Kaç Yıl Vadeli Kredi Kullanılabilir?

Bağımsız bölüm başına kredi kullanılabilir. Kredi geri ödemeleri, 2 yıl anapara geri ödemesiz ve vadeli olarak gerçekleştirilecektir

45- Riskli Konutu Yıktıktan Sonra Yeni Konutu Kendi İmkânları ile Yapmak İsteyenler İçin Kredi Dışında Başka Kolaylıklar Var Mı?

6306 sayılı Kanun uyarınca, yapılacak olan işlem, sözleşme, devir ve tesciller ile uygulamalar, noter harcı, tapu harcı, belediyelerce alınan harçlar, damga vergisi, veraset ve intikal vergisi, döner sermaye ücreti ve diğer ücretlerden muaftır. Ayrıca kullanılan krediler sebebiyle lehe alınacak paralardan da banka ve sigorta muameleleri vergisi

alınmaz

46- Kira yardımı başvurusunda bulunmuş ancak çeşitli sebeplerle (İl Müdürlüğünde yaşanan yoğunluk, belgelerdeki eksiklik vb.) ödemesi başlamayan hak sahiplerinin başvurusu hangi kılavuz dikkate alınarak değerlendirilecektir?

Bulunulan yıl ve öncesinde kira yardımı başvurusunda bulunmuş ancak kira yardımına ilişkin işlemleri tamamlanmayan hak sahiplerinin başvuruları, müracaattarihinde geçerli olan kılavuz dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

47- Yapısı riskli olarak tespit edilen ve onaylanan hak sahibinin vefatı halinde varisleri kira yardımı başvurusu yapabilir mi?

Riskli yapı malikinin kira yardımı başvurusundan önce vefat etmesi halinde mirasçıları ikamet şartını sağlayamadıkları için kira yardımı başvuruları değerlendirmeye alınmayacaktır. Ancak daha önce kira yardımı ödemesi almaya başlamış hak sahibinin vefatı halinde varisleri mirasçılık belgesine göre hisseleri oranında kira yardımı ödemesi alabilirler.

48- Yurtdışında ikamet eden vatandaşlar Türkiye’de bulunan taşınmazları için kira yardımı başvurusunda bulunabilirler mi?

Yurtdışında ikamet eden kişiler, Türkiye’de bulunan riskli yapıları için ikamet şartını sağlayamadıklarından kira yardımı başvurusunda bulunamazlar.

49- Ailesi ile ikamet eden fakat hak sahibi olmayan çocuk adına kayıtlı fatura olması durumunda hak sahibi anne/babanın kira yardımı başvuru evraklarında olması gereken fatura şartı nasıl sağlanacaktır?

Hak sahibinin adı ile bağımsız bölüme ait faturada geçen isim birbirinden farklı ise (malikin/kiracının/sınırlı ayni hak sahibinin anne-baba, faturanın çocukları adına olması veya eşlerden birinin hak sahibi diğer eşin üzerine kayıtlı fatura olması vb) aile bireylerinin Adres Bilgileri Raporunda yer alan bilgileri ile riskli yapıda birlikte ikamet ettiklerini ispat etmeleri halinde başvuru evrakı geçerli olacaktır.

50- Elektrik, su, doğalgaz abone bilgileri ile Nüfus Müdürlüğünden alınan ikamet bilgilerinin uyuşmaması halinde kira yardımı ödemesi yapılacak mıdır?

Riskli Yapı Tespit Raporundaki adres bilgileri ile uyumlu olacak şekilde ilgili belediyeden alınacak onaylı numarataj belgesi ile işlem yapılacaktır.

51- Şirket üzerinde bulunan konutlarda ikamet durumu nasıl tespit edilecektir ve bu taşınmazlara kira yardımı ödemesi yapılacak mıdır?

Şirket konutunu işyeri olarak kullanıyor ise Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzunda belirtilen belgeleri sağlaması halinde kira yardımı ödemesi alabilir ancak ikamet etmiyor ise şirket üzerinde bulunan konutta ikamet edenler yalnızca kiracılara ait haktan yararlanabilir.

52- Riskli yapı kapsamına alındıktan sonra tevhit olan parsellerde maliklerin bina hisse oranları değişebilmekte ve güncel tapu kaydında da bu yeni oranlar görülmektedir. Tevhit olan parsellerdeki maliklere kira yardımı yapılırken hangi

hisse oranı dikkate alınmalıdır?

Riskli yapı onay tarihinde mevcut olan hisse oranları dikkate alınarak ödeme yapılacaktır.

53- Malik aynı yapı kimlik numarasındaki bir bağımsız bölümden kira yardımı alıyorken riskli yapı onay tarihinden önce ikamet ettiği diğer bağımsız bölüm için kira yardımı başvurusunda bulunduğunda ve adres bilgileri raporunu yeni başvurduğu bölüme uygun bir biçimde getirdiğinde bu başvuru değerlendirilir mi? İkamet şartını sağlıyorsa kira yardımı başvurusu değerlendirilir.

54- Malik 3 bağımsız bölümü için kira yardımı ödemesi almakta iken bu bağımsız bölümlerde oturan kiracılar başvurmaları halinde kira yardımı ödemesi alabilirlermi?

İkamet şartını sağlamaları halinde 6306 sayılı Kanun kapsamında kiracılara defaten kira yardımı ödemesi yapılabilir.

55- Hisseli tapularda tüm hissedarların hissesi oranında kira yardımı alabilmesi için hepsinin riskli yapıda oturma şartı mı aranmalıdır? Hisseli tapularda sadece bir hissedar ikamet ediyorsa ya da hissedarların hiçbiri ikamet etmiyorsa kira yardımı başvurusu nasıl değerlendirilmelidir?

Hisseli tapularda (kat mülkiyetli-irtifaklı ya da arsa paylı tapu) ikamet eden hissedar hissesi oranında kira yardımı alabilir. Hissedarların hiçbiri ikamet etmiyorsa kira yardımı başvuruları değerlendirilemez.

56- 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde riskli olarak tespit edilebileceği belirtilen ahır, depo vb. taşınmazlar için kira yardımı başvuruları nasıl değerlendirilecektir?

Riskli yapı olarak tespit edilen depo vb. gibi yapılar için kira yardımı ödemelerinde; ikamet edilen riskli yapının yahut işletilen iş yerinin eklentisi olmaksızın mevcut yapıdan farklı bir mahalde olması ve depo/ahır olarak kullanıldığının resmî kurumlarca (Vergi Dairesi ile bağlı bulunan oda ya da kurumun) onaylı yazısı ile tespit edilmesi halinde ikamet şartı yerine getirilmiş olacaktır. Bu başvurular işyeri olarak değerlendirilecektir.

57- Kira yardımı ödemelerinde riskli yapıdan tahliye şartı mı yoksa riskli yapının yıktırılması şartı mı dikkate alınacaktır?

Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzunda istenen bütün belgelerin ibrazı halinde ödeme yapılabilecektir. Dolayısıyla tahliye ve yıkıma ilişkin şartların sağlanması gerekmektedir.

58- Aynı taşınmazda hem konutu hem de işyeri bulunan hak sahibi 2 adet kira yardımı ödemesi alabilir mi?

Hem evi hem de işyeri için ikamet şartını sağlayan hak sahibi kira yardımı başvurusunda bulunabilir.

59- Riskli çıkan binanın yıkım ruhsatı çıkmadan yıktırılması durumunda kira yardımı alabilir miyiz?

Riskli yapı tespit raporu onaylanıp, yapının tahliye edilmesinden sonra kira yardımı başvuru evraklarından biri olan Yanan Yıkılan Yapılar Formunun temin edilemediği

durumlarda (yıkım süresinin uzun olması, riskli yapı tespit raporu onayına itiraz olması vb.) başvurunun yalnızca bu eksik evrak ile kabul edilmesi, yapının yıkılıp evrakın temin edilmesi ile başvurunun değerlendirilmesi, sistem girişinin yapılarak ödemelerin başlatılması gerekmektedir.

60- Bankaya kentsel dönüşüm kapsamında kredi desteği için başvuruda bulunduğumuzda böyle bir destek uygulaması artık yok diye bir cevap aldık. Böyle bir durum var mı?

Bakanlığımızca 6306 sayılı Kanun kapsamında finansal destek olarak sadece kira yardımı veya faiz desteği ödemesi yapılmaktadır. Uygulama Yönetmeliğinin 16.ncı maddesi 6.ncı fıkrasına göre Kanun kapsamında kredi kullanacak gerçek veya tüzel kişilerin bankalardan kullanacağı kredilere Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenen oranlarda Dönüşüm Projeleri Özel Hesabından karşılanmak üzere faiz desteği verilebilir. Faiz Desteği verilebilmesi için tahliye tarihinde itibaren en geç bir yıl içinde kredi almak üzere Bakanlıkla protokol imzalamış bankalara başvurulmuş olması gerekir.

61- Farklı yapı kimlik numarası olan ve ayrı yerlerde bulunan bir daireden kira yardımı diğer daireden kredi desteği kullanılabilir mi?

Uygulama Yönetmeliğinin 16.ncı maddesi 7.ncı fıkrasına göre Dönüşüm Projeleri Özel Hesabından aynı kişiye hem kira yardımı ve hem de faiz desteği yapılamaz.

62- Kentsel dönüşüm kapsamında bir süredir kira yardımı alıyorum. Kira yardımını iptal edip faiz desteğinden faydalanabilir miyim?

Uygulama Yönetmeliğinin 16.ncı maddesi 7.ncı fıkrasına göre Dönüşüm Projeleri Özel Hesabından aynı kişiye hem kira yardımı ve hem de faiz desteği yapılamaz. Kira yardımından faydalananlar faiz desteğinden, faiz desteğinden faydalananlar ise kira yardımından faydalanamaz.

63- Kentsel dönüşüm kapsamında 15 aydır kira yardımı alıyoruz. Hissemin satışını yaptığım takdirde kira yardımımız devam edecek mi?

Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzunun 5. Maddesinin 9. fıkrasına göre A.R.A.A.D.net sistemi üzerinden riskli yapı için Yapı Kimlik Numarasının alındığı tarihten sonra satış/ devir yapıldığı durumlarda, yeni malik Yapı Kimlik Numarasının alındığı tarihte ikamet etme şartını sağlayamayacağından kira yardımına başvuramaz. Eski malikin Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzunda yeralan şartları taşıması ve riskli olarak tespit edilen yapıyı satmadan/devretmeden önce kira yardımı ödemelerinin başlaması halinde ödemeleri devam edecektir.

64- Riskli Alanlar Nasıl Belirlenir?

Riskli alanlar, zemin yapısı ya da üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan alanlardır. Riskli alanlar Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenir. Bakanlar Kurulu Kararı alınabilmesi için hazırlanacak teknik raporun Bakanlığımızca uygun görülmesi ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın görüşünün alınması gerekmektedir.

65- Kimler Riskli Alan Teklifinde Bulunulabilir?

Riskli alanlar Bakanlık, TOKİ veya Belediyeler tarafından belirlenebileceği gibi, yaşadığı yerin riskli olduğunu düşünen vatandaşlarımız da Bakanlığımıza riskli alan teklifinde bulunabilir.

66- Riskli Alan İçindeki Binaların Ayrıca Risk Tespiti Yapılacak Mı?

Riskli alan ilan edilen yerlerdeki yapılar için tek tek riskli yapı tespiti yapılmasına gerek yoktur.

67- Riskli Alanlardaki Konutları Yıkılanlar Başka Yerlere Mi Nakledilecek?

Kanun kapsamında yapılacak dönüşümde öncelikli hedef “yerinde dönüşüm”ü sağlamaktır. Ancak, teknik zorunluluklardan dolayı yerinde dönüşüm mümkün olmaz ise rezerv yapı alanları değerlendirilecektir.

68- Riskli Alan İçerisinde Kalan Risksiz Binaların Durumu Ne Olacak?

Riskli alanda risksiz bina bulunması hâlinde, bu binalar uygulama dışı tutulabilecektir. Böyle bir durumda, risksiz binanın bulunduğu alan ifrazedilebilecek, ifraz imkânı yok ise maliklerin anlaşması hâlinde binanın hâlihazır durumu korunabilecektir. Ancak, uygulama bütünlüğü bakımından gerekmesi hâlinde, risksiz binalar, malikleri ile yapılacak anlaşmalar çerçevesinde yıkılabilecektir.

69- Riskli Alanda Başlamış İnşaatlar Devam Edecek mi ve Yeni Ruhsat VerilecekMi?

Kanun kapsamındaki proje ve uygulamalar süresince, her türlü imar ve yapılaşma işlemleri geçici olarak durdurabilecektir.

70- Riskli Alan İçerisinde Kalan Binalar 60 Gün İçerisinde Yıkılacak Mı?

Riskli alan ilanından sonra öncelikle alanın mevcut durumu tespit edilecek, hak sahiplikleri belirlenecek, hak sahipleri ile anlaşma yoluna gidilecek ve tahliye ve yıkım işlemleri bu süreçlerden sonra başlayacaktır

71- Riskli Alanda Kira Yardımı İçin Nereye Başvurulacak?

Riskli alandaki malikler, kiracılar veya sınırlı ayni hak sahipleri kira yardımı için, riskli alan için Bakanlığımıza veya yetkilendirilen İdareye başvuru yapacaktır. Bu alanlarda yapılacak kira yardımı bedeli proje bazında belirlenecektir.

72- Riskli Alanda Vatandaş Kendisi veya Müteahhit Aracılığı ile Konutunu Yapmak

İsterse Yine Harçlardan Muaf Olacak Mı?

Riskli alanlarda, Bakanlık, İdare veya TOKİ’ce değil de vatandaşlarca veya müteahhitlerce uygulamada bulunulması halinde, bu alanlardaki yapıların mevcut alanları için daha önce belediyelerce alınan harç ve ücretlere ilave olarak, sadece kullanım maksadı değişiklikleri ve yapı alanındaki artışlar için hesaplanan harç ve ücret farkları alınacaktır.

73- Kanun’un Uygulanması ile İlgili Olarak Nereden Bilgi Alınabilir?

Kanun’un uygulanması ile ilgili en doğru bilgiler; Altyapı ve Kentsel Dönüşüm

Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri ile Alo 181 hattından alınabilir.

74- Riskli olarak tespit edilen yapıda ikamet şartını sağlamak için riskli yapı onay tarihinden ne kadar süre önce oturulması gerekmektedir?

Kira yardımı başvurusunda bulunmak için hak sahiplerinin riskli yapı onay tarihinden önce riskli yapıda oturuyor olması gerekmektedir. Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzunda hak sahiplerinden alınması gereken son üç aya ait fatura, riskli yapıyı tahliye tarihinden üç ay öncesini kapsamaktadır.

75- Bazı yapıların bağımsız bölüm numaraları (Binaların bodrum katında dairesi olanlar gibi) tapuda/riskli yapı tespit raporunda farklı faturada farklı gösterilmiştir. Bu durumda bağımsız bölüm numarası tespiti nasıl yapılacaktır?

Riskli Yapı Tespit Raporuna ve tapuda belirtilen adres bilgilerine uygun olacak şekilde ilgili belediyeden alınacak onaylı numarataj belgesi ile işlem yapılacaktır.

76- Yanan/Yıkılan Yapılar Formunun yapı yıkılmadan önce de düzenlenebildiği tespit edilmiş olup, bu durumda ilaveten yıkım tutanaklarının alınması halinde yıkım şartı sağlanmış olacak mıdır?

Böyle bir durumun tespiti halinde ilgili belediyenin uyarılması, düzeltilmemesi halinde ise Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulması gerekmektedir.

77- Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan binada işçi sigortası devlet tarafından mıkırşılır?

6306 Sayılı Kanun kapsamında yapılan bir yapıya ilişkin sağlanacak harç, vergi ve ücretlere ilişkin muafiyetler, Kanun'un 7.nci maddesinin 9 uncu fıkrası ile 10 uncu fıkrasında yer almakta ve Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin 16.ncı maddesinin 9.uncu fıkrası ile düzenlenmektedir. Kanun uyarınca alınmaması gereken harç, vergi ve ücretler mezkûr Yönetmeliğin 16.ncı maddesinin (9-d) maddesinde sıralanmakta olup, bu kapsamda yenilenen yapılarda çalışan işçilere ait sigorta bedellerine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır

78- Riskli olarak tespit edilen bina, birleşme işlemi sonrası parsel numarasının değişmesinden dolayı, güncel tapu kaydına şerhi düşülmüyor. Tekrar riskli yapı formu oluşturup, güncel parsel numarası ile söz konusu aynı riskli yapı bina 2. defa kentsel dönüşüm kapsamına girilebilir mi?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı olarak tespit edilen binanın bulunduğu parsel bilgisinin değişmesi halinde, yeni parsel bilgisini gösteren belgelerle birlikteriskli yapı denetiminin yapıldığı kuruma müracaat edilmesi halinde gerekli değişiklikler yapılabilecektir. Kanun kapsamında riskli yapı tespiti yapılan bir binanın ikinci defa Kanun uyarınca değerlendirilmesi mümkün değildir.

79- Riskli yapılarda değer tespiti sadece dönüşüme katılmayanların bağımsız bölümlerine mi yapılacak yoksa yapının tamamına mı ya?

Riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarında uygulama yapılan etapta veya adada, riskli yapılarda ise bu yapıların bulunduğu parsellerde; yapıların yıktırılmış olması şartı

aranmaksızın ve yapının paydaşı olup olmadıkları gözetilmeksizin, parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, ifraz, taksim, terk, ihdas ve tapuya tescil işlemlerine, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, bütün maliklerce oybirliği ile karar verilememiş ise, anlaşma sağlanamayan maliklere ait taşınmazların değeri Sermaye Piyasası Kuruluna kayıtlı olarak faaliyet gösteren lisanslı değerlendirme kuruluşlarına tespit ettirilir.

80- Mevcut kredi borcunun Bakanlık tarafından kapatılarak, Kentsel dönüşüm kapsamında daha düşük faiz ile kredi imkânı sağlanıyormuş. Binamıza güçlendirme yapmak için de kredi imkânı sağlanıyor mu?

Kentsel dönüşüm kapsamında mevcut kredinin Bakanlık tarafından kapatılıp daha düşük faiz ile kredi imkânı sağlanması durumu söz konusu değildir böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Güçlendirme kredilerine Bakanlık tarafından yapılacak faiz desteği ödemesi için ise; gerekli görülen evraklarla birlikte protokolyapılmış bankalara başvuru yapılması yeterlidir.

81- Riskli yapıda ikamet eden kiracı (fiilen oturmuyor), ihtar yapılmasına rağmen daireyi boşaltmıyor ve anahtar teslimi yapmıyorsa ne yapılabilir?

Riskli yapıların tahliyesi ve yıkımı için sınırlı ve aynı hak sahiplerine verilen sürelerin geçmesine rağmen tahliye ve yıkım gerçekleşmemiş ve riskli yapıya verilen elektrik, su ve doğalgaz gibi hizmetlerin durdurulması ilgili idareden istenilmemiş ise öncelikle riskli yapıya verilen elektrik, su ve doğalgaz gibi hizmetlerin durdurulmasının ilgili idareden sağlanması gerekmektedir. Elektrik, su ve doğalgaz hizmetlerinin durdurulmasından sonra da tahliye işlemi gerçekleştirilemiyor ise, riskli yapıların tahliyesi ve yıktırma iş ve işlemlerini engelleyenler hakkında İdarece veya Müdürlükçe tutanak tutulması ve bunlar hakkında, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulması gerekmektedir.

82- Kentsel dönüşüm sürecinde müteahhidin binayı yapabilmesi için Bakanlığın müteahhite yaptırım gücü nedir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli olarak tespit edilen binaların yıktırılmasından sonra yapılacak uygulamalar maliklerin sorumluluğunda olduğundan, yapılacak yeni uygulamalar konusunda müteahhit seçimine ve malikler ile müteahhitler arasındaki iş ve işlemlere 6306 sayılı Kanun kapsamında Bakanlıkça müdahale edilmesi söz konusu değildir.

83- Riskli yapı tespiti yapmaya yetkili lisanslı firma unvan değişikliği yaptığında takip etmesi gereken süreç nedir? Unvan değişikliği için istenen evraklar nelerdir?

6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı tespiti lisans belgesi unvan değişikliği başvurusunda istenilecek belgeler

<http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=336753> adresinde yayımlanmıştır. Unvan değişikliği başvurusu olması halinde istenilen belgelerle birlikte Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğüne müracaatta bulunmaları halinde unvan değişikliği başvurusu değerlendirilecektir.

84- 6306 sayılı Kanun kapsamında farklı bir yerden konut almak için faiz desteğinden faydalanabilir miyim?

6306 sayılı Kanun kapsamında kiracılar için konut edinme olarak farklı bir yerden faiz desteğinden faydalanabilmektedir malikler içinde riskli yapıdaki yer zeminden kaynaklı bir sorun varsa farklı bir yerde faiz desteğinden faydalanabilmektedir.

85. Kentsel dönüşüm kapsamında babamız ev yapım kredisi alıyor ve krediyi bitirmeden vefat ediyor. Mirasçıları olarak ödeme işlemlerini nasıl yapmalıyız?

6306 sayılı Kanun kapsamında faiz desteğine ilişkin olarak Bakanlığımızca kredi onayı verildikten sonra hak sahibinin vefat etmesi durumunda söz konusu krediye ilişkin ödemeler Bankalarca değerlendirilmektedir.

86- Kentsel dönüşüm kapsamında binamıza 3 yıl önce risk tespiti yaptırdık. Rapora itiraz sonucunda binanın riskli olmadığına karar verilmiştir. 55 yıllık binamıza yeniden risk tespiti yaptırabilir miyiz?

6306 sayılı Kanun kapsamında yapılan riskli yapı tespitlerinde, itiraz veya yargı kararı üzerine yeniden rapor tanzim edilmesinin gerekmesi, raporun gerçeğe aykırı düzenlendiğinin tespit edilmiş olması ve yapının risk durumunu etkileyebilecek kasdi bir müdahale dışında somut bir hadisenin gerçekleşmiş olması halleri hariç olmak üzere, her yapı için sadece bir adet riskli yapı tespiti raporu düzenlenebilmekte olup, daha evvel riskli yapı tespiti yapılan bir bina için ikinci defa riskli yapı tespiti yaptırılması mümkün değildir.

Ek-3: 6306 SAYILI AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUN'A YÖNELİK DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 16.05.2012 tarihinde kabul edilmiş, 31.05.2012 tarih ve 28309 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

6306 sayılı kanunun amacı, 1. Maddede; “Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.” olarak belirtilmektedir.

Kanun’un “Tanımlar” kısmındaki 2. maddesinde, kanunun uygulanmasında yetkili olan kamu kurumları belirtilmektedir. Buna göre 2. Maddesinde bakanlık olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığını, İdare olarak ise Belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeleri, bu sınırlar dışında il özel idarelerini, büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerini ve Bakanlık tarafından yetkilendirilmesi hâlinde büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyelerini ifade etmektedir. Kanun’un uygulanmasında esas görev Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na verilmiş, ayrıca belediyeler, büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri ve yetkilendirilmesi halinde de büyükşehir sınırları içindeki ilçe belediyeleri bu kanunun uygulanmasında yetkilendirilmişlerdir.

6306 sayılı kanunun 2. maddesinde Rezerv Yapı Alanı; “Bu Kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ’nin veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen Bakanlıkça belirlenen alanları”, Riskli alan; “Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan alanı” ve Riskli Yapı; “Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı” ifade etmektedir.

Genellemek gerekirse 6306 sayılı kanun ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda faydalanılmak üzere; özel kanunlar ile öngörülen alanlara ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve kent tasarımları hazırlamaya yetkili kılınmıştır.

Bu tez çalışmasının sürdürülebilir kentsel dönüşüm konusunda gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sunması adına 6306 sayılı Afet Riski Atındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un içeriğine yönelik bazı önerilerde bulunulmuş olup bu öneriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo: 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’a yönelik ilgili kanun maddesi ve değişiklik önerileri (değişiklik önerisi kalın ve altı çizili olarak belirtilmiştir).

Madde	Kanun Metni	Değişiklik Önerisi
1	Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.	Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve araziler <u>ile tarihi gecmisi olan, tescilli tarihi eserleri barındıran kentsel alanlarda,</u> fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, <u>sürdürülebilir,</u> sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.
2/1/ç	Riskli alan: Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan alanı,	Riskli alan: Zemin yapısı, <u>kırsal ya da kentsel konumu</u> veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, <u>ilgili kurum kurulus, üniversitelerin ilgili akademik yetkilileri tarafından oluşturulup karara bağlanılarak Cumhurbaşkanına sunulan ve</u> kararlaştırılan alanı,
2/1/d	Riskli yapı: Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı,	Riskli yapı: Riskli alan, <u>tescilli ya da koruma altına alınması kararı verilen alan ile tarihi değeri bakımından tescillenmiş kentsel alanlar</u> içinde veya dışında olup <u>fiziksel ve</u> ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı,
3/1	Riskli yapıların tespiti, Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde masrafları kendilerine ait olmak üzere, öncelikle yapı malikleri veya kanuni temsilcileri tarafından, Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara yaptırılır ve sonuç Bakanlığa veya İdareye bildirilir.	Riskli yapıların tespiti, <u>ilgili kurum kurulus ya da üniversitelerce temeli oluşturulup</u> Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde masrafları kendilerine ait olmak üzere, öncelikle yapı malikleri veya kanuni temsilcileri tarafından, Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara yaptırılır ve sonuç Bakanlığa veya İdareye bildirilir.

4/3	Uygulama sırasında Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından talep edilmesi hâlinde, hak sahiplerinin de görüşü alınarak, riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmez ve verilen hizmetler kurum ve kuruluşlar tarafından durdurulur.	Uygulama sırasında Bakanlık, TOKİ, <u>bu iş için yetkilendirilmiş kurum ya da kuruluş</u> veya İdare tarafından talep edilmesi hâlinde, hak sahiplerinin de görüşü alınarak, riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmez ve verilen <u>her türlü teknik, sosyal</u> hizmetler kurum ve kuruluşlar tarafından durdurulur.
5/1	Riskli yapıların yıktırılmasında ve bunların bulunduğu alanlar ile riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda, öncelikli olarak malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır. Anlaşma ile tahliye edilen yapıların maliklerine, kiracılarına ve yapıda ikamet etmek şartıyla sınırlı aynı hak sahiplerine geçici konut veya işyeri tahsisi ya da kira yardımı yapılabilir.	Riskli yapıların <u>tespit edilmesinde ve</u> yıktırılmasında ve bunların bulunduğu <u>tarihi değere sahip</u> alanlar ile riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki <u>sürdürülebilir dönüşüm adına yapılacak bütün</u> uygulamalarda, öncelikli olarak <u>yerel halk ve yapıda söz sahibi</u> malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır.
6/4	Riskli alanlarda, rezerv yapı alanlarında ve riskli yapıların bulunduğu taşınmazlar üzerinde yapımı gerçekleştirilen bağımsız bölümlerin bedelleri, gerekli görüldüğünde, proje uygulamalarının yapıldığı illerdeki mevcut ekonomik durum, tabii afetin ortaya çıkardığı durumlar, konut rayiç ve enkaz bedelleri ile uygulama alanındaki kişilerin mal varlığı ve geliri göz önünde bulundurularak Cumhurbaşkanlığı kararı ile yapım maliyetlerinin altında tespit edilebilir ve sosyal donatı ve altyapı harcamaları uygulama maliyetine dâhil edilmeyebilir.	Riskli alanlarda, rezerv yapı alanlarında ve riskli yapıların bulunduğu taşınmazlar üzerinde yapımı gerçekleştirilen bağımsız bölümlerin bedelleri, gerekli görüldüğünde, proje uygulamalarının yapıldığı illerdeki mevcut ekonomik durum, tabii afetin ortaya çıkardığı durumlar, konut rayiç ve enkaz bedelleri ile uygulama alanındaki kişilerin mal varlığı ve geliri göz önünde bulundurularak <u>ilgili kurum kuruluş, üniversitelerin ilgili akademik yetkilileri tarafından oluşturulup karara bağlanarak Cumhurbaşkanlığı onayına sunulan ve</u> Cumhurbaşkanlığı kararı ile yapım maliyetlerinin altında tespit edilebilir ve sosyal donatı ve altyapı harcamaları uygulama maliyetine dâhil edilmeyebilir.
6/A/1	Yıkılacak derecede riskli olan yapıların bulunduğu alanlar ile kendiliğinden çöken veya zeminin kayması, heyelan, su baskını, kaya düşmesi, yangın, patlama gibi sebeplerle ağır hasar gören veya ağır hasar görme riski bulunan yapıların	Yıkılacak derecede riskli olan yapıların bulunduğu alanlar ile kendiliğinden çöken veya zeminin kayması, heyelan, su baskını, kaya düşmesi, yangın, patlama gibi sebeplerle ağır hasar gören veya ağır hasar görme riski bulunan yapıların

	bulunduğu alanlarda dönüşüm uygulamaları maliklerin ve ilgililerin muvafakati aranmaksızın Bakanlıkça resen yapılabilir veya yaptırılabilir. Uygulama yapılacak alanın sınırları uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenir	bulunduğu alanlarda dönüşüm uygulamaları maliklerin ve ilgililerin muvafakati aranmaksızın <u>ilgili kurum kurulus, üniversitelerin ilgili akademik yetkilileri tarafından oluşturulup karara bağlanılarak Bakanlığa sunulur ve</u> Bakanlıkça resen yapılabilir veya yaptırılabilir. Uygulama yapılacak alanın sınırları <u>ilgili komisyonlarca oluşturulan sürdürülebilir dönüşüm kararlarına bağlı kalarak ve</u> uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenir
6/A/5	Uygulama yapılacak alanda bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlardan dönüşüm uygulamasına dâhil edilecek olanlar ile özel mülkiyete tabi diğer bütün taşınmazlar, Bakanlığın talebine istinaden Hazine adına tescil olunur. Yapılacak yeni yapılar için inşaat ruhsatı Hazine adına düzenlenir ve hak sahiplerine haklarına karşılık gelecek bağımsız bölümlerin devri yapılıncaya kadar kat irtifakı ile kat mülkiyeti Hazine adına kurulur.	Uygulama yapılacak alanda bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlardan <u>sürdürülebilir</u> dönüşüm uygulamasına dâhil edilecek olanlar ile özel mülkiyete tabi diğer bütün <u>tarihi değere sahip veya tescilsiz</u> taşınmazlar, Bakanlığın talebine istinaden Hazine adına tescil olunur. Yapılacak yeni yapılar için inşaat ruhsatı Hazine adına düzenlenir ve hak sahiplerine haklarına karşılık gelecek bağımsız bölümlerin devri yapılıncaya kadar kat irtifakı ile kat mülkiyeti Hazine adına kurulur.
6/A/7	Yapılacak konut ve işyerlerinin niteliği ve büyüklüğü Bakanlıkça belirlenir. Hak sahipliği çalışmaları, hak sahibinin mevcut taşınmazının değeri ile yeni yapıda hak sahibine verilecek konut veya işyerinin değeri gözetilerek yürütülür.	Yapılacak konut, <u>dini yapı, eğitim yapıları</u> ve işyerlerinin niteliği ve büyüklüğü Bakanlıkça belirlenir. Hak sahipliği çalışmaları, hak sahibinin mevcut taşınmazının değeri ile yeni yapıda hak sahibine verilecek konut veya işyerinin değeri gözetilerek yürütülür.
7/3	Gerektiğinde dönüşüm faaliyetlerinde kullanılmak üzere Bakanlık bütçesinde özel ödenek dışındaki mevcut veya yeni açılacak tertiplere, genel bütçenin diğer tertiplerinden ödenek aktarmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir. Bu tertiplerde yılı içinde kullanılmayan tutarlar, ertesi yıla devredilemez.	Gerektiğinde <u>sürdürülebilirlik adına yapılacak bütün</u> dönüşüm faaliyetlerinde kullanılmak üzere Bakanlık bütçesinde özel ödenek dışındaki mevcut veya yeni açılacak tertiplere, genel bütçenin diğer tertiplerinden ödenek aktarmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir. Bu tertiplerde yılı içinde kullanılmayan tutarlar, <u>projenin devamlılığının sağlanması için bir yıl devredilebilir.</u>

7/10	Riskli alanlarda, rezerv yapı alanlarında ve riskli yapıların bulunduğu parsellerde, gerçek kişilerce ve özel hukuk tüzel kişilerinca uygulamada bulunulması halinde, fonksiyon değişikliğine bakılmaksızın, mevcut inşaat alanının bir buçuk katına kadar olan yeni inşaat alanı için belediyelerce harç ve ücret alınmaz.	Riskli alanlarda, rezerv yapı alanlarında, <u>kentsel dönüşümün zorunlu olduğu alanlarda</u> ve riskli yapıların bulunduğu parsellerde, gerçek kişilerce ve özel hukuk tüzel kişilerinca <u>sürdürülebilir dönüşüm bakımından</u> uygulamada bulunulması halinde, fonksiyon değişikliğine bakılmaksızın, mevcut inşaat alanının bir buçuk katına kadar olan yeni inşaat alanı için belediyelerce harç ve ücret alınmaz.
8/6	Bu Kanun uyarınca yapılacak anlaşmaların usul ve esasları ile riskli alanlarda ve rezerv yapı alanlarında yürütülecek projelerin yapım işini üstlenecek yapı müteahhitlerinin sahip olmaları gereken asgari iş tecrübesi, teknik donanımı ve mali durumu Bakanlıkça belirlenir. Bu Kanun kapsamındaki alanlarda ve parsellerde yürütülecek projeler için yapım işini üstlenen yapı müteahhidinin yapı ruhsatı alınmadan önce; kapsamı, koşulları ve uygulama esasları Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenen bina tamamlama sigortası yaptırması veya Bakanlıkça belirlenen diğer teminat ve şartları sağlaması zorunludur.	Bu Kanun uyarınca yapılacak anlaşmaların usul ve esasları ile riskli alanlarda ve rezerv yapı alanlarında yürütülecek <u>sürdürülebilir dönüşüm</u> projelerin yapım işini üstlenecek yapı müteahhitlerinin sahip olmaları gereken asgari iş tecrübesi, teknik donanımı ve mali durumu Bakanlıkça belirlenir. Bu Kanun kapsamındaki <u>kent dışı ve da kentsel</u> alanlarda ve parsellerde yürütülecek projeler için yapım işini üstlenen yapı müteahhidinin yapı ruhsatı alınmadan önce; kapsamı, koşulları ve uygulama esasları Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenen bina tamamlama sigortası yaptırması veya Bakanlıkça belirlenen diğer teminat ve şartları sağlaması zorunludur.
8/9	Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar, ayda en az doksan dakika afet, afet risklerinin azaltılması ve kentsel dönüşüm konularında uyarıcı ve eğitici mahiyette yayınlar yapmak zorundadır. Bu yayınlar, asgari otuz dakikası 17:00- 22:00 saatleri arasında olmak üzere, 08:00-22:00 saatleri arasında yapılır ve yayınların kopyaları her ay düzenli olarak Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna teslim edilir. Bu saatler dışında yapılan yayınlar, aylık doksan dakikalık süreye dâhil edilmez. Bu programlar, Bakanlık, Radyo ve	Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar, ayda en az doksan dakika afet, afet risklerinin azaltılması ve <u>sürdürülebilir</u> kentsel dönüşüm konularında uyarıcı ve eğitici mahiyette yayınlar yapmak zorundadır. Bu yayınlar, asgari otuz dakikası 17:00- 22:00 saatleri arasında olmak üzere, 08:00-22:00 saatleri arasında yapılır ve yayınların kopyaları her ay düzenli olarak Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna teslim edilir. Bu saatler dışında yapılan yayınlar, aylık doksan dakikalık süreye dâhil edilmez. Bu

	Televizyon Üst Kurulu ile ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile bilimsel kuruluşlar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanır veya hazırlatılır. Hazırlanan programların, Bakanlığın olumlu görüşü alındıktan sonra Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından radyo ve televizyonlarda yayınlanması sağlanır. Bu fıkra kapsamında yapılan yayınlar için herhangi bir bedel ödenmez. Bu yayınların ve sürelerinin denetimi Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca yapılır.	programlar, Bakanlık, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile bilimsel kuruluşlar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanır veya hazırlatılır. Hazırlanan programların, Bakanlığın olumlu görüşü alındıktan sonra Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından radyo ve televizyonlarda yayınlanması <u>ve yerelde bulunan pilot okullarda bilgilendirme amaçlı basılacak broşürler ile dağıtımı</u> sağlanır. Bu fıkra kapsamında yapılan yayınlar <u>ile basımı yapılan broşürler</u> için herhangi bir bedel ödenmez. Bu yayınların ve sürelerinin denetimi Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca yapılır.
9/3	2863 sayılı Kanun ve 5366 sayılı Kanun kapsamındaki alanlarda uygulamada bulunulması hâlinde alanın sit statüsü de gözetilerek Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınır.	2863 sayılı Kanun ve 5366 sayılı Kanun kapsamındaki alanlarda uygulamada bulunulması hâlinde alanın sit statüsü de gözetilerek <u>ilgili kurum kuruluş, üniversitelerin ilgili akademik yetkilileri tarafından oluşturulan komisyonların görüşleri ile nihai olarak</u> Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ali ÇİĞAN

Yabancı Dil : İngilizce

ORCID NO : 0000-0001-6320-1000

Eğitim / Mesleki Gecmis:

- 2017-2022, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora.
- 2006-2009, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans.
- 2001-2006, Gazi Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Lisans.
- 1993-2001, Ilgaz Şehit Nizamettin Yaman Anadolu Lisesi.
- 2018-devam, Mimar, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- 2013-2018, Mimar, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı, Ankara.
- 2009-2013, Mimar, Sakarya Üniversitesi, Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı, Sakarya.
- 2008-2009, Mimar, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Proje Daire Başkanlığı, Yönetim Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Ankara.
- 2006-2008, Mimar, Yakup HAZAN Mimarlık Ltd. Şti., Ankara.

Yayınlar:

- Çiğın, A. & Yamaçlı, R. (2020). Doğal Enerji, Sürdürülebilir Kalkınma ve Mimarlık Politikaları. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 8 (1),554-571. DOI: 10.29130/dubited.603746.
- Çiğın, A. & Yamaçlı, R. (2019). Sürdürülebilir Kalkınmada Mimarlık, Ekolojive Doğal Çevre İlişkisi, Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yayınları;1. Sürdürülebilir Kalkınma Rolüyle Mimarlık. 71-76.

- **Çiğın, A. & Yamaçlı, R. (2019).** Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Yerel Malzemelerin Mimaride Kullanımı, Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yayınları;1. Sürdürülebilir Kalkınma Rolüyle Mimarlık. 113-118.
- **Çiğın, A. & Tokman, L.Y. (2019).** Sürdürülebilir Kalkınmada Güncel Tasarım İlkeleri, Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yayınları;1.Sürdürülebilir Kalkınma Rolüyle Mimarlık. 31-39.

